I 53027

Lepturariŭ rumînesc

cules de'n scriptori rumînĭ

pre'n

Comisiunea denumitœ de cœtrœ naltul Ministeriŭ all învœtĭœmîntuluĭ,

asĭœdĭat spre folosĭntĭa învœtĭœčeilor

de'n clasa III. a ğimnasiuluĭ de jos

de

Arune Pumnul,
Profesoriŭ de limba şi literatura rumînœ în ğimnasiul plenariŭ de'n Černœuĭ.

Tomul II.

Partea 1.

Vieanna.
La č. r. edœturœ a cœrtilor scolástiče.
1863.

Aĉest lepturariŭ este proprietate a fundului relegĭunariŭ all bisériĉeĭ rumîne rœsœritenne dreptcredinĉĭoase de'n Bucovina în puterea decretuluĭ Ministerĭuluĭ de Stat de'n 18. Marťiŭ, 1862, Nr. $\frac{2696}{147}$ Cult și învœțĭœmînt.

ПАРТЕА ꙟNТѪĬА.

A. Poesiĭ.

§. 1.

Мовіла лѹ̆і Бѹрчелл.

(Бъладъ de В. Алесаndрі.)

ꙟптр'ѹ̆ъ zi de сърбътоаре
Ръсъріá ѹп mѫndрѹ соаре,
Каре лѹmеа 'пвеселіá
Ші кѹ áѹр о 'пвъліá;
Клóпотеле ръсѹпá,
Тѹ́рпѹріле клътіпá;
Артъсаріĭ спѹmегá,
Фрѫпеле ші-ле mѹшкá;
Флámѹріле се 'пълціá
Ші de-ѹ̆ъ dатъ се 'пкіпá,
Къ de-ѹ̆ъ dатъ се івіá,
Ка алт соаре стрълѹчіá
Domпѹл Стефапп челл вестіт,
Domпѹл челл певірѹіт,
Каре ĭѹте 'пкълекá
Ші кѹ mѹлт алаĭѹ̆ плекá
De'п оградa кѹрціĭ лѹĭ
Ла вісéрікъ 'п Въслѹĭ
Кѫпd апроапе de ꙟптраре
С'аѹzіá ꙟп depъртаре
Глас de оm, че стрігá таре
*„Хоіс! хо! ціа! хо! боѹреапп!
Траце браcда пе тъпшіапп!“*
Стефапп Bodъ л'аѹzіá,
Пе лок каллѹл ꙟшĭ опріá,
Чінчĭ папцірĭ ꙟшĭ алецеá,

Шi de'n гȣр' ашїá гръїá:
„Аȣѕiш'ацї, аȣѕiш
Глас де рȣтѫн некъжiш?
Ꙟнтр'ȣ̆ъ клïпъ съ-л гъсiцї,
Шi кȣ елл аiчї съ фiцї!"
Чiнчї панцiрi ïȣте порнїá
Пе Въслȣї ꙟн сȣс терцеá,
Шi ѕїърїá ꙟнтр'ȣ̆ъ movilъ
Ꙋn рȣтѫn арѫnd ꙟn сiлъ,
Шi movila връсdȣind
Шi de'n гȣръ кiȣind:
„Хоiс! хо! цїа! хо! боȣреаnn!
Траце брасда пе шъпшїаnn!"
Панцiрiї deскълекá
Пре рȣтѫn ꙟл ферекá
Кȣ елл ла Въслȣї порнїá
Шi ла Domnȣл л'adȣчеá.
„Мъї рȣтѫне! съ н'аї театъ!
Спȣне-не дрепт, кȣт те кїеатъ?"
„„Театъ н'ат, къ сѫнт рȣтѫn,
Театъ н'ат, къ-мї ештї стъпѫn!
Къ тȣ ештї Стефаnn челл Маре,
Каре 'н лȣте сеатъnn н'аре;
Шi еȣ̆ сѫнт Шїоїтаn Бȣрчелл,
Пȣiшїор де воїнiчелл!""
— „Съ тръештї деакъ н'аї театъ,
Dъ-не нȣмаї бȣнъ сатъ:
Кȣт де те-аї пъкътȣiт,
Съ те-апȣчї де плȣгърiт
Кїар ꙟн ѕi де сърбътоаре,
Ꙟн лок съ терцї ла 'nкiнаре?"
— „„Doamne! пȣn тѫпа ла пїепт,
Шi тъ жȣр съ спȣїȣ̆ кȣ дрепт:
Пѫн'а н'ажȣнце плȣгарїȣ̆,
Авеат фáлнiк артъсарїȣ̆,
Шi ȣ̆ъ чїоагъ нестрȣжiтъ
Кȣ пiроане цїѫнтȣiтъ,
Кареа кѫнд о ꙟнвѫртїат,
Пре'н дȣшманнї проашкъ фъчеат,
Кѫте опт пе лок тȣртїат!
Алелеї! пе кѫнд ерат
От ꙟнтрег, де тъ лȣптат:
Мȣлцї дȣшманнї ат таї стрiкат
Мȣлте кáпете-ат сфъртат

De тъстарї шi де лiтвеnnї
Шi де сȣтецї ȣнгȣреnnї;
Dар' ꙟн фок ла ръсбоеnnї
Мї-а къѕїȣт чїоага де'н тѫнъ
Сȣбт ȣ̆ъ сáбiе пъгѫнъ;
Dар' н'а къѕїȣт нȣмаї еа,
Чї-а къѕїȣт шi тѫпа теа
Кȣ пъгѫнȣ̆-алъстȣреа!
De-атȣнчї н'ат че́ съ тъ фак,
К'ат ръмас ȣn бїет сърак:
N'ат нечї касъ, н'ат нечї плȣг,
Nечї жȣпкаnnї, ка съ-ї ꙟнжȣг!
Ꙟндешїерт т'ат тот рȣгат
Ла богацiї тоцї де'н сат,
Съ-мї деа плȣгȣл пе ȣn чеас,
Съ-мї ар шi еȣ̆ лок де-ȣn пас;
Шїесе ѕiлле ї-ат рȣгат,
Nечї къ 'н сатъ т'аȣ бъгат!
Атȣнчї, Doamne! тъ 'нторсеї
Ла фрате-мїеȣ̆ тъ дȣсеї,
Плȣгȣшїорȣл ꙟї лȣъї
Шi де лȣкрȣ т'апȣкъї,
Къ съракȣл н'аре соаре,
Nечї ѕiлле де сърбътоаре,
Чi тот ѕiлле лȣкрътоарïе!"
Domnȣл Стефаnn л'аскȣлтá,
Шї-апоï áсфелїȣ̆ кȣвѫнтá:
„Мъї Бȣрчелле! драгȣл мїеȣ̆,
Еатъ че хотъръск еȣ̆:
Іа-цї ȣn плȣг кȣ шїесе боï,
Съ терцї богат дела поï!
Ї̆а-цї movila ръѕїешiе,
Ка с'о аїбї де плȣгърiе;
Dар' ꙟн вѫрфȣ-ї съ те-ашїеѕї
Ка вечїе съ прiвечїеѕї,
Шi, тъстарiї, де-ї ведеа,
К'аȣ̆ ꙟнтрат ꙟн цїара теа,
Тȣ съ стрiцї кѫт че-ї пȣтеа:
Саї Стефаnne! ла хотаръ,
К'а ꙟнтрат сáбiеа 'н цїаръ!
К'атȣнчї еȣ̆ те-оїȣ̆ áȣѕi,
Ка ȣn леȣ̆ т'оїȣ̆ ръпеѕi,
Шi нечї ȣрт'а ръмѫнеа
De тъстар ꙟн цїара теа!"

§. 2.

Албіна ші Трѫпшорѹл (фабѹлъ).

(De Ціорціѹ Асакі.)

Трѫпторѹл.

1. Спѹне dрепт мікъ албінъ:
Ѫнкътро́ мерџї акѹм треазїъ,
Кѫnd а соарелѹї лѹмінъ
Пе-ачест кѫтп нѹ скѫnтееazїъ ?

2. Ѫнкъ тре́тѹръ пе фоае
Ѫn тѹnцї роѕа ші пе рѫпе:
Nѹ те темї съ ці-се моаїе
Delікателе арїпе ?

3. Ѫnкъ флоріле 'nміїте
Стѫnd ѫn ѹтеръ тѹnілате,
Цiн ѫnкісе ші 'пвъліте
Бобочелллеле плекате.

4. De че́ сворї ка ѹ̆ъ съџеатъ,
Кареа а́ерѹл dеспікъ;
De ѹnde вії тѫпекатъ
Ші 'пкътро́ албінъ мікъ ?

5. Віеацїа меа-ї лінъ, бѹпъ,
Фъръ тѹлтъ остеnнеалъ;
Челле че алцїї ле-adѹпъ
Ѫмї daѹ̆ прѫnзїѹ кѹ прісосеалъ.

6. Ашїа́ трѫnторїї ѹртаръ,
Тот ашїа́ ам тръіт біне:
Nѹ кърá ла алцїї чеаръ,
Сѹџе мїереа, ка ші́ міне!

Албіна.

7. Zіче-албіна 'n репежѹне:
Лѹкрѹл тоате 'nвінџе 'n лѹме:
De воешті, свѹрѫnd цї-оїѹ спѹnе
А меа datінъ ші nѹме:

8. *„Еѹ̆ с'албіна рѹтѫпеаскъ,*
Алл мїеѹ̆ дор е, ші-а меа леџе:
Пе кѫтпіеа стръбѹпеаскъ
De'n флорї мїере а кѹлеџе."

9. Алле мелле copіоаре
Кѫnd авїа́ се лѹмінасе
Dѹлчеацїа de пе-орї-че флоаре
А о кърá с'апѹкасе.

10. Еѹ̆ de віскол аморцітъ,
Zїъкѹї веакѹрї тѹлте-аіче,
Ші авїа́ тъ сѫмт трезітъ
Ѫn ачест мінѹт ферічe.

11. Алеѹ̆! тѹлт лѹкрѹ т'аштеаптъ!
Ші тѹлцї кѫтпї воіѹ̆ маї петрече;
Ѹnde соартеа та те'ndреаптъ
Мерџї ші тѹ, къ тѫтпѹл трече!

12. Ші тъ ласъ 'n а меа калле
С'adѹn чеаръ, dѹлче мїере,
De-алле мелле ші-алле талле
Zілле сатъ пе вор чере!

§. 3.

Ре'пшѹрпареа рѫпдѹпеллеї.

(De Міхаїѹ Порфірїѹ.)

1. Сълѹтаре рѫndѹреллъ
Месаџеръ dѹлче беллъ!
Те-аї ѫnторс кѹ-алл тъѹ кортеџїѹ стрълѹчіт, ѫпкѫптъторїѹ;
De пъінте-цї пеаѹа фѹџе
Апа еї еарва о сѹџе,
Dѹпъ тіне се ѫnтоарче zіефірѹл вълсътъторїѹ.

2. Кѹркѹбеѹл пе аратъ
Къ фѹртѹпа 'nфрікошїатъ
Пе ачелл че есте 'n калле nѹ ва маї ѫnспъїтѫптá.
Віскол̆ѹл ші вѫптѹл рече,
Тѹ пе аръцї, къ ва трече
Ші албѹл de пе кѫтпіе ѫn верde се ва скімбá.

3. Тѹ акѹм пе веї adѹче
Боскетѹл фортос ші dѹлче
Ѹnde-аерѹл demіпецїеї мїе-мї плаче-а ръспірá,
Ші-а zіефірѹлѹї сѹфларе
Роѕа чеа стрълѹчітоарїъ
De пе фрѹnzїъ пе верdеацїъ о фаче-а се скѹтѹрá.

4. Шi кѫmпiiле стълтате
Ȣnde-amezĭ кȣ волȣптате
Кȣ плъчере, вȣкȣрiе ведереа а-цĭ арȣnкѫ́
Шi dȣлчiле фрȣmȣшiелле
Перфȣmате флорiчелле,
Че те фак кȣ dесфътаре пе кѫmпiĭ а те прimблѫ́.

5. Шi поаптеа фермекътоарĭ,
Кѫnd ꙟntoan'а са кѫntаре
Прiвегĭътоареа dȣĭоасъ, че нȣmаĭ de'n кѫnd ꙟn кѫnd
Се гъсеште тълвȣратъ
De ȣ̆ъ воаре перфȣmатъ
Че ажȣтъ 'n армоniе прiнтре фрȣnzĭе сȣспiнѫnd.

6. Еар' ꙟn пъdȣреа че-ȣ̆ъ dатъ,
De nim-ерѫ́ тълвȣратъ
Dекѫт нȣmаĭ de алл чĭоареĭ стрiгът грос шi ꙟnтрiстат,
Търтȣрiка теmътоарĭъ
De'n кȣĭв скоате-а са офтаре:
Пе'нтрȣ ре'нтȣрnареа вереĭ е ȣn кѫnт ꙟndелȣнгат.

§. 4.

Ȣртърiле лiтбȣцiеĭ (пърȣчiȣне морал).

(De Антон Паnnȣл.)

Ȣn шiерв лȣнг ла лiтбъ пе ȣnde шiервiсе,
Тоцĭ ꙟл тот вътȣсе шi тоцĭ ꙟл гоniсе,
Ꙟnкѫт пентрȣ̆-ачеаста преа ръȣ̆ ажȣnсесе,
Хаĭнеле пе dѫпсȣл тоате се рȣпсесе.
Ȣn пегȣсторiȣ̆ áсфелiȣ̆ портȣл рȣпт вѫzĭѫndȣ-ĭ,
Ȣ̆ъ dатъ 'nтѫлniпdȣ-л л'а 'нтребат, ziкѫndȣ-ĭ:
„Че кáȣсъ есте, де пȣ-цĭ терџе бiне?
Къ еȣ̆ те шmiȣ̆ ꙟnкъ де копiлл пе тiне;
Бецiв, лénешiȣ̆ пȣ ештĭ, кърцĭ пȣ жоцĭ, ꙟmĭ паре,
Кȣт пȣтȣшĭ ажȣnџе л'аиiá де реа старе?
Ла ȣn от де треабъ де zé пȣ те-ашiеzĭ,
Чi 'n сȣс ꙟn жос ȣmблi фъръ съ лȣкреzĭ?"
— *„„Domnȣле! елл zice, пȣ am вiпъ алтъ,*
Dекѫт къ сиѕiȣ̆ дреаптȣл, е кáȣса тоатъ.
Minzĭsna пȣ-mĭ плаче, ворбеск адевърȣл:
De-ачеа орĭ ȣnде тъ сдробеск ка търȣл,

Шi тъ даȣ̆ ꙟndатъ пе поартъ афаръ,
De пȣ-mĭ афлȣ локȣл шi пачеа ꙟn цiаръ." "
Negȣсторiȣл zice, аȣzind ачесте:
„Къ сиѕĭ адевърȣл, пегĭ ȣп ръȣ̆ пȣ есте.
Ашiá ȣn шiерб тiе кiар ꙟmĭ требȣеште,
Шi дс вреĭ де-акȣта вiп' де те токтеште."
Се токтiръ 'ndатъ шi се ꙟnвоiръ,
Ꙟn доȣ̆ъ треĭ ворбе скрiсоареа 'пъръръ,
Dечĭ ꙟл ĭа ла сiне съ-л ꙟnцiелепцiеаскъ,
Кȣ елл ꙟn пiацъ терг съ тѫргȣеаскъ;
Кȣmпъръ шi-ĭ dете ȣ̆ъ грасъ гъiнъ
Шi 'нтр'ȣ̆ъ легътȣръ алеасъ фъiнъ,
Zікѫndȣ-ĭ: *„па! дȣ-ле ачестеа а касъ,*
Шi сиѕпе съ факъ че-ва пептрȣ масъ!"
Ла доamnъ-са деакъ кȣ елле ажȣnсе,
Кѫȣтѫnd ла dѫnса, пе масъ ле пȣсе;
Dар' вѫzĭѫnd кȣ кáȣтъ кат пiеziшiȣ̆ de'n фiре
Ꙟnчепȣ̆ ꙟndатъ de еа съ се mire,
Zікѫnd: *„ваĭ кȣт кáȣцi, кiар ка ȣ̆ъ гъiпъ*
К'ȣп окiȣ̆ ла фъiпъ, кȣ алт ла сълпiпъ."
Еа, кȣт ꙟл аȣде, лȣѫnd въцĭȣл, саре,
Шi-л ꙟnкаркъ бiне кȣ елл пе спiпаре,
Стрiгѫnd: *„аȣzĭ ворбъ! аȣzĭ флеак ȣ̆ъ даштъ!*
Кiар ȣпȣл ка шiне де тiп' жок съ-шi батъ?
Афаръ! афаръ! фiре блъстътатъ!
Съ пȣ-mĭ калчĭ ꙟn кȣрте, къ-цĭ спарг капȣ 'пдатъ!"
Елл фȣџе пе поартъ, ꙟn дрȣm се опреште,
Еатъ domnȣл ꙟnкъ вiне, л'ꙟnтѫлпеште,
Шi-л ꙟnтреавъ: че е? — М'а алȣнгат, zice,
Скърпiпѫпдȣ-шĭ локȣл, пе ȣnде-л ловiсе.
Domnȣ-съȣ̆ л'ꙟnтреавъ: *„че каȣсъ есте?*
Пе бȣпъ дреаптате, орĭ педреаптъцiеште?"
— *„„Вȣд еȣ̆, елл ръспȣnде, е кȣт се ворбеште:*
Чiпе сиѕпе дреаптȣл, лок пȣ-шi таĭ гъсеште!" "
Dар' ȣzind Domnȣл de'n че ĭ-а фост плѫпсȣл,
Асфелiȣ̆ de кȣвiнте ростi кътръ dѫпсȣл:
„Ба пiте, пебȣпе! де вiпъ пȣ-цĭ есте,
Чi гȣра-цĭ лiтбȣшъ mоm ръȣ-цĭ гътеште!
Съ сиѕĭ адевърȣл, алта се 'пцiелеџе,
Nȣ де ȣпȣл шi-алтȣл отȣл съ се леџе.
Гȣра mа те баmе, шi-о съ те maĭ батъ,
Deакъ еа ꙟцĭ есте флекаръ ȣ̆ъ датъ!"

§. 5.

Роса ші сміпȣлȣ ei.

(De A. Паппȣлȣ.)

Прімъвара 'нтжіа оаръ роселе кжnd ꙟнфлорескȣ,
К'ȣн фірȣ mерсе ла 'mпъратȣлȣ гръdinapiȣ 'mпърътескȣ,
Каре кȣ плъчере mȣлтъ ꙟн mжnъ кȣm л'а лȣатȣ
Тот-ȣъ dатъ фъръ весте ла ȣnȣ déцетȣ с'а 'nгimпатȣ.
Ші ꙟнтжіа лȣї плъчере, че асȣпръ-ї о авеа́
І-с'а 'нторсȣ ꙟн сȣпъраре, кȣ-ачеллȣ гȣстȣ n'о maї прівіа́:
Кȣmȣ ші кътръ гръdinapiȣлȣ zice: *„éтъ ȣnȣ кȣсȣрȣ,*
Каре, n'арȣ фі кȣвіінцїъ, ка съ-лȣ аїбъ ȣnȣ ръсȣрȣ.
Іа, кȣmȣ те прегеті ла тȣлте тъестріі гръdinъреші,
Ші-астъ росъ гітпї съ n'аїбъ, n'аї пȣтé с'о алтȣеші?"
— *„„Ба, се поате, ꙟтпъpате!* гръdinapiȣлȣ а ръспȣnсȣ
Ші гръdinъріеа аре кжте ȣnȣ секретȣ аскȣnсȣ." "
„Nȣ штіȣ, zice ꙟmпъратȣлȣ, *„аста есте треба та,*
Фъ-лȣ ка съ-ї ліпсéскъ гітпії, ші ȣnȣ дарȣ веї къпъта́."
Гръdinapiȣлȣ dap' ce dȣce, пȣсе 'ndат'а алтȣі,
Съ се прindъ ші съ крéскъ ꙟndестȣллȣ се nевоі,
Ꙟн ȣртъ еллȣ кȣ съкретȣ-шї а възїȣтȣ к'а ісбȣтітȣ
Ші mергжndȣ ла ꙟmпъратȣлȣ dȣce ȣnȣ фірȣ ꙟнфлорітȣ,
Каре лȣжndȣ-лȣ ꙟн mжnъ фоарте біне ї-а пъръȣтȣ,
К'а пȣтȣтȣ съ-лȣ алтȣéскъ dȣпъ кȣm а фостȣ черȣтȣ;
Dаръ ла пасȣ кжndȣ-лȣ dȣce, zice кътръ гръdinap:
„Че фелїȣ? акȣтȣ везї къ n'аре геллȣ таї тікȣ тіросȣ тъкар."
Гръdinapiȣлȣ ꙟї ръспȣnсе: *„Ꙟтпъpате! съ тръешті!*
Орї-ге лȣкрȣ-шї скітбъ фіреа, кжндȣ веї ста съ-лȣ алтȣешті,
Ші петікȣ éр' нȣ се пóте, ка съ n'аїбъ вр'ȣnȣ кȣсȣрȣ
Арбȣрї, плжнте, флорї ші óтеnї, áсфелїȣ ші агестȣ ръсȣрȣ,
Каре, орї ка 'nтжїȣ съ 'пгітпе ші съ фіъ кȣ тіросȣ,
Орї negї ȣnȣ тіросȣ съ n'аїбъ ші съ фіъ не'пгітпосȣ."

§. 6.

Ꙟпшжїъшатеа вжршȣції (пъръч. торалъ).

(De A. Паппȣлȣ.)

Авȣціеа, decфътареа, вжртȣтеа ші сжпътатеа
Се dіспȣтаȣ ꙟнтре сіnе, кȣї съ dea ꙟнтжїътатеа,
Deскріжndȣ ші-ȣnа ші алта вȣnȣлȣ съȣ ші феpічіреа,
Че ръварсъ фіъ-каре престе тóтъ оmепіреа,

Ші сȣтéції фіъ-каре ꙟші афла шіе-шї dрептате.
Zікжndȣ, къ нȣmaї еа есте maї démnъ de 'нтжїътате.
Ꙟнтр'ачéстъ а лорȣ лȣптъ ꙟн кȣвінте пепътрȣnсе
Рідікжndȣ-се вжртȣтеа кътръ dжnселе ръспȣnсе:
„De воіції кȣ тȣлціътіре, дрептȣлȣ ка съ се 'пцїелéгъ,
Веніції ла zїеї ші ла óтепї, ла еї съ геретȣ с'алéгъ
Ші-а къріїа детпъшате лі се ва пъpé таї бȣнъ:
Еї съ-ї дътȣ астȣ тьрȣ де аȣрȣ ші-а 'пшжїътъції кȣнȣnъ.
Ка алеџереа агéста таї nітерішȣ съ се факъ,
Ва фі шжтпȣлȣ де-адȣnапцїъ ла лȣпша олітпіакъ."
Ачестȣ сватȣ вȣnȣ аллȣ вжртȣції се пъръ преа de mіnȣnе,
Фіъ-каре сnepжndȣ тъpȣлȣ, demпътатеа кȣmȣ ші-а спȣnе.
Deчї кжndȣ фȣ 'n олітпȣ mȣлціте de попóръ adȣnате.
Алéргъ їȣте кȣ тóте, ка съ чéръ 'нтжїътате,
Ші 'нтжїȣ dрептȣлȣ авȣціеа ꙟнтр'ачестеа ші-л ръсnікъ:
„Ꙟп лȣте петъpџіпішȣлȣ біпе еȣ сжпшȣ сжпгȣрікъ,
Пе'птрȣ къ сжпшȣ дътъшóрїъ де орї ші ге феpігіре,
De сшітъ ші десфъшаре ші де орї ге репȣтіре:
Фъръ тіпе орї ші гіпе пе пътжпшȣ се кіпȣеште,
Тікълосȣ тръеште 'п лȣте ші кȣтпълішȣ се тіpъпеште.
Мъpȣлȣ де аȣрȣ дар' тіе сжпгȣре ті се кȣвіпе,
De се прецїȣе шетеїȣлȣ ші дреапташеа де се ціпе."
Алéргъ 'n локȣ decфътареа ші ръспȣnde 'n грав' кȣ стіmъ:
„Пе педрептȣ вре авȣціеа съ їа пȣтеле де прітъ;
Къ пе джпса фіъ-гіпе, дȣпъ кȣтȣ ші штіції преа біпе,
О тріteше пе тотȣ локȣлȣ съ тъ каȣте пе тіпе.
Еȣ дар' ꙟп котȣпъшате сжпшȣ доріпцїа геа гепшралъ,
Ші к'авȣціеа ті-ї шіéрбъ пȣ е пегї ȣъ ꙟпдоеалъ.
Че бȣпȣ сжтшȣ вїецїȣішорії пре пътжпшȣ пȣтаї кȣ шіпе?
Че алша, декжшȣ атарȣрї гȣстъ еї фъръ де тіпе?
Феpігіпцїа отепітії пȣ стъ ꙟп тȣлтъ авере;
Чі ꙟп геea ге дестéрдъ сȣфлетеле кȣ плъгере.
De n'ашїȣ тігі еȣ ꙟп óтепї дȣреріле гелле релле,
N'арȣ таї сȣфері кȣ апії тȣлтеле пъкагїȣрї грелле.
Ꙟпсъ ȣпде тъ апропїȣ еȣ, алȣпгȣ шікълошіеа,
Депъртезїȣ дȣререа 'пдашъ ші реадȣкȣ веселіеа.
Еȣ сжпшȣ дар' тошȣ бȣпȣ 'п лȣте ꙟп џепералȣ ла орї-каре,
Еȣ сжпшȣ дȣлгеа тжпгъїаре геллȣї тікȣ ші геллȣї таре.
Пре'п ȣртаре дар' ші тъpȣлȣ алта съ-лȣ їа пȣ се пóте.
Къгї еȣ ле ꙟпшрекȣ кȣ бȣпȣлȣ пре гестелалте пре шóте".
Каmȣ кȣ асеmепї кȣвінте ꙟнчепȣ ші сжпътатеа:
„Къ, дȣпъ теріше-шї, алте пȣ пошȣ лȣа 'пшжїъшашеа;
Пе'птрȣ къ пегї авȣціеа, пегї десфъшареа, кȣтȣ спȣпе,
Nȣ пошȣ кȣ петъpџіпіре с'аїбъ шóте гелле бȣпе,

Къ де п'ашїŭ фі еŭ ꙟп óтенї: арŭ фі тоцї ꙟп пепȣшінцїъ,
N'арŭ да фолос авȣцїеа, пеґї арŭ фі де требȣінцїъ.
Шї пеґї десфътареа пóте сѫпгȣръ 'н óтенї а фі,
De пȣ кȣтва еŭ кȣ дѫпса ꙟтпреȣп'оїŭ локȣі.
Кѫпд пе паштŭ ґіпе-ва ґїаґе ꙟп дȣрерї ші кінȣіре:
Каре ва пȣтé съ фіъ сѫпгȣра лȣї феріґіре?
Аŭ десфътареа о кїеатъ? аŭ доар' дореште авере?
Орї пре tine „сѫпътатеа“ кȣ дорŭ фїербінте тъ ґере?!
Челлȣ авȣтŭ фъръ де tine пеґе ȣпŭ біпе пȣ аре,
Nеґї ла вреŭъ десфътаре пóте аве́ аплекаре;
Къґї атȣпґїа tinтеа, трȣпȣлŭ сѫптŭ ꙟп пелȣкраре тóте,
Шї съ аїбъ тȣлцїътіре фъръ tine пȣ се пóте.
Ꙟтпърацїї, џенерарії, кȣ ȣпŭ кȣвѫптŭ, ші остаціï,
Фъръ tine-арŭ фі фіінцїе, ґе пȣ потŭ а-шї тішка пашїї.
Шї де ашїŭ ліпсі кȣ тотȣлŭ ꙟп пътȣръ дȣпъ пȣте:
Атȣпґї фъръ ꙟндоéлъ п'арŭ маї фі пре пътѫптŭ лȣте.
Еŭ ꙟтбърбътеґїŭ пре óтенї, даŭ кȣрацїŭ спре віtежїе,
Еŭ адȣкŭ пȣтерї ꙟп сȣфлетŭ, еŭ даŭ трȣпȣлȣї тъ́рїе,
Шї кѫпдŭ сѫптŭ ꙟп жȣдеката ґеллȣї ґе тъ прецїȣеште,
Фър' авере десфътареа ꙟп пътȣръ о гъсеште.
Е адевърŭ дар' къ 'п лȣте еŭ сѫптŭ маї тȣлтŭ прецїȣітъ,
Бътрѫпітії, тіперітії де асетепе доритъ.
Еŭ сѫптŭ авȣцїеа лȣтії, еŭ сѫптŭ тотŭ бȣпȣлŭ віецїеї,
Еŭ сѫптŭ дȣлґеа десфътаре, еŭ ші кȣпȣпа фрȣмсецїеї.
Авȣцїеа пȣта 'п сіпе есте мóртъ ꙟптрȣ тóте,
Dесфътареа ꙟпъінте-мї пеґї кѫтŭ фірŭ де пърŭ пȣ пóте.
De-аґеєа тїе, ка ȣпеї, ґе-сŭ петърџінітȣлŭ біпе,
Dарȣлŭ ші ꙟптѫрїътатеа съ ле їаŭ мі се кȣвіпе!“
Dар' к'ŭъ 'пфъцішїаре сѫптъ стѫпdŭ вѫртȣтеа ꙟпъінте,
Ꙟпчепŭ съ-шї спȣпъ dрептȣлŭ фър' а се лȣпцї 'п кȣвінте,
Zікѫпdŭ: „авȣґї сѫпътате! десфътаре! ші авере!
De въ ші афлацї дрептате дȣпъ а вóстръ пъреpe,
De ші де'п воï фіъ-каре де тетеїŭ аре кȣвінте;
Тотȣшї але вóстре бȣпȣрї сѫптŭ пътѫптешті, еар' пȣ сѫпте.
Nȣ къ пȣ сѫптŭ ші аґестеа тотŭ де Dȣмпезїъŭ лъсате;
Чї, де п'оїŭ фі еŭ кȣ елле, сѫптŭ де лȣме дефъїтате,
Еŭ сѫптŭ бȣпȣлŭ проведінцїеї, еŭ сѫпцїескŭ пе омŭ ꙟп лȣме,
Еŭ факŭ, óменїї съ аїбъ пре пътѫптŭ глоріосŭ пȣме;
Еŭ сѫптŭ лініштеа віецїеї, еŭ сѫптŭ каллеа мѫптȣінцїеї.
Еŭ сѫптŭ паґеа, еŭ сѫптŭ бȣпȣлŭ, еŭ гȣверпȣлŭ кȣпштіінцїеї.
Аколó ȣпде еŭ пȣ сѫптŭ, атерінцїъ тȣлте релле,
Вінŭ пеірї, стрікъґїȣпї тȣлте, ші-алте патіме кȣ елле.
Іо-сŭ тетеїȣлŭ релеџїȣпії, даŭ бȣпŭ пȣме омепірії,
Еŭ копдȣкŭ пре омŭ ꙟп лȣме пе кърареа феріґірії.

Авȣцїеа, десфътареа, сѫпътатеа фъръ tine,
Тóте 'п лȣме оменітії сѫптŭ де сіпе-ле рȣшіпе,
Шї пȣ сѫптŭ пȣмаї рȣшіпе, кѫпдŭ ліпсескŭ еŭ де'птре елле,
Чї сѫптŭ ші сȣпȣсе тóте пе пътѫптŭ ла тȣлте релле.
De аґеєа кѫцї ꙟп лȣме аŭ феріґеа асторŭ трелле,
Третȣръ, фіорї ї-апȣкъ, деакъ пȣ сѫптŭ еŭ кȣ елле,
Ашїа дар' търȣлŭ де аȣрŭ ші дрептȣлŭ де ꙟптѫрїътате,
Мінтеа 'пцїелепґїȣпеа вóстръ съ-лŭ деа кȣї аре дрептате.“
Атȣпчї zїеії ші-аdȣпѫпцїа óменілорŭ се ꙟптратъ,
Шї кȣвінтеле вѫртȣцїї ле їаŭ ꙟп въгърї de eamъ,
Възїѫпdŭ маї алесŭ modecте, блѫпdе пȣртъріле-ї тóте,
Кȣ еватŭ комȣпŭ ꙟтпреȣпъ се ꙟпалцїъ гласȣрї глóте,
Стрігѫпdŭ: „къ пȣмаї вѫртȣцїї се кȣвіпе пе дрептате,
Съ їа търȣлŭ ґеллŭ де аȣрŭ ші дрептȣлŭ де 'птѫрїътате.“
Шї-ашїа к'ȣпапіме вотȣрї dȣпъ ꙟпкїеїареа dатъ,
Лȣѫпdŭ търȣлŭ челлŭ de аȣрŭ, фȣ вѫртȣтеа ꙟптропатъ.
Пре омŭ dар' nemіка 'п лȣме пȣ-лŭ пóте пълцїа ꙟп трéптъ,
Декѫтŭ сѫпгȣръ вѫртȣтеа пре'п алеџереа чеа dреаптъ.
Къ еа de тоцї е пȣмітъ сѫптъ ші сакръ ꙟп лȣме,
Ба ші dȣпъ мóрте ласъ de тоцї тъ́рітȣлŭ съŭ пȣме.
Феріче de-ачелла каре штіе съ о 'мбръцїшїезїе.
Шї ва пȣтé dȣпъ dѫпса пашїї съ ші-ї ꙟndрептезїе;
Къ еа-ї ка ші dіамантȣлŭ, каре ші 'п гȣпоїŭ de каdе:
Тотŭ ꙟї zічемŭ „пéтръ скȣмпъ“, ші прецїȣ-ї de локŭ пȣ скаdе.

§. 7.

Пъстръвȣлŭ (алегорїе).

(De Nекȣлаїŭ Істрате.)

1. Ох! фъ-мъ матъ! фъ-мъ феріче!
Dȣ-мъ аїȣреа ꙟп алтŭ пъръŭ,
Кæчї міï de demonї пре поï аіче
Nе ꙟпспъїмѫптъ ші пе факŭ ръŭ.

2. Апа е dȣлче, ȣnda е лінъ;
Dар' мȣлте кȣрсе пе околескŭ:
De пепріетеппї гѫрла е плінъ,
Че zїŭа, пóптеа пе тотŭ пѫndескŭ.

3. Кѫndŭ рѫȣлŭ постръ се арџінтéзїъ,
Шї тóтъ ȣnda е de врілантŭ;
Кѫndŭ ꙟпфоката а zіллеї разїъ
Пе солзії поштрі арȣпкъ сталтŭ:

4. Атȣнчеа пасерĭ ꙟнпотъторіе
Пе фаціа апеĭ пе тотȣ̆ пѫndескȣ̆: —
De разіа zіллеĭ стрълȣчіторіъ
Nȣ потȣ̆, ох! nȣ потȣ̆ съ mъ 'нкълzіескȣ̆!

5. Deакъ ꙟн пȣнтрȣ ла adѫнчіmе
Ашїȣ̆ черка кȣm-ва ка съ m'аскȣndȣ̆,
Пештiĭ чеĭ лакоmĭ, тȣ штiĭ преа віне,
Къ тотȣ̆ deaȣна еĭ стаȣ̆ ла фȣndȣ̆.

6. Пасереа-ĭ крȣdъ, е ръпіторіъ,
Пештiĭ пȣтерпічĭ пе прігонескȣ̆,
Пескаріĭ е́ръ-шĭ кȣ пе'нчетаре
Престе тотȣ̆ локȣлȣ̆ пе ȣрmърескȣ̆.

7. Ох! dȣ-mъ mamъ! dȣ-mъ de-аіче
Ȣnde nȣ-сȣ̆ пасерĭ, nȣ сѫнтȣ̆ пескарĭ,
Ȣnde nȣ по́те ка съ пе стріче,
Съ пе ꙟнгітъ пештiĭ чеĭ mарĭ!

§. 8.

Кътръ ȣ̆ъ пъсърȣікъ.

(De Nекȣлаїȣ̆ Бȣркі.)

1. Пъсърȣікъ mікъ
Кареа сворĭ пе креангъ,
Чіне те ꙟнсȣфлъ
Чіне те ꙟndémnъ
Ка 'н а та свȣраре
Kodpiĭ с'околештĭ
Спре-а афла mѫнкаре
Ла пȣiĭ че-ĭ крештi?

2. Съ-цĭ фачĭ е́р' локашїȣ̆
Пе'нтрȣ апъраре
De вре ȣнȣ̆ връшташїȣ̆,
Сеаȣ̆ de алтъ фе́ръ;
Каре кȣївȣ̆ ці-ĭ ціе
Ȣ̆ъ късȣцїъ поȣ̆ъ,
Ȣnde режпвіъ
Пȣiĭ тъĭ de'n оȣ̆ъ.

3. Тіперĭ пъсърашĭ
Ла сворȣ̆ ка шi тіпе
Гпвецĭ пе-арвȣрашi
Пе ратȣрĭ тȣлпіпе;
Шĭ-апоĭ а с'аскȣnde
Лѫпгъ а лорȣ̆ mamъ
Neавѫndȣ̆ вр'ȣ̆ъ те́mъ
Кȣ тоцĭ чіріпескȣ̆.

4. Пъсърȣікъ mікъ
De кȣлорȣ̆ фрȣmóсȣ̆
Ла пепе-албъстрікъ
Кȣ віерсȣлȣ̆ dȣĭосȣ̆,
Съ сворĭ пȣ 'нчетеzĭ
Ꙟн dealȣ̆ шi ꙟн валле
Kodpiĭ съ 'напmezĭ
Кȣ кѫнтȣрĭ de жале

§. 9.

Floarea s̄i Florœreasa.

(De'n „Foaea pe'ntru minte“ etc.)

1. Sœmînt̄ĭœ 'n grœdinœ
Te voĭŭ sœmîná:
Acolo t̄ĭœrînœ
Te va astupá.

2. De-aĭ puté grœí,
Cu plîn̄gere-aĭ d̄ic̄e:
Eŭ în vec̄ĭ voĭŭ fi
Îngropat' aic̄e.

3. Sœmînt̄ĭœ n'aĭbĭ fricœ,
Cœ floare veĭ fi,
Nu-t̄ĭ va fi nemicœ:
Ear' veĭ rœsœrí,

4. Asémenne soarte
Ne bagœ 'n pœmînt,
Cînd crînc̄enna moarte
Ne duc̄e 'n mormînt.

5. Vorbœ în̄gereascœ
Ne scoate afarœ,
Puterea c̄ereascœ
Ne fac̄e viĭ earœ.

§. 10.

Rugœc̄ĭunea pruncu luĭ.

(De Ioan Eliade.)

1. Pœrinte! cœruĭ tata se 'ncinœ,
S̄i tot̄ĭ te cĭeamœ, ḡenuncĭ plecînd,
De-all cœruĭ nume mœrit s̄i blînd
A mameĭ frunte umil se 'nclinœ

2. D̄ic, cœ ast soare strœluc̄itorĭŭ
E jucœríea puteriĭ talle,
Cœ sub pec̄ĭoru-t̄ĭ e 'n a luĭ calle
Candelœ de-áur luminœtorĭŭ.

3. D̄ic, cœ tu sîngur fac̄ĭ a se nas̄c̄e
Mic̄ĭ pœsœrelle, c̄e cîntœ, sbor',
Las̄ĭ copillas̄iĭ cu mama lor,
Le daĭ un súflet a te cunoas̄c̄e.

4. D̄ic, cœ tu sîngur sémennĭ cu florĭ
Livede, valle, cîmpurĭ, grœdine,
Tu fac̄ĭ verdeat̄ĭa, s̄i fœrœ tine
Ar fi tot̄ĭ pomiĭ neroditorĭ

5. La dáruri multe, l'a ta 'ndurare
Tot universul este čiemat:
Neči micul vierme nu e uitat,
La all nœturei ospœtiŭ prea mare.

6. Livadea pašče miellul plœpînd,
La múgur edul vésel s'acatiœ
Puiĭ la closčœ a čiupí 'nvatiœ,
Fug gîndœčeiĭ nutretiŭ cœtînd.

7. Vrábiea sboarœ ši čiugulešče,
Peste ogoarœ páserĭ se pun,
Nutretiŭ porumbiĭ lor îšĭ adun',
Pruncul la mœ-sa strîns se lipešče.

8. All tœŭ sînt nume sœ-l preamœrim
Ši demineatia, la prîndiŭ ši'n sarœ:
Sœ facĭ pœmîntul sœ ne rœsarœ
Nutretiul lumiĭ: totĭ sœ trœim.

9. Doamne! dar' gura-mĭ slab gîngœnnešče
Nume de îngerĭ prea înœltiat! —
Ši-un copill poate fi ascultat
În čeata naltœ, če te mœrešče.

10. Dic, cœ îtĭ plače bine-a primí
Urœrĭ aduse dela prunčie
Pe'ntru ačea nevinovœtíe,
Če are pruncul fœrœ a šči.

11. De-acolo deacœ bine primeščĭ
Nevinovata noastrœ čiemare,
Eŭ îtĭ voiŭ čere fœrœ 'nčetare,
Lipsa la toate ca sœ 'mplineščĭ.

12. Doamne! tu apœ dœ la isvoarœ,
La páserĭ penne spre a sburá,
Ši la miell lapte ši lîna sa,
Ši la cîmpíe roŭœ, rœcoare.

13. Dœ Doamne! pînea la čeršitoriŭ
La bólnavĭ dœ-le 'nsînœtošiare,
La čeĭ prinšĭ, Doamne! dœ-le scœpare
La orfannĭ dœ-le tu ajutoriŭ.

14. La bunul tatœ casœ ticnitœ,
Copiĭ cu minte, ascultœtorĭ
Ši 'n mine Sînte! sœ te coborĭ,
Sœ fiœ mama prea feričitœ!

15. Mitutell ásfeliŭ sœ fiŭ ši eŭ,
Ca copillašiul de la icoanœ,
Če rîde mœseĭ ši čere hrannœ,
Ši tata l'are de Dumnedieŭ.

16. În mine pune sînta dreptate
Ši adevœrul pe budia mea
Ši 'ntr'all mieŭ súflet cînd veĭ cœtá,
Sœ vedĭ, Pœrinte! tot bunœtate.

17. Precum se urcœ tœmîea 'n sus
Naltie-se ruga-mĭ pînœ la tine!
Dœ lumiĭ pače, la dušmannĭ bine,
Ši toate meargœ precum le-aĭ pus!

§. 11.

Nŭorul ši floarea. (Avutul ne'ndurat).

(De Alesandru Dianne.)

1. Cœldura este iute, cîmpíile uscate
Maĭ neči un nŭor nu vine s'aducœ pre pœmînt
Rœcoare, umedíealœ, ši florile maĭ toate
Uscate de aršitiœ, s'apleacœ spre mormînt.

2. Abiá maĭ vieadiœ vr'una, dar' vieatiea-ĭ e maĭ stinsœ,
Perind de uscœčiune ši moartea nedorind,
Se 'ntoarče, se 'ncovoaiœ ši cœtrœ bolt' aprinsœ
A sa pœlitœ frunte ridicœ maĭ murind.

3. Dar' eat' un nŭor cœ treče, e mîndru în frumšeatiœ-ĭ,
A luĭ ušioare válurĭ de miĭ lučesc culorĭ,
Ši 'n splendid' atmosferœ isvor s'arat' albeatia-ĭ
Isvor de mîntuire poporuluĭ de florĭ.

4. Murinda 'n lácrœmĭ strigœ: o frate nŭor! fœ bine
Şi las' ŭœ picœturœ pre pĭeptu-mĭ flœcœrat,
De'n roŭa strœvedĭœ, ce multœ portĭ cu tine,
Ŭœ parte provedinţĭa şi mie mĭ-a pœstrat.

5. O! nŭor frumos! o! vino! şĭ-a mea durere-alinœ,
De-aicĭ de'n astœ valle nu ştiĭ cînd te nœlţĭœşĭ,
Trecuta demineaţĭœ dela a mea tulpinœ,
Şi 'n lácremĭ tu pre pĭeptu-mĭ credinţĭœ îmĭ jurœşĭ?

6. Uĭtat' aĭ tu trecutul? o! frate nŭor! ascultœ!
Puţinœ apœ, frate! o! eatœ-mœ cœ mor
Familiea-mĭ se stinge! durerea-mĭ vaĭ! e multœ!
Cum poţĭ tu fi atîta necumpœtimitor?

7. Da'r mîndru trece ĭute! a floriĭ tînguire
De loc nu va s'asculte, se nalţĭœ şi maĭ sus,
Refusœ pînœ şĭ-umbra, e 'n crudœ nesîmţire,
Şi crede, în mîndríe-şĭ: mœrirea-ĭ fœr' apus.

8. Dar' floarea, ea suspinœ, şi focul o înneacœ,
Şi frundĭele-ĭ plœpînde în loc se 'ncolœcesc,
Necĭ plîngerĭ nu maĭ scoate, în jos fruntea îşĭ pleacœ,
Şi vĭeaţĭa cu perfumul de-ŭœ dat' o pœrœsesc.

9. O! vaĭ ce soarte asprœ cumplit învenineadĭœ,
Cînd sárcina dureriĭ prea mult v'a 'ngreuĭat,
Nu blœstœmaţĭ pre ceĭ ce sumeţĭ se depœrteadĭœ
Cînd glasul vostru-ĭ cĭeamœ, cœcĭ Domnul ĭ-a 'nsemnat.

10. Rugaţĭ pre cell de'n cérĭurĭ cu lácremĭ dĭecĭ de sute,
Sœ nu le dea aceea, ce altora eĭ daŭ;
Rugaţi-l pe'ntru ceĭ rœĭ, cœcĭ sînt nisce minute,
Cînd inimele negre a lor rœsplatœ-şĭ ĭaŭ.

11. Vœdĭut'aţĭ pe-acest mîndru în toatœ strœlucĭea?
Privĭţĭ acum în valle un lac posomorît:
În apele-ĭ dĭœcînde cu toatœ grodĭœvíea
De-un vînt venit de'n cérĭurĭ ací ell fu tîrît.

12. Şi 'n muta-ĭ agoníe se roagœ ca sgîrcitul
În curtea cœruĭ Ládĭœr murise pœrœsit;
Dar' ruga-ĭ e rempinsœ; — de-atuncĭa osînditul
Petrece 'n ĭad cu draciĭ în cinurĭ greŭ muncit.

§. 12.

Focul şi statua de cearœ (fábulœ.)

(De C. Negruţi dupœ A. Cantemir.)

Un vœrsœtorĭŭ de cearœ, ca mésćer iscusit,
A nimerit ŭœ datœ un cip desœvîrşit.
Delicœteaţĭa, pœrul şi dimbitoarĭa faţĭœ,
Îĭ da înfœţişĭœriĭ un áer de vieaţĭœ.
Dar' de'n nenorocire, ell cipul l'a lœsat
Pe lîngœ foc, la care a fost şí prelucrat,
Nu este de mirare, cœ statua de cearœ
S'a rœsipit îndatœ, aproape stînd de parœ.

* * *

De aĭ fœcut un lucru, si vreĭ ca sœ-l pœstredĭ
Pe'ntru viitoríe, apoĭ sœ depœrtedĭ
Tot rœul de nœinte-ĭ şi orĭ ce 'mpĭedecare;
Cœcĭ áltfelĭŭ este numaĭ dĭœdárnicœ lucrare.

§. 13.

Cerşitorĭul.

(De un sœteann.)

1. Erá vífor şi ger mare,
Crivœţĭul greŭ viscolĭá;
Şi c'ŭœ asprœ şĭuerare
Vîjeind tot amorţĭá.

2. Cîmpiĭ gemeá 'n amorţire,
Şi copaciĭ desfrundĭţĭ,
De-a boreilor clœtire
Ţipaŭ trişţĭ şi încloiţĭ

3. Neaŭa picá asvîrlitœ,
Munţĭ de sloatœ grœmœdind,
Şi de vífor rœscolitœ,
Sburá 'n áer viscolind.

4. Páserile degerate,
L'adœpósturĭ alergaŭ.
Şi cu pennele înflate
Dupœ hrannœ ocolĭaŭ.

5. Vitele mugĭaŭ ascunse
În bordeĭe pre'n pœmînt,
Şi de-all erneĭ ger pœtrunse,
Sta grœmadœ rumegînd.

6. Lunca goalœ, şi pustíe,
Pœrœsitœ de pœstoriŭ,
Vuĭá trist de vîjelíe
Şi de vînt amorţitoriŭ.

7. Oile pre'n tîrle 'ncise,
Pre'n cîmpíĭ nu maĭ meĭaŭ;
Şi pre'n víscol se'nhœĭtise
Lupĭ urlînd şi ocolĭaŭ.

8. Îngrodit de-aşĭá nœturœ
Fiœ-care şi pœtruns:
Şiedeá 'ncis şi la cœldurœ,
De all erneĭ vînt ascuns.

9. Mœ gîndĭam, cœ čell če are,
Şiede 'n *casœ îmbrœcat;*
Dar' če faĉe čell če n'are,
Če-ĭ *afarœ desbrœcat?*

10. O! če faĉe čerşitorĭul,
Care n'are če mîncá,
Če 'ngĭœţiînduĭ şí pečiorul
E silit a alergá?

11. Mœ gîndĭam, şi 'nfiorare
M'a cuprins numaĭ gîndind;
Dar' o Doamne! če'ntristare,
Vœdiŭ un čerşitoriŭ viind!

12. Če vieaţiœ, če ursire,
Če blœstœm şi če pœcat!
A fi om, şi 'n omenire
Desgolit şi nemîncat.

13. Vînt prea aspru bate-afarœ,
Čerşitorĭul tremurînd,
Se rugá la čeĭ de'n varœ,
Ca sœ-ĭ dea vr'un lemn, plîngînd.

14. Pînœ 'n brîŭ c'ŭœ scurteĭcuţiœ
Desblœnnitœ peste tot,
Şi subt ea ŭœ cœmeşiuţiœ
Lungœ nu maĭ de un cot.

15. De la brîŭ în jos ŭœ pînḑiœ,
Împregĭuru-ĭ vîjeĭá,
Precum trémurœ ŭœ frunḑiœ,
Pînœ če vîntul o ĭa.

16. Tœlpile-ĭ cœlcaŭ pe pielle,
De opinčĭ fœrœ nemic,
Şi 'n pečior fœrœ obĭele
Era vînœt tot de frig.

17. Vîntul furios se îmflœ,
Greŭ pre'n uşiœ siuerînd,
Şi afarœ 'n mînĭ îşĭ suflœ
Čerşitorĭul tot strigînd:

18. *„Fáčeţi milœ şi pomeannœ!*
Daţi-mĭ vre un lemnişĭor;
Cœ sînt gol, şi e grea earnœ,
Şi de frig şi foame mor!"

19. Îĭ dœduĭ ajutorinţiœ,
Şi c'un súfllet sfœşiat,
De-a luĭ crudœ suferinţiœ
De'n adînc am suspinat,

20. Şi am ḑis cu întristare:
O! înalte creatoriŭ!
Oare čeĭ če sînt în stare
A da mare ajutoriŭ,

21. Maĭ gîndesc şí eĭ vr'ŭœ datœ
La sœračĭ, če ocolesc
În aşĭá stare uĭtatœ,
Cum şi če feliŭ pœtimesc?

22. Cînd le merge čerşitorĭul,
Şi la usiœ tremurînd,
Le rœcĭeamœ ajutorĭul.
Cu un glas duĭos strigînd:

23. *„Fáčeĭĭ milœ ši pomeannœ,*
Cœ de frig ši foame mor!“
Oare nu-ĭ ĭaŭ eĭ la goanœ
Cu un ton înfruntœtorĭŭ?

24. În asémenne sîmt̄ire,
Ši c'un súflet întristat,
Cuḡetînd în liniščire
Cred̄ĭŭ cœ somnul m'a luat:

25. Cœčĭ vœd̄ĭuĭ ca ŭœ minune,
Cĭar atunčĭ cum mœ gîndĭam,
Lucru če nu-mĭ vine-a-l spune:
— Cœ 'n morminte mœ aflam. —

26. Pre'n morminte dar' cu mort̄iĭ
Ši de umbre ocolit,
Mœ uniĭ ší eŭ cu tot̄iĭ
Ca sœ nu fiŭ osebit.

27. Dar' če-va maĭ înœinte
Îmĭ pœrú č'aud̄iŭ ešind,
Nišče glásurĭ pre'n morminte,
Cu un ton aprins vorbind:

28. Unul cu mare 'nfocare
Strigînd: *„fugĭ la čeĭ sœračĭ!*
Tu nu pot̄ĭ sœ fiĭ în stare,
Lîngœ mine ca sœ d̄ĭačĭ!“

29. *Mœĭ cœlicule! ascultœ!*
Nu vení pačea sœ-mĭ stričĭ,
Cœ nu-mĭ plače vorbœ multœ
S'am cu tine, pĭeĭ de-aičĭ!

30. *Ticœlosule obrásnic,*
Če cuted̄ĭ ši îndrœsneščĭ,
Ca sœ viĭ atît de fálnic.
C'un bogat sœ putred̄ĭeščĭ?

31. *Ce?* îĭ d̄ise cu 'ndrœsnealœ,
Glasul čell rœspund̄ĭœtorĭŭ,
Ši 'n mormînt šœ am sfiealœ
De un ton îngrod̄itorĭŭ?

32. *Lipsešče de lingœ mine,*
Ticœlosule, če eščĭ;
Du-te lingœ čeĭ ca tine,
Ca cu eĭ sœ putred̄ĭeščĭ.

33. *Nečĭ cœ voĭŭ sœ ščiŭ de tine*
Împœrat, orĭ sclav de eščĭ,
Cœčĭ te vœd̄ĭŭ, cœ tot ca mine,
Ši tu 'n groapœ putred̄ĭeščĭ.

34. *De eščĭ mare, mult če-mĭ pasœ,*
Cœ 'n mormînt te-aĭ supœrat:
De nu-t̄ĭ plače ašĭá casœ,
D̄i sœ-t̄ĭ facœ vr'un pœlat.

35. *Seaŭ adunœ-t̄ĭ vr'ŭœ oštire,*
Numœroasœ, precum ščiĭ
Sœ te ĭa de'n putred̄ire,
Sœ te ducœ la čeĭ viĭ.

36. *Însœ fœrœ sfadœ multœ,*
Vorbœ lungœ-mĭ face greŭ,
Ši orĭ čine eščĭ, ascultœ:
D̄ĭačĭ ši tačĭ, cum fac šĭ eŭ.

37. *Cœ nu vœd̄ĭŭ vr'ŭœ osebire,*
Nečĭ coroanœ, nečĭ vr'un lant̄ĭŭ:
Tronul tœŭ ši-a mea robire
Se unirœ într'un šiant̄ĭŭ.

38. *Ši če vœd̄ĭŭ eŭ cĭar în faptœ,*
Nu počĭŭ sœ tœgœduesc:
Tu 'ntr'ŭœ groapœ, eŭ în altœ,
Putred̄ĭeščĭ ši putred̄ĭesc.

39. *Fiĭ dar' páčinic, o! bogate!*
Ši de noĭ nu te legá;
C'aičĭ e egœletate,
Orĭ ši cît de veĭ strigá.

40. *D̄ĭačĭ în groapœ, putred̄ĭešče,*
Ši de rang nu-mĭ maĭ vorbí,
Či unde eščĭ, te gîndešče,
C'aičĭ nu maĭ pot̄ĭ domní.

41. *Astœ-d̄ĭ d̄ic sœ-t̄ĭ viĭœ 'n minte,*
Pe pœmînt cum aĭ domnit;
Ši sœ ščiĭ, cœ în morminte
Însu-t̄ĭ eščĭ de putred̄it.“

42. Dup'ačeastœ cunvorbire,
Če-aud̄isem în mormînt,
Cuprins tot de mult̄ĭœmire,
Cœ ši eŭ cu mort̄iĭ sînt,

43. Rœspicam feričetatea,
Če în súfletu-mĭ sîmt̄iam,
C'a sosit eternœtatea,
Ši cœ tot̄ĭ în čerĭŭ eram,

44. Dar' îndatœ deščeptarea
M'aruncœ ear' pe pœmînt,
Ši perindu-mĭ arœtarea,
Ear' sœračĭ aud̄ĭŭ ḡemînd.

§. 14.

Codreannul. (Bœladœ.)

(De V. Alesandri.)

I.

Frund̄ĭulit̄œ de dudœŭ!
S'a aflat la Movilœŭ
De Codreannul čella rœŭ!
Cœ se primblœ pre'n ponoare,
Prin potiče fœrœ soare,
Cu sáricœ bocsœneascœ
Ši cu cušmœ t̄urcœnneascœ . . .
Nime sœ nu mi-l cunoascœ!
Mult e mîndru, sprintennell
Čell voĭnic, čell voĭničell!
Ši tot cat'un cœllušĭell,
Roĭbulet̄ĭŭ cu pœrul cretĭŭ
De-a luĭ Codreann drœgulet̄ĭŭ.
Mult aleargœ šĭ-ostennešče,
Dar' call bun nečĭ cœ gœsešce!
Cît̄ĭ cœĭšĭorĭ mi-šĭ gœsĭá,
La pamînt ell îĭ trîntĭá,
Ši de coamœ-ĭ apucá,
Peste tufe-ĭ aruncá! . .

Deacœ vedeá ši vedeá,
În bœltag se rœd̄imá
Colea 'n valle se lœsá. . .
Colea 'n valle la strîmtoare,
Unde trec mocannĭ cu sare,
Eatœ 'n drum cœ se puneá,
Mocœnnasĭŭ cœ-mĭ întîlnĭá,
Ši de'n gur' asĭá-ĭ dičeá:
„Calle bunœ mœĭ muntenne!“
„„ — Mult̄ĭœmim, frate Codrenne!“
„Mœĭ mocanne, mœĭ muntenne!
Nu-t̄ĭ e roĭbul de scimbare?
Sœ-t̄ĭ daŭ ccbea de'n spinare
Šĭ-un car mare plin de sare,
Un car mare cu opt boĭ,
Sœ merḡĭ bogat de la noĭ?“
— „„Nu mi-ĭ roĭbul de scimbare.
Nečĭ mi-ĭ roĭbul de vînd̄iare;
Cœ-čĭ cu mama roĭbuluĭ,
Plœtesc t̄ara oltuluĭ!
Ši de-asĭŭ vinde pe roĭbul:
Ašĭŭ plœtí Movilœul!“ “
„Aleleĭ! mocœnnašĭŭ dragœ,
De mine dorul se leaḡœ!
Fœ šĭ tu pe dorul mĭeŭ,
Cœ bunu-ĭ čell Dumned̄ĭœŭ!
D̄œ-mĭ pe roĭbul dragulet̄ĭŭ,
Ca sœ čerc de-ĭ šĭoĭmulet̄ĭŭ. . . .
De mĭ-a plœčé îmbletul,
Eŭ t̄ĭ-oĭŭ da šĭ súfletul!“
Mocœnnašĭŭ se 'nduplecá,
Codrennašĭŭ încœlecá!
Treĭ ruḡine cœ-ĭ trœḡeá,
Ašĭá roĭbul mĭeŭ fuḡĭá . . .
Vœile se limped̄ĭá!
Fuḡĭá roĭbul neciedĭînd,
Se dučeá hot̄ĭul rîd̄ĭînd;
Ear' mocannul sta plîngînd,
Ši de'n gur' asĭá d̄icînd:
„Aleleĭ! mœĭ Codrennelle!
Te ved̄ĭ de pe sprînčenelle,
Cœ-mĭ eščĭ fœcœtorĭŭ de relle!
Vin' Codrenne înapoĭ,
De-mĭ dœ 'n calte čeĭ opt boĭ,

Cîţî-va bannĭ de cieltuealœ
Şi cebea de premennealœ!“
— „ „*Ba-ţĭ fœ cruče mœĭ mocann!*
Ḓi c'aĭ čĭnstĭt pe Codreann;
Cœ de-oiŭ venĭ înapoĭ,
În loc de car cu opt boĭ,
Ţĭ-oiŭ da nisče pumnĭ sgîrčiţĭ . .
De ţĭ-or pœré bannĭ čiopliţĭ!“ “

. . . .

Şi s'a dus, s'a dus, s'a dus
Pîn' ce soarele-a apus! . .

II.

Frunḓĭœ verde de alunœ!
Codrennaşiŭ cu voe bunœ,
Se urcá în deal la stînœ,
Se urcá şi ciuĭá . . .
Toţĭ čiobannii cœ fuğĭá!
Nu maĭ unul rœmîneá,
Lîngœ foc mi se 'ntindeá
Bolnœvĭor mi se fœčeá:
Ear' Codreann aşĭá-ĭ ḓičeá:
„Mîncate-ar lupiĭ čiobann!
La čé te maĭ facĭ vicleann?
Cœ ţĭ-oiŭ trağe-un ĭartagann
De-ĭ sœrí ca un sioldann!
Scoal' de-mĭ alege-un cîrlann;
Cîrlœnnaşiŭ de la ispas,
Tinerell, rotund şi gras.“
Cîrlœnnaşiul mi-l luá,
La čiocine mi-l legá,
Şi cu roĭbul ear' plecá!
Şi cu roĭbul se lœsá
Colea'n valle la Şianta . . .
La Şianta, la crîcĭmœreasœ,
Cu ocĭ marĭ de puĭc'aleasœ.
Bé Codreann, se veseleşče,
Ear' crîcĭmarĭu 'ngœlbenneşče!
Codreann aşĭá-ĭ grœeşče:
„Mœĭ bœdiţĭœ, mœĭ crîčĭmar!
Ad ŭœ ploscœ de Cotnar,
Cœ-ĭ de tine vaĭ şĭ-amar!“
Codrennaşiŭ plosca luá
La oblînc o aninǎ,

Roĭbuleţĭu 'ncœlleçá,
Crîčĭmœreasa sœrutá,
Şi ču roĭbul ear' plecá,
Şi cu roĭbul se lœsá
De-asupra Copouluĭ
Colea 'n reḓĭul Breaḓĭuluĭ,
Locaşĭul Codreannuluĭ.
Ell la umbrœ se puneá,
Mîndrœ masœ-şĭ întindeá,
Şi tot bea şi veselĭá,
De potirœ nečĭ gîndĭá! . . .
Dar' potira l'urmœrĭá,
Potirœ arnœuţĭeascœ
Cu earbœ vînœtoreascœ . . .
Unde-a da sœ nu greşieascœ!
Codrennaşiŭ cum o vedeá,
La gurœ plosca puneá
Şi maĭ tare veselĭá!
Ear' potira mi-ĭ ḓĭčeá:
„Dœ-te, Codrenne, legat,
Sœ nu te dučem stricat.“
Codrenaşiŭ îĭ respundeá:
„Miellu-ĭ gras, ploscuţĭa-ĭ grea! . .
De sînteţĭ niscaĭ-va fraţĭ,
Eatœ masa, şi mîncaţĭ!“
Arnœuţiĭ se isbĭá,
Toţĭ pistoalele-şĭ scoteá,
Şi 'n Codreann le descœrcá . .
Pĭeptul luĭ Codreann sœrĭá:
Ear' ell rœnile-şĭ strînğeá,
Plumbiĭ d'en carne-şĭ scoteá!
Cu eĭ durda-şĭ încœrcá,
Şi de'n gur' aşĭá strigá:
„Aleleĭ! tîlharĭ pœgînĭ!
Cum o sœ vœ daŭ la cînĭ,
Cœ de-atîta sînteţĭ bunĭ!“
Codrean durda-şĭ întindeá,
Şi 'n plin durda-şĭ descœrcá!
Potiraşiĭ jos cœdeá,
În sînğe se svîrcolĭá!
Ear' Leonti Arnœutul
Înğiţi-l'ar pœmîntul!
Násturĭ de arğint scoteá,
În puşcœ şi-ĭ ascundeá,

Ši 'n Codreann îĭ descœrcá,
Pe Codreann cœ mi-l rœnnĭá!
Codrennašĭŭ voĭnic turbá,
În durdœ se rœd̄imá,
Bœltagul mi-šĭ ridicá,
În Leonti-l rœped̄ĭá,
Ši capul i-l rœted̄ĭá,
Capul de-a dura sœrĭá,
Sîn̄gele bolborosĭá,
Trupul mœtœniĭ fœčeá!
Dar' Codreann mereu slœbĭá . . .
În ḡenuncĭ bietul cœdeá,
În palme se spriḡinĭá . . .
Ši potira mi-l prindeá!

III.

Frund̄íœ verde mœčiešĭ!
Pe Codreann mi-l duc la Îašĭ
La Domnul la Iliašĭŭ!
Ši mi-l duc într'un divann,
Unde Domnul cu cœftann
Sta culcat pe-un busdugann,
Lîng'un turc t̄iœrigrœdeann.
„Mœĭ Codrenne, voĭničelle!
Spune tu Domnieĭ melle:
Mult̄ĭ creštinĭ aĭ omorît
Cît în t̄iarœ aĭ hot̄it!“
— „„Domnule, Mœríea Ta!
Jur pre maĭca Prěčesta!
Eŭ creštinĭ n'am omorît,
Cît în t̄iar' am voĭnicit.
Vr'un creštin de 'ntîlnĭam,
Averile-ĭ împœrt̄ĭam.
Cu doĭ caĭ de mi-l gœsĭam:
Unu-ĭ dam, unu-ĭ luam;
Cu leĭ d̄iečе de-l prindeam:
Luam činčĭ, ši činčĭ îĭ dam.
Unde vedeam sœracul,
Îmĭ ascundeam bœltagul!
Ši 'n cimir mîna bœgam
Ši de čieltuealœ-ĭ dam.
Ear' unde d̄iœrĭam turcul,
Mult îmĭ ardeá sufletul,
Pîn' če-ĭ rœted̄ĭam capul.

În cap mîna cœ-ĭ puneam,
La pœmînt îl adučeam,
Cœpœt̄ina ĭ-o tœĭam,
Ši la corbĭ o ḡluruĭam.“
Čell turc mare ši bud̄ĭat,
Če šiedeá cu Domnu 'n svat,
Pe Codreann cît l'aud̄ĭá,
La fat̄íœ se îngœlbinĭá,
Pe covor în̄genuncĭá,
Ši de'n gur' asĭa grœĭá:
„(De-a maĭ fi Codreann vr'ŭœ varœ
Îmĭ scoate turčiĭ de'n t̄iarœ!)
Domnule, Mœríea Ta!
Pe Codreannul nu-l ertá,
Cœ pe Doamna t̄ĭ-a luá,
Ši foc tîrguluĭ t̄ĭ-a dá,
Ši capul t̄ĭ-l'a mîncá!“
Domnuĭ mi-se spœriá,
Semn cœlœuluĭ fœčeá,
Dar' Codreannul prečeputul,
Prečeputul ši pœt̄itul,
Semnul Domnuluĭ d̄iœrĭá!
Ši la Domn asĭa grœĭá!
„Domnule, Mœríea Ta!
Pe strœinĭ tu n'ascultá,
Cœ eĭ vieat̄ia t̄ĭ-or mîncá!
Ear' de vreĭ tu sœ mor eŭ,
Maĭ lunḡešče veacul mieŭ,
Sœ mœ 'mpac cu Dumned̄iœŭ!
Las' sœ mœ mœrturisesc,
De moarte sœ mœ gœtesč,
Ši s'ascult slujba čea mare
De'n gura popiĭ Mœcare!
Domnul pe gîndurĭ cœdeá,
Semn armašiuluĭ fœčeá,
Port̄ile se descideá.

IV.

Frund̄íœ verde de bujor!
La biséricœ 'n pridvor,
Sta Codreannul frœt̄ior
Cu butucul de pečior.
Popa slujbele-ĭ četiá;
Ear' Codreann se umilĭá.

Ši popiĭ ašiá-ĭ grœĭá:
„Pœrinte, sinĭiea ta!
Ean desleagœ-mĭ pe dreapta,
Sœ-mĭ fac cruče cu dinsa,
Sœ mœ rog, ši sœ mœ 'ncin,
Ca sœ mor ca un creštin!"
Popa dreapta-ĭ deslegá
Ell în sîn dreapta bœgá,
Dalb de pœlušiell scoteá,
Šĭ 'n butuc cœ mi-l trîntia,
De rugĭnœ mi-l štergeá . . ',
„Aleleĭ! tîlharĭ pœgînĭ!
Cum o sœ vœ daŭ la cînĭ,
Cœ de-atîta sînteĭĭ bunĭ!"
Cum dičeá ašiá fœčeá,
Cîtœ potirœ 'ntîlniá
Pe toatœ o mœčellá,
Šî la curte se întorčeá,
Ši de'n gur' ašiá grœĭá:
„Domnule, Mœríea Ta!
Ean descide-ĭĭ fereastra,
Sœ ne vedem fetiele,
Sœ ne-audim vorbele . . . .
Sœ ščiĭ Doamne, sœ ščiĭ bine,
Cœ nu-ĭ vrédnic pe'ntru tine
Sœ omorĭ voĭničĭ ca mine!"
Domnu 'n bečiurĭ s'ascundeá,
Arnœutiĭ totĭ sœriá,
Poarta curtiĭ încideá
Codrennašiŭ, cum îĭ vedeá,
Palošiul mi-šĭ ascutiá;
Ši de'n gurœ ciuĭá:
„Aleleĭ! call roĭbuletiŭ,
De-a luĭ Codreann drœguletiŭ!
Uude eščĭ voĭnicule,
Sœ-mĭ maĭ scapĭ tu dillele!"
Eatœ roĭbul l'audiá,
Eatœ roĭbul necediá,
De la esle se smunčiá,
La glas de stœpîn veniá:
Veniá vésel ne'nšieŭat,
Ne'nšieŭat ši ne'nfrînat,
Sburá vésel pe pœmînt,
Narea 'nvînt ši coama 'n vînt . . .

Codrennašiŭ se 'nveseliá
Roĭbuletiu-šĭ netediá,
Pe ell iute se svîrliá,
Pintre turčĭ se rœpediá,
Did de peatrœ nalt sœriá,
Ši sœrind asiá dičeá:
„Rœmîĭ Doamne! pre Domníe,
Eŭ mœ ducŭ în haĭdučíe
Rœmîĭ Doamne sînœtos,
Cœ tu vrédnic nu mĭ-aĭ fost!"
. . . .
Scœpatu-mĭ-a voĭnicul!
Eŭ mœ 'ncin cu cîntecul,
Ca Codrul cu frémœtul,
Ca roĭbul cu îmbletul.
Rœmœnetĭ în veselíe,
Ca Codreannu 'n haĭdučíe,
Ši-mĭ fačetĭ parte ši mie!

§. 15.

Mihul copillul (icoana ĭœrieĭ Rumînuluĭ.)

(De V. Alesandri.)

I.

La dealul bœrbat
Pe drumul sœpat,
Merge hœulind,
Merge ciuind
Mihul copillašiŭ,
Mîndru pœunašiŭ,
Pœunašiŭ de codru,
Vœtœjell de lotru,
De'n cobudiŭ cîntînd,
Codriĭ desmierdînd,
De'n cobudiŭ de os,
Če cîntœ frumos.
Merge čell voĭnic,
Pe-un murgušior mic,
Prin miediul noptiĭ
Prin codrul Hertiĭ . . .
Mult e frundia deasœ,
Noaptea 'ntuneeoasœ,
Ši callea petroasœ!
De cînd se urcá,
Ši murgul cœlcá,
Peatra scœpœrá . . .
Noaptea luminá,
Noaptea ca diŭa!
Merge, mœrí, merge
Ši-urma li se sterge
Pre'n frundie cœdiute
Pe cœrœrĭ pierdute.
Merge tot mereŭ
Voĭničellul mieŭ,
De'n frundie pocnind,
Codriĭ vecĭ tredind,
Ši mereŭ grœind!

„Haĭ! murgule! haĭ!
Pe coastœ de plaiŭ.
Če lašĭ tu drumul,
Šĭ-apučĭ colnicul?
Orĭ d̄ieaŭa te 'ndeasœ
Orĭ šieaŭa te-apasœ,
De dučĭ ašiá greŭ
Trupušiorul mieŭ?
— „„D̄ieaŭa nu mœ'ndeasœ,
Šieaŭa nu m'apasœ;
Dar' če mœ îndeasœ
Šĭ mœ tot apasœ,
Cœ s'aĭin pe-aičĭ
Patru-d̄iečĭ šĭ činčĭ,
Činčĭ-d̄iečĭ fœrœ činčĭ
De haĭdučĭ voĭničĭ!
Voĭničeĭ levinĭĭ
Dušĭ de la pœrinĭĭ
De cînd erá mičĭ!
Šĭ-acum se gœsesc,
Šĭ bencetuesc
La vallea adîncœ,
La muciœ de stîncœ,
La des pœltinišiŭ,
Mœrunt alunišiŭ.
La masœ de peatrœ
În patru crepatœ,
Cu sîrmœ legatœ
Cu slove sœpatœ,
Cu slove de carte
Cu áur suflate!
Ear' la masœ šiede,
Gata ca sœ prade
Ianušiŭ ungureann,
Bœtrîn hoĭiomann,
Cu barba sburlitœ
De relle 'nvecitœ,
Pîn' la brîŭ lungitœ,
Cu brîŭ învœlitœ.
Ell, mœrí, cœ-mĭ are
Sœbiĭ lučitoarie.
Durdœ gintuitœ,
Inim'oĭiœlitœ!
Šĭ maĭ are încœ
La muciœ de stîncœ
Voĭničeĭ levinĭĭ
Dušĭ de la pœrinĭĭ
Decînd erá mičĭ.
Tot úngurĭ voĭničĭ,
Flœcœĭ bunĭ de mînœ,
Voĭničĭ scurĭĭ de vînœ,
Voĭničĭ grošĭ în čeafœ,
Voĭničĭ fœrœ leafœ!
Cu civere nalte,
Cu cod̄ile late,
Lœsate pe spate . . .
Eĭ te-or aud̄í,
La tine-or ešĭ,
La tine-or sœrí,
Šĭ amar de tine!
Šĭ amar de mine!" "
— „Haĭ! murgule, haĭ!
Pe coastœ de plaiŭ.
Lasœ colnicul,
Šĭ-apucœ drumul,
Cœ-ĭ voĭnic Mihul!
Cu ell nečĭ cœ-ĭĭ pasœ,
Murgule, te lasœ
Astor braĭie groase,
Groase šĭ vînoase.
Šĭ astuĭ piept lat,
Lat šĭ 'nfœšiurat;
Astuĭ pœlušiell
Tœĭušiŭ de oĭiell!"
Murgul ca gîndul
Lasœ colnicul,
Šĭ-apucœ drumul.
Merğe šĭ se duče;
Ear' Mihu-ĭ tot d̄iče:
„Haĭ! murgule, haĭ!
Pe coastœ de plaiŭ,
La poeanœ grasœ,
Dumbravœ frumoasœ,
Cu earbœ 'nverd̄itœ
Cu florĭ înfloritœ."

II.

Eatœ 'n codru, eatœ,
Cœ Ianušiŭ de-ŭœdatœ,
Cum bencetuešče
Šĭ se veselešče,
Stœ, încremenešče
Ociĭ îšĭ ĭiintešče,
Cœ de'n cînd în cînd
Aude sunînd
Codriĭ desmierdînd
Un mîndru cîntic
Cîntic de voĭnic,
Šĭ-un glas de cobud̄iŭ,
Dulče la aud̄iŭ,
De cobud̄iŭ de os,
Če cîntœ frumos.
Šĭ eatœ šĭ eatœ,
Cœ Ianušiŭ de-ŭœdatœ,
Tresare šĭ sare
Šĭ d̄iče 'n glas mare:
„Voĭ voĭničilor,
Haraminilor!
Ean staĭĭ šĭ-ascultaĭĭ,
Šĭ-armele-apucaĭĭ,
Cœ eŭ cam aud̄iŭ
Un glas de cobud̄iŭ
Prin frund̄ie sunînd
Codriĭ desmierdînd.
Dečĭ voĭ vœ grœbiĭĭ,
Curînd vœ porniĭĭ,
Šĭ sœ vœ dučeĭĭ
Callea sœ-ĭ ĭineĭĭ,
La pod la hîrtopĭ,
La vallea de plopĭ,
La potica strîmtœ,
La cœrarea frîntœ,
La fîntîna linœ
Cu apœ puĭinœ,
De-a fi vr'un viteadīŭ . . .
Sœ nu mi-l stricaĭĭ;
Ear' vr'un fermecat
De muerĭ stricat . . .
Ŭœ palmœ sœ-ĭ daĭĭ,
Drumul sœ-ĭ lœsaĭĭ."
Únguriĭ pornesc,
Šĭ callea-ĭ opresc!
Ear' cum îĭ d̄icœrešče
Mihul le grœešče:
„Voĭ voĭničilor,
Haraminilor!
Čine v'a mînat,
Capul v'a mîncat!"
Šĭ nečĭ cœ sfîršiešče,
La harĭiœ pornešče
Šĭ cît se'nvîrtešče,
Toĭĭ mi-ĭ cœsœpešče!
Šĭ earœ-šĭ purčede
Pe čell codru verde.
Cînd murgul cœlcá,
Peatra scœpœrá . . .
Noaptea luminá
Noaptea ca d̄iŭa.
La Ianušiŭ purčede!
Ianušiŭ cumu-l vede:
„Voĭ voĭničilor
Haraminilor!
Daĭĭ cu flintele,
Daĭĭ cu lœnčile . . .
— „„Lœsaĭĭ flintele,
Lœsaĭĭ lœnčile,
Voĭ voĭničilor,
Haraminilor!
Cœ eŭ Mihul sînt!
Šĭ vreŭ sœ vœ cînt,
Un mîndru cîntic,
Cîntic de voĭnic
De'n cobud̄iŭ de os,
Ce cîntœ frumos."

III.

Eatœ, mœrí, eatœ,
Cœ Mihul de-ŭœdatœ
Înčepe pe loc
A d̄iče cu foc,
Înčepe ušior
A d̄iče cu dor
Un cîntic duĭos
Atît de frumos!
Cœ munĭiĭ rœsunœ,
Šioimiĭ se adunœ,

Bradiĭ se clœtesc,
Frundiele sioptesc
Stellele sclipesc,
Ši'n calle s'opresc!
Ear' úngurii mult
Cu drag îl ascult'!
Ši Ianušiŭ de-ŭœdatœ
Ca ne altœ datœ,
Glasu-šĭ îmblîndiešče
Mihuluĭ grœešče
La masœ-l poftešče.
„Vin' tu Mihule!
Vin' voĭnicule,
Sœ bancetuim
Ši sœ veselim,
Šĭ-apoĭ amîndoĭ
Ne-om luptá noĭ doĭ!
Eĭ cu toţĭ s'adun',
La masœ se pun,
Ši bencetuesc,
Si se veselesc,
Armele cĭocnesc,
Vésel ciuesc,
Dar' cînd la sfîršit
De bencetuit,
Masa de-ospœtat
Vinul de gustat . . .
Ianušiŭ Ungureann,
Mihul Moldovann
De-ŭœ parte se duc
Ši'n luptœ s'apuc'!
Ear' Úngurii toţĭ
Luĭ Ianušiŭ nepoţĭ
Staŭ de mi-ĭ privesc,
Cum mi se'nvîrtesc
Cum mi se smunčesc
Cum mi se trîntesc
Ca doĭ voĭnicĕĭ
Puišiorĭ de smeĭ.
Eatœ, mœrí, eatœ
Cœ Mihul de-ŭœdatœ
Pe loc se oprešče
Pe Ianušiŭ smunčešce

Sus îl opintešče,
Jos îl šĭ isbešče,
Ši'n genuncĭ îl pune,
Šĭ capu-ĭ rœpune!
Ear' úngurii toţĭ
Luĭ Ianušiŭ nepoţĭ
Staŭ încremenniţĭ,
De groadiœ 'ngrodiţĭ!
Mihul mi-ĭ trediešče
Šĭ-ašiá le grœešče:
„Voĭ voĭničilor,
Haraminilor!
Čine s'a aflá
De va ridicá
Busduganul mieŭ
Cît este de greŭ!
Durdulišia mea,
Cît este de grea!
Ši armele melle
Cît îmĭ sînt de grelle!
Ačella sœ viĭœ
Cu mine 'n frœĭie,
Ca sœ vitejeascœ
Ši sœ voĭničeascœ!"
La pœmînt se pleacœ
Ši 'ndešiert se čearcœ!
Nečĭ unul nu poate
Sœ ridiče 'n spate
Armele 'nčercate
La pœmînt culcate.
„Voĭ copiilor,
Haraminilor!
Codrul voĭ lœsaţĭ,
De plug v'apucaţĭ,
Cœ nu sînteţĭ voĭ,
Nu sînteţĭ ca noĭ
Bunĭ de haĭdučie
Vrédničĭ de hotie;
Či de sapœ latœ,
Ši de čea lopatœ!"
Ši cum diče 'ndatœ
Mihul čell voĭnic,
Cu dégetul mic,

Armele-šĭ ridicœ,
Pleacœ pe poticœ . . .
Ši'n urmœ-ĭ vuešče,
Codrul se clœtešče,
De-un mîndru cîntic,

Cîntic de voĭnic,
De-un glas de cobudiŭ
Dulče la audiŭ
De cobudiŭ de os,
Če cîntœ frumos.

§. 16.

Gudĭannul četœţĭeann ši čell cîmpeann.

(Fábulœ de G. Asaci.)

Dinioarœ un gudĭann
Politicos četœţĭeann
Pe gudĭannul de cîmpie
L'a poftit la prîndiŭ sœ viĭœ,
Ca nu tot mereŭ locuste,
Či maĭ bun ospœţiŭ sœ guste.
Pe vœrgat, frumos covor
Ašiediat'aŭ masa lor.
Las sœ júdeče orĭ-čine
Cît le-a fost atuncĭ de bine.
De cunfeturĭ ši de puĭ
Fœrmœturile adunœ
Însœ pîn' a fi sœtuĭ
De ŭœdatœ ušia sunœ,
Asta-ĭ împle-atît de fricœ
Încît pofta li se stricœ.
Četœţĭeannul sprintenell
Scapœ, šĭ-altul dupœ ell.

Eatœ tropotu 'nčeteadiœ,
Ši gudĭannii ear' s'ašieadiœ,
Četœţĭeannul mîngœiat
La ţierannul spœriat
Dise: *„ean apucœ frate!*
Sœ maĭ roadem la bucate!"
Dar' ačest' a dis: *destull!*
De-astœ masœ io-s sœtull.
Vino mîne tu afarœ
De-ĭ gustá ospœţiŭ de ţiarœ,
Tupilat într'un ungieriŭ
Nu am masœ, de boeriŭ,
Nime însœ, ca aiče,
Va veni sœ ni o strиče
Ši de fermœturĭ sœrače
Ne-om îndopá 'n bunœ pače,
Eŭ te las cu sinœtate,
Nu voiŭ šiœgĭ cu frica 'n spate,
Nečĭ maĭ delicatœ masœ,
Ca apoĭ pe nœrĭ sœ-mĭ easœ."

§. 17.

Împœrţĭeala (fábulœ.)

(De Alesandru Doničiŭ.)

Avînd tovœrœšíe
La ŭœ negustoríe
Cîţĭ-va prietennĭ pe vieatiœ,
Aŭ cîščigat mulţime de bannĭ gĭatiœ,

Si, adunîndu-se la casa lor obšĉeascœ,
S'aŭ apucat, folosul sœ 'mpœrtĭeascœ.
Dar' sînt cam rare împœrtĭele
Fœrœ ĉerte ši cîrtele.
Šĭ-aĭ mĭeĭ priétennĭ bunĭ, cîšĉigul împœrtind.
S'aŭ întœrtat la ĉeartœ
Cînd, eatœ de ŭœdatœ
Aud strigînd:
Sœritĭ! sœritĭ! foc! casa arde!
„Lœsatĭ ši ne vom socotí pe urmœ!"
— *„„Dar' trébuĭe sœ šĉitĭ, cœ mie mi se cade*
De'n ĉea de fatĭœ sumœ
Ŭœ mie încœ si maĭ bine.""
A ḏis de'ntre consotĭ unul.
— *„Ear' mie în tot bunul*
Vr'ŭœ doŭœ miĭ se vine." —
Le ḏise ear' un alt;
„Aĭdem însœ! — „„Ba statĭ
Ši dreaptœ partea mea îmĭ datĭ!""
Le strigœ ĉellalalt.
— Dar' pentru ĉe? ši cum? . . . .
Ĉertîndu-se asĭa priétenniĭ, vœd fum
Cu pœlœlae 'n casœ,
Ši neputînd sœ easœ,
Aŭ ars eĭ totĭ cu bannĭ cu tot!

* * *

Aiĉĭ a ḏice pot
Cœ la un rœŭ obšĉesc, cînd ĉere trebuintĭa
Ca sœ-l întîmpinœm, puĭnd unitĭ silintĭa
Adese orĭ perim obšĉešĉe
Cînd fiœšĉe care
Strigînd, strigînd cu gurœ mare,
La interesul sœŭ în parte atĭintešĉe.

§. 18.

Muntele. (Fábulœ.)

(De A. Doniĉiŭ.)

Un munte se trudĭá de fáĉere cumplit:
Treĭ ḏille a vuit
Încît se elœtiná pœmîntul de sub ell
Dar' în urmœ s'a desfœcut
Ši a nœscut un — šĭoreĉell!

* * *

Aĉeastœ fábulœ cu muntele e veciœ,
Eŭ însœ sœ vœ spun secretu-ĭ la ureĉĭ.
Sînt oamenĭ, de la cariĭ ašĉeptĭ
Minunĭ sœ veḏĭ.
Asĭá vuesc de tare,
Cînd eĭ se socotesc, cœ aŭ vr'ŭœ treabœ mare;
Ear' ĉercînd în faptœ
Gœsešĉĭ isprava lor dešĭeartœ.
Asĭá cĭar eŭ ades scriŭ, šterg, ši ear' gîndesc,
Ca cum ŭœ poemœ epicœ nœscoĉesc;
Ear' dupœ trudœ multœ
În faptœ mœ treḏĭesc c'ŭœ fœbulitĭœ scurtœ.

§. 19.

Maĭca si fiĭca eĭ.

(De I. Ratĭŭ.)

1. Erá ŭœ noapte mîndrœ, mœreatĭœ ši serinœ
Ši ĉerĭul erá vésel de stelle strœluĉind,
Ḏĭefirul suflá dulĉe ši oara erá linœ.
Pœrea-tĭ cœ lumea doarme, cĭar nime prevegĭind,

2. Dormĭá doar' lumea 'ntreagœ, cînd numa 'ntr'ŭœ grœdinœ
S'aude-un šĭópot táĭnic, abĭá de-abĭá šĭoptind;
Ŭœ maĭcœ cŭ-a sa fiĭcœ tĭnîndu-se de mînœ,
Se primblœ pre cœrare în sus la ĉerĭŭ privind.

3. *Ean spune-mĭ, dulĉe maĭcœ! atîtea miĭ de stelle*
Pe bolta ĉeea mîndrœ, oarĭ ĉine le-a creat?
Ean spune-mĭ, ḏise fiĭca, de staŭ numaĭ de elle?
Seaŭ ĉin' le guverneaḏĭœ atît de minunat?

4. *Ean spune-mĭ, mœĭculitĭœ! colo 'n ĉerĭŭ oarĭ ĉine šĭede?*
De este-acolo lume, orĭ numaĭ loc pustiĭŭ
De sînt šĭ-acolo oamenĭ, de e grœdinœ verde?
Ean spune-mĭ, te rog foarte, cœ tare-asĭŭ vré sœ šĉiŭ!"

5. *„Prea dulĉe capilitĭœ, fiintĭœ fœr' pœcate,*
Îĭ ḏise-a eĭ mœĭcutĭœ, la ĉe m'aĭ întrebat?
Aŭ nu tĭ-am spus, cœ 'n lume orĭ cîte le veḏĭ, toate,
Un Dumneḏĭœŭ šĭ-un tatœ, ell singur le-a creat?

6. *Ell singur guvernead̄ĭœ, cœčĭ ell e čell maĭ mare*
Ši čerĭul şi pœmîntul ell singur le-a fœcut;
Acolo 'n čerĭurĭ este ŭœ lume mîndrœ, care
Menitœ-ĭ pe'ntru omul, če súflet n'a pĭerdut.

7. *Acolo este numaĭ curatœ hœretate;*
Acolo-ĭ feričint̄ĭa în naltul ačell loc;
Acolo nu domneščе nečĭ rœŭ, nečĭ strîmbœtate,
Nečĭ urœ, neče pismœ, nečĭ orbul de noroc.

8. *Cînd ved̄ĭ la noĭ copillœ, în lumea astœ seacœ*
Atîtea miĭ de pátimĭ, cum ne-aŭ orbit de rœŭ!
Aičea strîmbœtatea şi ura ne înneačœ,
De multa nedreptate pœmîntul e ad̄ĭ greŭ!

9. *Aičea interesulŭ, cœballele spurcate,*
Ca fúlḡerul, če tunœ, în lume s'aŭ lœĭit!
Credint̄ĭa şi amoarea sînt tot ideĭ dešĭerte,
Ši oameniĭ, ca šĭerpiĭ, cu tot̄ĭ s'aŭ viclennit!

10. *Aičĭa interesul, ell leagœ şi desleagœ,*
Ši bannul face toate, pre'n bannĭ te facĭ činstit.
Sœ ščiĭ dar' sufletĭelle, cœ čine n'are blagœ,
Aičĭ în astœ lume e prost, e amœrît.

11. *Ah! d̄ulčea mea copillœ! cu ínima curatœ,*
Mœ doare pîn' la súflet, cînd eatœ mœ gîndesc,
Ščiind cœ n'aĭ avere, ščiindu-te sœracœ,
De-ačeea te rog dragœ, ascultœ če-t̄ĭ vorbesc.

12. *Cînd lipsa şi nœcad̄ĭul, amara sœrœčĭe*
Te-apasœ fœrœ milœ, sperint̄ĭa sœ nu-t̄ĭ pĭerd̄ĭ,
Cînd oameniĭ sœ 'ngîmfœ în marea lor trufie,
Sœ ščiĭ c'aičĭ în lume, dešĭert e tot, če ved̄ĭ!

13 *Ačĭ rœmîne-averea, bogatul încœ moare,*
Cœčĭ nu-ĭ nemica 'n lume stœtórnic pre pœmînt.
Čĭ faptele sînt numaĭ čĭar singure sub soare,
Če trec cu noĭ de'n lume, cînd mérḡem în mormînt.

14. *Credint̄ĭœ dar' copillœ! şi inimœ curatœ*
Sœ aibĭ púrure 'n pĭeptu-t̄ĭ, precum le-aĭ moščennit,
Gîndind cœ aĭ în čerĭurĭ un dulče, un bun tatœ,
Ce 'ntinde ajutorĭul sœrmannuluĭ lipsit!"

§. 20.

Odœ cœtrœ Bahluĭŭ (rîul Iašilor.)

(De V. Alesandri.)

Adese orĭ departe de-a lumiĭ triste válurĭ
Cu pásurĭ regulate eŭ mœsur all tœŭ pod
Bahluĭŭ! locašiŭ de broaščе! rîŭ táinic fœrœ málurĭ,
Če dormĭ, čĭar ca un Pašĭœ, pe patul tœŭ de glod.

„*Trecut'aŭ* d̄ic atunčĭa, *a talle negre unde,*
Ca gloriea, ca vĭeat̄ĭa, ca visul de noroc!
— „ „*Ba n'aŭ trecut stœpîne!* trist nasul îmĭ respunde,
Eŭ le simt̄ĭesc prea bine, cœčĭ mœ cîrnesc de'n loc!

Cînd luna se iveščе pe-al munt̄ilor gol úmœr,
Cînd pašiĭ mĭeĭ, ca gîndul, pre'n áburĭ rœtœčesc,
Îmĭ plac ačelle imnurĭ de broaščе fœrœ númœr,
Če čĭar, *ca oare-care,* în cor ocœcœesc.

Atunčĭa în cœdint̄ĭœ a mea ínimœ saltœ,
Ca la un glas priétenn, ĭubit şi aščeptat,
Cœčĭ ḡingašiele broaščе sînt dulčĭ poet̄ĭ de baltœ,
Precum mult̄ĭ poet̄ĭ ḡingašĭ sînt broaščе de uscat.

§. 21.

Negru Vodœ şi Mannole seaŭ Mînœstirea Arḡešĭuluĭ (bœladœ.)

(De V. Alesandri.)

I.

Pe Arḡešiŭ în jos
Pe un mal frumos
Negru Vodœ treče
Cu tovarœšĭ d̄ĭeče:
Noŭœ méščerĭ marĭ.
Calfe de d̄idarĭ,
Ši Mannole d̄ĭeče,
Care-ĭ şi întreče.
Merg cu tot̄ĭ pe calle,
Sœ aleagœ 'n valle
Loc de mînœstire
Ši de pomennire
Eatœ cum merḡeá,
Cœ se întîlniá,
C'un bĭet čĭobœnašiŭ
De'n flúer doĭnašiŭ:
Ši cum îl vedeá
Domnul îĭ d̄ĭčeá:
„*Mîndre čĭobœnnašiŭ,*
De'n fluer doĭnašiŭ,
Pe Arḡešiŭ în sus
Cu turma te-aĭ dus,

Pe Arḡes̄iŭ în jos
Cu turma aĭ fost:
Nu cum-v'aĭ vœd̄ut
Pe unde-aĭ trecut,
Un d̄id pœrœsit
S̄i neisprœvit,
La loc de grindis̄iŭ
Prin verde-alunis̄iŭ?"
— *„„Ba, Doamne-am vœd̄iut*
Pe unde-am trecut
Un d̄id pœrœsit
S̄i neisprœvit.
Cinii, cum îl vœd,
La ell se rœped
S̄i latr'a pustiiŭ,
S̄i url'a mort̄iiŭ.""
Cum îl aud̄iá
Domnu 'nveseliá,
S̄i curînd plecá,
Spre d̄id se 'ndreptá,
Cu noŭœ d̄idarĭ
Noŭœ més̄c̄erĭ marĭ
S̄i Mannole d̄iec̄e
Care-ĭ s̄i întrec̄e.
„Eatœ d̄idul mieŭ!
Aic̄ĭ aleg eŭ
Loc de mînœstire
S̄i de pomennire.
Dec̄ĭ voi, més̄c̄erĭ marĭ,
Calfe de d̄idarĭ
D̄i noapte silit̄ĭ
Lucrul de-l pornit̄ĭ,
Ca sœ-mĭ ridicat̄ĭ
Aic̄ĭ sœ-mĭ durat̄ĭ
Mînœstire naltœ
Cum n'a maĭ fost altœ;
Cœ v'oiŭ da averĭ,
V'oiŭ fac̄e boerĭ;
Ear' de nu, apoĭ
Vœ d̄idesc pe voĭ,
Vœ d̄idesc de viĭ,
C̄iar în temeliĭ!

II.

Més̄c̄eriĭ grœbiá,
Sfoarele 'ntindeá,
Locul mœsurá,
Locul îl sœpá,
S̄i mereŭ lucrá,
D̄idul ridicá;
Dar' cît c̄e lucrá,
Noaptea se surpá!
A doŭa d̄i ear'
A treia d̄i ear'
A patra d̄i ear'
Lucrá înd̄iœdar,
Cœc̄ĭ orĭ c̄e lucrá,
Noaptea se surpá!
Domnul se mirá,
S̄i-apoĭ îĭ mustrá,
S̄i-apoĭ se 'ncruntá,
S̄i-ĭ amerint̄iá,
Sœ-ĭ puie de viĭ
C̄iar în temeliĭ!
Ear' biet̄iĭ didarĭ,
Noŭœ més̄c̄erĭ marĭ,
Tremurá lucrînd
Lucrá tremurînd
D̄i mare de varœ,
D̄iŭa pînœ 'n sarœ;
Ear' Mannole stá.
Nec̄ĭ cœ maĭ lucrá,
C̄i mi se culcá,
S̄i un vis visá,
S̄i-apoĭ se sculá
S̄i-ásfeliŭ cuvîntá:
„Noŭœ més̄c̄erĭ marĭ
Calfe de d̄idarĭ,
S̄c̄it̄ĭ voĭ c̄e-am visat,
De cînd m'am culcat?
Ŭœ s̄ioaptœ de sus
Aevea mĭ-a spus,
C'orĭ cîtŭ am lucrá,
Noaptea s'a surpá,
Pin' c̄e-om hotœrî
În d̄id de-a d̄idí

Cea 'ntiiŭ sot̄ioarœ
C̄ea 'ntiiŭ sorioarœ,
Care s'a iví,
Mîne 'n d̄iorĭ de d̄i,
Aducînd bucate
La sot̄iŭ orĭ la frate.
Dec̄ĭ deacœ voit̄ĭ
Ca sœ isprœvit̄ĭ
Astœ mînœstire,
Loc de pomennire,
Venit̄ĭ ne-apucœm
Cu tot̄ĭ sœ jurœm
S̄i sœ ne legœm,
Taina sœ pœstrœm,
S̄ĭ-orĭ c̄e sot̄ioarœ
Orĭ c̄e sorioarœ
Mîne 'n d̄iorĭ de d̄i
Întiiŭ s'a iví,
Jertfœ s'o jertfim,
În d̄id s'o d̄idim!"

III.

Eatœ 'n d̄iorĭ de d̄i
Mannea se tred̄í,
S̄í cum se tred̄í,
Iute se suí,
Pe gard de nuelle,
S̄i maĭ sus pe s̄celle,
S̄i 'n cîmp se uĭtá,
S̄i pe drum cœtá,
Cînd c̄e mi-s̄i d̄icœriá?
C̄ine cœ veniá?
Sot̄ioara luĭ,
Floarea cîmpuluĭ!
Ea s'apropiá,
S̄í îĭ aduc̄eá
Prînd̄iŭ de udœturœ,
Vin de bœuturœ.
Mannole-o vedeá,
S̄i nec̄ĭ cœ credeá,
Inima-ĭ sœriá,
Trupul îĭ slœbiá,
S̄i 'n ḡenuncĭ cœdeá,
S̄i se încina
S̄ĭ-ásfeliŭ se rugá:
„Dœ Doamne! în lume
Ŭœ ploae cu spume,
Sœ facœ pœrae,
Sœ curgœ s̄iroaie,
Apele sœ creascœ,
Mîndra sœ-mĭ opreascœ,
S'o opreascœ 'n calle,
S'o întoarcœ 'n valle!"
Domnul se 'ndurá,
Ruga-ĭ ascultá,
Nuorĭ áduc̄eá
C̄eriu 'ntunecá,
S̄i curḡeá de-ŭœdatœ
Ploae spumegatœ,
C̄e fœc̄eá pœrae
S̄i umflá s̄iroaie,
Dar' cît c̄e cœdeá
Mîndra n'o opriá;
C̄i ea tot veniá,
Apele trec̄eá
S̄i s'apropiá!
Mannea mĭ-o vedeá,
Inima-ĭ plînḡeá,
S̄i ear' se 'nciná,
S̄i ear' se rugá:
„Suflœ Doamne-un vînt
Suflœ pe pœmînt,
Páltinĭ se îndoaiœ,
Brad̄iĭ sœ-ĭ despoaie,
Munt̄iĭ sœ-ĭ rœstoarne,
Mîndra sœ-mĭ întoarne,
Sa mĭ-o 'ntoarne 'n calle,
S'o ducœ de valle!"
Domnul se 'ndurá,
Ruga-ĭ ascultá,
S̄i suflá un vînt,
Un vînt pe pœmînt,
Care vîjeiá:
Páltinĭ 'ndoiá,
Brad̄iĭ despoiá,
Munt̄iĭ rœsturná;
Dar' cît c̄e suflá,
Mîndra n'o opriá!

C̄i ea tot veniá,
Pe drum s̄iovœiá,
S̄i s'apropiá,
S̄i, amar de ea!
Eat'o c'ajunḡeá!

IV.

Ear' c̄eĭ més̄c̄erĭ marĭ,
C̄eĭ noŭœ d̄idarĭ,
Cît mi o d̄ĭœriá,
Tot̄ĭ înveselĭá.
Ear' Mannea turbá,
Mîndra-s̄ĭ sœrutá,
În bratie-o luá,
Pe s̄celle-o urcá,
S̄i 'n d̄id o puneá,
S̄i îĭ tot d̄ic̄eá:
„Stœĭ mîndrut̄ĭa mea!
Nu te spœriá;
Cœ vrem sœ glumim
S̄i sœ te d̄idim."
Mîndra mi-l credeá,
S̄i vésel rîdeá,
Ear' Mannea oftá
S̄i se apucá,
D̄idul de d̄idit,
Visul de 'mplinit.
D̄idul se suĭá
S̄i o cuprindeá
Pîn' la glesnis̄ĭoare,
Pîn' la pulpis̄ĭoare.
Ear' ea, vaĭ! de ea,
Nec̄ĭ cœ maĭ rîdeá,
C̄i se spœriá,
S̄i mereŭ d̄ic̄eá:
„Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
Ajungœ-t̄ĭ de s̄iagœ,
Cœ nu-ĭ bunœ dragœ . . .
Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
D̄idul rœŭ mœ strîḡe,
Trupus̄ĭoru-mĭ frîḡe."

Ear' Mannea tœc̄eá,
S̄i mereŭ d̄ideá;
D̄idul se suĭá,
S̄i o cuprindeá
Pîn' la glesnis̄ĭoare,
Pîn' la pulpis̄ĭoare,
Pîn la costis̄ĭoare,
Pîn' la t̄ĭt̄is̄ĭoare,
Ear' ea, vaĭ! de ea!
Nec̄ĭ cœ maĭ rîdeá,
C̄i mereŭ plînḡeá,
S̄i mereŭ d̄ic̄eá:
„Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
Ajungœ-t̄ĭ de glumœ,
Cœ am sœ fiŭ mumœ,
Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
D̄idul rœŭ mœ strîḡe,
Copilas̄iu-mĭ frîḡe,
T̄ĭt̄is̄ĭoara-mĭ plîḡe!"
Ear' Mannea tœc̄eá,
S̄i mereŭ d̄idĭá.
D̄idul se suĭá,
S̄i o cuprindeá,
Pîn' la costis̄ĭoare,
Pîn' la t̄ĭt̄is̄ĭoare,
Pîn' la bud̄is̄ĭoare,
Pîn' la ocis̄ĭorĭ,
Pîn' la peris̄ĭorĭ!
În cît vaĭ! de ea,
Nu se maĭ d̄ĭœriá.
C̄i se aud̄ĭá
De'n d̄id cœ d̄ic̄eá:
„Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
Didul rœŭ mœ strîḡe,
Vïeat̄ĭa mi se stîḡe!"

V.

Pe Arḡes̄ĭŭ în jos,
Pe un mal frumos,
Negru Vodœ vine,
Ca sœ se încine,

La c̄ea mînœstire
Fálnicœ d̄idire,
Mînœstire naltœ,
Cum n'a maĭ fost altœ.
Domnul, cum sosĭá,
S̄i la ea privĭá,
Mult se 'nveselĭá,
S̄i ásfelĭŭ grœĭá:
„Voĭ més̄c̄erĭ d̄idarĭ,
D̄ïec̄e més̄c̄erĭ marĭ!
Sœ-mĭ spúnet̄ĭ cu drept,
Cu mîna la pïept,
De-avet̄ĭ mes̄c̄erïe,
Ca sœ-mĭ fácet̄ĭ mie
Altœ mînœstire
Pe'ntru pomennire,
Mult maĭ luminoasœ,
S̄i mult maĭ frumoasœ?"
Earœ c̄eĭ d̄idarĭ,
D̄ïec̄e més̄c̄erĭ marĭ,
Cum sta pe grindis̄ĭŭ
Sus pe coperis̄ĭŭ
Vésel se mîndrĭá,
S̄ĭ-ásfelĭŭ rœspundeá:
„Ca noĭ més̄c̄erĭ marĭ,
Calfe de d̄idarĭ,
Alt̄ĭĭ nec̄ĭ cœ sînt
Aic̄ĭ pre pœmînt!
Aflœ, cœ noĭ s̄c̄im,
Orĭ cînd sœ d̄idim
Altœ mînœstire
Pe'ntru pomennire,
Mult maĭ luminoasœ,
S̄i mult maĭ frumoasœ!"
Domnu-ĭ ascultá,
S̄i pe gîndurĭ stá,
S̄ĭ-apoĭ crunt rîdeá
S̄ĭ-apoĭ porunc̄ĭá
S̄cellele sœ stric̄e,
Scœrĭ sœ le ridic̄e,
S̄i pe c̄eĭ d̄idarĭ,
D̄ïec̄e més̄c̄erĭ marĭ
Sœ mi-ĭ pœrœseascœ,
Ca sœ putred̄ïeascœ

Coló pe grindis̄ĭŭ,
Sus pe coperis̄ĭŭ!
Earœ c̄eĭ d̄idarĭ,
D̄ïec̄e més̄c̄erĭ marĭ,
Nec̄ĭ cœ se pïerdeá
C̄i se svœtuĭá,
S̄ĭ-apoĭ îs̄ĭ fœc̄eá
Aripĭ sburœtoarïe
De s̄indile-us̄ĭoare
S̄ĭ-apoĭ le 'ntindeá,
S̄i 'n áer sburá,
Dar' pe loc cœdeá,
S̄i unde cœdeá
Peatrœ se fœc̄eá!
Ear' bïetul Mannole,
Més̄c̄erul Mannole,
Tocmaĭ cînd c̄ercá
De-a se aruncá,
Eatœ c'aud̄ĭá
De'n d̄id cœ es̄ĭá
Un glas nœdus̄it,
Un glas mult ĭubit,
Care tot ḡemeá,
S̄ĭ-ásfelĭŭ tot d̄ic̄ea:
„Mannole! Mannole!
Més̄c̄ere Mannole!
D̄idul rœŭ mœ strîḡe,
Trupus̄ĭoru-mĭ frîḡe,
T̄ĭt̄is̄ĭoara-mĭ plîḡe,
Vïeat̄ĭa-mĭ mi se stîḡe!"
Cum o aud̄ĭá
Manea 'ncremenĭá,
Mint̄ĭle-s̄ĭ pïerdeá,
Ocïĭ se 'nvœlĭá . . .
Lumea se 'ntorc̄eá
Nŭorïĭ se 'nvîrtĭá,
S̄i de pe grindis̄ĭŭ,
De pe coperis̄ĭŭ
Mannea jos cœdeá!
Ear' unde cœdeá,
C̄e se maĭ fœc̄eá?
Ŭœ fîntînœ linœ,
Cu apœ put̄inœ,
Cu apœ sœratœ:
Apœ lœcrœmatœ!

§. 22.

Tatœl nostru.

(De'n Foaea pe'ntru minte etc.)

Tatœl nostru care 'n čérĭurĭ
Locueščĭ în strœlučire,
Sîntu-ţĭ nume fiœ 'n veacurĭ
Pretutindenĭ în sînţire.

Viĭœ a ta 'mpœrœţíe
Între noĭ şĭ-all tœŭ cuvînt,
Toţĭ plineascœ-ţĭ voea ţie,
Cum în čeriŭ şí pre pœmînt.

Dœ-ne astœ-dĭ îndurate
Doamne! pînea spre nutrire
Eartœ multele pœcate,
Te rugœm cu umilire:

Cum şi noĭ, čeresc pœrinte,
— Numaĭ fiœ mila ta —
Fapte relle, orĭ cuvinte,
Altor oamenĭ le-om ertá.

Dœ putere 'n slœbičĭune,
Si pœdĭeščе-ne mereŭ,
De ispitœ 'nşĭelœcĭune
Fœ sœ fim scœpaţĭ de rœŭ.

Dupœ care rugœčĭune,
Dulče tatœ! te mœrim,
Şi sfîrşind cu plecœčĭune,
Amin, fiœ, glœsuim.

§. 23.

Colinda întĭĭa.

(De Ğiorğiŭ Sœulescul.)

Vœ sculaţĭ, sculaţĭ boerĭ!
Florile dalbe,
Če 'nfloriţĭ ca merĭ şi perĭ,
Florile d'albe,

Cœ vœ vin colindœtorĭ,
Florile dalbe,
Noaptea pe la cîntœtorĭ.
Florile dalbe. *)

Şi v'aduc de annul noŭ
Prunc de'n rœsœrit nœscut,
Care este învœscut
În alb scútec ca un oŭ.

Crešcetu-ĭ e orelat,
Soare-radĭe luminat,
De ŭœ peatrœ nestimatœ
De pe fruntea-ĭ coronatœ.

Încorlate s'a depus
Lîngœ táur bourat,
Če pre fata de 'mpœrat
De preste mœrĭ ne-a adus

Vœ sculaţĭ, sculaţĭ, boerĭ,
Sœ urœm pe-un dĭœŭ nœscut,
Če în om s'a prefœcut,
Aducîndu-ĭ tœmîerĭ,

Sus pre čeriŭ s'a arœtat,
Stea comatœ, strœlučítœ,
Mennindu-ni-l de 'mpœrat:
Lumea fi-va ferićitœ.

Într'a luĭ mare domníe,
Ler de aur va sœ fiœ,
Viorelle, lœcrœmĭoare
Vœ aştérnem sub pečĭoare.

În grœdinœ turturelle
Doŭœ cîntœ cu durere,
La fereastrœ rîndunelle
Čiripindu-vœ cuĭb čere.

Şí-ŭœ porumbœ minunatœ
Cu ŭœ guşĭœ purpuratœ
De l'apus mereŭ sburînd,
Rámurĭ doŭœ aducînd.

---

*) „Florile dalbe“ se repeţĭesc la toate întorsurele (strofele) urmœtoarĭe.

De'n livedele sperie,
Pe all vostru leit pat,
Uguind cu bucurie,
La cœpœtîiŭ s'aŭ lœsat.

Ea vœ d̄iče, sœ trœitĭ,
Întru mult̄ĭ annĭ feričit̄ĭ,
Ca šĭ pomiĭ sœ 'nflorit̄ĭ,
S'ajúnḡet̄ĭ sœ 'mbœtrînit̄ĭ.

Ši ca toamna 'mbelšiugatœ
Sœ vœ fiœ 'ndestullatœ,
Casa, masa avrœmie
Bine d̄isœ 'n semint̄ie.

Ca šĭ ašt̄ĭ colindœtorĭ
Sœ vœ aĭbœ dœtœtorĭ,
Cum v'avurœ pre pœrint̄ĭ
Patronĭ dárničĭ šĭ fĭerbint̄ĭ!

§. 24.

Colinda a doŭa.

(De Ḡ. Sœulescul.)

Precum ŭœdinioarœ în Grečiea, la începutul cultureĭ elenіče se cîntá de cœtrœ aidistĭ frînturele Iliadeĭ šĭ alle Odiseiĭ; ear' pre'n sate de cœtrœ pœpušĭerĭ šĭ mimĭ se înfœt̄išiá felĭurite morávurĭ, dátine šĭ ščene lumeščĭ šĭ releḡiunarĭe, care apoĭ s'aŭ numit *comediĭ*, adecœ: *cîntœrĭ sœtešč̄ĭ*; — în veacul de mijloc, trubaduriĭ, poet̄iĭ epočeĭ ačelleĭa, cîntá felĭurite avînture šĭ románurĭ: de asemenne se pœstread̄iœ pre'n trœdœčĭune, pînœ šĭ astœ-d̄ĭ între rumînĭ parte pœpušĭeriea vecilor grečĭ, cîntatœ de fete, înfœt̄išiînd šĭ ačestea ščene de cœrœpterie šĭ morávurĭ, însœ într'ŭœ vorbœ trivialœ, rusticœ šĭ pe alocurea obscenœ, parte de'n gura bœtrînilor sub titlu de *nœrœčĭunĭ* (poveščĭ), numite de Itœliannĭ: *conturĭ, novelle* šĭ *fábule*, se aud frînture istoriče de'n mitoloḡiea greacœ-romanœ, ba cĭar šĭ d'en poesíile Omériče si Virḡillianne. Eŭ însu-mĭ în copillœrieamea am ascultat de la un Nenne de 80 de annĭ *leḡenda luĭ Rem šĭ Romul* sub titlul de *„doĭ fet̄ĭ logofet̄ĭ cu pœrul de áur; avînturele luĭ Alesandru Paris cu rœpičĭunea Ilenneĭ Cosîndienneĭ čelleĭ frumoase; judecata între čelle treĭ D̄ine, če se rivœlisá în preemininĭa hárurilor šĭ a frumset̄ĭeĭ; avînturele luĭ Odiseŭ cu Čiclopul Polifem de'n grota sicilĭannœ; čelle cu fermecœtoarea Čirčea*

de'n insula Eĭa, carea prefœčeá pe oamenĭ în animale; istoriea flotei grečeščĭ de la tĭérmuriĭ Troeĭ; mîniea luĭ Ačileŭ šĭ solirea preutuluĭ Hrise pe'ntru scœparea fieĭ salle Hriseida; luptele luĭ Ector cu Patroclu šĭ Ačile; nebuniea luĭ Aĭače sugrumœtorĭul de oĭ; icoana de'n romanĭiul luĭ Eliador, precum šĭ amorĭul Hloeĭ šĭ Dafneĭ; romanul cu fata de 'mpœrat šĭ a erouluĭ Fœt frumos cu pœrul de áur, în care se personead̄iœ *Perseŭ* înarmat cu spada diamantinœ ered̄itœ luĭ de cœtrœ Sœturn, carele în ociĭ lumiĭ se prefœčeá a fi un nœtœrœŭ orĭ tersit, earœ în cîmpul bœtœlĭeĭ, luîndu-šĭ figura čea eróicœ, šĭ dĭœinœ, purtá învînḡerile strœlučite. Am aud̄it nœrîndu-se celle doŭœ-sprœ-d̄iečе lupte alle luĭ Ercule sub nume de *Iorgovannul înarmat cu mœčĭucœ šĭ învœscut cu pĭelle de leŭ* (de unde s'a deḡenerat šĭ istóriea fœbuloasœ, numitœ („*Alesandriea*“), cum ačest Iorgovann s'a luptat cu smeĭ, šĭ cum a scœpat de'n prinsoare pre fata čea de împœrat. Am aud̄it fábula luĭ *Dedal* šĭ *Icar*, trœvœscutœ în arčitečtul unor curt̄ĭ (mînœstirea Arḡešĭuluĭ în Rumîniea) de pe care, fœcîndu-šĭ aripĭ de šindilœ, a sburat. Am aud̄it *alegoriea coborîriĭ luĭ Orfeŭ în ĭad cu lira sa, ca sœ-šĭ cápete pe Euridiče, šĭ suĭrea la čerĭŭ, fœcutœ pe un árbure, pe care cœllœtorind, a trebuit sœ meargœ pe la locuinĭa sînteĭ Lunĭ, Mart̄ĭ, Mĭércurĭ, Joĭ. Vinerĭ, Sîmbete šĭ sînteĭ Dumíneče; alegoriea čellor šĭepte plœnet̄ĭ pœnœ la sîntul Soare, însoĭitœ astœ cœlœtorie de ŭœ mult̄ime de avînture šĭ lupte.* Am aud̄it *fábula Psičeĭ šĭ a Amorĭuluĭ, trœvœscutœ în fata urḡisitœ de máščerœ-sa, ádecœ de Vineria, supunîndu-se între alte nevoinĭe la alegœčĭunea griuluĭ de'n čellelalte félĭurĭ de seminĭie, šĭ luptîndu-se cu leḡiunile armateĭ de furniče sburœtoarĭe, mîncœtoarĭele griuluĭ, šĭ cœrœtura apeĭ cu čĭurul, šĭ altele maĭ multe.* Am aud̄it de'n gura trubadurilor noštri lœutarĭ, šĭ anume de'n rostul unuĭ t̄igann, cîntîndu-se cu acompîniemîntul lireĭ salle, ádecœ cobd̄ia seaŭ cobad̄iul, *bœtœlíile Domnuluĭ Stefann čell Mare cu reḡele* Matiašĭŭ; *alle luĭ Mihaĭŭ Viteadĭul; emigrœčĭunile luĭ Dragošĭŭ, šĭ alte frînture istóriče,* care cînteče cu a lor poesie s'a pogorît grœdat între rumînĭ, amœsurat ḡeniuluĭ šĭ stœriĭ lor polítiče, trecînd pre'n scîmbœčĭunile decœdinĭeĭ de la épiče la eróiče, cœbáleče, tráḡeče, romántече šĭ cómiče, pînœ če aŭ ajuns în urmœ la *„frundĭœ verde áh! mœ doare:* la: *friḡe-mœ, ardemœ,* šĭ la *cumœtrilĭœ dragœ* š. a. š. a.

Toate ačestea se vœd a fi rœmœšĭie de'n leḡendele uneĭ releḡiunĭ, precum a fost pœgînismul, carele apunînd de'n lume, ca un comet stins de'n orbita universuluĭ, rœmase pre'n memórie în gura fiilor coborîtorĭ de'n fideliĭ sœĭ, šĭ care împreunœ cu dátinele superstičioase s'aŭ pœstrat pre'n trœdœčĭune, însœ de'n tîmp în tîmp s'aŭ împut̄inat pre'n uĭtare pînœ în d̄illele noastre. Ašiá sînt oare-care imne alle d̄ieetœt̄ilor romane, precum este *Doina*, imnul *Dianneĭ*, numitœ de rumînĭ *Doina*, šĭ carele se cîntá maĭ ales de pœstori šĭ de vînœtorĭ imnele, če cîntá bœtrînele la nunt̄ĭ cĭemînd pe *Latona* šĭ *Jununa* în re-

frennul: *lado, lado,* numitœ grec̄es̄c̄e s̄i *Dorcu.* *Lato* seaŭ *Lado,* s̄i *Juno,* all cœriĭa simbol, peanna de pœun, o poartœ miriĭ cu mœtase ros̄iœ la cœc̄ĭulœ orĭ pœlœríe. Latona. lado, se cĭemá la cîntecul de a doŭa d̄i dupœ cununíe, fiind d̄ina nás̄c̄erilor; ear' Juna în sara de nainte de c̄ununíe la petealœ. Descîntec̄ele, c̄e s'aŭ împrumutat oare-cînd de là Bœbilonennĭ s̄i Eḡiptennĭ, care se rostesc încœ de babogrie s̄i maĭ vîrtos încœ de t̄iganc̄e, ca apalatirie seaŭ apotropee feritoarĭe s̄í desfœcœtoarĭe, cum este s̄i apa, în carea se sting cœrbunĭ, cu care se stropesc s̄i o beaŭ lînḡed̄iĭ (bolnaviĭ), ca ŭœdinioarœ apa lustratœ a Romanilor, maĭ vîrtos la deocĭŭ s̄i poc̄iturœ, ádecœ vascanoloḡíe. Asĭá sînt mœḡíle s̄i fármec̄ele cu amuletele seaŭ báerele lor, rœmœs̄it̄ĭe de'n cĭemœc̄ĭunea demonoloḡíeĭ vecĭe. As̄ĭá s'aŭ pœstrat în colinde, precum în întîĭa tipœritœ la numœrul 23, orœc̄ĭunea s̄i cultul misterielor mitriac̄e, simbolul annuluĭ sorarĭŭ, c̄e de bunœ samœ s'a cîntat de Romanĭ oare-cînd, cĭar s̄í în Roma pe la ferestrele senœtorilor s̄i alle pœtric̄iilor, la care apoĭ s̄'aŭ maĭ adáus dupœ dátina gnostic̄ilor veaculuĭ întîĭŭ, cariĭ voĭá s̄œ cumbine ideile pœgînismuluĭ cu alle cres̄tinismuluĭ, s̄i de'n leḡenda nás̄c̄eriĭ Mîntuitorĭuluĭ, Ear' colinda urmœtoarĭœ, carea în adevœr ar fi ŭœ bœladœ, pœs̄tread̄ĭœ în nœrœc̄ĭunea sa tîmpul colonieriĭ Rumînilor, adus̄ĭ de la Roma aic̄ĭ în Dác̄iea la annul 106 dupœ Crestos, precum sí încúrḡerea ḡintelor în ac̄este tĭœrĭ, s̄i emigrœc̄ĭunile leḡiunilor sub Aureliann la annul 274 dupœ Crestos. T̄inoarea asteĭ colinde am cules'o de'n osebite frînture de colinde cîntate încœ s̄i acum pe alocurea de cœtrœ rumînĭ. De însemnat sînt refrennurile colindelor ac̄estora, pe care le-am aflat pîn' acum a fi de patru félĭurĭ, precum: 1. *Florile dalbe,* 2. *Oler seaŭ Aurell Doamne,* 3. *Vellerum s̄i Veller Doamne,* s̄i 4. *Drag Doamne,* care s'ar int̄ĭeleḡe a fi: c̄ell întîĭŭ *C̄imilitul* orĭ *asemœnnatul primœvereĭ, s̄i all bucurieĭ;* all doile: *împœratul Aureliann;* all treile: *Împœratul Valleriu;* s̄i all patrule: *întîĭul Domn all Moldávieĭ: Dragul seaŭ Drágos̄ĭŭ.*

Colinda a doŭa.

1. Trœĭann pe a sa calle
        O Aurel Doamne,
    Cŭ-oaste multœ ell cœllare,
        O Aurell Doamne,
    A trecut Dunœriĭ valle
        O Aurell Doamne
    Preste puntea stœtœtoarĭœ
        O Aurell Doamne! *)

*) Refrennul! „*O Aurell Doamne*“ se repet̄ĭes̄c̄e dupœ fiœ-care s̄ir pînœ la întorsura a 7-ea.

2. S̄ĭ-a dus de'n ac̄eá mare
    A August̄ilor c̄etate
    Roma lumiĭ domnitoarĭœ
    Pe Rumînĭ la loc de lapte.

3. Ell pe Dec̄eball bœtut'a,
    S̄i pre Dac̄iĭ rœĭ sterpí,
    Multe vállurĭ ic̄ĭ avut'a
    Pîn' c̄e t̄ĭara-ĭ cuc̄erí.

4. Între Pont s̄i 'ntre Adríea
    În all Dác̄ieĭ pœmînt,
    Replîntat'a Rumîníea,
    Ered̄íe noŭœ dînd.

5. Pe-unde Flac s̄ĭ-Ovid nœinte
    În ausona poesíe
    Prea cîntat'a vœtic̄inte
    De-a Rumînilor Domníe.

6. Ic̄ĭ Ovid pe-all sœŭ mormînt,
    Lacul s̄i a sa c̄etáte
    Derept márḡinĭ pre'nsemnînd
    Menní în eternœtate.

7. Pîn' la Tir ac̄era 'nfiḡe
    Întind̄ĭînd de la Tíber,
    Bœrbœríea spre a stinḡe,
    Împœrat̄ĭ-all lor împer,

8. Darœ tu Aŭrellianne,
        Vellerum s̄i Veller Doamne *)
    Cînd de'n Dác̄iea es̄is̄ĭ,
    Pîs̄înd peste marĭ troenne,
    Bĭeata t̄ĭarœ pœrœsis̄ĭ.

9. Leḡiunĭ tu ridicœs̄ĭ
    De'n pres̄ĭéd̄ĭurĭ de'n c̄etœt̄ĭ,
    Pre colonĭ îĭ delœsœs̄ĭ
    Între barbare sœḡetĭ.

*) Ast refrenn se repet̄ĭes̄c̄e în întorsurele: 9, 10, 11, dupœ fiœ-care s̄ir; apoĭ ear: *O Aurell Doamne,* întorsurele: 12—18, ear' în întorseturele: 19, 20, ear' Vellerum, Veller Doamne.

10. În Beloneĭ loc de sînge
Pe aĭ noštri aĭ trœdat,
Oastea, če dušmannĭ învinge
Peste Instrŭ-aĭ strœmutat.

11. Bœrbarilor în pečĭoare,
Lašĭ rumîn-a fi cœlcat,
Vĭeaťĭ-avere-ĭ de prœdare
Sčituluĭ crud ši turbat.

12. Unde-ĭ acuma cœstellul,
Pe sprînčeannœ čell če sta,
La atácurĭ de tot felĭul
Pĭept ši frunte care da:

13. Če a Ğetuluĭ, Got, Hunul
Nœvœlire a 'nfruntat
Repîsînd de'n ell strœbunul
Peste ğinte-a triumfat.

14. Unde-ĭ curtea naltœ, dalbœ,
Cu all đinellor cœšteĭŭ,
Înčingînd'o mîndra sealbœ
Cu plopĭ, fağĭ, cu 'nflorit teĭŭ.

15. Če-aveá nuntru pat de áur,
Cu sufurčĭ de diamant,
Cu ğirlande 'n ğiur de láur
Covor verde 'mpurpurat;

16. Unde-ŭœ Silvie pe-un mare
Nœscú Romeĭ împœrat,
Če în urmœ cu braťĭŭ tare
Dáčiea a apœrat.

17. Unde masa eburnitœ
Cŭ-alle eĭ vase de-arğint,
Sta întinsœ, coperitœ
De nectar, ambrosin vipt.

18. Cu grœdina înfloritœ,
Cu pomœtul pœrœdis,
Unde pásœre-auritœ
Cîntá lîngœ vésel·rîs?

19. Prefœcute-s în ruinœ,
Púlbere-ĭ ačell pœlat;
Ear' Romînu 'n lanťĭŭ suspinœ
De Sœrmate subjugat.

20. Dar' un împœrat vení-va,
Če cœtušile-a curmá;
Pe Rumîn ell mîntuí-l va
Ši sclœvíea-ĭ va surpá.

§. 25.

Somnul.

(De N. Ďieboreannul.)

Tu eščĭ pačea ši odihna sœrmannuluĭ nœcœjit,
Cœčĭ cînd în a talle braťĭe cu đimbire l'aĭ primit,
Ši cŭ-a ta dulče suflare pe pleoape-ĭ aĭ suflat:
Atunčĭ numaĭ se socoate, cœ-ĭ de relle scuturat.
Ši cînd visele plœcute se joacœ pe a luĭ frunte,
Atunčĭ este 'n feričinťĭœ, atunčĭ uitœ asuprirea,
Nœcađĭul ši întristarea, če un crud fœrœ de minte,
Fœr' de milœ îl despoaĭœ, negîndind če-ĭ omenirea!
De care în toatœ lumea, în cît loc n'a maĭ rœmas,
Vœetœrĭ sœ nu s'audœ pe unde-šĭ pun all lor pas.
Urmele li-s însemnate cu váete ši strigœrĭ,
Preste eĭ detun' blœstœmurĭ îsbucnite cu oftœrĭ,
Dar' de-ačestea nu le pasœ, nečĭ de cúğet n'aŭ mustrare;
Nu gîndesc, cœ s'or întoarče de'n protivœ a lor fapte,
Ši vor fi ŭœdinioarœ asupriťĭ încœ maĭ tare,
Decît toťĭ, cariĭ pœťirœ de la eĭ rellele toate.
C'all lor cumplit dušmann este tîmpul de-acum viitorĭŭ,
Če nu cáutœ la nime, nimœruĭ pœrtinitorĭŭ,
Ši nu-l poate orĭ ši čine, orĭ cu čeĭ maĭ preťĭos,
De a-l trağe 'n a sa parte, ca sœ-ĭ fiœ priinčĭos,
Či precum eĭ omeniriĭ îĭ sînt rœĭ fœrœ 'ndurare,
Îndoit ell este încœ ši le dœ spre rœsplœtire,
Numele sœ le rœmîĭœ de bajócurœ, ocarœ, —
Ši urmašilor sœ fiœ spre modell de pocœire.
Ear' tu adormit îl ťine sub aripĭ acoperit,
Cœčĭ eščĭ pačea ši odihna sœrmannuluĭ nœcœjit.

§. 26.

Trîndavul.

(De un sœteann.)

1. Mœ scol, îmbuc,
Šĭ-apoĭ mœ duc,
Ši tot gîndesc a casœ;
Ca nu tîrdiŭ
Ear' sœ maĭ viŭ
Ši sœ mœ puiŭ la masœ.

2. Cum viŭ, mînînc
Šĭ-apoĭ mœ culc
Ca sœ maĭ ĭaŭ odihnœ,
Cum mœ dešĉept,
Cœfeá ašĉept,
Ši ear' gîndesc la ĉinœ!

3. A mœ culcá
Šĭ-a mœ sculá
Šĭ-a faĉe pregustare;
Ši a eší
Spre a vení
Îndat' ear' la mîncare.

4. — „De ĉe trœešĉĭ?
— Ca sœ munĉesc.
— Ši ĉe munĉešĉĭ?
Sœ mistuesc.
— Dar' ásfeliŭ de vĭeaťœ
Mœrturisesc
Ši nu grešĭesc
Cœ îmĭ aduĉe greaťœ.

5. De ar fi fost
S'avem vr'un rost,
A fi fœrœ mîncare,
Ši a trœí,
Preĉît vom fí,
De-a vîntuluĭ suflare;

6. Ašĭŭ fi crediut,
C'ar fi putut
A fi în omenire
Un ĉe maĭ mult,
Ši maĭ plœcut,
Ĉeĭ dîc desœvîršire:

7. Dar' cum trœim
Ši cum sîmtim
Cu ásfeliŭ de nœturœ:
Sœ strigĭ cît poťĭ,
Cœ sîntem toťĭ
De om cœricœturœ.

§. 27.

Vîrtutea.

(De un sœteann.)

Pre'n vîrtute veťĭ šĉi toate,
Ĉe e lucru bun;
Ĉe sînt sîmťĭeminte nalte.
Ši ĉe e comun.

Pre'n vîrtute ší juneaťĭa
Ia un dar ĉeresc;
Ši v'aratœ frumuseaťĭa
Sub cip îngeresc.

Cœ vîrtutea stœ tot junœ,
Ši nu 'mbœtrîniťĭ;
Šĭ-aniĭ vîrsteĭ de s'adunœ
Veťĭ fi tot ĭubiťĭ.

§. 28.

Flúturul.

(De un sœteann.)

Nœtura-ťĭ dœ vieaťœ,
Ear' primœvara florĭ,
Ši soarele-ťĭ dœ faťœ
Ear' tîmpul fulgĭ sœ sborĭ.

Pe florĭ staĭ ca primtîmpul,
Nœtura adorînd,
Sub soare-ťĭ plaĉe scimbul,
Ši 'n tîmp staĭ tot sburînd.

Færæ hotar šĭ lege.
Tot sborĭ, ca sæ træeščĭ;
Če voea ta alege,
Îndatæ dobîndeščĭ.

Tu eščĭ færæ dorinťiæ,
Træind numaĭ în sbor;
Tu færæ suferinťiæ,
Tu plin šĭ de amor.

Če e maĭ dulče 'n fire,
În áer, ši sub čerĭŭ:
A florilor d̄imbire
Ši roŭa de'n eter;

În voea ta staŭ toate,
Cæčĭ peste toate poťĭ.
— Če nimenĭ alt nu poate —
Fiinťia ta sæ porťĭ.

La d̄iefirĭ aĭ fævoare,
Cæčĭ eĭ te port ušior;
A ta e orĭ če floare,
A ta šĭ-amorea lor.

Nevoe de purtare,
Tu nu šimťĭ nečĭ ŭædat';
Ah! cæčĭ în a ta stare,
Nu počĭŭ sæ fiŭ scimbat

§. 29.

Fræťietatea.

(De S. Neagoe.)

Fræťietatea este fîntînæ,
De'n care curge flúedul sînt;
Daťĭ junĭ ši june cu toťiĭ mîna,
Fiťi în fræťíe pe ast pæmînt.

Pînæ če tîmpul ne maĭ surîde,
În armoníe væ adunaťĭ;
Fáčeťĭ ačeea če ar suprinde
Pe neamičiĭ čeĭ încærnaťĭ!

Sæ sune faĭma în toatæ lumea,
Cæ 'n voĭ vieaďiæ spíret romann:
Ťineťĭ mennirea s'ajúngeťĭ culmea
Mareluĭ nostru Tatæ: *Træĭann.*

Un curat cúget sæ nu lipseascæ;
Ne'nvoirĭ piearæ šĭ euism:
Toate ačestea sæ se sterpeascæ;
Cæčĭ sîntem líberĭ, nu în sclævism.

§. 30.

Rugæčĭune.

(De S. Neagoe.)

Ruminîmea ťie, Ďiæule prea sînte!
Îťĭ înalťiæ laŭde cætræ čerĭŭ în sus,
Te mæreščе 'n vĭérsurĭ, bunule pærinte
Toťĭ ræsæritenniĭ si čeĭ de'n apus.

Tu, če ca pærinte aĭ sædit lumina
În poporul æsta, ši l'aĭ deščeptat,
Umilit te roagæ, fæ de-ĭ înseninæ
Cu ďiæeasca-ťĭ mînæ čerĭul čell înalt.

Fi 'ndurat spre fiiĭ, če-ťĭ aduc cîntare,
Fæ-ĭ ca sæ-šĭ dea mîna, sæ fiæ 'mpæcaťĭ.
Dæ-le cunoščinťiæ, dæ-le însuflare
Ca într'un sînt cúget šæ fiæ toťĭ fraťĭ!

Stinge ne-amičeaťia de'n viťia rumînæ,
Ďiæule înalte! umilit te rog,
Fæ'n ea sæ 'nfloreascæ fræťíea deplinæ,
Ápær'o de curse, ši de-all ureĭ foc!

§. 31.

Cætræ ŭæ rosæ.

(De ŭæ Romîncæ).

1. Floričicæ împupitæ,
   De foĭ mîndre învælitæ,
   Če mirošĭ cu ŭæ dulčeaťiæ
   Cĭar îťĭ spun, tu eščĭ mæreaťiæ.

2. Ši poťĭ fi, cæ eščĭ næscutæ
   De næturæ ši 'nvæscutæ
   Cu frumseaťiæ delicatæ
   De-a ta maĭcæ scump ornatæ.

* * *

3. Tocma ásfelĭŭ floričelle
   Sînt în lume šĭ ačelle
   Florĭ prea mîndre de-ŭæ næčĭune,
   Če sunt fiče maĭčeĭ bune;

4. Ši-šĭ ĭubesc næčĭunea tare
   Cu un foc, ši c'ŭæ amoare
   Cordıalæ 'nflæcæratæ,
   Cĭar de Ďiæŭ în pĭept plîntatæ.

5. Ásfelĭŭ floričelle sŭave
   A næčĭuniĭ noastre brave
   Fac cununa-ĭ de splendoare,
   Če-ĭ šĭerbeščе spre decoare.

6. Ši-ĭ rœdœ́ mœrirea, care
Ši-a pĭerdut pre'n nelucrare
Pe'ntru limbœ ši nœčĭune
În tîmpĭ greĭ de 'ntristœčĭune.

7. Cînd în pratul eĭ čell mare
Nu aflaĭ maĭ nečĭ ŭœ floare
Înverditœ, împupitœ
De nœturœ 'nmuguritœ.

8. Cœčĭ tot earnœ, ši tot gĭațĭœ,
Norĭ ploĭošĭ, ši neagrœ čeațĭœ
Čerĭul pátrieĭ prea dulče
Îl acoperĭaŭ atunče.

9. De-orĭ-če floare orĭ-če frundĭœ
Trebuĭá ca sœ s'ascundĭœ,
Cœčĭ pœloare ca de moarte
Totul prat aveá sœ poarte.

10. Dar' acum, cînd clima noastrœ
Nu maĭ e atît de asprœ,
Cînd lučešče dulče soare
Preste florĭ încîntœtoarĭe. —

11. Audind če dulče sunœ
Limba noastrœ čea strœbunœ
Tot de'n ínimĭ încîntate
De-all eĭ ton în čerĭŭ purtate. —

12. Nu-ĭ sperare de 'nflorire?
Nu sînt semne de mœrire?
Cînd pre toțĭ, pre mic, pre mare
Ne însuflœ ŭœ amoare.

13. Pentru tot če e strœbun
Ši mœrešče pre Rumîn,
Tot če-l scapœ de perire
Ši-l cundučе la mœrire!!!

* * *

14. Sorioare tinerelle!
A nœčĭuniĭ floričelle,
Fițĭ sperînțĭa maĭčeĭ bune
Demne fiĭče de nœčĭune?

15. Fițĭ ca astœ floričicœ
Če, de ší e mititicœ,
Te încîntœ, te 'ndulčešče,
Te'nvĭœ, te'nsuflețĭešče;

16. Ea šierbešče spre decoare
Mameĭ salle nutritoarĭe,
Ši pre dînsa o ĭubešče,
Cœčĭ prea mîndru, dulče-o crešče.

§. 32.

Rugœčĭune.

(De Gĭorgĭŭ Mœrcišĭŭ.)

„Ajutorĭul mĭeŭ de la Domnul,
Čell če aŭ fœcut čerĭul ši pœmîntul.“

1. Atotputinte Doamne, Pœrinte, Creœtoarĭe,
Če-aĭ dis numaĭ cu vorba sœ fiœ sîntul soare,
Če lumea de'n nemica sœ fie-aĭ demîndat!
Privešče de'n nœlțime spre noĭ cu îndurare,
Trimite mințiĭ noastre čereascœ luminare,
Ca sœ putem preče pe cît eščĭ de minunat!

2. A ta înțĭelepčĭune nu are mœrginire;
Čereasca-țĭ îndurare ne-a scos de la perire,
A mîntuiriĭ calle Tu, Doamne, ne-aĭ dešcis;
Dešcide mintea noastrœ ši-acum prea îndurate,
Ca sœ putem purčede pe cœĭ adevœrate ....,
Ši cînd-va sœ ajúngem la Tine 'n pœrœdis!

3. Tu ne-aĭ promis, cœ unde vom fi adunațĭ doĭ
În numele tœŭ, Doamne, veĭ fi ší tu 'ntre noĭ,
Ší cœ ne veĭ cundučе, ne veĭ pœdí de rœŭ;
Trimite-ne ši-acuma de'n čerĭŭ a talle dárurĭ,
Cundu-ne 'ntr'a viețĭeĭ prea peričĭoase válurĭ,
Pre'n spíretul tœŭ čell sînt, prea bune Dumnedĭœŭ!

4. Tu, čell če pre *poporul ales,* de la sclœvíe
L'aĭ mîntuit, suflîndu-ĭ vîrtute ši tœríe,
De'n čerĭŭ mannœ 'n pustíe ĭ-aĭ dat de nutremînt;
Înfrînge ši-alle noastre cœtu-šĭ înferecate,
Če, vaĭ! ne strîng, ne leagœ de negrele pœcate
Trimete-ne ší noŭœ all tœŭ spíret prea sînt!

Tu Creste adorate! c̄eresc Mîntuitoarĭe!
Tu aĭ plîntat în lume *credinṫĭœ* s̄i *amoare*,
S̄i-aĭ d̄is: într'ŭœ *sperînṫĭœ* toṫĭ oamenĭĭ sœ fiœ!
Ac̄eá credinṫĭœ sîntœ s̄ĭ 'n noĭ o întœres̄c̄e,
Sperînṫĭœ s̄i amoare în pĭeptu-ne sœdes̄c̄e,
Trimite 'ntre noĭ, Doamne, c̄ereasca *armonĭe*!

§. 33.

Stefann c̄ell Mare s̄i Mama luĭ (bœladœ.)

(De Justinn Popescul.)

Decînd Trœĭann eroul pœmînt ne-a cîs̄c̄igat,
Frîngînd trufiea dacœ pre'n braṫĭul sœŭ fĭerat:
De-atunc̄ĭ Rumînul multe brœvurĭ a rœpurtat,
Cu sute de pericĭe putérnic s'a luptat.
Os̄teann, ca dînsul, áḡer în lume nu erá,
Strœbuna luĭ mos̄íe la luptœ de-l cĭemá.

S̄i 'n vine de Rumînœ alt sînḡe-a sbocotit,
Pe-ac̄elle tîmpurĭ brave, maĭ nóbil, maĭ mœrit,
Rumîna, fiĭca Romeĭ maĭ bine-atunc̄ĭ voĭá
Sœ-s̄ĭ vadœ fiĭul dulc̄e, ca brav a sînḡerá
În luptœ pe'ntru ḡinte-s̄ĭ s̄ĭ-all pátrieĭ amor,
Decît în s̄ĭerbitute sœ-s̄ĭ lase-all sœŭ popor.
As̄ĭá mœrḡeá frumoasa voĭŭ scoate eŭ acum
De'n marea istoríeĭ romannuluĭ strœbun.
Oh! Musœ! dar' voes̄c̄e cuvinte a-mĭ s̄ĭoptí,
Bravura strœbuneascœ deplin s'o pot mœrí.
Sœ vadœ, sœ admire mœscaṫĭĭ renegaṫĭ,
Cum ḡintea s̄ĭ-o ĭubirœ pœrinṫĭĭ lœudaṫĭ!
Marĭ vífore turbate suflarœ pe pœmînt,
Frumseṫĭeĭ nœc̄ĭunale mormînt ḡeros sœpînd,
S̄i 'n cruda lor suflare nemic s'a mestecat,
Decît suspin s̄i váet pre'n soarte cœs̄ĭunat.
Dar' ast suspin s̄i váet în c̄érĭurĭ aŭ ajuns,
S̄i'n c̄érĭurĭ pîn' la Domnul, la tatœl aŭ pœtruns;
S̄i c̄estor plînse tatœl urecĭa s̄ĭ-a des̄cis,
Nœc̄ĭuniĭ pœtiminde un duc̄e ĭ-a trœmis.
Un duc̄e brav s̄i áḡer, un duc̄e prea mœrit,
De care nec̄ĭ Atina, nec̄ĭ Sparta n'aŭ privit!
S̄ĭ-ŭœ stea prea luminoasœ în pĭept cu foc romann,
Meritœ sœ se cĭeme: nepoata luĭ Trœĭann.

Ac̄est brav duc̄e fost'a Stefann învingœtor,
Tremis, sœ frîngœ jugul rumînuluĭ popor.
Ear', steaŭa luminoasœ în pĭept cu foc romann,
A fost Ileanna, mama eroluĭ Stefann. . . . .
Stefann mœritul jurœ pe sîntul Dumned̄ĭœŭ,
Cœ'n jug nu va sœ rabde strœbun poporul sœŭ.
Decît în s̄ĭerbitute pe scumpul sœŭ pœmînt
Maĭ bine lupta sîntœ, maĭ bine în mormînt!
Stefann mœritul suflœ în búc̄ĭum de rœsbel,
Rumîniĭ se adunœ cu miĭ pe lîngœ ell,
S̄i pleac̄œ, s̄i alungœ pe c̄eata de dus̄mann,
S'arate, sœ demustre vîrtutea de romann!!

Erá ŭœ noapte linœ, s̄i pac̄e pe pœmînt,
În braṫĭul sœŭ ḡigántic pe oamenĭ legœnnînd
Prea brava însœ Doamnœ somn lin nu o-a cuprins,
Cœc̄ĭ inima-ĭ mœtearnœ durerea ĭ-a învins
S̄i cúḡetele-ĭ triste la fiĭul sœŭ sburá,
C̄e'n cîmpul de bœtae eróic se luptá.
Pre dînsul ved̄i-l áḡer, brav ved̄i-l, maĭestos,
Purtînd oṫĭœl în mînœ, ca tigrul furios.
Mœrit ved̄i-l s̄i splendid, îl ved̄ĭ învingœtor
Scoṫĭînd de sub cœtus̄ĭœ strœbunul sœŭ popor.
Îl ved̄ĭ pe tronul ṫĭereĭ de ḡinte adorat,
Cu glóriĭ strœluc̄inde, cu nimb încoronat.
S̄i deac' ac̄este n'ar fi decît un vis plœcut?!
S̄i de Stefann eroul în luptœ aŭ pĭerdut?!
Atunc̄ĭ maĭ bine fi-ĭ-va sœ-s̄ĭ sape ell mormînt
Decît învins se calc̄e pe c̄est strœbun pœmînt.
Cœ-c̄ĭ nu-l voĭŭ recunoas̄c̄e de fiĭŭ s̄i de romann.
Pe c̄ell c̄e va sœ fugœ de spadœ de tirann.
As̄ĭá Ileanna bravœ, în sine s̄ĭ-a gîndit,
Cînd c̄est rœsun de váet urecĭa ĭ-a lovit:
„*Oh! mamœ, scumpœ mamœ! sînt eŭ Stefann all tœŭ.*
Oh! lasœ-mœ în casœ! te rog pre Dumned̄ĭœŭ!"
Cœc̄ĭ cruntœ este ranna, c̄e'n luptœ am primit,
Dus̄mannul cînd de'n mînœ-mĭ coruna a rœpit!
— „„*Stefann eroul áger bœtaea a pĭerdut?!*
Oh! c̄erĭŭ prea îndurate! ac̄easta n'am cred̄ĭut!
Încinḡe-ṫĭ earœ spada, s̄i pleacœ înapoĭ;
S̄ĭ-orĭ vino cu mœrire, orĭ morĭ brav în resboĭŭ!
Cœc̄ĭ c̄e-ĭ maĭ bine? 'n luptœ ca liber a murí?
Aŭ în s̄ĭerbie cruntœ, ca sclav a vĭeṫĭuí?"""

Stefann eroul earœ depune jurœmînt:
Ĭn jug nu va sœ vied̄ie pe čest strœbun pœmînt!
Cu d̄iečе miĭ de oamenĭ se dučе înapoĭ,
Sœ'nvingœ seaŭ sœ moarœ ca liber în rœsboĭŭ!
Cu ast propus în pĭeptu-šĭ, cu bratĭu-sĭ de romann
A frînt de pe poporu-šĭ cœtušĭa de tirann.
Pe unde šĭerbitutea maĭ cruntœ s'a ivit,
Pe-acolo libertatea maĭ splendid a 'nflorit.
Ši'n urma eĭ prea sîntœ, florĭ mîndre aŭ crescut,
Spre lustru, spre mœrirea rumînuluĭ cœd̄ĭut:

* * *

Oh! turmœ rœnegatœ! če pe'ntrun os spurcat
Nœčĭunea scump' o vîndetĭ dušmannuluĭ jurat,
Privešče ši admirœ, în tîmpul strœlučit
Ĭn vinele rumîne če sînge-a sbocotit!

§. 34.

Cînt de leagœnn.

(De H. Grandea.)

1. Tu, all inimĭoareĭ melle
De ĭubire scump odor,
Lîngœ sînul maĭčeĭ talle
Nani, nani, puišĭor!

2. Tu, če eščĭ a mea vieatĭœ,
Frumušĭei-tĭ ocišĭorĭ
Ĭĭ încide cu dulčeatĭœ
Ši dormĭ, dormĭ pe sîn de florĭ.

3. Freamœtul de frund̄ĭœ tače,
Cœčĭ aude cîntul mĭeŭ;
Dragul mamiĭ, dormĭ în pače,
Eŭ vegĭed̄ĭŭ la capul tœŭ.

4. Acum tîmpul pe'ntru tine
Este dulče ši dorit;
Dragul mamiĭ, čell če vine
Nu ščĭŭ cum a fi ursit!

5. Gîndurĭ, grigĭ ostennitoarĭe
Patu-tĭ cînd va 'mpresurá,
Oh! atunčĭa, scumpœ floare,
Poate n'o sœ dormĭ ašĭá!

6. Ĭngeriĭ de'n čerĭŭ, ca tine
Rœpitorĭ, gingašĭ ši blœnd̄ĭ,
Sboarœ lin pe lîngœ mine
Ši tu dulče le surîd̄ĭ.

7. Maĭ tîrd̄ĭŭ vení-vor încœ,
Dar' s'aline poate-un dor,
Lácrœmĭ, întristare-adîncœ,
Dragul mamiĭ, puišĭor!

8. Masœ 'ntinsœ ši'n cœrcatœ
Am gœtit pentr'-ursitorĭ;
Ca ŭœ mumœ îngrigĭatœ,
Cœ vor spune elle 'n d̄ĭorĭ? . . .
Nani, nani, puišĭor!

9. Noaptea linœ se pogoarœ
Dar' eŭ lîngœ tine šĭed̄ĭŭ;
La suflarea ta ušĭoarœ
Tresœritœ eŭ vegĭed̄ĭŭ.

10. Fiœ noaptea 'ntunecatœ,
Dimineatĭa orĭ tîrd̄ĭŭ,
Dorul mumiĭ nečĭ ŭœdatœ
Nu adoarme, čĭ e viŭ
Nani, nani, puišĭor!

§. 35.

Dorul de pœrintĭ all Cœnnarĭuluĭ.

(De Gĭorgĭŭ Sion.)

Maĭcœ mœĭculitĭœ!
Sorœ drœgulitĭœ!
Ši voĭ, fratiĭ mĭeĭ.
Mîndri, mititeĭ!
Dorul mĭeŭ čell mare
N'are-asœmœnnare:
Eŭ de acest dor
Sîmt, cœ am sœ mor.

La a mea durere
N'aflu mîngœere!
Tare vœ doresc.
Tare pœtimesc,
Maĭcœ, mœĭculitĭœ!
Sorœ, drœgulitĭœ!
Ši voĭ, fratiĭ mĭeĭ,
Albĭ ši frumušĭe

§. 36.

Rœsœritul soareluĭ.

(De Ǧiorǧiŭ Sion.)

D̄iorile, cînd se aratœ,
Stellele se resipesc,
Noaptea fuḡe spœimîntatœ,
Umbrele-ĭ se nemiĉesc
Radie viĭ, scînteĭœtoarie,
Sparg tœríile ĉereŝĉĭ:
Se iveŝĉe mîndrul soare
Cu puterĭ dumned̄iœeŝĉĭ!
Totul se însufleţieŝĉe
Ŝí în ĉeriŭ ŝí pre pœmînt,
Ŝi în totul predomneŝĉe
Un spíret mœreţiŭ ŝi sînt!

Páserile cîntœ,
Frund̄iele ŝioptesc,
Ĉea maĭ micœ plîntœ
Sîmte-un dar ĉeresc.
Florile rœspirœ
Roŭa scuturînd
Ŝi lumea se mirœ
Ĉeriul lœudînd.
In estas ŝi în uimire
Legœnnat súfletul mieŭ,
Strigœ: *„ţie-ţĭ daŭ mœrire*
Prea putérnic Dumned̄iœŭ!“

B. Prosœ.

§. 37.

Bœile Mehádieĭ.

(De Dr. Paul Vœsiciŭ.)

1. În partea Bœnnatuluĭ de cœtrœ rœsœrit, cam cœtrœ ameăd̄iœ d̄i în reḡemîntul militariŭ mœrḡineann rumîn-sîrbesc, aproape de márḡinea Rumînieĭ, la 20 de mile de la Temisĭoara, doŭe mile ŝi jumœtate de la orœŝiellul Mehádiea, într'ŭœ valle foarte frumoasœ, se aflœ aĉeste bœĭ vestite ŝi cu totul folositoarie, carile Romanniĭ le numiaŭ: *„apele luĭ Ercule ĉelle maĭ sînte.“* În tîmpurile noastre se numiaŭ: *Bœile Mehádieĭ*; ear' de la annul 1817, fiind noroĉite cu persoana Înœlţieĭ Salle Împœratuluĭ Frînĉisc II, earœ-ŝĭ le-a dat numele ĉell veĉiŭ, ŝi a poruncit, ca de aĉí nœinte, aĉeste bœĭ în toate trebele ofiĉiale sœ se numeascœ: *„Bœile luĭ Ercule.“*

2, Cum cœ Daĉiĭ ar fi cunoscut puterile folositoarie alle aĉestor bœĭ, seaŭ le-ar fi înfrumseţiat cu d̄idirĭ ŝi cu alte lúcrurĭ trebuinĉĭoase, nu se aflœ scris necœĭure, ŝi neĉĭ veĉietœţile, ĉe se aflœ în sînul pœmîntuluĭ de acolo, nu aratœ aĉeasta; ba neĉĭ cœrœcteriul poporuluĭ dáĉic nu ne lasœ sœ presupúnem, cœ ell ar fi grijit de ásfeliŭ de dárurĭ alle nœtureĭ.

Deĉĭ darœ putem d̄iĉe cu tot temeĭul, cœ înĉeputul aĉestor bœĭ se traḡe de la subjugœĉĭunea Daĉilor pre'n Trœĭann Impœratul. *) Daĉiĭ, un popor bœtœĭos ŝi sœlbátec, învœţiat a trœí de'n ropirĭ ŝi prœdœĉĭunĭ, încurḡeá în ţiœrile de preste Dúnœre ale împœrœţieĭ Romannilor, prœdá, si pustiiá averile ŝi búnurile aĉestora. Pe'ntru aĉeea încœ Juliŭ Ĉesar Augustul fu nevoit a asegurá márḡinile împœrœţieĭ de cœtrœ Daĉĭ, ŝi împœratiĭ urmœtorĭ (de la annul 14—80 dupœ Crest) aŝied̄iarœ pre márḡinea împœrœţieĭ de cœtrœ aĉest popor neastîmpœrat oaste, numitœ *preŝied̄iŭ* (lœtîneŝĉe: *prœsidia*). Bœtœliile ţinurœ maĭ necurmat, cu noroĉire scimbœtivœ, sub Împœratiĭ: *Tiberiĭ, Cœligula, Claudiŭ, Nerune, Galba, Otune, Viteliŭ, Vespœsiann* ŝi *Tit,* pînœ în tîmpul luĭ *Dominiţiann*; sub domninţia aĉestuĭa, bœtînd reḡele Daĉilor, *Diurpœnneŭ* doŭe oŝtĭ romanne ŝi stingîndu-le cu totul, cu povœţiuitorĭ cu tot, strîmtoră pre Domiţiann pe la annul Domnuluĭ 90, a faĉe cu dînsul ŭœ paĉe foarte ruŝinoasœ ŝi umiliţivœ pe'ntru Romannĭ, cœĉĭ Împeratul se oblegœ într'aĉeea a da Daĉilor tot feliul de méŝĉerĭ ŝi unelte, si a le plœtí de'n visteríea împœrœţieĭ romanne tribut foarte mare pre tot annul. Aĉest tribut ruŝinœtoriŭ ŝi pœgubiĉĭos îl plœtirœ Romanniĭ Daĉilor în decurs de 11 anni (90—101).

*) Uniĭ d̄ic, cœ întemeĭœtoriul aĉestor bœĭ ar fi Adriann, ear' alţiĭ, cœ ar fi Antonin Piul ŝi Marc Aureliul. Oare colinda rumîneascœ:
„Noĭ îmblœm ŝi colindœm, o Lerom Doamne!
Nimerind la feredeŭ
Und' se scaldœ Dumned̄iœŭ,
Dumned̄iœŭ cu soţiul sœŭ“ ŝ. a.
oare astœ colindœ, d̄ic, sœ nu vorbeascœ cum-vá de aĉeste bœĭ? În ea se spune luĭ Lerom (adecœ: Aureliann), cœ apele aĉestea sînt aŝiá de sînte ŝi de vindecaţive, cœ-ĉĭ însu-ŝĭ Dumned̄iœŭ (adecœ: Ercule) ŝi cu soţiul sœŭ (adecœ: Iḡiea, d̄ina sînœtœţiĭ) s'aŭ scœldat într'însele. Pre Ercule îl numesc Rumîniĭ: *Iorgovann,* ŝi spun multe poveŝtĭ despre dînsul, carile toate se vœd a fi pœstrate de la veciĭ Romannĭ.

3. Pe la annul 98 se nœlt̄ié la tronul împœrœt̄íeĭ romanne, nemuritoriul Împœrat, *Trœĭann*, carele nec̄ĭ cœ întîrd̄ié a rœsplœtí Dac̄ilor defaĭma, s̄i bajócura fœcutœ pînœ atunc̄ĭ Romannilor. Trœĭann se pregœtí de la 98—101 de rœsboĭŭ, si în annul 101, strœbœtú cu leḡiunile preste munt̄ĭ neîmblat̄ĭ în Dác̄iea, fœcú drúmurĭ, alle cœrora rœmœs̄it̄ie se vœd încœ s̄í astœ-d̄ĭ *), s̄i învinse pre *Dec̄ebal*, urmœtoriul luĭ Diurpœnneŭ, s̄i-l nevoí sœ primeascœ pac̄ea sub cundœc̄iunĭ foarte umilit̄ive pentru Dac̄ĭ. Dac̄iĭ trebuirœ sœ dea Romannilor napoĭ tot̄ĭ més̄c̄eriĭ s̄i toate uneltele, toate armele, s̄i sœ-s̄ĭ dœrîme toate c̄etœt̄ile întœrite, cîte se aflaŭ de-a lungul Dúnœriĭ, s̄i se oblegarœ a fi amic̄ĭ credinc̄ĭos̄ĭ Romannilor. Însœ neastîmpœratul Dec̄ebal nu se dumerí: ell fœcú ac̄eá pac̄e nu cu cúḡet de a o t̄iné, c̄i numaĭ ca sœ cîs̄c̄iḡe tîmp de a se pregœtí bine spre alt rœsboĭŭ. Drept'ac̄eea îndatœ c̄e se re'ntoarse Trœĭann la Roma, unde t̄inú triumf de Dac̄ĭ s̄i lué, dupœ dátina vecīœ romannœ, numele de *Dác̄ic*; Dec̄ebal s̄í înc̄epú a-s̄ĭ fac̄e alte arme, si c̄iemé la ŭœ legœturœ cumunœ cuntra Romannilor toate popoarœle de la apusul s̄i mead̄īœ-noaptea

*) Rœmœs̄it̄ĭele drumuluĭ ac̄estuĭa, carile se vœd de la c̄etatea Columbac̄ĭ pe partea dreaptœ a Dúnœriĭ pînœ de'n jos de Ogrœdenna, aratœ sœ fiœ fost fœcut ac̄ell drum cu viteite, fiind cœ púlberea de pus̄cœ pe atunc̄ea încœ nu erá cunoscutœ: *c̄e lucrare mœreat̄īœ s̄i minunatœ*! La annul 1833 a înc̄eput a se regulá Dúnœrea pre acolo, s̄i a se croi drum noŭ pe partea stîngœ a Dúnœriĭ Ac̄est lucru se fœcú sub condúc̄erea comisariuluĭ împœrœtesc, a fœĭmosuluĭ comite *Serini*. Ac̄esta sparse pre'n puterea púlberiĭ de pus̄cœ muntiĭ, c̄e se nœlt̄ĭaŭ ca urias̄ĭ în rîpa stîngœ a Dúnœriĭ, s̄i fœcú drum mare, frumos s̄i mœestru de la satul Plœvitevit̄īœ (cœd̄ĭanne) pînœ la cotul Ogrœdenneĭ. As̄ĭá, unde îs̄ĭ fœc̄eá maĭ nœinte cúĭburĭ numaĭ vúlturiĭ s̄i uhured̄iĭ, s'a des̄cis atunc̄ĭ drum frumos, ca sœ îmble oameniĭ. S̄i venind pre aic̄ĭ cœlœtorĭ de'n toatœ Europa se mirœ de mœreat̄ĭa, admirávœra s̄i uĭmit̄iva frumseat̄īœ a nœturiĭ de pe lócurilc̄ ac̄estea. As̄ĭá un Înglu cœlœtoriŭ, carele cutrierase în cœlœtoríile salle toatœ Europa, America, Asiea, s̄i c̄ea maĭ însemnatœ parte d'en Africa, mĭ-a spus, cœ t̄inutul Dúnœriĭ de la Moldova pînœ la poarta de fĭerŭ, ear' maĭ vîrtos cît t̄ine drumul c̄est noŭ, este unul de'n c̄elle maĭ frumoase t̄inúturĭ, de'n cîte a vœd̄ĭut ell în toatœ lumea.

Europeĭ. Trœĭann dec̄ĭ vení de noŭ cuntra luĭ Dec̄ebal la annul 105, s̄i fœcînd pod de peatrœ preste Dúnœre, alle cœruĭa rœmœs̄it̄ie se vœd s̄í pînœ astœ-d̄ĭ, trec̄ú în Dác̄iea, s̄i dupœ maĭ multe bœtœĭ sînḡeroase, învinse pre Dec̄ebal cu t̄otul, s̄i-ĭ lué c̄etatea cœpitalœ reḡeascœ, numitœ *Sœrmiseḡetusa*, carea se aflá la Hat̄ieg în Ardeal, s̄i carea dupœ ac̄eea se numí *Ulpiea-Trœĭanna*, de la numele luĭ Trœĭann. Dec̄ebal, vœd̄īíndu-se sfœrmat cu totul, lué venin s̄i se omorî însu-s̄ĭ pre sine; asémenne fœcurœ s̄í c̄eĭalalt̄ĭ Dac̄ĭ maĭ fruntas̄ĭ. Trœĭann supuse toatœ Dác̄iea, o prefœcú în provint̄īœ romannœ, numindu-o *Dác̄iea-Augusta*, aduse maĭ multe leḡiunĭ ostœs̄ĭesc̄ĭ, s̄i coloniĭ nenumœrávere de'n toatœ împœrœt̄íea romannœ, dar' maĭ ales de'n Itáliea, s̄i le as̄ied̄íé în Dác̄iea, ca sœ lœcuească c̄etœt̄ile, oras̄ele s̄i satele s̄i sœ lucre pœmîntul. Ac̄est̄ĭ locuitorĭ Romannĭ (strœbuniĭ nos̄tri) fœcurœ drúmurĭ, pódurĭ, apedupturĭ, d̄idirœ c̄etœt̄ĭ, oras̄e s̄i s̄ate, bisérīc̄e, teatre s̄i cultivarœ t̄ĭara, aducîndu-o la c̄ea maĭ mare înflorire.

Sub urmœtoriĭ Împœratuluĭ Trœĭann, precum: sub Adriann 117—138, sub Antonin Piul s̄i Marc Aureliul 138—186 ajunsese ac̄este bœĭ la c̄ea maĭ mare însemnœtate s̄i mœrire: ac̄easta se adeveres̄c̄e pre'n înscripc̄ĭunile s̄i statuele, c̄e s'aŭ aflat acolo, de'n carile unele as̄ied̄ĭate pre'n pœret̄iĭ bœilor, aratœ pœtimas̄ilor puterea vindecat̄ivœ a ac̄estor bœĭ; ear' altele, strœpurtate fiind la Vieanna înfrumset̄ĭead̄īœ acolo cœbinetul vec̄ĭetœt̄ilor. La ac̄este bœĭ aŭ trebuit sœ fiœ fost cîndva si multe d̄idirĭ: ac̄easta se vede de'n surpœturele s̄i rœmœs̄it̄ĭele ac̄ellora; cœc̄ĭ în toate pœrt̄ile se aflœ temelíí de pœret̄ĭ as̄ĭá de tarĭ, cît abĭá se pot sparḡe pre'n puterea púlberiĭ de pus̄cœ. În drumul cœtrœ *Baea luĭ Iorgovann* este d̄iditœ în pœrete ŭœ tablœ, a cœriĭa înscripc̄ĭune de s̄í este atîta de roasœ de ruḡina tîmpuluĭ, cît abĭá se maĭ cunoas̄c̄e; tótus̄ĭ critic̄iĭ vreaŭ sœ dovedeascœ cu dînsa, cœ aic̄ĭa ar fi fost s̄í ŭœ cœpis̄c̄e încinatœ mareluĭ *Ercule*, luĭ *Esculap* si *Iḡieĭ*.

Dupœ moartea Împœratuluĭ Comod la annul 193, înc̄epurœ a scœdé puterile romanne, carile se legœnnaŭ s̄i se clœtinaŭ încœ de pe tîmpul domnint̄ieĭ ac̄estuĭa; pretoriannii s̄i

ostaşiĭ se întreĉeaŭ care de care, sœ vindœ tronul la aĉella, care le promiteá cœ le va da maĭ mult. Pe tîmpul Împœratilor Liĉiniŭ şi Gœlienn pe la 263, înĉepurœ toţĭ Proconsuliĭ provinţĭelor a pretinde. sœ se facœ împœraţĭ; dar' tót pe tîmpul aĉesta înĉepurœ maĭ multe popoarœ de'n Asiea, de pe la marea neagrœ, şi de pe la muntele Cœucas a se iví încoaĉe, şi a faĉe încursiunĭ şi prœdœĉĭunĭ în provinţĭele romanne, în carile se aşĭeḑĭarœ maĭ apoĭ şí cu locuinţĭa stœtòrnicœ. Între aĉeste popoare furœ întru'nĉeput ĉeĭ maĭ putérniĉĭ *Goţiĭ.*

Împœratul Claudiŭ Aureliŭ liberœ́ la 269, pre'n ŭœ bœtœlíe cruntœ, toate provinţĭele romanne de bœrbariĭ, ĉe se aşĭeḑĭase acum într'însele; însœ astœ liberœĉĭune se vede a fi ţinut numaĭ scurt tîmp, pentru cœ Împœratul Aureliann, urmaşĭul luĭ Claudiŭ, se vede pe la annul 274 nevoit a pœrœsí Dáĉiea Trœĭeannœ Augustœ, ne maĭ putîndu-o apœrá cuntra popoarœlor bœrbare, ĉe nœvœlĭaŭ întrîns'a. Deĉĭ scoase oastea romannœ şi ŭœ parte mare de locuitorĭ de'n Dáĉiea veĉĭœ, îĭ trecú Dúnœrea şi-ĭ aşĭeḑĭœ́ în Mèsiea, numind astœ ţĭarœ apoĭ: *Dáĉiea Aureliannœ."*

4. Acum Dáĉiea rœmase prada Goţilor, Ĝepiḑilor, Vîndalilor şi a maĭ multor altor popoarœ sœlbáteĉe. Sub aĉeste popoarœ se dœrœpœnnarœ şi se stínserœ în pœmîntul Dáĉieĭ veĉĭe toate monumintele, toate ḑídirile însemnate, toate apedúpturile şi toate produsele cultureĭ, şi împreunœ cu aĉellea se nemiĉirœ şí locuinţĭele bœilor Erculianne.

Pe la annul 332, cînd împœratul Constantin ĉell Mare şfœrmœ́ într'ŭœ bœtœlíe cruntœ la Nicopole pe Ĝoţĭ şi relucœ́ earœ-şĭ Dáĉiea sub domninţĭa romannœ, eraŭ şterse într'însa toate semnele cultureĭ şi alle ĉivilisœĉĭuniĭ. Domninţĭa romannœ ţinú dupœ aĉeea în Dáĉiea un tîmp cu mult maĭ scurt, decît ca în decursul aĉelluĭa sœ se fiœ putut rœpœrá toate ĉelle stricate şi aduĉe la starea înfloritœ de maĭ nœinte. Aşĭá aste bœĭ vestite, pœrœsindu-se cu totul, nefiind rœpœrate în decurs de maĭ multe veacurĭ, neĉĭ apœrate de întîmplœrĭ stricœtive, precum: vînturĭ, ploĭ, nea, vœrsœturĭ de ape, surpœturĭ de munţĭ, furtune, cutrémure de pœmînt, aburiĉĭunile isvoarœlor bœilor înse-şĭ, se dœrîmarœ şi se surparœ, şi aşĭá aĉest loc clásic, unde maĭ nœinte îşĭ aveá Ércule, Esculap şi Igíea locaşĭele sînte, se prefœcú în locaşĭul ĉetelor de hoţĭ şi tîlharĭ. Astœ soartœ tristœ a aĉestor bœĭ ţinú într'un rœstîmp de 1498 de annĭ, ádecœ de la Aureliann (274) pînœ la Máriea Terésiea, Împœrœteasa Austrieĭ (1772).

5. Sub Carol VI, Împœratul Ĝermîníeĭ, dupœ ĉe prínĉipele Euĝenn învinse pre Turĉĭ la Petruvœrœdin şi fœcú paĉea de la Pœsœrovitiŭ la 1718, înĉepurœ şi bœile Erculianne a se rœnaşĉe earœ-şĭ. Bœnnatul cœpœtœ́ administrœĉĭune militarœ. Ĉell întîĭŭ administrœtoriŭ militariŭ all Bœnnatuluĭ fu Ĝenerariul, mœreşĭalul, cómitele *Merţi*, carele murí sub ḑídurile Parmeĭ în bœtœlíea de la 1734, şi avú de urmœtoriŭ în administrœĉĭunea Bœnnatuluĭ pre cómitele Hamilton. Aĉesta a fost ĉell întîĭŭ, carele a luatŭ earœ-şĭ în bœgare de samœ starea bœilor Erculianne, rœpurtînd cœtrœ Împœratul Carol VI. despre trista şi jálnica lor soartœ. Sub prevegĭarea de aproape a aĉestuĭ bœrbat demn se ḑidirœ în aĉeste bœĭ de mœterialul rœmœşiţĭelor ḑídurilor romanne, şi de'n mulţimea cœrœmiḑilor, ĉe eraŭ împrœşĉiate pe acolo, vre ŭœ cîte-va case, treĭ cœsarme, ŭœ cœpelœ şi o ospœtœríe, se întocmí baea luĭ Ludovic, a luĭ Frînĉisc, si a luĭ Iorgovann. Ĉellelalte isvoarœ curĝeaŭ líber în rîul Ĉerna, mœcar cœ eraŭ ĉerĉetate de ŭœ mulţime de pœtimaşĭ atît de pre'n apropiare, cît şi de pre departe, cariĭ lœcuiaŭ seaŭ sub córturĭ seaŭ sub umbrariĭ árborilor, precum faĉe şí astœ-ḑĭ prostimea. Aĉeastœ renoire a bœilor aĉestora, care înnœintase aşĭá tare pre'n îngrijirea cómiteluĭ Hamilton, înĉetœ́ earœ-şĭ cu scimbarea tîmpurilor.

Cœĉĭ la annul 1737 deciœrînd Turcul rœsboiŭ Ruşilor, şi împœrœţĭea noastrœ încœ erá silitœ de'n legœtuinţĭa, care o aveá cu Ruşiĭ, a da aĉestora ajutoriŭ, şi aşĭá Mehádiea şi Bœile luĭ Iorgovann întîĭŭ se fœcurœ locul adunœrilor oştilor împœrœteşĉĭ, earœ maĭ tîrḑiŭ eraŭ teatrul ĉellor maĭ crunte bœtœlíĭ, şi se fœcurœ earœ-şĭ prada Banditilor şi uĉigaşilor turĉĭ.

Máriea Terésiea scimbînd administrœčiunea militœreascœ de'n Bœnnat în cœmeralœ, Bœile luĭ Ércule eraŭ date în sama administrœčiuniĭ ačesteĭa, ši mœcar cœ ačeastœ împœrœteasœ la 1767 ašieđiœ în Bœnnat doŭe regeminte militœrescĭ, totu-šĭ bœile despre, care vorbim, rœmáserœ pînœ la annul 1801 în grija administrœčiuniĭ cœmerale.

La annul 1772—1774 înčepurœ earœ-šĭ Bœile noastre a înflorí ši a se ridicá de'n čenušĭa ruinelor, cu care eraŭ acoperite; se fœcurœ čelle maĭ de lipsœ đidirĭ, se înnoirœ ši îndreptarœ isvoarœle tœmœduitoarĭe, ši ašiá fœcîndu-se cu turčiĭ pačea de la Sistof la annul 1791 rœmáserœ scutite de toatœ încúrgerea dušmannilor, pînœ în điŭa de astœ-đĭ, Ši mœcar cœ la annul 1792 rœvolučiunea frînčeascœ čiemase la luptœ peste 100,000 de militarĭ mœrginennĭ; tótušĭ Bœnnatul ši bœile ačestea rœmáserœ scutite ši înčepurœ sub innaltul sčeptru austriac de'n đi în đi a se lœţí ši a se înfrumuseţiá cu đidirĭ marĭ ši frumoase cu póđurĭ š. a. Toate isvoarœle calde cœpœtarœ đidirĭ de lipsœ ši cu scœldœtoare spre comoditatea saœldœtorilor, ši se pot astœ-đĭ numerá între institutele-sînœtarie čelle de cœpeténie, maĭ vîrtos fiind de la annul 1801 încredinţiate earœ-šĭ spre îngrijirea înalteĭ comande generale ostœšiescĭ de'n Bœnnat.

6. De'n aste istorioare, aduse cît s'a putut maĭ pre scurt, vœđiurœm starea bœilor noastre dela annul dupœ Crest 101, pînœ în điŭa de astœ-đĭ, sœ vedem acuma ši starea lor de astœ-đĭ, puterea apelor šĭ supúnerea boalelor cu dînsele.

În ŭœ valle foarte frumoasœ, precum am đis maĭ sus, în partea dreaptœ a rîuluĭ Černa staŭ đidirile Bœilor luĭ Iorgovann, ŭœ četate micuţiœ. Un rînd de case este đidit tocma în rîpa Černeĭ, earœ altul la pečiorul munteluĭ ši ašiá se fače ŭœ úliţiœ în forma unuĭ piaţiŭ lunguiátec. Ačeastœ četate are în lungime pînœ la 300, în lœţime pînœ la 40—50 de pašĭ. In míjlocul piaţiuluĭ este ŭœ fîntînœ, de'n care curge pe ţievĭ apœ límpede ca cristalul ši foarte bunœ. Điđirile urmeađiœ ašiá: în partea Černeĭ čea dreaptœ de jos în sus ducîndu-ne, este *Baea Cœrolineĭ*; lîngœ dînsa vine ašiá đisœ đidire noŭœ,

care este fœcutœ la annul 1824 în un stil foarte frumos, are treĭ rîndurĭ de ferestri ši 71 de sobe (odœĭ), 2 sale marĭ cu balcónurĭ, ši 7 bucœtœríĭ. Aičia se aflœ šĭ cápela católicœ, ši în fruntea caseĭ un órnic. Lîngœ dînsa este ašiá đisœ đidire cœmeralœ, fœcutœ la annul 1792, apoĭ la annul 1802 ši 1809 earœ-šĭ înnoitœ ši maĭ mœritœ, are doŭe rîndurĭ de ferestri; 44 de sobe (odœĭ), ši 3 bucœtœríĭ. Lîngœ đidirea ačeasta este *Baea luĭ Ludovic*, Între baea ačeasta ši đidirea cœmeralœ este un ambit (tîriţia) pe sub pœmînt, care merge pînœ la đidirea militœreascœ. Ačeasta e peste uliţiœ de la đidirea cœmeralœ đíditœ la annul 1835 de noŭ într'un stil frumos. Acuma mergem în jos este đidirea ospœtœríeĭ, jos cu ŭœ cœfeneá foarte frumoasœ, cu ŭœ salœ de joc, ši cu ŭœ boltœ, în care cúmpœrœ bœĭašiĭ čelle de trebuinţiœ, earœ sus este sala unde se fac bálurile ši se mînîncœ. Maĭ în jos če-va este casa, în care šiede Dóftorul ši îngrijitorĭul bœilor în tratul (catul) de sus, earœ jos este apoteca (spetierĭea), če-va maĭ jos vegĭa (straja) mare. Aičĭa se gatœ đidirile, care fac piaţiul. Însœ trecînd rîul Černa preste un pod de peatrœ care este đidit de loc, vedem maĭ multe đidirĭ, ádecœ: prœvœrĭile plœĭašilor, pitœrĭea, mœčelœrĭea, šĭóprurĭ, grájdurĭ, casele trebuinčioase meščerilor si sierbitorilor. Aičea se aflœ si beserica rumîneascœ. Lîngœ dînsa este un loc foarte frumos, sœdit cu nučĭ, sub a cœrora umbrœ îšĭ fac oameniĭ proštĭ córturile salle. Care sara aprinđiînd fócurĭ fac ŭœ privire foarte interesantœ.

Tot sub ačeštĭ nučĭ sînt bœrăcurile (siœtriĭ de scîndurĭ) cu doŭe-điečĭ de sobe (odœĭ) pe'ntru bœĭašiĭ čeĭ maĭ de rînd ši sœrœcuţĭ. Če-va maĭ jos este máĭerul arendœtorĭuluĭ cu ŭœ grœdinœ frumoasœ.

7. Nečĭ númœrul bœilor seaŭ all scœldœrilor nu se poate hotœrî maĭ nœinte, cœčĭ ačeasta atîrnœ earœ-šĭ dela însuœletatea (îndividualitatea) pœtimašilor, dela învecimea ši puterea boalelor, earœ maĭ vîrtos dela demolirea seaŭ asprimea simptoamelor. Pe'ntru ačeea unuĭa ĭĭ sînt destulle 10—15, unde altuĭa 20, la all 3-lea 30, 40, 60, 80 de scalde ĭĭ sînt de

lipsœ. Însœ c̄e fac pœtimașiĭ? Eĭ maĭ nœinte de c̄e ajung în bœĭ, hotœrœsc númœrul scaldelor, ádecœ; *„eŭ voĭŭ fac̄e numaĭ jumœtate de curœ, si ac̄easta se cuprinde de'n treĭ-d̄iec̄ĭ de scalde.“* Apoĭ, c̄e e maĭ rœŭ, socotind, cumcœ tœmœduirea stœ în númœrul scaldelor, earœ nu în întrebuintĭarea lor, dreaptœ, eĭ se lœcomesc si se scaldœ de 2 orĭ, ba șí de 3 și de 4 orĭ pe d̄i. Și așĭá earœ-șĭ, în loc de a se întoarc̄e de'n bœile noastre sœnœtoșĭ și întœritĭ, eĭ se întorc maĭ mortĭ de slœbic̄ĭune.

Întrebuintĭarea bœiĭ, cum se fac̄e în boale învecite, unde c̄ellelalte bœĭ nu ajung, ádecœ în paralise (stricœrĭ de tînturĭ de c̄elle sfinte), sgîrc̄irĭ, podagrœ, reomatísmurĭ și umflœturĭ, este cu atîta maĭ putérnicœ, cu cît se varsœ de sus maĭ cald și în maĭ marĭ unde preste pœrtile pœtimitoarĭe; pe'ntru ac̄eea cu cît este partea pœtimașĭœ maĭ rec̄e, maĭ nesimtĭtoarĭœ, seaŭ cu un cuvînt, maĭ amortitœ, cu atîta și tușĭul trébuĭe fœcut de'n maĭ mare înœltĭme, și în maĭ mare undœ, și împrotivœ. Bœile aburoase se întrebuintĭead̄ĭœ numaĭ pe'ntru ocĭ, însœ prostimea totu-șĭ merḡe în gáura sudorilor și șĭede pînœ asudœ foarte tare, socotind cœ șí pátima ese cu sudorile de'n trup.

Pentru întrebuintĭarea de'n lœuntru, seaŭ bœuturœ, sînt isvorul luĭ Ércule, Carol, Ludovic, și all ocilor. Ac̄eastœ apœ seaŭ se be sub scœldare, deacœ c̄ine-va se șí scaldœ în isvor, seaŭ înœinte și dupœ scœldare. și trébuĭe luatœ de'n isvor însu-șĭ și bœutœ de loc. Fiind cœ d̄eacœ stœ, pĭerde puterea, și se be maĭ nœinte cîte doŭe pœharœ și așĭá ne suim pînœ la șĭese, dupœ fieșc̄e care bœut este de lipsœ a ne preumblá 10—15 minute în áer líber. Tîmpul pe'ntru bœuturœ este maĭ bun demineatĭa. Apa de'n isvorul luĭ Ércule, maĭ ales ca apœ bœutœ nu este neplœcutœ, și deacœ se be de loc nu fac̄e nec̄ĭ ŭœ supœrare; earœ deacœ stœ și se rœc̄eșc̄e, fac̄e durerĭ și apœsœrĭ la stomac. De la 1—6 pœharœ bœutœ, mîna la scáun, earœ deacœ se be dela 1—3 maĭ mult 4 pœharœ, este foarte folositoarĭe rœruncilor, beșic̄eĭ, asupra gîlc̄ilor întœrite și în spasme. Și ca clistir luatœ, maĭ ales pe'ntru copiĭ, este foarte folositoarĭœ. Apa d'en isvorul luĭ

Carol este maĭ întrebuintĭatœ la bœuturœ, se be ca șí c̄ea de'ntîĭŭ, însœ ac̄easta șí încœld̄ĭeșc̄e trupul. Apa de'n baea luĭ Ludovic earœ-șĭ așĭá se întrebuintĭad̄ĭœ, însœ este maĭ gretĭoasœ. Așíjderea și de'n isvorul de ocĭ, însœ ac̄eastœ apœ este tare gretĭoasœ și înferbîntœtoarĭœ.

8. La întrebuintĭarea bœilor noastre, unele înc̄ep a se asprí, seaŭ se fac maĭ relle și se înmultĭesc durerile, și ac̄easta este semn bun în reomatísmurĭ, rosurĭ la frínḡerea oaselor și la scrintirea mœdulœrilor; cu cît se ivesc maĭ tare ac̄este semne cu atîta este maĭ bine. Cîte ŭœdatœ arde pĭelea foarte rœŭ și ac̄easta vine de la puterea bœilor. Nu arare orĭ pœtimesc scœldœtoriĭ șí de'n cînd în cînd șí de urdinare (treápœd), Cîte ŭœdatœ se nasc și nișc̄e rápurĭ (spud̄ĭœ) preste tot trupul, însœ ac̄estea toate nu opresc întrebuintĭarea scaldelor. În bœĭ a luá și alte medic̄ine, afarœ dacœ orînduești Dóftorul, nu este de lipsœ. A ne scœldá este bine numaĭ ŭœdatœ pe d̄i; earœ dacœ rînduește Dóftorul, șí de doŭe orĭ.

Care merḡe la bœĭ, sœ lase toatœ grijea a casœ, earœ pe'ntru petréc̄erea scœldœtorilor aŭ grijit nœtura în bœile noaștre foarte bine, și nu maĭ este de lipsœ mœiestríe a înfrumsetĭá lócurile c̄elle romántic̄e. Nec̄ĭ música nu lipseșc̄e, maĭ vîrtos c̄ea nœturalœ a prevegĭetoarilorŭ și a altor páserĭ a veselí ínima pœtimașilor.

Precum în fieșc̄e care curœ, așĭa șí în a bœilor, este de lipsœ a tiné ŭœ dietœ foarte potrivitœ, a mîncá cu mœsurœ mîncœrĭ ușĭoare, a ne pœd̄í de bœuturĭ tarĭ; a ne îmbrœcá trupul bine, maĭ ales sara și demineatĭa, fiind aic̄ĭa foarte rœcoare. Tîmpul pe'ntru întrebuintĭarea bœilor este maĭ potrivit dela înc̄eputul luĭ Maĭŭ pînœ la sfîrșitul luĭ Septembre. earœ pe'ntru scœldare demineatĭa. Puterea bœilor în trupul c̄ellor c̄e le întrebuintĭad̄ĭœ, nu se gatœ cu înc̄etarea scaldelor, pe'ntru ac̄eea este de lipsœ, ca întorcîndu-ne a casœ, sœ pœd̄im lungœ dieta maĭ îndelungat, maĭ vîrtos sœ ne pœd̄im de rœc̄ĭalœ, fiind trupul foarte înclinat spre sudorĭ, și așĭá vom vedeá folosul lor întreg.

Se čerčeteadîœ bœile luĭ Ércule în tot annul de ŭœ multime de pœtimaşĭ, aşĭá de la annul 1811—1830 furœ čerčetate bœile noastre de 19,243 de persoane afarœ de ačeĭa care vin numaĭ spre vedere, şi de multimea oamenilor čellor proştĭ, cariĭ locuesc sub čerĭŭ, şi maĭ vîrtos în sœrbœrile rusaliilor čerčeteadîœ bœile noastre. De la annul 1830 în tot annul se maĭ înmulţîesc scœldœtoriĭ, atîta, cît nu-ĭ maĭ pot cuprinde lœcaşĭele, maĭ vîrtos de cînd áburul aŭ înčeput cœlœtoríea sa pre Dúnœre, se aflœ in bœile ačestea oamenĭ de'n toate pœrtile pœmîntuluĭ.

§. 38.

Aflœčĭunea şi folosul tipografíeĭ.

(De'n *„Foaea pe'ntru minte, inimœ şi literœturœ."*)

1. Între toate aflœrile mintiĭ omeneşčĭ, pre'n care Domnul ačesta all pœmîntuluĭ, lîngœ lumea dĭditœ de Dumnedĭœire, şĭ-aŭ gœtit şie-şĭ alta, eŭ preţĭuesc maĭ mult urmœtoarĭele treĭ: ***Limba, scrisoarea*** şi ***tipografíea***; pe'ntrucœ ačestea ajutœ cultura minţiĭ şi a ínimeĭ omuluĭ; desvoaltœ în ell mintea seaŭ cuvîntul, scînteĭa ačeea Dumnedĭœeascœ, care ridicîndu-peste toate fœpturele pœmîntuluĭ, îl pune în ŭœ treaptœ numaĭ cu če-va mai jos ca a îngerilor. Puterea de a aflá şi a formá limba e darul čell maĭ scump, care l'aŭ dobîndit omul dela Dumnedĭœire, ca sœ fiœ om seaŭ fiinţĭœ nu numaĭ sîmţitoarĭœ, či şi cuvîntœtoarĭœ. Lipsiţĭ de ačeastœ însuşire şĭ acum ar rœtœčĭ pre'n pœdurĭ ca alte sœlbátiče, numœroşiĭ strœnepoţĭ aĭ luĭ Adam, şi toate frumoasele şi alesele lúcrurĭ, če le aŭ adus ačeştĭa de vr'ŭœ cîte-va miĭ de annĭ la fiinţĭœ, toate ar fi rœmas nemica!

2. Însœ limba numaĭ sîngurœ nu ar fi fost în stare a împliní ŭœ lucrare aşĭá de mare: a cultivá omenimea în ačea mœsurœ, în care o vedem acuma, şi în care s'aŭ aflat vr'ŭœ doŭe miĭ de annĭ; cœ vorbele omuluĭ sînt trecœtoarĭe ca şĭ alte súnete, şi urmele lor fœcute pre'n mintea seaŭ ínima omuluĭ, lesne pĭer, seaŭ se scimbœ. Elle ajung întru înčeput în puţinœ depœrtare, şi, de se lœţĭesc pre'n alţiĭ maĭ departe, pĭerd mult, şi se scimosesc. Mintea omeneascœ pîsind darœ maĭ încoló aŭ aflat ŭœ minunatœ mejločire, pre'n care se înfiğe limba, se fače stœtœtoarĭœ, se împĭédecœ mutarea eĭ, se ţine sute de annĭ în ačea stare. Ačeasta este scrisoarea, un odor scump! čea maĭ nóbilœ mœestríe pe pœmînt! Pre'n ea cúğetele şi ideile unuĭ om se pot împœrtœşĭ cu sute de annĭ, če vĭeţĭuesc în ačela-şĭ tîmp, şi se pot pœstrá nescimbate pe'ntru milioane de oamenĭ, če vor sœ vĭeţĭuească în viitorime peste sute de annĭ. Preţioasele monuminte literarĭe de'n lumea večĭœ le-aŭ pœstrat şi pe'ntru noĭ, de poţĭ dĭče aşĭá, dumnedĭœeasca ačeasta mœestríe; ea sîngurœ aŭ fœcut şi aŭ putut fače, de şĭ pre'n întunérecul bœrbœríeĭ veacurilor de mijloc stœ lumea noŭœ cu čea večĭœ clásicœ în legœturœ de ideĭ. Cîte ínimĭ nu mişcœ şi acuma mĭedĭoasele cuvîntœrĭ, če le-a rostit înœinte de doŭe miĭ de annĭ apœrœtorĭul neatîrnœriĭ Atenniennilor, Demostenne! şi dulčile cuvinte alle romannuluĭ Čičerune cu cîtœ frumseţĭœ sunœ şi acuma în şcoalele Europeĭ! Tòte ačestea ar fi rœmas îngropate între dœrœmœturile Atenneĭ şi alle Romeĭ, de nu le-ar fi mîntuit mœestríea scrieriĭ de perire! lumea večĭœ fœrœ ačeasta ar fi pe'ntru noĭ pĭerdutœ. Čine a fost ačell vrédnic om, pe care l'a întrebuinţĭat Dumnedĭœirea ca ŭœ unealtœ spre a ferĭčí poporul pre'n ačeastœ mœestríe omenimea! durere! cœ nu este cunoscut. Panteonul Istórieĭ, care a dat loc aşĭá multor fœcœtorĭ de relle, n'a pœstrat numele ačestuĭa, ca sœ şčĭm cuĭ sœ mulţĭœmim pe'ntru un dar aşĭá preţios.

3. Scrisoarea totuşĭ e împreunatœ cu neîndœmînœrĭ. Ea pofteşče ostennealœ şi tîmp mult, şi e supusœ unor smintele; de unde, mœcar cœ e atîta de folositoarĭœ spre cultura omenimiĭ; înaltul sœŭ scop tótuşĭ l'aŭ ajuns numaĭ în parte pînœ la aflarea tipografíeĭ, care e un mod înlesnitorĭŭ de a scrie, seaŭ scrisoarea de maşinœ.

Mintea omeneascœ, care aŭ format limba, şi aŭ aflat scrisoarea, aŭ adus la fiinţĭœ şĭ tipografíea. Ea fu maĭ noro-

coasœ; cœ istóriea aflœriĭ eĭ nu e atîta de intunecatœ ca a scrîeriĭ, mœcar cœ šî asta nu e încœ destul de lœmuritœ.

4. Patru sute de anniĭ aŭ trecut de cînd s'a aflat ačeastœ minunatœ mœestrie, ši acuma e lœțitœ în toatœ lumea. Nu numaĭ în toate ungĭurile Europeĭ, či šî între vecĭele popoarœ Indostánnieĭ, si în América, între negriĭ Áfričeĭ; ši sœlbátičiĭ Očeánnieĭ lucrœ teascul pe'ntru luminarea omenimiĭ.

5. Înteresul, care trébuĭe sœ-l aĭbœ tot omul ĭubitorĭŭ de luminarea omenimiĭ cœtrœ un lucrœtorĭŭ atîta de folositorĭŭ fœcú, de un mare númœr de bœrbațĭ învœțĭațĭ s'a strœduit cu mare ostennealœ a luminá istóriea înčeputuluĭ ši a lœțiriĭ ačesteĭ mœestrîĭ. Ačell interes m'a îndemînat šî pe mine sœ adun pe scurt ačellea, če se pot šči maĭ cu mare apropiere de adevœr despre ačeastœ mœtérie, atingînd apoĭ folosul care îl aduče omenimiĭ.

I.

6. Înœinte de a vorbí despre aflarea tipografíeĭ. osœbim treĭ plase de tipœrire: *csilografiea, îns'a tipografíea* ši *stereogrœfíea*. Čea de'ntîĭœ mœestrie a tipœrí icoane, seaŭ cœrțĭ pre'n table de lemn, în care se aflœ literele scobite, nemiščœtoarĭe, vœrsate seaŭ scobite. Stereogrœfíea tipœrešče cu table întreğĭ vœrsate de'n metale în care earœ sînt líterile nemiščœtoarĭe.

În Ásiea rœsœriteannœ fu întrebuințĭatœ csilogrœfíea cu ŭœ mie de anniĭ ši maĭ bine nœinte de Crest, de Cinejĭ, Iaponed̆ĭ ši Tibetannĭ, cariĭ šî acuma numaĭ pre'n ačea mœestrie tipœresc numœroasele lor cœrțĭ ši foĭ periódiče. Elinilor, Romannilor ši altor popoarœ iscusite de'n lumea vecĭœ le-a remas csilografíea necunoscutœ, mœcar cœ šî ačestea aŭ ščiut a bate bannĭ ši a fače siğile ba întrebuințĭá ši lítere scobite de'n metal ši miščœtoarĭe. Cîtœ págubœ cœ nu aŭ pîšit maĭ încoló sœ le fiœ întrebuințĭat ačestea šî în tipœrirea cœrțĭlor! Scumpele monuminte alle literátureĭ Elinilor ši alle Romannilor s'ar fi pœstrat în maĭ mare númœr ši bœrbœríea, če a urmat de'n migrœčĭunea popoarœlor, s'ar fi împĭedecat, seaŭ stîmpœrat, de s'ar fi aflat în ačelle timpurĭ mœestriea tipografíeĭ.

Pe la cápœtul suteĭ a **14.** ši la.înčeputul a **15.** aŭ întrebuințĭat Germîniĭ ši Oland̆iĭ csilografíea în tipœrirea cœrțĭlor de jucat, ši a icoanelor, pe care nu arare orĭ se scrieá ce-va nume, ba šî sîntințĭe întreğĭ. — Cumcœ ar fi adus ačeastœ mœestrie de'n rœsœrit cœlœtorĭul venețiann Marc Polul, nu se vede a fi adevœrat. De'n lucrœrile Ğermînilor de ačeastœ plasœ e cunoscutœ ŭœ icoanœ a S. Cristofor cu doŭe rîndurĭ de scrisoare tipœritœ pe la annul **1423** ši annalele četœțiĭ Harlem aratœ, cœ pe ačell tîmp, ba încœ nœinte a fost mœestriea csilogrœfíeĭ în floare ši la Oland̆ĭ. Ačeštia aŭ tipœrit nu numaĭ icoane, darœ šî cœrtičelle întreğĭ pre'n csilogrœfíe. Vestit'a fost în numita mœestrie Laurențĭŭ Cister (Laurens, Iansoen Lüster ádecœ fœt seaŭ clisierĭŭ într'ŭœ biséricœ în Harlem), care a trœit dela annul **1370—1440**, ši a tipœrit maĭ multe cœrtičele, precum; *„Historia S. Iohannis evangelistae, Donatus, Biblia pauperum,“* vestita carte: *spegel onzer behondenisse*; despre care tótušĭ d̆ic uniĭ a fi cu lítere miscœtoarĭe. š. a.

7. Ši aflœtoriĭ tipogrœfíeĭ în Ğermîníea încœ aŭ înčeput cu csilogrœfíea. În ačeasta a fœcut întîĭele salle čercœrĭ Ioane Guttemberg în Strasburg pînœ la annul **1444**. Pre'n ačeasta a tipœrit ell maĭ tîrd̆iŭ în Mogúnțiea, ŭœ grœmáticœ numitœ *„Catolicon,“* ši a înčeput šî ŭœ Bíblie. Maĭ erá de fœcut un pas ádecœ a întrebuințĭá lítere, miščœtoarĭe, care, tipœrindu-se ŭœ fațĭœ, sœ se poatœ folosí šî la alta. Pasul ačesta s'a fœcut ši ašiá csilogrœfíea s'a mutat în tipogrœfíe, Însœ čine ar fi aflœtorĭul tipogrœfíeĭ? ši în če loc ar fi înčeput ačella noŭœ mœestrie? încœ dupœ multa čercare nu s'a pus afarœ de îndoealœ. Doŭe popoarœ se čeartœ pe'ntru onoarea de a fi nœscut pe ačell vrédnic bœrbat, ši treĭ četœțĭ pe'ntru onoarea de a fi întîĭul loc all folositoarĭeĭ aflœrĭ.

8. Oland̆iĭ d̆ic, cœ Cister de'n Harlem nu ar fi rœmas numaĭ cu csilogrœfíea, či pîšind maĭ încoló, ar fi întrebuințĭat lítere miščœtoarĭe scobite întîĭŭ de'n lemn, apoĭ de'n plumb, ši cusutorĭŭ, ši cœ un ajutœtorĭŭ all luĭ, furînd de'n unelte-ĭ, ar fi fuğit la Mogúnțiea, unde la annul **1442** ar fi tipœrit

doŭe cœrtĭ; *Alexandri Galli Doctrinale*, ši *Petri hispani tractatus*. De'n documintele aduse de apœrœtorii ačesteĭ pœrerĭ se vede, cœ în Olándiea pe la înčeputul suteĭ a 15. s'aŭ tipœrit maĭ multe cœrtĭ cu lítere miščœtoarĭe. înœinte de a se înfiintĭá ačeastœ mœestrie pre'n Germînĭ la Strássburg seaŭ la Mogúntiea. Maĭ încoló tiparĭul olœndesc ši pe la annul 1480 a avut formœ tot osebitœ de čell germîn, če aratœ a-ĭ fi fost ši înčeputul altul. Spre arœtarea furtišĭagului de'n fœuriščea luĭ Cister, seaŭ cœ de aiča šĭ-ar trage înčeputul tipogrœfíea germînœ, tótušĭ nu sînt destulle documinte pînœ acuma cunoscute.

9. Ceĭ maĭ multĭ de'ntre scriitoriĭ germînĭ voesc a rœvindecá šĭ ačeastœ onoare poporannuluĭ lor Ioan Gensflaĭšĭŭ numit Gutemberg. Ačesta s'a nœscut în Mogúntieœ în annul 1397 seaŭ dupœ altĭĭ 1400 ši a murit la 1463. Uniĭ dic, cœ Gutemberg ar fi înčeput mœestriea sa în Strásburg unde a vietĭuit dela annul 1424—1445, altĭĭ socotesc cœ Mogúntiea ar fi locul aflœriĭ tipogrœfĭeĭ, în care s'a mutat pe la annul 1445 Gutemberg de'n Strásburg.

Cum cœ ačesta ši în Strásburg a fœcut čercœrĭ de a tipœrí cu lítere miščœtoarĭe cam pe la annul 1435, ši cum cœ ar fi avut acolo šĭ un teasc de tipœrit, e destull de adeverit; însœ ačestea se vœd, cœ vor fi fost numaĭ čercœrĭ; cœ nu se aflœ vre ŭœ carte tipœritœ în ačest mod în Strasburg, ši întorcîndu-se de acoló în Mœgúntiea, a luat earœ la rînd csilogrœfíea.

10. Gutemberg s'a întors în pátrie foarte lipsit, fiind cœ avutĭile ši le-a fost mîntuit pre'n čercœrĭ nenorocoase; ca sœ aducœ mœestriea înčeputœ la deplinire, avú lipsœ de ajutorĭŭ strœin, care l'a šĭ dobîndit dela un Aurarĭŭ (nu Doftor) de'n Mogúntiea, anume Ioan Faust seaŭ Fust; însœ numaĭ pe lîngœ pročent seaŭ cámœtœ mare, ši cu ačeea legœturœ, ca ŭœ parte a dobîndiĭ sœ fiœ a luĭ Fust.

În ačeastœ sotietate fu priimit dupœ ačeea maĭ tîrdiŭ šĭ un al treile, Petru Šieffer de'n Genshaim, bœrbat iscusit în mecánnicœ, ši dœruit cu minte foarte aflœčĭoasœ. Sotietatea

ačestor treĭ bœrbatĭ fœcutœ la annul 1454, a adus mœestríea tipogrœfieĭ la ačeá deplinire, cît în čelle fiintiale se aflœ tot ašĭá pînœ în diŭa de astœ-dĭ; cœ Šieffer însotit cu Gutemberg a aflat modul de a vœrsá líterele, ši negrealœ maĭ bunœ; a îndreptat mecœnnismul teasculuĭ; a fœcut lítere cœpitale de lemn foarte frumoase. Gutemberg darœ a fost întĭĭul aflœtorĭŭ all tipogrœfieĭ germîne; ell a socotit'o, ši a adus'o la fiintiœ cu astœ nevointiœ de maĭ multĭ annĭ. Faust a fost ajutorĭul cu bannĭ, precum se vede numaĭ de'n speculœčĭune negutiœtoreascœ; earœ Šieffer e îmbunœtœtitorĭul ši deplinitorĭul eĭ.

11. Ačeastœ mœestríe avem de a o multiœmí čelluĭ de'ntĭĭŭ; însœ maĭ întru ašĭá mœsurœ šĭ čelluĭ de pre urmœ. Gutemberg însœ nu putú gustá de'n pîrga mœestrĭeĭ salle; cœ negutiœtorĭul Faust vœdĭĭndu-o acum la ačeastœ deplinœtate, a socotit, cœ va fi maĭ bine a cîšcigá pre'n ea numaĭ sîngur. Rœdicœ darœ pročes în cuntra luĭ Gutemberg ši poftĭá bannii ačeĭ împrumutatĭ de'mpreunœ cu cámœta preste tot 2020 florinĭ. Gutemberg nu poate plœtí de'mpreunœ cu cámœta, de'n care cáusœ i se ĭaŭ toate uneltele, ši se scoate de'n sotietate, în care rœmîne de acum numaĭ Faust ši Šieffer.

Ačeasta s'aŭ întîmplat pe la annul 1455. Gutemberg rœmîne earœ sœrac cum venise de'n Strasburg, fœrœ bannĭ, šĭ fœrœ unelte. Cápœtœ tótušĭ mijloače noŭe, pre'n care se maĭ pune ŭœdatœ în pečĭoare. Un doftor, Humeri, a fost vrédnicul bœrbat, care ĭ-aŭ întins mînœ de ajutorĭŭ. Ell gœtešče unelte noŭe; ridicœ altœ tipogrœfie, ši tipœrešče maĭ multe cœrtĭ, însœ fœrœ a-šĭ însemná numele, cînd sotiĭ luĭ maĭ de nœinte îšĭ vestesc cu mare falœ lúcrurile. Între cœrtile tipœrite de Gutemberg dupœ despœrtire este maĭ de însemnat un cœlindarĭŭ astrológic, medičesc de'n annul 1457. Alegœtorĭul (Elector) dela Mœguntiea, Adolf II. cam pe la annul 1465 cunoašče vrednicĭile luĭ Gutemberg ši îl primešče în curte, unde, cam în annul 1468 îšĭ sfîrsĭešče vieatĭa atîta de folositoarĭœ omenimiĭ. Faust šĭ Šieffer mînœ mœestríea maĭ încolo, šĭ tipœresc multe cœrtĭ foarte frumos. Faust cu Gutemberg tipœrise o grœmáticœ numitœ Catolicon, însœ prin csilogrœfíe.

Ĉercarea cu litere mišcœtoarĭe a fœcut'o 'ntr'ŭœ bíblie, însœ dupœ ostennealœ; ši spese multe, sporĭul erá put̄in.

12. Dupœ aflarea nouluĭ metod a vœrsá líterele s'a înĉeput bíbliea, de'n cápœt, care s'a ší gœtit în 640 de foĭ, cam pe la annul 1454, precum se vede, cœ în ea nu se aflœ annul însemnat. Aĉeasta se numešĉe bíbliea Gutenberḡieannœ ši se d̄iĉe cartea ĉea de'ntîĭœ tipœritœ cu litere vœrsate, s'aŭ fœcut încœ cœrt̄ĭ maĭ miĉĭ, precum, šĭedule de índulḡint̄ĭe, gramátiĉĭ seaŭ donáturĭ. *) etc. Dupœ desfáĉerea sot̄ietœt̄iĭ, Šĭefier se faĉe ḡínere luĭ Faust, luînd muere pe Cristina, fiĭca aĉestuĭa. Cartea maĭ de frunte tipœritœ pre'n aĉeštĭ doĭ este psaltirea de'n annul 1457, în care se cuprinde šĭerbit̄ĭul dumned̄ĭœesc pe'ntru mînœstirĭ, a cœriĭa numaĭ unele pœrt̄ĭ sînt tipœrite, altele lœsîndu-se albe s'aŭ scris apoĭ cu mîna. Eĭ pe unele cœrt̄ĭ însemná locul, ši annul tipœririĭ, precum ší numele tipœritorilor; în altele toate aĉestea rœmîneaŭ neînsemnate, doarœ de'n priĉina ca sœ se poatœ vinde, ca mînœscrise, cu maĭ mare pret̄ĭŭ. Faust pre'n negut̄ĭœtoríea cu cœrt̄ĭ a ajuns la marĭ avut̄ĭĭ. Cu aĉest negot̄ĭŭ merḡeá adese orĭ la Paris, unde a ší murit de ĉiumœ în annul 1466.

13. Šĭefer a lucrat d̄upœ moartea socru-sœŭ sîngur, seaŭ numaĭ pe seama sa. Ell parte pre'n averile rœmase dela Faust, parte pre'n negut̄ĭœtoríe cu cœrt̄ĭ a ajuns, de erá unul de'n ĉeĭ maĭ avut̄ĭ ĉetœt̄ĭennĭ aĭ Mogunt̄ieĭ, ba a ajuns ší mœdularĭŭ judet̄ĭuluĭ de acolo, ši a murit la annul 1502. Cartea maĭ de frunte tipœritœ numaĭ de Šĭefier e *Decretum Gratiani* în annul 1472. De'n familiea luĭ aŭ maĭ fost ši alt̄ĭ tipografĭ vestit̄ĭ în Ḡermîníea, de'ntre cariĭ unul Petru Šĭeffer tînœrul a ridicat ŭœ ofiĉinœ de mœestríe ší în Venét̄iea.

Aĉeastœ mœestríe s'a t̄inut ascunsœ, darœ dela annul 1462, s'a lœt̄it pre'n maĭ multe ĉetœt̄ĭ alle Ḡermîníeĭ, alle Itálieĭ ši alle Gálieĭ, ba subt Mateĭŭ Corvinul în annul 1472, s'a ridicat întîĭa ofiĉinœ ší în Ungáriea în Buda. Cáusa lœt̄iriĭ

*) Ašĭá se numĭá grœmátiĉile lœtinešĉĭ dela Aelius Donatus, grœmáticul de'n suta a patra.

se diĉe sœ fiœ fost bœtœlíea între comitele Diter de Iselburg ši Adolf de Nasaŭ pornitœ pe'ntru Alegœtoríea Mogunt̄ieĭ, a împrœšĉiat lucrœtoriĭ de'n tipogrœfiea luĭ Faust ši Šĭeffer, cariĭ apoĭ în maĭ multe lócurĭ aŭ ridicat tipogrœfiĭ noŭe; însœ ší înœinte de aĉeasta s'aŭ tipœrit cœrt̄ĭ pre'n lítere vœrsate în Bamberg de un anume Pfister. Vestitœ este ŭœ bíblie a aĉestuĭa, tipœritœ cum se d̄iĉe, pe la annul 1457, ádecœ într'un tîmp cu psaltirea luĭ Faust ši Šĭeffer, ši cu tiparĭŭ încœ maĭ deplinit. Cum va fi trecut în Bamberg ašĭá curînd mœestríea tipogrœfieĭ, nu e încœ adeverit, de nu cumva ší aĉeasta are înĉeput osebit ca ĉea de'n Harlem.

14. Dupœ Ḡermînĭ are maĭ mult a mult̄ĭemí tipogrœfíea Italilor. Lœt̄itoriĭ aĉesteĭ mœestríĭ în Itáliea aŭ fost ḡermînĭ. Dar' deplinitoriĭ eĭ Italĭ. Aĉestia aŭ întrudus líterele rotunde în locul ĉellor cornurate ḡermîne seaŭ góticĉe; eĭ aŭ vœrsat tiparĭŭ greĉesc (Ioan Filip de Lignamine în Roma la annul 1470); evreesc ši arœbesc; scobirea în aramœ, títulele cœrt̄ilor ši tipœrirea cu áur, sînt lucrul Italilor. Vestit̄iĭ tipografĭ Adus ši Bodoni aŭ fost Italĭ. Belḡiĭ, Oland̄iĭ, Frînĉiĭ ši Înglíĭ încœ se númœrœ între deplinitoriĭ mœestríeĭ tipográfiĉe. De'ntre Oland̄ĭ sînt maĭ vestit̄ĭ tipografĭ de'n familiea Elsevirilor; earœ de'ntre Frînĉĭ Robesc ši Henric Stefan, ĉeĭ de'ntîĭ în suta a 16 ši 17, ĉeštĭ de pre urmœ în suta a 16.

15. Mœestríea tipográficœ s'a lœt̄it atîta de rœpede, cît pînœ la annul 1500 s'a aflat în Europa la 200 de ofiĉine ši în sîngurœ Itáliea în 35 de ĉetœt̄ĭ. Spre mare lesnire a tipœririĭ s'a aflat maĭ tîrd̄iŭ stereogrœfiea seaŭ stereotipul; pre'n aĉeasta cœrt̄ile, de'n care se tipœriaŭ esîmplarĭe în maĭ mare númœr, se tipœresc maĭ rœpede, maĭ cu put̄ine spese, maĭ curat ši maĭ cores, ca cu tiparĭul de rînd. Aflœtorĭul se d̄iĉe a fi Ioan de Mei de'n Leiden la capul suteĭ a 16.

S'a întrebuint̄at la înĉeputul suteĭ a opt-sprœ-d̄ieĉea, ši de uniĭ Înglíĭ, se vedeá tótuši a fi fost nedeplinit pînœ ĉe l'ar fi îndreptat pe la annul 1794 Didot de'n Paris ši maĭ cu samœ în annul 1804, Lordul Stanhorc în Îngliea. Vestite

sînt edœčiunile clasicilor grečesčĭ și lœtinesčĭ, tipœrite pre'n stereotip de Firmin Didot în Paris, și de Tauhnitiŭ în Lipsiea.

Mœestríea tipogrœfieĭ darœ s'a înčeput de'n csilogrœfie și întîiŭ în Harlem în Olandiea pre'n Laurentiŭ Cister apoĭ în Germîníea pre'n Gutemberg și sotiĭ luĭ. Mœrirea aflœriĭ tótușĭ se cuvine ačestor de pre urmœ, de'n cáusœ, cœčĭ n'aŭ avut če-va cunosčintiœ despre aflarea čelluĭ de'ntîiŭ, și cœ nu a ačelluia, či a ačestora mœestríe s'a lœtit pre'n lume. Stereogrœfiea este numaĭ un metod înlesnitoriŭ și de pretiŭ maĭ putin ca tipogrœfiea. Sœ vedem maĭ încolo folosul eĭ.

II.

16. Tipogrœfiea este una de'n ačelle mœestríĭ, dela care atîrnœ cultura omenimiĭ. Pre'n ea s'a fœcut limba un organn pe'ntru luminarea întregului gen omenesc. Ea este ŭœ armœ sufleteascœ, putérnicœ în mîna omuluĭ, pre'n care face aceasta, ca folositoarĭele cunosčintĭe sœ strœbatœ în toate pœrtile, este ŭœ mijločire pre'n carea vorbesče unul cœtrœ milioane, și adevœrul aflat de cœtrœ unul se poate lœtí în toatœ lumea; ea este un dar scump, dat de'n čeriŭ, ca sœ rœverse luminœ peste pœmînt.

Folosul eĭ aŭ fost cu atîta maĭ mare, cœ fu aflatœ în tîmpul čell maĭ potrivit. Atunčĭa erá mare parte slœbitœ puterea feudœlismuluĭ; pre'n aflarea púlberiĭ de pușcœ, șĭ sčiintĭele începuse a împrœsčiá întunerecul veacurilor de mijloc; erá tótușĭ putérnicœ luptœ între întunerec și luminœ, și aceasta lipsitœ de ŭœ asémennea armœ seaŭ nečĭ decît, seaŭ numaĭ tîrdiŭ ar fi putut învinge. Folosul ačesteĭ mœestríĭ se întinde peste toate plasele omenimiĭ; cœ toate institutele, če nœdĭuesc spre luminarea și ajutorintĭa eĭ, aŭ aflat ușiurare. Ea ajutœ înœintarea sčiintĭelor; ea a desčis modul de a se puté ačestea lœtí pre'n toate plasele poporuluĭ; ea a îndreptat șĭ starea în sotietatea četœtĭeneascœ.

17. Tipogrœfieĭ are Europa de multĭœmit deplinirea, în care se aflœ sčiintĭele, la care înœinte de aflarea eĭ numaĭ ačellora erá desčisœ callea, pe cariĭ seaŭ norocul ĭĭ îndĭestrase cu multe averĭ seaŭ firea ĭĭ dœruise cu minte atîta de ágerœ, cît sœ n'aĭbœ lipsœ de ajutorĭul strœin. Cœrtile erá atîta de scumpe, cît čell cu mijloače numaĭ de mijloc erá împĭedecat de a-șĭ cîsčigá șĭ čelle maĭ de lipsœ de'n če-va plasœ a sčiintĭelor. Ŭœ bíblie se vindeá nu arare orĭ cu 1000 de floriniĭ de áur. Un învœtĭat de'n suta a 15. Antoniŭ de Palermo, ca sœ-șĭ cúmpere un esîmplariŭ de Liviŭ, fu silit a-șĭ vinde moșĭea. Spre cîsčigarea uneĭ mičĭ bibliotečĭ numaĭ de vr'ŭœ cîte-va sute de volúmurĭ se poftĭá maĭ marĭ spese, decît sœ le poatœ purtá un privat. Če erá darœ sœ facœ čeĭ lipsitĭ, seaŭ îndĭestratĭ și înstœritĭ de mijloc? Eĭ erá silitĭ a se ajutá cu putine mijloače literarĭe, če li le da soartea în mînœ; seaŭ a scrie cu multœ ostennealœ și de multe orĭ de'n esîmplarĭe greșite; însœ șĭ de ačestea nu se prea aflá, cœ fiind putine, cœpœtarea lor maĭ de multe orĭ atîrná numaĭ dela întîmplare; — de cîte orĭ čellor maĭ ágerĭ čercœrĭ nu le rœmîneá ascunse multe adevœrurĭ, care le aflase altĭĭ cu mult maĭ nœinte? De cîte orĭ nu se perdeá ostennelele multora, puse în če-va plase de sčiintĭe? și čeĭ dupœ eĭ fiind silitĭ a înčepe de'n cápœt, cum ar fi putut merge departe? unde erá atunčĭa ajutorintĭele folositoarĭe; *foile periódiče, lesicoanele, enčiclopedíile* și altele ca ačestea: Ba tocma sœ fiœ șĭ venit la flintĭœ, ar fi rœmas în putine mînĭ și niče a suta parte de'n lucrarea, care o fac, nu o ar fi fœcut; și fiind cœile pe'ntru lœtirea cunosčintĭelor așĭá putine, și cuminecarea între literatĭ atîta de împĭedecatœ, cît de lesne se puteá lœtí ce-va greșĭalœ eșitœ de'n condeĭul unuĭa, neajungînd la ačeĭa, cariĭ ar fi putut'o îndreptá, seaŭ rœmîĭînd îndreptarea altora necunoscutœ.

18. Maĭ mult încœ ajutœ tipogrœfiea lœtirea sčiintĭelor, seaŭ maĭ bine a cunosčintĭelor folositoarĭe între toate clasele locuitorilor. Sœ lœsœm cœ bœrbatiĭ dœruitĭ cu minte ágerœ ar fi în stare a face mare sporiŭ în sčiintĭe, și cu ajutorintĭe literarĭe maĭ putine; sœ lœsœm, cœ strœduintĭa și avutĭile ar aduná tesáure literarĭe în destullœ mœsurœ și numaĭ în mînœscrise. Alesœndríea și Pergamul de'n tîmpurile vecĭ, multimea bibliotečilor de'n Ispánniea subt domnirea Arabilor, precum șĭ miile de mînœscrise, če se aflœ astœ-dĭ în čelle de frunte

bibliotečĭ alle Europeĭ, ne sînt esîmplu de acest lucru; însœ čine nu vede, cœ la asĭá întîmplare partea čea maĭ mare a poporuluĭ ar rœmîné lipsitœ de čelle maĭ trebuinčĭoase cunoščinčĭe? Cœ de aceĭa, cariĭ sœ sporeascœ fœrœ ajutoriŭ sînt foarte rarĭ, šĭ mijloacele literarĭe ar fi numaĭ la putinĭ în mînœ. Cœrtile pe'ntru scoale s'ar scrie în putine esîmplarĭe, šĭ cu mare ostennealœ, šĭ ŭœ multime de cœrtĭ, pre'n care popoarœle culte se strœduesc a vœrsá lumina šĭ în plasa maĭ de jos a locuitorilor, nu ar puté sœ nu lipseascœ. Un pœrete înalt ar despœrtí atunčĭa plasa poporuluĭ cult de čeealaltœ, šĭ aceasta ar fi ca judecatœ sœ rœmîĭœ în nesčiintĭœ, în prejudecœtĭ šĭ în întunérec fœrœ sperîntĭœ de a se puté luminá toatœ omenimea. Pre'n ea dupœ disa unuĭ bœrbat vestit *), sotietatea tuturor cugetœrilor în toate pœrtile lumiĭ s'aŭ mutat în ŭœ biséricœ vœdĭutœ. Monumintele sčiintĭelor sînt acuma mîntuite de perire. În dĭœdar ar maĭ čercá un Omar **) seaŭ un Či-Hoang-Ti ***), sœ nimičeascœ cœrtile čelle neplœcute lor; cœ multimea, če se aflœ, le-ar scœpá de peričĭune.

Maĭ pre urmœ mœestríea tipogrœfieĭ, a adus mult spre îndreptarea stœriĭ polítičé a popoarœlor. Ea este ŭœ mijločire putérnicœ, îndeamnœ pre aceštĭa spre tot, če e bun, drept šĭ folositoriŭ; este ŭœ mijločire a învœtĭá pe fiœ-care mœdulariŭ all sotietœtiĭ četœtĭennesčĭ, (dœtoríile, care trebuĭe sœ le împlineascœ cœtrœ Pátrie šĭ Domnitoriŭ; însœ šĭ dréptŭrile, carĭ se cuvin luĭ) šĭ tuturor de'n aceá sotietate. Šĭ čine nu cunoašce puterea opiniuniĭ públiče, în teričirea popoarœlor, în îndreptarea ocîrmuirilor spre luarea folositoarĭelor mœsurĭ? Aceasta numaĭ pre'n teasc 'ajutatœ poate vení la asĭá

*) Herder.

**) Despre Omar, Califul Arabilor, se diče cœ ar fi poruncit a se arde cœrtile de'n biserica Alesandríeĭ; însœ se šcie cœ prœdœtoriĭ eĭ aŭ fost nišče creštinĭ fanátičĭ subt împœratul Teodosiŭ šĭ asĭá aŭ ars arabiĭ numaĭ če rœmœsese de creštinĭ.

***) Acesta a domnit în Hina în a 3 sutœ înœinte de Crest šĭ a ars cœrtile sînte alle Hinejilor, gonind cu mare tirœnníe pe apœrœtoriul lor.

treaptœ, cît sœ fiœ cumpœnnitoarĭœ spre a nu cutedĭá în cuntrœ-ĭ. Aceasta, šĭ maĭ multe altele. sînt dárurile, care le are omenimea dela mœestríea tipogrœfieĭ; cuviinčĭos darœ este a numœrá pe aflœtoriĭ eĭ între bœrbatĭĭ čeĭ maĭ vrédničĭ aĭ neamuluĭ omenesc, all cœrora nume trébuĭe sœ fiœ în onoare în toate veacurile.

§. 39.

Descripčĭunea Vienneĭ.

(De'n (*„Foaea pe'ntru minte, inimœ šĭ literœturœ."*)

1. Vieanna, lœt. Vindobona), una de'n čelle maĭ večĭ četœtĭ germîne, care, ca šĭ altele maĭ multe, s'a ridicat de'n stœčĭunea če Romanniĭ o cuprínserœ aičĭ de tîmpuriŭ spre a domní peste Dúnœre, šĭ care sub August šĭ pînœ la Vespœsiann totde-a-una cuprindeá una seaŭ doŭe legĭunĭ. Veacul all čînčile puse cu adevœrat domniriĭ Romannilor cápœt, însœ soartea coloníilor militare nu fu hotœrîtœ pre'n arme, čĭ pre'n trœtate. Spre înflorirea acellora-šĭ adáuse maĭ vîrtos creštinismul, care dela veacul all čînčile încoace a maĭ dessœlbœtœčit popoarœle de-alungul Dúnœriĭ.

2. În annul 791 Aústriea împreunœ cu Vieanna cœdĭú în puterea luĭ Carol čelluĭ Mare; ell didí acoló biséricœ šĭ întemeĭé un mœrčĭunat (Marcgrafschaft). Henric I. numit Iasomirgot, mœrčĭune dela 1141, puse peatra fundœmîntalœ pe'ntru vestita biséricœ a sîntuluĭ Stefann, la 1160 didí ell ŭœ četœtĭue (Burg) seaŭ rešĭedintĭœ în Vieanna, la locul, unde e čînčeláriea de rœsboĭŭ. Acela-šĭ fu numit de cœtrœ împœratul Frideric I, subt cundœčĭunĭ fœvoritĭve duče (Herzog) de Aústriea de sus, šĭ cu aceea, cœ dela Mœsimiliann I. încoace se fœcú rešĭedintĭœ stœtórnicœ a împœratilor germînĭ, si de acĭ vine, cumcœ četatea aceasta nu mare în sine, cuprinde ŭœ întíndere asĭá mare pre'n suburbiele de'n afarœ. De unde šĭ-a lnat Vieanna numele sœŭ, n'a putut încœ hotœrî crítica.

3. Vieanna d̄iac̄e subt 48°, 12′, 32″ de lœt̄ime s̄i 34°, 2′. 16″ de lunḡime ḡeográficœ, la poala munteluĭ Cœlenberg, 522 pec̄ĭoare maĭ sus ca marea, pe malul drept all Dúnœrii, cœc̄ĭ cœnalul c̄ell îngust între c̄etate s̄i între suburbiul leopoldin este des̄cis nnmaĭ dela 1598. În ac̄esta se varsœ rîurile Vieanna, Alserbac s̄i cœnalul de Nais̄tat. Clima Viennneĭ este foarte nestœtórnicœ s̄i d̄ille cu totul fœrœ vînt abĭá pot̄ĭ numœrá 40 peste ann. Pe'ntru Vieanna este ŭœ pedeapsœ foarte mare púlberea c̄ea de púrurea, c̄e cœuseăd̄ĭœ dese boale de ocĭ, s̄i de plumînĭ. Împreḡĭurimea (perifería) c̄etœt̄iĭ cu c̄elle 34 de subúrbie (mœhœlale) cu Augarten s̄i cu Prater fac̄e 15,538 stînjînĭ seaŭ aproape la patru mille ḡeográfic̄e. Vieanna are peste 8200 case, 53 bisérĭc̄ĭ s̄i cœpele, între care sînt doŭe ḡrec̄e-rœsœritenne s̄i doŭe protestántic̄e, doŭe sinaḡoḡe, — mœgœd̄ile s̄i alte d̄idirĭ nu se socotesc. C̄etatea de'n lontru este cam la míjloc s̄i se desparte de subúrbiele de'nafarœ pre'n un s̄ĭant̄ĭŭ de 40—60 picĭoare de înalt cu unspre-dĭec̄e bœstaĭe s̄i cu 12 port̄ĭ, cu ŭœ groapœ latœ s̄i cu glat̄is, 600 de pas̄ĭ de lat. C̄elle 127 de strade marĭ, maĭ toate sînt strîmte s̄i neregulate. Între c̄elle 20 d̄e pĭat̄ĭe numaĭ as̄ĭá numita *curte* este c̄e-va-s̄ĭ maĭ mare (426 p. lung, 231 p. lat), s̄i numaĭ micul pĭat̄ĭŭ iosefin, cu státua luĭ Iosif all II. cœllœres̄c̄e, este încunĭuratœ de d̄idirĭ frumoase. Graben s̄i Colmarct sînt c̄elle maĭ viĭ s̄i maĭ elegante pœrt̄ĭ alle c̄etœt̄iĭ. Între 125 pœlăturĭ maĭ numaĭ ac̄elle sunt de arciteptŭrœ maĭ gustoasœ, care le-a d̄idit Fis̄ier în veacul trecut, însœ Vieanna ce atît este maĭ bogatœ de case private, d̄idite solid s̄i cu gust. Subt rœpœosatul împœrat Frînc̄isc I. cîs̄c̄igœ Vieanna foarte mult pre'n lœrḡirea maĭ multor strade, pre'n as̄ĭed̄ĭarea de aléĭurĭ pe bœstaĭe (pe care frînt̄ĭujiĭ le dœrmáserœ, însœ acuma ear' sînt d̄idite), pe glasi, precum s̄i pre'n multe d̄idirĭ públic̄e mœret̄ĭe. Luminarea, pardoseala s̄i curœt̄ĭénniea stradelor este foarte de însemnat. Toatœ c̄etatea, drumul de carœ împreḡĭur de glasi (peste 40,000 s̄tînjinĭ pœtrat̄ĭ) s̄i stradele de frunte alle subúrbielor de'n afarœ sînt pardosite cu grœnnit. C̄etatea s̄i maĭ toate subúrbiele aŭ cœnnale subt pœmîntes̄c̄ĭ, care spalœ necurœt̄ĭile în Dúnœre.

4. D̄idirile c̄elle maĭ însemnate în Vieanna sînt: Bisérica s. Stefann, sœvîrs̄itœ numaĭ în veacul all 16. în forma sa de acuma. Ac̄eastœ bisérĭcœ este de 333 pec̄ĭoare lungœ, 222 p. latœ s̄i 105 înaltœ, are 38 de altarĭe, un anvon minunat, organne solide, maĭ multe morminte, între care e s̄ĭ sœcriul (cos̄c̄ĭugul) c̄ell minunat de mármurœ all luĭ Frideric all III. Vestitul turn c̄ell maĭ tare în toatœ Europa, are înœlt̄ime de 428 pec̄ĭoare, fu înc̄eput de mœestrul Ventila pe la 1360 s̄i la 1433 sœvîrsit de H. Bucsbaum, 753 de trepte s̄i treĭ scœrĭ duc în sus. În turn spînd̄ĭurœ un clópot de 402 mœjĭ de greŭ, care fu vœrsat la 1711 de'n túnurĭ turc̄es̄c̄ĭ. Bisérica Redemtoris̄tilor la Máriea Stiegen d̄iditœ la 1412, rœnoitœ de curînd, are un turn foarte frumos 180 de pec̄ĭoare înalt. Bisérica cœlugœrilor Augustinĭ, are în lontrul sœŭ vestitul monumînt all Arciduc̄eseĭ Márieĭ Cristineĭ, fœcut de Canova. Între bisérĭc̄ile maĭ noŭe e de însemnat bisérica s. Petru, dupœ modelul c̄ell de'n Roma, bisérica s. Carol s̄i sîmpla bisérĭcœ a cœlugœrilor Cœpuc̄inĭ, cu cripta împœrœteascœ. Paláturĭ însemnate sînt: as̄ĭá numitá cînc̄elœrĭe împœrœteascœ s̄i biblioteca curt̄iĭ, amîndoŭe fac parte de'n res̄ĭedint̄ĭa împœrœteascœ, care fac̄e în sine un tot neregulat vecĭŭ; casa de mœĭorat s̄i pœlatul de varœ all prínc̄ipeluĭ Lihtens̄tain, pœlatul cœmeriĭ împœrœtes̄c̄ĭ, gœlerĭea de icoane (Belvedere), institutul politécnic, Iosefinul, Teresiannul, poarta dela Burg d̄iditœ la 1822 de Nobili, de carele e fœcut s̄ĭ tîmplul luĭ Teseŭ cu grupa luĭ Canova s̄. a. Casa c̄ea maĭ mare este a luĭ Staremberg, care cuprinde în lontrul sœŭ 220 de lœcas̄ĭe (încœperĭ), Vieanna númœrœ 71 podurĭ s̄i punt̄ĭ, de'ntre care patru sînt de lánt̄ĭurĭ, doŭe de peatrœ, doŭe de stîlpĭ. Între subúrbie Viden este c̄ell maĭ mare cu 892 case. Iaegerzeile, Mariahilf, Schottenfeld sînt d̄idite maĭ bine.

5. Împreunœ cu pres̄ĭed̄ĭul militœresc (care fac̄e 14,000) s̄ĭ cu strœiniĭ (ca la 5,000). Vieanna numœrá pe la annul 1834; 345,253 locuitorĭ, între ac̄es̄tĭa sînt 10,000 protestant̄ĭ,

1000 de legea greceascœ, 1600 israeliti; maĭ încoló 800 préuti, 400 nóbili, 500 deregœtori, 1500 ospœtœrasi, 30,000 sierbitori, s. a. Dupœ socotele fœcute, în curs de 23 anni în Vieanna se fac 21,519 cununíi, se nasc 12,054, si mor 13,779 pe un ann. Femeĭ sînt în Vieanna maĭ multe decît bœrbati. Între toate cetœtile germîne Vieanna aratœ cea maĭ viœ icoanœ pre'n concurintia de germînĭ, Slavĭ (maĭ de toate diœlectele), Mœgiarĭ, Itœliennĭ, Sîrbĭ, Grecĭ si Turcĭ. Vienneannul este amicul vietiei sotiale vésele si senine, fœrœ însœ ca sœ fie dînsul asiá fœrœ înteres pe'ntru trebuintiele celle maĭ înalte alle spíretuluĭ, dupœ cum îl descrieá uniĭ pînœ acum. Este adevœrat, cumcœ în proporciune cu númœrul locuitorilor mistuesce Vieanna foarte multœ mîncare si bœuturœ, nu ca Pœrisul de esîmplu. De ací vor uniĭ a înceiá, cumcœ hranna spíretuluĭ poate sœ fie maĭ putinœ. Se poate însœ dovedí cumcœ vienneannul mîncœ si bé, pe'ntru cœ are cîscíguri, are de'n ce plœtí, de'n protivœ pœrisiannul ar mîncá sí maĭ multœ carne si ar bé maĭ mult vin seaŭ bere, dar' nu-ĭ ajunge venitul.

6. Vieanna númœrœ 75 scoale públice cu 30,000 scolarĭ, la care se maĭ adáug 77 scoale pe'ntru fetitie si treĭ Gimnásie, cu 1500 scolarĭ. Universitatea întemeiatœ la 1368 pre'n Rudolf all IV, la 1622 datœ Iesuitilor, la 1756 subt Máriea Terésiea cu totul reformatœ pre'n Sviten, númœrœ 56 profesorĭ si 28 Asistentĭ, cariĭ trag peste 100,000 fl. argint platœ; are peste 2000 studintĭ ordenarĭ, de'n cariĭ 800 trag stipéndie maĭ mult ca 40,000 fl., si 1900 strœodenarĭ. Cu Universetatea staŭ în cumunicœciune doŭe alumnáturĭ, unul institutul maĭ nalt, pe'ntru préutiĭ de mir, si altul institut all protestantilor pe'ntru teologĭ; grœdina botánicœ (peste 10,000 félĭurĭ de plînte), museul nœturalelor, anœtómic, patológic, cirúrgic, institutul medicinal pe'ntru vite cu culepciunĭ prea bogate, turnul de astronomíe, cœbinetul fisical si económic. Maĭ încoló în Vieanna este ŭœ Academíe pe'ntru nóbili (Ritter-academie), cu sciintie gimnœsiale, filosófice si jurídice, are 33 profesorĭ, 148 alumnĭ, — ŭœ academíe a limbelor orientale, acœdemíea medicinœ cirúrgicœ (Iosefinul) cu 12 profesorĭ si 550 studintĭ, academíea de ingînerĭ cu 15 profesorĭ si 200 alumnĭ, doŭe convícturĭ, treĭ pœnsiunate de fetitie, academiea artelor formœtoarie cu 17 profesorĭ, 1200 scolarĭ, între care pe tot annul se împart cîte 1550 fl. prémie, un cunsœrbœtorĭŭ de músicœ cu 20 profesorĭ si 350 scolarĭ, diece scoale públice si 22 private de músicœ, un institut politécnic cu 18 profesorĭ si cu 700 scolarĭ s. a. Toate aceste institúturĭ îsĭ aŭ bibliotecile lor próprie, culepciunile trebuincioase la instituciune, între care sînt celle maĭ vrédnice de însemnat la Iosefin, la academíea de genii, la cea de arte, la cunsœrbatorĭŭ si la politécnicœ. Peste tot Vieanna e vestitœ de frumoasele si bogatele salle culepciunĭ de tot felĭul, care toate cu ŭœ liberœletate nu prea îndœtinatœ staŭ publiculuĭ descise fœrœ necĭ ŭœ platœ. Celle maĭ de frunte bibliotecĭ sînt; biblioteca curtiĭ împœrœtescĭ, întru ŭœ salœ pompoasœ, 240 p. lungœ si 54 p. latœ, si în maĭ multe sale lœturale cu 300,000 tómurĭ, 13,000 mînuscrise, 8000 incunabule, si dotœciune de 19,000 fl. arg.; biblioteca universitœtiĭ cu 104,000 tómurĭ, cea dela arcivul de rœsboiŭ cu 22,500 tomurĭ si 3000 carte, la teresiann cu 30,000 tomurĭ, la academiea orientalœ cu 800 tómurĭ de cœrtĭ orientale si 15,000 mînœscrise; bibliotecile private alle împœratuluĭ 60,000 tómurĭ, alle Arciduceluĭ Carol cu 20,000 tómurĭ, alle príncipeluĭ Esterhasi cu 36,000 tom., Lihtenstaĭn 40,000 tómurĭ, s. a. Vieanna númœrœ 25 librœríĭ, treĭ bibliotecĭ, cum le numim de împrumutat, si 21 tipogrœfíĭ. Împœrœt. cabinet all nœturalielor, împreunœ cu museul brœsiliann númœrœ la 49,000 vietœtĭ, la 50,000 félĭurĭ de plînte si preste 43,000 bucœtĭ de minerale. Sciintiele nœturale si anumit botánica aŭ în Vieanna pretiŭ mare. Cœbinetul împœrœtesc de numismáticœ si de vecietœtĭ are 2000 bróndiurĭ, 1300 vase de'n vecime, 103,000 de bucœtĭ de bannĭ vecĭ, 2000 cœmeie (pietre cu doŭe colorĭ); dar' de státue e sœracœ. Vistieríea împœrœteascœ, vestita culepciune ambradiannœ, armœmîntarĭul împœrœtesc si all cetœtiennilor (116,000 arme) cuprind vecietœtĭ multe. Arcivul statuluĭ este foarte bogat si

de mare pretiŭ. Gœlerií de icoane se aflœ cîte-va bogate și frumoase; de'n acellea pomenim singur belvederul cell împœrœtesc cu 2500 númere, apoĭ all academíeĭ, all luĭ Lihtenštain, Esterhasi š. a. .Museul teonológic întemeïat de împœratul Ferdinand, este foarte frumos cu 50,000 bucœtĭ. Sotietœtĭ încœ sînt, cum: sotietatea económicœ, medicinœ-cirúrgicœ dela Iosefin, acœdemíea artelor, sotietatea de músicœ, care dœ earna cuncerte marĭ (și 1000 instruminte de ŭœdatœ), dïece sotietœtĭ pe'ntru música bisericeascœ, una de florœríe, ŭœ sotietate negutïetoreascœ š. a. Vieanna are numaĭ cincĭ teatre, însœ se fac producœcĭunĭ pe toatœ diŭa. Cell de'n Curte este pe'ntru dramœ. în privintïa personaluluĭ de actorĭ este cell de'ntîiŭ în Germîníea, págubœ cœ casa e cam strîmtœ; teatrul dela poarta cœrintiannœ este pe'ntru óperœ și ballet; cell de'n suburbiul leopoldin, pe'ntru popor.

7. Precum și pre aïurea în monarcíe, așiá și în Vieanna îndustríea în timpurile noastre a fœcut înœintœrĭ însemnœtoarïe. În Vieanua se aflœ 120 fœbricĭ, peste 7000 meșcešïúgurĭ comerciale și 14,000 ašiá numite de politïe, Celle maĭ însemnate produse alle îndustríeĭ viennennilor sînt; mœrfĭ de bumbac, (30 de mašine de tors), mœtœsœrií (opt sute rœsboaïe. seaŭ státïve), šïálurĭ, mœrfĭ de fïer, de gœlœnteríe, mœsœrií, calešcĭ, fortepianno, de care es maĭ bine de ŭœ mie în tïœrĭ strœine, flaute, órnice š. a, În mînœfœptura împœrœteascœ de portïelannœ lucrœ vre ŭœ 300 de oamenĭ. E vrédnicœ de însemeat fœbrica, în care se varsœ și se sfredelesc túnurile, precum și fœbrica de pušcĭ, Vieanna este centrul negotïuluĭ austriac și pentru tïœrile de'nafarœ ŭœ piatïœ mare de transito; aproape la 1,300,000 mœjĭ de marfœ vin peste ann, de'n care 82,000 mœjĭ sînt transito. Vama primešce peste $2^1/_2$ milioane fl. arg. Celle doŭe tîrgurĭ, ce se fac peste ann, nu prea sînt însemnate, de'n causœ cœ vre 150 fœbricĭ de'n provintïe îșĭ aŭ depositoarïele în Vieanna. Peste tot númœrœ Vieanna 5000 de negutïœtorĭ, de'ntre care 98 sînt marĭ, 82 turcešcĭ, patru grecešcĭ, š. a. Spre ajutorintïa comunicœcĭuniĭ este bursa împœrœteascœ, unde se întîlnesc negutïœtorií, și banca nœcĭunalœ. Așïedïœmintile Vienneĭ pe'ntru segurœtate și rîndul bun sînt de modell. Fócurĭ marĭ abiá este cu putintïœ sœ se întîmple. Milítiea orgœnnatœ de'n cetœtïennĭ custœ de'n 9500 fecïorĭ. Polítiea are ŭœ trupœ de 600 armatĭ. (Ašïedïul gœrnisonul) de línie custœ de'n doŭe regeminte de pedestrime, doŭe regeminte de cœlœrime, cincĭ bœtœlioane de grœnœdirĭ, 12 cumpœnnií de artilerišcĭ, cincĭ cumpœnií de bombœrditorĭ și încœ altïĭ totĭ ašïedïatĭ în 11 cœsarme, de'n care cea maĭ mare primešce în sine 6000. Temnitïe are Vieanna patru, precum și ŭœ casœ de lucrat, și una de îndreptat. În privintïa institutelor sœnnitarïe și fœcœtoarïe de bine Vieanna nu-șĭ aflœ pœrecïe. În annul 1835 se numerá 310 medicĭ, 148 cirurgĭ, 190 moašïe, 40 spitïerií (apotecĭ). Spitalul cell mare númœrœ 131 de odœĭ și 3000 de páturĭ; — casa nebunilor, cea pe'ntru nœscœtoarïe, și alte pe'ntru pruncĭ aflatĭ se socotesc estra. Spitálurĭ private sînt maĭ multe, earœ all cœlúgœrilor misericordiannĭ singur primešce la 3000 de bólnavĭ, fœrœ necĭ ŭœ descilinire de religïune seaŭ de stare; cœlugœritïele Misericordianne și Elisabetinele încœ tin spitale pe'ntru femeĭ. Bœĭ în Vieanna sînt multe, însœ le maĭ lipsešce cîte ce-va. Institutul cell împœrœtesc de sœracĭ îngriješce pe'ntru 3000, dîndu-le ajutoriŭ pe lunœ. Casa de orfannĭ crešce cîte 3400 de pruncĭ, pînœ în annul all 14-le. Institutul surdo-mutilor númœrœ 70, all orbilor 30 de alumnĭ; 14 case públice, ocrotesc 3000 neputincïošĭ, secĭ, ologĭ, doŭe case de învœlidĭ 636 de oamenĭ. Maĭ încoló se aflœ 13 institute de pension, ŭœ casœ pœstratïvœ, ŭœ casœ de împrumutat, doŭe institute asecurœtive cuntra foculuĭ.

8. Vieanna e vestitœ și pe'ntru numeroasele lócurĭ de petrécere, precum și pe'ntru vesela vieatïœ, ce domnešce preste tot. De'n 1500 ospœtœrií, putine sînt fœrœ músicœ. În cîslegĭ se fac cîte opt sute de bálurĭ, la care vin preste tot cœtrœ 30,000 de oamenĭ. Primœvara pînœ cînd nobilimea n'a ešit la mošïí afarœ, este Vieanna, ear' dupœ aceea Praterul acell minunat aleiŭ și pœdure de $1^1/_2$ oarœ, este puntul

čell strœlučitorĭŭ all vietĭeĭ Viennennilor. Tinutul împregĭur de Vieanna e foarte frumos. Satele čelle dese şi frumoase, maĭ vîrtos care sînt înpregĭur de Fîntîna-frumoasœ (Schönbrunn) (locul petréčereĭ famílieĭ împœrœteščĭ vara), daŭ lœcuintĭe şi petréčere la multimea četœtĭennilor maĭ avutĭ. Lacsenburg, nu departe de Vieanna, cu minunatul sœŭ parc, ear maĭ vîrtos Badenn, cu bœile salle de pučĭoasœ, trage pe şînœtoşĭ şi pe eeĭ nesînœtoşĭ la sine.

§. 40.

Dáčiea şi Trœĭann.

(de G. Asaci.)

Pionul seaŭ Čeahlœul.

Despre Gura-Larguluĭ.

„Intre arinele ardĭœtoarĭe cresče umbros, şi nalt fennic,
Viermele-şĭ urdĭesče-ŭœ lume numa 'n sînul unuĭ spic.
Vúlturuluĭ plače sborul pe-a furtunelor aripe
Se búcurœ feara crudœ în adîncul uneĭ rîpe.
Aşiá firea întĭeleaptœ pre'n un farmec minunat
Pre dĭdirĭ cu simpœtie cœtr'un lucru le-a legat.
La om pátriea îĭ este a Elísiei cîmpíe,
Unde toate i-s'aratœ şi-ĭ rœsunœ 'n armoníe.

1. Muntiĭ aflœtorĭ pe márginea apuseannœ, a Moldoveĭ, înfœtĭşĭeadĭœ vœrietœtĭ de forme şi produse, care tintesc luarea aminte a nœturœlismuluĭ. Acoló se opereadĭœ mecœnnismul regulat si neapœrat pe'ntru înviosĭarea firiĭ. şi se adapœ isvoarœle, de care se înrîureadĭœ şĭésurile noastre. Stînčĭ sumetĭe, cu forme dişĭentĭate, îşĭ înaltĭœ maĭ pre sus de nóurĭ vîrfurile sœgetate de fúlgere. Fœntasíea însuşĭesče minunĭ ačestor lócurĭ uriaşĭe şi cu plœčere privesče oare-şĭ-care ivičĭunĭ če se înoesc acoló cu necontenire.

Cœrpatĭĭ, numitĭ de Romannĭ Bastarne Alpes, se cumpun de'n stînčĭ originarĭe şi de'n pœmînt mœlit. Eĭ, împreunœ cu toate rámurile lor, cuprind o întíndere de 1860 mile pœtrate.

Ačestor muntĭ sînt Rumînniĭ dœtorĭ pe'ntru a lor pœstrare dela epoca cœderiĭ împerĭuluĭ apuseann, cœčĭ aŭ un tîmp plin de nenoročirĭ, în care numaĭ un car seaŭ un call rœpede puteá ferí pe lœcuitorĭul sĭesuluĭ de arma bœrbarilor.

2. In sînul ačestor muntĭ s'aŭ pœstrat oare-care monuminte de'n epoca nestœtorničireĭ statuluĭ Rumîn în ačeste pœrtĭ alle Dáčieĭ. Evlaviosul aflœ bisériči întemeĭate de Domniĭ čeĭ bunĭ: spre încinarea creştinilor, mînœstirile hœrœdĭesc nenoročitilor ŭœ mîntuire, ear' cœllœtorĭuluĭ un adœpost; ostaşĭul vĭditeadĭœ cîmpurile de rœsboaĭe şi de vînta strœbunilor sœĭ; geologul čerčeteadĭœ minele încœ ascunse, all cœrora produs precum čeara de pœmînt, şĭut însuşirile ačesteĭ tĭœrĭ, ear' artistul se búcurœ de prospeptul pitoresc, carele se întreče în frumseatĭa cu alle Alpilor Elvétieĭ. În mijlocul nnuĭ şir de muntĭ acoperitĭ de codri strœvecĭ, se înaltĭœ Čeahlœul seaŭ Pionul în asemînarea unuĭ uriaşĭŭ aşĭedĭat întru padĭa pátrieĭ noastre. Plutitorĭul de pe marea neagrœ descopere-înaltul luĭ pisc de la capul Mœngœlin pînœ la Četatea-Albœ; locuitorĭul Nistruluĭ vede soarele apuĭînd dupœ dosul luĭ, ear' pœstorĭul nomad tĭutĭueann îşĭ îndreaptœ pásurile dupre mœgura Pionuluĭ, ca un vas povœtĭuit cœtrœ limann de lumina faruluĭ,

3. Ačest munte aflœtorĭŭ în tinutul Neamtĭuluĭ. pe malul drept all Bístritĭeĭ se întinde pînœ la márginile Ardealuluĭ, şi cuprinde un loc ca de patru mile pœtrate. La poalele luĭ se aflœ altĭ muntĭ, cariĭ nu maĭ putin învrednicesc luarea aminte a noastrœ. Piscul luĭ numit Pœnœgiea (vĭérgura) este sub 46 grade 53 minute de lœtime, şi 43 grade 34 minute lungime dela Ferro; înœltimea luĭ s'a socotit de 7200 palme preste cúmpœnna mœriĭ Negre. Doŭe-sprœ-dĭeče pœrae *) isvorœsc

*) Numele ačestor pœrae este: Albul, Serbenniĭ, Repčĭune, Casca, Repčĭunitĭa, Ruptura, La Martin, Sœrafin, Doreĭŭ, Bístritĭa, Bistra. şi Šcitul.

de'n coastele munteluĭ, ear' pe vîrful luĭ este obîrşíea uneĭ fîntînĭ, care formeadīœ ŭœ cœscadœ.

Muntele se întinde maĭ cu samœ dela ameadīœ-d̄i spre meadīœ noapte, şi Pœnœgíea se înalţīœ în partea de meadīœ noapte: codriĭ îndesitĭ de mesteacœnn, de bradĭ, spinĭ şi crinĭ umbresc doŭe treimĭ alle înnœlţimiĭ luĭ; partea de sus este lipsitœ de árburĭ în locul cœrora se vœd numaĭ oare-care junéperĭ tîrîtorĭ, ear' cīar pe vîrf este un muşiciŭ frumos, carele în privirea medicinalœ nu-ĭ maĭ jos de Lihennul de Islándiea. De'n sînul acesteĭ verdeţīe frumoase, se urcœ în formœ de túrnurĭ, stîncele de coloare cenuşíœ, înalte de 170—200 palme; mœtéríea lor se asámœnnœ cu lava, şi se par a fi de'n plœmœdire vulcánnicœ. Cœntemir scrie, cœ pe munţiĭ Moldoveĭ se aflœ un feliŭ de unt vegetal, carele se depune în potirul florilor, asemenne nutreţīul, foarte plœcut oilor, trage cœtrœ aceşti munţĭ turmele celle maĭ frumoase; dar' necumpœtata întrebuinţīare, fiindu-le vœtœmœtoarīœ, nu le lasœ pœstorīul prea mult pre un loc. Pre'n analisul cémic s'aŭ aflat acuma, cœ acell unt este púlberea spermáticœ a unor plînte speţiale, desfœcute în roŭœ. Pionul este încœ maĭ faĭmos pe'ntru Rumînĭ în privinţīa istóricœ, şi în d̄icerile poporenne. Acestea pœstreadīœ trœdœcīunea, cœ în vied̄iuníile munteluĭ s'ar fi mistuit Doamna Dóciea, fiīca luĭ Decebal, cînd dupœ subjugarea pátrieĭ salle şi moartea pœrinteluĭ eĭ; spre a scœpá de prigonirea Romannilor, ar fi petrecut aicīa în forma uneĭ pœstoriţīe, şi pœscînd ŭœ turmœ de oĭ. Dupre aceste d̄icerĭ. Dáciea urmœritœ fiind de Trœĭann, carele se aprinsese de amoare, cu toatœ turma se prefœcú în stîncœ întru acell minut cînd aveá sœ se rœpeascœ de acest Împœrat. În epoca luĭ Cœntemir încœ se vedeá ŭœ asemenne figurœ, darœ tîmpul dœrœpœnnœtorīŭ ne-a pœstrat numaĭ oare-şĭ-care rœmœşiţīe şĭ ŭœ istorisire fœbuloasœ.

4. În timpurile maĭ noŭe numele Dácieĭ s'a scimbat în Dóciea, care este a uneĭ sînte a Biséricéĭ, a cœriĭa d̄i se sœrbeadīœ la Marţiŭ, ce este începutul de primœvarœ, cînd întrœ soarele în semnul berbecīuluĭ. Aceste împregīurœrĭ însuşíesc

Dócieĭ şi turmeĭ eĭ ŭœ înrîurire asupra cellor întîĭe d̄ille alle tîmpuluĭ, care aicīa se numesc d̄illele Dócieĭ.

Drumarīul şeaŭ cœlœud̄iul la Pion.

5. Vrînd a întreprinde cœlœtoríea la acest munte, neapœrat este a fi însoţit de locuitorĭ de munte, numiţĭ Plœeşĭ seaŭ vînœtorĭ de Alpĭ; oamenĭ de soĭŭ frumos, purtînd straĭe de croealœ vecīe precum se înfœţişíead̄īœ pe coloana luĭ Trœĭann la Roma. Aceştĭ oamenĭ sînt îndrœsneţĭ, neobosiţĭ, ágerĭ la minte şi voĭoşĭ. Asémenea escortœ se poate cœpœtá pre'n mijlocīrea deregœtoríilor locale seaŭ pre'n proprietariĭ învecinaţĭ.

Lócurile purcéderiĭ sînt tîrgul Pietreĭ seaŭ all Neamţīuluĭ. Dela aceastœ cetate de'ntîĭœ, aşied̄īatœ pe malul stîng all Bístriţīeĭ, şi care este depositorīul negoţīuluĭ lemnelor de durat, duc doŭe drúmurĭ la Pion. Unul numaĭ pe'ntru pedestriĭ şi caĭ sœrcīnarĭ, merge dealungul rîuluĭ, şi nu înfœţişíead̄īœ decît numaĭ ŭœ cœrare, avînd despre ŭœ parte stîncĭ, earœ despre alta adîncurile Bístriţīeĭ. Fíerul cailor cœlcînd îndelungat tîmp, a sœpat acoló un feliŭ de scœrĭ, pe'ntru care acell drúm se numeşce *Scœricīca.* Aceasta este obicīnuita trécere a cœlúgœrilor, pœstorilor şi a oamenilor dela munte, cariĭ se coboarœ în şíes spre a-şĭ cumpœrá celle trebuincīoase. În aceastœ parte se aflœ mînœstirea *Bístriţīa,* cunoscutœ pre'n mormîntul Domnuluĭ *Alesandru cell bun,* pre carele îl cercetead̄īœ tot Moldovannul spre a depune acoló tributul evláviеĭ şi all respeptuluĭ cuvennit acestuĭ binefœcœtorīŭ all Pátrieĭ, Maĭ departe în sînul munţilor este mînœstirea *Bisericanniĭ, Pîngœraţīĭ* şi aproape de malul Bístriţīeĭ, mînœstirea *Buhœlniţīa.*

6. Aceste lócurĭ încœ sînt vrédnice de luarea aminte şi pe'ntru cuvîntul *Geologīe,* cœcĭ acoló se gœsesc urmele unuĭ Vulcann stins, asémenne mine, precum şĭ isvoarœ de ape minerale de fíer, de pucīoasœ şi de alumœ (pīatrœ acrœ).

Cell ce voeşce a cœlœtorí în trœsurœ, trébuĭe sœ încúngīure pe la dealul Doamneĭ: alegînd acest drum, ŭœ pœtrime

de oarœ dela Peatrœ va treĉe pe la moșíea Dœrmœnneșĉiĭ ĭnfrumsețĭatœ cu ŭœ casœ de privealœ pitoreascœ a. D. Post. H. Dœrmœnnescul. In biséricœ se pœstreadĭœ ŭœ icoanœ a maĭĉeĭ Domnuluĭ, care dupre descríere, s'a purtat de un boerĭŭ la bœtœlíea de Pultava. Petrecînd un șies mœnnos, presœrat munĉeĭ și rîurat de pœrae, care pun în mișcare ferestee numœroase, în aĉeste pœrțĭ ramul de frunte all îndustríeĭ sœtennilor. Cotind munțiĭ, dupœ ŭœ cœllœtoríe de treĭ oare și jumœtate soseșĉĭ la satul Crœscœoanniĭ, all mînœstiriĭ Buhœlnițĭa și preste ŭœ jumœtate de oarœ, la mitocul luĭ Bœlann așĭedĭat la poalele dealuluĭ Doamneĭ. Ponĉișĭul suișĭŭ all aĉestuĭ munte, care poate fi un ungĭŭ ca de 50 grade, nevoĭașĉe pe cœllœtorĭŭ a încœlecá, ear' trœsura i-se va urcá cu ajutorĭul boilor, pe'ntre oare-care rîpe sœpate de scursura apelor. Nu fœrœ multœ ostennealœ ajunĝe omul pe aĉest munte acoperit de codri întunecoșĭ de bradĭ, cu poenne, în care sînt cîte-va stînĉĭ alle mînœstiriĭ Vœráticul. Dela mitocul luĭ Bœlann pînœ la culmea munteluĭ se númœrœ calle de doŭe oare. Locul ĉell maĭ înalt se uumeșĉe *Pœlanca.* Aĉeasta este ŭœ tœríe fireascœ încunĝĭuratœ de doŭe rîpe marĭ, în care se apœrarœ ŭœdinioarœ locuitoriĭ de nœvœlirea Tœtarilor. Spun cœ Doamna Ileanna asemenne aiĉĭa s'ar fi adœpostit la oare care întîmplare nenoroĉitœ a soțĭuluĭ eĭ Petru Rareșĭŭ, dupre all cœruĭa nume s'a cĭemat un alt munte învecinat de aĉesta. Desimea codruluĭ neĉĭ cum nu înpíédecœ a vedé de aiĉĭ mœgura Pionuluĭ. Lucru vrédnic de însemnat este, cœ pe coasta despre rœsœrit a munteluĭ, cresc stejarĭ și mestéĉennĭ, earœ pe coasta apuseanœ numaĭ bradĭ. Acoló suflœ maĭ tot de-a-una un vînt putérnic, și copaĉiĭ plecîndu-se la fúriea luĭ, cad cu mare vúet, și, oborînd pre alțĭĭ, întartœ pe rœsúnetul (eco) ĉell sunœtorĭŭ, alle cœruĭa rœspúnsurĭ de sute de orĭ rœduse, se pĭerd în depœrtare. Dela tœríea Pœlanĉeĭ peste puțin înĉepe coborîrea și în doŭe oare ajunĝe în callea Hanguluĭ, rîuratœ de un pœrœŭ de asemene numire, carele se varsœ în Bistrițĭœ. Aĉest sat este all Prínĉipeluĭ N. Cœntœcuḋino, precum și Repĉĭunea, unde se treĉe rîul peste un pod stœtœtorĭŭ spre a

ajunĝe pînœ la poalele Pionuluĭ. Dela Repĉĭunĭ, seaŭ dela mînœstirea Hangul se poate întreprinde suirea munteluĭ, darœ maĭ înœinte vom însemná drumul, ĉe are a urmá cœlœtorĭul, ca sœ poatœ sosí tot la aĉest punt, purĉedĭînd dela orașĭul Neamțĭuluĭ.

7. Numele de Neamțĭŭ îl poartœ, șí orașĭul, șí rîul, șí mînœstirea, și ĉetœțĭuea ĉea vecĭœ. Noĭ vom vorbí altœ datœ de aĉeste doŭe lócurĭ de'n urmœ, unul faĭmos, ca un așĭedĭœmînt mînœstiresc, earœ altul pe'ntru ruinele salle, care pœstreadĭœ adúĉerea aminte de fapta ĉea eróicœ a maĭĉeĭ luĭ Stefann, *) și a ĉellor noŭe vînœtorĭ, cariĭ aŭ cutedĭat a apœrá ĉetatea cuntra reĝeluĭ Sobieșĉi, și cariĭ aŭ dat numele lor unuĭ sat așĭœdĭat la poalele aĉesteĭ ĉetœțĭ.

Pe'ntru a merĝe dela tîrgul Neamțĭuluĭ la Pion, se cuvine a treĉe muntele numit Petru-Vodœ, lœsînd spre dreapta drumul, carele duĉe la mînœstirea Neamțĭuluĭ, îndreptîndu-se maĭ întîĭŭ spre apus, peste un șĭes rîurat de apa Neamțĭuluĭ, Nemțĭșĭorul și cárpœnnul, carele se trec în maĭ multe lócurĭ, drumul merĝe pre'n ŭœ dumbravœ frumoasœ de stejarĭ, pe care o țin cœlúgœriĭ curatœ ca pe ŭœ grœdinœ. Málurile aĉestor pœrae sînt îngrœdite cu mase de stînĉĭ albe. În depœrtare de doŭe oare dela tîrgul Neamțĭuluĭ este satul Piperit preste un asémenne pœrœŭ, carele are obîrșíea sa în fúndurile munteluĭ Haleșĭa, ĉe este unul de'n ĉeĭ maĭ înnalțĭ aĭ Alpilor nostri.

8. De aiĉĭa înĉepĭ a te cufundá pre'n potiĉĭ și ajunĝĭ la satul Pluton, pre'n carele treĉe un pœrœŭ de asémenne nume. Stînĉele înnalte, posomorîte și sœlbátiĉe, ĉe încúnĝĭurœ aĉeastœ strîmturœ șí potrivirea aĉelluĭ nume mitolóĝic, înfœțișĭadĭœ încipuințĭeĭ ideea rîuluĭ de'n ĭad, dar' preste puțin cœlœtorĭul se astîmpœrœ, cœĉĭ în loc de a se coborí, înĉepe a se suí pe muntele Petru-Vodœ. Dupœ doŭe oare de suire îngreuĭatœ, soseșĉe la puntul ĉell maĭ înnalt, cînd se mîngœĭœ în deplin

---

*) Vedĭ descríerea istóricœ a aĉestuĭ Tœbloŭ înfœțișĭînd pe Stefann ĉell mare înœintea ĉetœțiĭ Neamțĭuluĭ Iașĭ 1833.

despre ostennelele salle pre'n vederea Pœnoramei čellei mai frumoase, care se desvœlesče înnœintea ocilor lui de'n partea muntilor, domnitœ de mœretiul Pion. Coborîrea de pe Petru-Vodœ, pe'ntru frumseatia si vœrietatea lócurilor, este mai putin îngreuiœtoariœ fiind sí mai locuitœ. Nu tîrdiu ajungi în vallea *Fundul-Largului* rîurat de un pœrœu de asémenne numire, si alle cœruia máluri, pe alócurea înnalte, sînt cumpuse de cœrœri de peatrœ, în alle cœrora stráturi se aflœ table, če se întrebuintieadiœ la scris si la acoperitul caselor. Dupœ uœ calle de doue oare ajungi la Gura-Largului, care se revarsœ în Bistritiœ. Ačest loc este de'n čelle mai pitorešči.

9. Siœdiînd la pečiorul unei stînči, vedem înnœintea noastrœ rîul čell répede, trœgînd în cursul sœu uœ multime de plute încœrcate cu lemne de durat, (strœpurtînd une ori marfœ sau sí cœlœtori). De'ncolo de rîu se întinde un sies mare mœrginit de Pion si rîurat de Bistričioara, carea întrœ de'n Ardeal în tiara noastrœ pre'n strunga de Borsec. În ačeste încungiurœri se aflœ sí un isvor de apœ mineralœ de fier. În mijlocul siesului sœ înnaltiœ uœ stîncœ de forma unui turn surpat, numitœ *Peatra Teiului*, înœltimea ei este de 88, earœ împregiurimea ei de jos 176 de palme. Une ori vara se poate treče Bistritia în vad, darœ cînd sînt apele mari trébuie a se cobori pînœ la podul Rœpčiunii, care le-am fost lœsat, spre a cœlœudi pe cœlœtoriul pre'n drumul ačesta de pe urmœ, če l'am descris acuma.

10. Sînguroetatea ačestor lócuri sœlbátiče, tot de-a una a înfœtisiat un asil (adœpost) persoanele če hœrœdiesc a petreče uœ vieatiœ sœhœstreascœ; de ačeea poalele Pionului si coastele lui se vœd presœrate de mînœstiri, sœhœstríi si scíturi, locuite de cœlúgœri si de cœlugœritie, de'n carii petrec unii tot annul pre'n viediuníi, viptuindu-se numai cu poame si cu árburi. Čelle mai însœmnate de'ntre ačeste asiœdiœminte sînt scíturile *Hangul* sau *Pionul, Durcul* si *Čeribucul.*

11. În depœrtare de uœ oarœ dela Rœpčiune, se aflœ scitul Pionul, pe de-a stînga pœrœului Dureul. Sînt mai mult de doue veácuri, de cînd sœhastrul Silvestru, carele s'a

fost asiœdiat în ačeste pœrti, si-a petrecut vieatia în sînul unui frásin mare gœunos. În urmarea vedénniei, če a vœdiut, a tœiat frásinul si a fœcut de'n ell un pœrœclis, care, dupre cum se încredintiadiœ, este durat numai de'n lemnul ačestui árbure, unde sœhastrul este sí înmormîntat. La annul 1649, Hœtmannul Giorgiu, fratele strœlučitului Domn Vœsíliu Lupul, pœtruns de evláviea ačestui sœhastru cuvios, a didit scitul Pionului si l'a îndiœstrat cu averi nemišcœtoarie. Un did putérnic, cu túrnuri înnalte, pune ačeastœ mînœstire în stare de apœrare, drept care pœstreadiœ sí oare-cari strunčinœri, če a pœtimit. Cuviosíea sa, pœrintele protosíngelul Gœvriil, Egúmennul ačestei mînœstiri, a fœcut de curînd multe îmbunœtœtiri, si potrivit cu vointia dœruitoriului, primešče pe cœllœtori cu ospitœletate cuvenitœ. Tîmpul čell mai fœvoritoriu de a se suí pe munte este luna lui Júliu, darœ cu toatœ lungimea dillelor, si sîrguintia, care s'ar întrebuintiá în ačeastœ cœllœtorie, mirœtoriul nœturei če-i frumoase nu s'ar bucurá îndestull dacœ ar avé a se suí si a se întoarče tot în ačeea-si di. Drept ačeea, ajutorat de Egúmennul mînœstirii, va luá cuvenitele mœsuri spre a puté petreče în vîrf noaptea, ori într'un bordeiu de scoartiœ, numit de pœstori, *comárnic*, si care trébuie a se fače în pripœ, ori în viediunie numitœ a lui Gedeon îndreptatœ spre rœsœrit, de unde se poate vedé sara rœsœritul lunei, earœ demineatia all soarelui.

12. Doue drúmuri deosebite de cœpeténnie duc pe vîrful muntelui, unul pe la Rœpčiune, earœ altul încungiurîndu-l de'n partea Ardealului. Noi vom alege ačest de pe urmœ ca unul, če este mai putin ostennitoriu.

Petrecînd cœllare siesul, adœpat de rîul Durœu, carele pune în lucrare uœ multime de ferestee, ajungi peste uœ oarœ la mînœstirea Durœului, asiœdieatœ aproape de una de'n stînčele čelle mai pončíe alle muntelui. Ačeastœ mînœstire de curînd s'au didit de nou cu ajutoriul evlœviosilor creštini si all d. negutiœtoriului G. Prósie înfrumsetiîndu-se cu mármurœ si icoane aduse cu multœ čieltuealœ dela Constœntinianna (Constœntinópolea). Prea sîntíea sa, pœrintele Veniamin Metro-

politul a sînţit aceastœ mînœstire în vara annuluĭ 1838. Aicea sînt sœhastriĭ foarte bœtrînĭ, ceĭ mulţĭ cîte de ŭœ sutœ de annĭ, de'n cariĭ trœesc uniĭ pre'n stîncele munteluĭ.

Eşind de'n aceastœ mînœstire, se înadînceadiœ cœllœtoriul într'ŭœ pœdure de prœdişiŭ, de-a lungul pœrœuluĭ Scitul, în care se aflœ mulţĭ pœstrœvĭ, şi alle cœruia ape se adáug pre'n cœscade, care se aruncœ de'n toate pœrţile de pe stînce lœturale. Treĭ pœtrarie de cœllœtoríe ajung spre a sosí la locul numit fundul Scituluĭ, unde începe suişiul. De acolo îndreptîndu-se între meadiœ di apus, ajungĭ la pœrœul La mártin, de-a lungul cœruia te suĭ pînœ unde se uneşce cu pœrœul Seráfim.

13. Numirea acestuĭ pœrœŭ nu este veciœ În cursul turburœrilor annuluĭ 1821, care a nœscut multe cœtœstrofe (nenorocirĭ) pœrticularie, ŭœ tinœrœ necunoscutœ, îmbrœcatœ în negru. a prebegit în aceste lócurĭ sœlbático. Ea petrecéá earna pre'n viediunii, earœ vara în gœvannul copacilor gœunoşĭ. Adese orĭ scimbá locul locuinţieĭ salle, şi se feriá de întîlnirea sœhastrilor şi a pœstorilor, cariĭ mirîndu-se de aceastœ misterioasœ arœtare, şi înduioşiţĭ de evláviea şi melœncolíea eĭ, o cinstiá şi adese orĭ depunea merinde pre lîngœ locaşiul eĭ. Cîte-va cuvinte, care rostise în cursul uneĭ boale, au aruncat oare-care luminœ asupra acesteĭ strœine; pe care muntenniĭ de-atuncia o numirœ *Serœfina*, se vede cœ ea a sosit acolo de departe, strœbœtînd cœrpaţiĭ Rumînieĭ. Vre ŭœ nenorocire grea, saŭ pœtimirĭ alle ínimeĭ, aŭ aruncat'o în aseménne urœ de oamenĭ. În acest cip a vieţiuit ea 5 saŭ şiese annĭ împregiurul munteluĭ; locul unde se pœreá, cœ petrece maĭ cu plœcere, erá un rîurell, a cœruia murmurare melœncólicœ rœspundeá la suspinele eĭ.

14. Într'ŭœ di de varœ aŭ ademennit pe un pœstoriŭ, care treceá cu turma, nisce gémete strœbœtœtoarie de'n fundul codruluĭ. Sosind la acell loc, vœdiú cu înspœimîntare pe Sœrœfina înplîntatœ în sînge! Dupœ deprínderea sa, eşitœ la rœsœritul soareluĭ, ca sœ-şi strîngœ bureţĭ, şi de'n întîmplare cœdiú într'ŭœ cursœ, ce întinsese vînœtoriĭ pe'ntru prínderea

uneĭ vulpĭ; fierul ĭ-aŭ sfœrœmat tot piciorul. Atuncea erá aproape de ameadiœ di şi sîngele nu încetase de a curge; lingedœ şi desîngeratœ întîia oarœ a fœcut ŭœ rugœminte de a fi ajutatœ şi dusœ la doritul eĭ pœrœŭ. Pœstoriul, a ridicat'o în braţie, şi cu multœ ostennealœ coborînd'o pe nisce ţiuranne, a depus'o pe malul pœrœuluĭ, unde a pus'o pe un strat de muşciŭ. Spun, cœ în datœ ce a bœut de aceastœ apœ, a adormit şi nu s'a maĭ deşceptat! Ŭœ cruce de lemn, înfiptœ pe stîncœ, înseamnœ locul, unde rœpœusœ trupul Serœfineĭ, súfletul eĭ, lœmurit pre'n pœtimire, va aflá poate rœpáus în locaşiul îngerilor, all cœrora nume l'a purtat pre pœmînt, şi unde singurul pœrœuţiŭ pœstreadiœ suvenirea soarteĭ eĭ!

15. Hœrœdind cœlœtoriul acesteĭ întîmplœrĭ ŭœ lácrœmœ duioasœ şi urmînd propúneriĭ salle, vede dupœ cincĭ pœtrarie de calle spre stînga stîncele numite: *gárdurile,* de'n carile se revarsœ ŭœ cœscadœ prea frumoasœ de apœ, apoĭ pe la peciorul munteluĭ Şciopul tot pe subt gárdurĭ pe la cîmpenniţia Miţiœtoare soseşce peste ŭœ jumœtate de oarœ la fîntîna Hœneala, earœ dupœ 40 de minute la poeanna, Stœnnila, ce este pe coasta munteluĭ, unde-ĭ locul întruniriĭ pœstorilor. De acolo începe suişiul cell adevœrat; pedestrul trébuie sœ-şi înœrmedie peciorele cu potcoave întrebuinţiate de oameniĭ muntennĭ. De'n annul 1835, cînd s'a suit prea înœlţiatul Domn (Mihaiŭ Sturdia) pe acest munte, aŭ sœpat sœhastriĭ oare-care cœrœrĭ, ce se pot pe alócurea încœ şi acum întrebuinţiá. Aicia se pœrœsesc umbrele celle plœcute alle braduluĭ spre a se cœţiœrá pe nisce stîncĭ, unde nu creşce alta, de cît fragĭ şi un feliŭ de pomişioare numite áfine. Suind pe la sgeabul numit all gárdurilor, dupœ ŭœ mérgere de ŭœ oarœ ajunge cœlœtoriul pe culmea munteluĭ, peste care se întinde un podişiŭ de 2000 de stinjinĭ avînd în cea maĭ mare lœrgime 600 de stinjinĭ. Pœmîntul este coperit de muşciŭ, carele s'acufundœ subt pasul omuluĭ şi maĭ ales all calluluĭ. La cellelalt cápœt al culmiĭ se înalţiœ mœgura numitœ *Tiglœul,* carea este foarte greŭ de suit, şi carea are în vîrf un tœpşiann de cîţĭ-va stinjinĭ, unde este înœlţiatœ ŭœ cruce şi

ŭœ toacœ. Deosebit de aĉeastœ mégurœ se înalţĭœ alǽturea, în formœ de turn, Pœnœgíea, ŭœ stîncœ de badĭalt, care sámœnnœ, a fi urditœ de ŭœ singurœ vœrsœturœ vulcannœ.

16. În cursul uneĭ dille senine, lipsite de áburĭ si de nóurĭ, vederea este aiĉĭa frumoasœ maĭ pre sus de toatœ descríerea. De'n partea Ardealuluĭ se descópœr nenumœrate vîrfurĭ albœstríe de munţĭ învœlitĭ în néguri şi înfœţişînd icoana uneĭ mœrĭ tulburate, şi a undelor eĭ ĉellor legœnnate. La poalele munteluĭ despre rœsœrit se vede Bístriţĭa şĭerpuind pe'ntre codriĭ negri, pe alle cœriĭa málurĭ sînt sœmœnnate mînœstirĭ şi sate, într'ŭœ depœrtare întinsœ se dĭœresc ĝene prelunĝite de áburĭ albiĭ, şi aĉellea sînt cursul apelor Moldoveĭ şi alle Siretuluĭ. Noĭ nu vom întreprinde sárĉina ĉea grea, a descrie rœsœritul şi apusul soareluĭ: condeĭulŭ ĉell maĭ mœestru nu este în stare a dĭugrœví cu nimerire aĉeastœ sĉennœ mœreaţĭœ, care înfœţişĭeadĭœ armoníea ĉea minunatœ şi a tot puterniĉíea dĭditorĭuluĭ!

Adese orĭ se întîmplœ cœ în minutul, cînd se búcurœ locuitorĭul şĭœsuluĭ páĉinic de assemenne frumoasœ privélişĉe, cœlœtorĭul, carele pe'ntru aĉeasta s'a suit pe munte cu atîta ostennealœ, se vede de ŭœ datœ încis între doĭ norĭ, şi pe cînd îĭ ascund áburiĭ atmosfereĭ de jos pœmîntul, furtuna, care de ŭœ datœ se stîrneşĉe de-asupra créşĉetuluĭ luĭ, nu numaĭ cœ-ĭ ascunde ĉerĭul, ĉi încœ-l pœtrunde ŭœ ploae, de care nu poate scœpá de'n lipsa unuĭ adœpost. Cu toate aĉestea nu tîrdĭŭ se poate mîngœĭá cu vederea unuĭ curcubœŭ frumos şi mœreţĭŭ, cœruĭa se pare a-ĭ fi ĉentrul. Un înscris sœpat în coastele Ţiclœuluĭ, încunoaşĉe cœlœtorĭuluĭ, cœ prea înalţĭatul Domn Mihaĭŭ Sturdĭa, aŭ petrecut aiĉĭa noaptea spre-a 18. Júliŭ 1835.

17. La aĉeastœ înnœlţime vrédnicœ de mirare, isvorœşĉe ŭœ fîntînœ, numitœ a Mitropolituluĭ, pe care Preasînţitul nostru Arhipœstorĭŭ a sînţit'o la annul 1809; stîmpœrœtura eĭ este de $2^1/_2$ grade Reomir, adáusœ de alte isvoarœ, formeadĭœ rîul ***Rupturile.*** De acolo spre rœsœrit, în fundul uneĭ rupturĭ întunecoase, se vede stîncuşĭoara ĉenuşíœ numitœ ***Dóciea,*** aşĭœdĭatœ pe un tœpşĭann mic între piscul Peatra detunatœ şi peĉĭorul sœhastruluĭ. Plœeşiĭ sumeţĭ si gĭbaĉĭ se cobor de aiĉĭa de-adreptul, lunecîndu-se în jos pe sgĭab, dar' maĭ bine va fi a se coborî pe coasta de meadĭœ dĭ a petreĭ detunate, pe'ntre peatra cu apœ şi stratul vúlturuluĭ, seaŭ a se înturná maĭ nœinte la scitul Pionuluĭ, de unde va puté vidĭtá pe dĭna Dóciea,

Pe'ntru aĉeastœ cœlœtoríe se ĉere a încunĝĭurá muntele de'n partea despre rœsœrit: dupœ ŭœ oarœ de calle ajunĝe la ŭœ coloníe de cœlugœriţĭe, numitœ Poeanna sub ponoarœ, aşĭœdĭatœ între pœrœul Cison şi Rœpĉĭune. Ĉea maĭ tînœrœ de'ntre aĉeste cœlugœriţĭe maĭca Sofíea, este de opt-dĭeĉĭ de annĭ, care a petrecut în aĉeste lócurĭ maĭ mult de jumœtatea vieţĭeĭ salle. De acolo se întinde ŭœ privealœ selbáticœ de Alpĭ. Întœrindu-se cu un ospœţĭŭ frugal de poame, de pœsstrœvĭ svînţaţĭ, caşĭŭ şi mĭere foarte bunœ, cœlœtorĭul de aiĉĭa se îndreaptœ spre ameadĭœ dĭ, treĉe dupœ 40 de minute pœrœul Lasca şi se acufundœ într'un codru întunecos, neavînd altœ cœrare decît hœţĭaşĭul turmelor. Petreĉe în vad nenumœrate pœrœuţĭe, se urcœ preste cólniĉe şi stînĉĭ ponĉie, preste bradĭ oborîţĭ de furtune şi veácurĭ, şi de stĭeĭĭ împetriţĭ şi alle cœrora rœdœĉinĭ rœsturnate se înfœţişĭadĭœ în aĉest întunérec, ca oare-care fere tœbœrîte în astœ calle. În urmœ dupœ ŭœ cœlœtoríe foarte ostennitoarĭœ de doŭe oare, se maĭ rœreşĉe codrul, ĉerĭul se vede earœ, şi ajunĝe la Scitul Ĉiribuc, aşĭœdĭat pe un tœpşĭann în ŭœ apropiare a pœrœuluĭ Serbenneĭ, spre rœsœritul munteluĭ Pionul.

18. In aĉest Scit, durat de lemn, ca vr'ŭœ doŭe-dĭeĉĭ de sœhastri, de'n care fie-carele îşĭ are ciliuţĭa sa. Afarœ de îndœtoririle tagmeĭ lor, îşĭ petrec vieaţĭa în lucrarea grœdinuţĭelor, culeg rœşinœ, juneàpœr, fac earna cruĉĭ de lemn de tisœ, lingurĭ ş. a. Însoţit de ĉeĭ maĭ tinerĭ de'ntre sœhastri, se poate porní cœlœtorĭul cu încredere spre ĉerĉetarea Dócieĭ, cu toate cœ împĭedecœrile fireşĉĭ sporesc cu cît te maĭ apropiĭ de aĉell loc, ca cum ar fi voit nœtura se îngrœdeascœ locuinţĭa dĭneĭ cu stávile neapropiávere.

Trecînd pœrœul Serbenneĭ, dupœ ŭœ oarœ ajunḡe la Butca numitœ Peḉĭorul sœhastruluĭ și în urmœ la pœrœul Alb, carele curḡe într'ŭœ valle îngustœ, în all cœriĭa míjloc se înalṫœ cipul veciŭ all Dócieĭ. De'n aḉeastœ strîmtoare suflœ un vînt putérnic, și, precum d̄iḉe Bœlada, plutesc în áer ŭœ mulṫime de vúlturĭ, cariĭ es de'n stînḉile înveḉinate numite Stratul saŭ tábœra vúlturilor, Numele ḉell fœĭmos all aḉestuĭ loc, aŭ îndemnat a se d̄idí aiḉĭa un scit, carele a stœtut pînœ la annul 1704, darœ în d̄iŭa de pașḉĭ, pe cînd se sœrbá în biséricœ sînta înviare, un munte de omœt desfœcîndu-se de'n vîrful Pionuluĭ, și surupînd stînḉile mœnine, a îngropat scitul cu toṫĭ sœhasrtiĭ și a prifœcut foarma aḉestuĭ loc. Ŭœ icoanœ, ḉe a scœpat de'n aḉeá cœtœstrofœ, a însœmnat locul fostuluĭ scit, și maĭ în urmœ a cœsĭunat fáḉerea scituluĭ Ḉiribucul, unde se pœstread̄ĭœ pînœ astœ-d̄ĭ.

19. La aḉeá întîmplare, ḉipul Dócieĭ, de sí erá de stîncœ, a suferiṫ ŭœ stricœḉĭune sîmṫitoariœ; partea de sus, care înfœtișĭá capul úmeriĭ, și sînul, s'aŭ surpat, și se vede d̄ĭœcînd în oare-care depœrtare. Aḉeastœ masœ, cumpusœ de aglomerœḉĭunĭ (petriḉelle încĭœgate între sine) puteá sœ fiœ partea feṫieĭ și a pœruluĭ. Truncĭul și coapsele figureĭ sînt stîncœ îndesatœ de Bœd̄ĭalt, prundișĭul adunat între pœrṫile, ḉe încipuĭá flúerele, abĭá lasœ un deșĭœrt, pe unde sœ poatœ treḉe un om; pe acolo curḡe pœrœul Albul, de unde îșĭ are obîrșĭea, precum d̄iḉe șĭ Cœntemir. Alte pietre de asémenne aglomeráṫiḉe, ḉe încipuesc oile Dócieĭ, d̄ĭac în preḡĭurul aḉestuĭ cip, earœ alœturea se aflœ sînguráticœ altœ peatrœ îndestull de mare, care se numeșḉe Vúlturul luĭ Trœĭann, cœruĭa, dúpre d̄ĭḉerea trœdœḉĭuniĭ, ĭ-ar fi încredinṫĭat aḉest împœrat pad̄ĭa Dócieĭ.

Tabloul, ḉe înfœtișĭad̄ĭœ șḉenna prefœcœḉĭuniĭ Dócieĭ în stîncœ, este cumpus de D. Scĭavoni si tipogrœfit de D. F. Ofmann; locul este însœmnat dupre nœturœ. Dóciea în minutul de a fi prinsœ, ḉere ajutoriŭ dela D̄ĭœmolse, carele o prifaḉe în peatrœ, precum șĭ pre turma eĭ. Trœĭann se pare spœriat; lîngœ ell se vede vúlturul.

§. 41.

D̄ĭœiĭ Romannilor.

(De'n *„Foaea pentru minte, inimœ și literaturœ.“*)

1. Nimic nu este pe faṫĭa pœmîntuluĭ, ḉe ar avé maĭ mare putere a scimbá morávurile și obiḉéĭurile oamenilor, precum are releḡĭunea, saŭ dupre cum îĭ d̄ic de obște, leḡea credinṫieĭ și ḉeremóniile releḡioase. Despre aḉeasta mœrturiseșḉe istóriea tuturor veácurilor, cum cœ orĭ cînd aŭ fost doŭe neámurĭ saŭ nœḉĭunĭ înveḉinate saŭ locuitoarĭe împreunœ de aḉeea-șĭ releḡĭune, darœ deosebite cît ḉerĭul de pœmînt cu limba, și cu obiḉéĭurile una de alta, poporul ḉell prost și orb numaĭ de'n cáusœ, cœ aŭ aḉeeașĭ releḡĭune cu ḉellalalt neam, a cred̄ĭut cœ este șĭ de aḉella-șĭ sînḡe, și cumcœ de'n cáusa releḡĭuniĭ neamul ḉell strœin va avé aplecarea și ĭubirea aḉeea cœtrœ dînsul, care o are fratele cœtrœ frate, neavînd samœ, cumcœ la întîmplœrĭ de aḉellea releḡĭunea șĭœrbeșḉe numaĭ de mîntá, cu ḉare se acópœr alte înterese mult maĭ eĭustiḉe adecœ maĭ ĭubitoarĭe de sine, decît sœ se poatœ d̄iḉe, cœ sînt nœḉĭunale. Petru este de ŭœ nœḉĭune, de un sînḡe, de un neam cu Pavel, cœ eĭ umblœ la aḉeea-șĭ biséricœ. Dar' oare Petru supt'a tot aḉella-șĭ feliŭ de lapte, care l'a supt Pavel? oare luĭ Petru d̄isu-ĭ-aŭ maĭcœ-sa spre esímplu; *dragul mameĭ taḉĭ, nu plînḡe, tatœ, mamœ, pîne, apœ, carne, vin* s. ḉl., saŭ vorbitaŭ într'altœ limbœ luĭ Pavel necunoscutœ? Slœbiḉĭunea aḉeasta a poporuluĭ ḉelluĭ neînvœṫiat o cunoșḉeá foarte bine înṫĭœleptul Trœĭann, împœratul Romannilor; pe'ntru aḉeasta ordinœ cu ŭœ privire ágerœ în starea políticœ a Dáḉieĭ de'n veacul sœŭ, ca releḡĭunea Romannilor și toṫĭ D̄ĭœiĭ lor cu toate ḉeremóniile și cu popimea romannœ sœ treacœ cu coloníile romanne în provinṫĭa ḉea noŭœ Dáḉiea, aḉea de atunḉĭ, idololátricœ și între Daḉiĭ, locuitoriĭ ḉeĭ vecĭ, cariĭ maĭ rœmœsese aiḉĭ, sœ șĭœrbeascœ împreunarea cu releḡĭunea de mijloc spre împœḉĭuirea, spre stinḡerea dușmœnnieĭ ḉelleĭ vecĭ neîmpœcate, și maĭ pre urmœ spre cuntopiḉĭunea Daḉilor în

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Romanni. Pre'n urmare Trœïann asïœḓïase în Dáčiea popĭ romannĭ, cariĭ se ḓičeaŭ; *Pontifiči* (*Pontifičes*), *Flœmin*, (*Flamines*), *Augurĭ* (*Augures*), ši alţiĭ maĭ mœrunţĭ. Ḓïœiĭ Romannilor, a cœrora urmœ se aflœ în Dáčiea, anume în Ardeal, dupœ cum îĭ cunoáščem de'n inscripčïunile ši de'n ídoliĭ de mármurœ saŭ de metal, aflaţĭ la noĭ, ši pœstraţĭ pe la institúturile ši bibliotečile pátrieĭ, sînt maĭ ales; *Joe* (Jupiter), *Esculap* (Aesculapus), *Bac* (Bachus), ne'nvinsul soare, saŭ *Mitra* (Mithras) *Sœlbann* (Silvannus) *Mïercúriŭ* (Mercurius), *Márţiŭ* (Mars) *Cœstor* (Castor), ši *Poluče* (Pollux), *Dianna* (Diana), *Juna* (Juno), *Minearva* (Minerva), *Norocul* (Fortuna), *Igíea* (Hygiea), *Apolune* (Apollo), *Curcubeul* (Isis), *Serape* (Serapus), *Ḡéniĭ* (Genii Dii Consentes), *Penaţiĭ* (Penates) *Sœrmînd* (Sarmandus) ši *Sirona* (Sirona), aceštĭ doĭ de'n urmœ Ḓïœĭ strœinĭ; Ḓïína Fugíea. *Sperínţïa* (Spes) *Vinḡerea* (Victoriea), *Vírtutea* (Virtus), precum ši *Ḓïína minţiĭ* čelleĭ sînœtoase saŭ a *cuvîntuluĭ* ši a încredinţïœriĭ: Toţĭ aceštïa aveaŭ cápiščile ši popiĭ sœĭ.

2. Plannul luĭ Trœïann n'a fost grešit; cœčĭ astœ-ḓĭ nu se maĭ aflœ nečĭ ŭœ urmœ de nœčïunea saŭ limba Dačilor; eĭ orbiţĭ de strœlučirea čeremóniilor, a vestmintelor ši a jertfirilor romanne, cu încetul îšĭ pœrœsirœ relegïunea čea vecïœ fœcutœ de Ḓïœmolse prorocul ši ḓïœul lor, care nefiind înbrœcatœ într'atîtea cojĭ ši scoarţïe strœlučitoarïe de čeremóniĭ, pre'n urmare maĭ sîmplœ, li se pœreá acum maĭ rea ši maĭ nedestóĭnicœ, ca sœ-ĭ feričeascœ; peste puţin îmbrœţišïarœ idololœtríea Romannilor. Pe urmœ uĭtarœ prea lesne, cumcœ lepœdîndu-šĭ relegïunea, pre'n aceea sinḡele čell de Dac tot nu s'a scurs de'n trupul lor, cu un cuvînt; eĭ aŭ uĭtat cu totul, cumcœ alta e *relegïunea* ši alta če-va este *nœčïunœletatea*. Ca sœ-šĭ încipueasaœ čine-vá ši maĭ bine, če aŭ pœţit Dačiĭ, sœ priveascœ cu ociĭ límpeḓĭ în lumea de acum, če se întîmplœ între neámurile veaculuĭ nostru, ši aflînd asémenne esimple îšĭ va puté face idee deplinœ despre čelle če s'aŭ scris aičĭ. Numaĭ sœ cam cœutœm neámurile čelle de jumœtate cultivate în nišče ţïœrĭ maĭ marĭ ši maĭ puterniče.

§. 42.

Glœḓïœtoriĭ Romannĭ.

(De'n *„Foaea pe'ntru minte, ínimœ ši literaturœ."*)

1. Doŭe nœčïunĭ strœlučite aŭ figurat pe teatrul vecimiĭ: Grečiĭ ši Romanniĭ, atît de'n cáusa superioretœţiĭ în marĭ cœletœţĭ, în putere, în ḡéniŭ, în cultura înţïœlesualœ, asupra čelloralalte nœčïunĭ cutîmpuranne, cît ši pre'n rœport cu suverœnnetatea ši înrîurinţïa čea mare, če o aveaŭ asupra stœriĭ morale, înţïœlesuale, ši polítiče a lumiĭ. Monumintele literœtureĭ ši alle artelor Grečilor ši Romannilor aŭ dobîndit la popoarœle moderne alle Europeĭ ŭœ preferinţïœ rœcunoscutœ în ḡeneral asupra čelloralalte rœmœšiţïe cunoscute alle tuturor popoarœlor vecimiĭ.

2. S'aŭ recunoscut într'înšiĭ cœrœpterïele čelle maĭ fiinţiale ši celle maĭ adevœrate alle acestor timpurĭ vecïe ši s'aŭ recœutat cu îngrijire, ca nišče típurĭ alle trecutuluĭ. Grečiĭ spiretuošĭ, neastîmpœraţĭ, însuflaţĭ de libertate, ši asámennĭ uneĭ substînţïe volœtile, rebelĭ cœtrœ unœtatea políticœ, despœrtindu-se într'ŭœ mulţime de státurĭ mičĭ, ši formînd în depœrtare coloníĭ numœroase, aŭ pœtruns de tîmpuriŭ în Itáliea de jos, ši pînœ la lócurile čelle maĭ depœrtate alle mœriĭ negre. Romanniĭ maĭ cunčentraţĭ, maĭ rečĭ ši maĭ cipsuitorĭ decît Grečiĭ, îšĭ însušírœ pre'ntr'ŭœ judecatœ segurœ ši deprinsœ čeea, če gœsïá maĭ folositoriŭ în orgœnnœčïunea popoarœlor strœine, ši înbogœţirœ felĭul čivilisœčïuniĭ, care le erá própriŭ, de'n floarea čivilisœčïuniĭ Grečilor. În loc de a avé čea maĭ micœ gîndire pe'ntru împrœščiare, care ĭ-ar fi putut slœbí, ši care ar fi întírḓiat lucrarea lor de'n afarœ a supune pe toţĭ vecĭniĭ lor neatîrnaţĭ.

3. Lucrînd asfelĭŭ Romanniĭ, ajunséserœ într'ŭœ esistinţïœ impunœţivœ, cunsolidatœ atît pre'n numele cît ši pre'n armele lor. Ŭœ moderœčïune neapœratœ ascundeá ŭœ putere, ŭœ enerḡïe neobositœ. Tot de-a una ocupaţĭ cu alle lor plannurĭ de mœrime, sœvîrširœ a se face într'un cip legœtorĭ uni-

versalĭ aĭ popoarœlor, maĭ cu samœ aĭ ačellora, unde domnĭá limba grečeascœ, šĭ isbutirœ atît de bine, cœ în urmœ čea maĭ mare parte a popoarœlor cunoscute šĭ čivilisate alle vecimiĭ se vœḓĭurœ absorbite în întinsa ḓidire (edifíčiŭ) a puterilor. Luptele ne'ncetate cu popoarœle večine šĭ trebuintĭa de a se mœrí pre'n învingintĭœ desvœlirœ de tîmpuriŭ la Romannĭ gústurĭ militarĭe šĭ pátimĭ resbóĭniče: asémenne le trebuirœ jócurĭ pe'ntru privélisčĭ, šĭ lupte de moarte pe'ntru rœsuflare dupœ muncœ, ŭœ pompœ triumfalœ, carea sœ se urče mœretĭŭ în cœpitol, saŭ prinšĭ în bœtœlĭĭ, cariĭ sœ se sugrume în čerc unul pre altul. Cĭar cînd artele šĭ lucsul venirœ sœ înblînḓĭascœ saŭ sœ corumpœ morávurile lor, sœrbœtorile šĭ jócurile lor prourmarœ a fi ŭœ véčĭnicœ icoanœ a rœsboĭuluĭ. Asfeliŭ în apoḡeul puteriĭ šĭ čivilisœčĭuniĭ romanne, se daŭ cu înbelšĭugare, maĭ mult de cît orĭ cînd, popoporuluĭ lupte cu dobitoače šĭ glœdiœtorĭ. Ačeštĭ de'n urmœ erá ačeĭa, cariĭ la Grečĭ se numĭá atletĭ; darœ atletĭĭ eraŭ de condœčĭune lĭberœ, pe cînd la Roma glœdiœtoriĭ eraŭ nišče oamenĭ proštĭ, nišče oamenĭ osînditĭ pre'n bœrbœriea învingœtorilor la moarte, pe carea li o ertá, de o rœscumpœrá luptîndu-se în árcurĭ. Sub cunsulatul luĭ Ápiŭ Cláŭdiŭ čea de'ntĭĭœ privális̄če de glœdiœtorĭ fu adoratœ Romannilor. Curînd ačeštĭ oamenĭ îšĭ fœcurœ ŭœ meserĭe a neapœrateĭ trebuintĭe de a-šĭ apœrá ḓillele lor; eĭ deprínserœ ŭœ profesiune, si precum, spre a se rœsboí, le da ŭœ sábie (gladium), de ačí se numirœ glœdiœtorĭ. Ačeste lupte plœčeaŭ atît de mult multĭmiĭ stricate, cît poporul adunat în teátrurĭ întrerumpeá adese orĭ jócurile, če se represîntaŭ, spre a čere, ca sœ i se dea privelisčea glœdiœtorilor šĭ dobitoačelor feroase. Într'ŭœ ḓi numaĭ 320 de pœrečĭ de glœdiœtorĭ sîngerarœ čercul. *Panem et Circenses*, ḓiče Juvenal, *pîne šĭ privélisčĭ*: eatœ če multĭœmĭá pe poporul romann. Tiranniĭ înšĭ-šĭ, čeĭ maĭ cruntĭ, Nerune, Cœligula, fœcurœ a li se ertá toate dînd cu înbĭelšĭugare jócurĭ sîngerînde în amfiteatru, šĭ poporuluĭ ĭĭ pœrú maĭ mult rœŭ de dînšiĭ, decît de nišče împœratĭ bunĭ, cariĭ guvernaŭ maĭ bine šĭ dedeaŭ maĭ putine sœrbœtorĭ. Grečĭea,

Roma, maĭ tot universul primíserœ ačeste sœrbœtorĭ uričĭoase, carile defœĭmá mintea šĭ ocœriá nœtura. Ŭœ reformœ mare erá neapœratœ, šĭ ačeasta o sœvîršĭ creštinismul. Pre'n înrĭurintĭa luĭ se oprí omorul autorisat în jócurile públiče, šĭ se sterpirœ toate ačelle običeĭe urîte. Dupœ nišče sœrbœtorĭ absurde šĭ desfrînate urmarœ nišče sœrbœtorĭ curate fœrœ prihanœ, precum dupœ ŭœ releḡĭune cu totul mœrtĭalœ ŭœ releḡĭune a ínimeĭ diptatœ de mintea sînœtoasœ šĭ vrédnicœ de mœrirea luĭ Dumneḓĭœŭ.

3. Nečĭ ŭœ datœ vre ŭœ revolučĭune n'a produs în lume ŭœ scimbare atît de mare, ca ačeea a creštinismuluĭ. Pretutíndennĭ domniá, pe la înčeputul luĭ, demorœlisœčĭunea čea maĭ desœvîršitœ, ŭœ fœtœletate cruntœ pœreá cœ apasœ neamul omenesc: Euismul înḡĭetĭá ínimele fœrœ credintĭœ šĭ fœrœ sperîntĭœ, omul nu cunosčeá alt če-va decît pe sine šĭ nu trœĭá decît spre a-šĭ folosí poftele salle čelle sîmtĭuale deplin! Lipsĭaŭ cu totul morávurile čelle bune, lipsĭaŭ cu totul ašĭœḓĭœmintele. Lumea ḡemeá în robíe: Roma tineá în mîna sa čea de fĭer popoarœle Europeĭ, Ásieĭ, alle Afričeĭ; universul erá supus puteriĭ eĭ, si čeĭ maĭ marĭ reḡĭ se fœčeaŭ curteḓĭannĭ čelluĭ maĭ de jos četœtĭann all orašĭuluĭ suverann. Înjosirea šĭ linguširea însœmná toate rœpórturile între dînsa šĭ reḡĭunile ašĭœḓĭate sub domnintĭa eĭ. Vieatĭa pœrœsĭá toate mœdularĭele ačestuĭ trup colosal, šĭ în čentru domnĭá čea maĭ uričĭoasœ curupčĭune: lucsul, desfrînarea, îmbičĭunea cutropíserœ tot; plœčerile meseĭ šĭ orḡĭile noptale (sœrbœtorĭ cunsîntite luĭ Bac) eraŭ de ačí nœinte singura feričire a ačestor Romannĭ mîndri, atît de marĭ altœ datœ pre'n sîmpletatea lor; sînḡele, dupœ če rîurase veácurĭ întreḡĭ în čércurĭ, unde glœdiœtorĭul espirînd se da în privélisče la ŭœ multĭme bœgœtoarĭœ de samœ la toate cunvulsiunile (spásmurile), če durerea-ĭ scoate în sîlœ, rošise drúmurile šĭ pĭetĭele públiče; ca pre nišče turme proaste, sugrumáserœ pe četœtĭennĭ cu miile, šĭ despotismul ajunsese sœ-šĭ puĭœ de tintœ-šĭ spœĭmîntœtoarĭœ cápetele čelle maĭ rœdicate. Robĭea, pœstratœ pînœ ačí pe'ntru ŭœ clasœ nenoročitœ, pe care o deosebĭá násčerea de'n oamenĭĭ čeĭ lĭ-

berĭ, devenise universalœ, şi lanțĭul nenoročiților ačesteĭ clase se apœsá şĭ maĭ mult de toatœ greutatea de cœtrœ deregœtoriĭ, cu cariĭ fusese frecațĭ domniĭ lor. Cœčĭ cu cît maĭ mult se plecá Romannul nœintea despotuluĭ sœŭ, acordînd apoteosíea čĭar čelluĭ maĭ prost, cu atîta maĭ mult deveniá despot ell însu-şĭ în privințĭa ačellora, a cœrora soarte-ĭ erá încredințĭatœ.

4. Asfelĭŭ erá lumea în veacul luĭ August: asfelĭŭ erá, în lipsa credințĭeĭ, ticœloasa cundœčĭune a popoarœlor. Cœčĭ despœrțĭeşče čerĭul de pœmîntul nostru, şi ell nu va maĭ fi decît ŭœ încisoare saŭ un loc de desfrînare. Uniĭ nerœbdœtorĭ de fearœle lor, le vor sfœrîmá puĭînd cápœt la ŭœ esistințĭœ fœrœ scop şi fœrœ onoare. Čeĭalaltĭ, fœcînd de'n carne pe Dumnedĭœui lor, îĭ vor cunsœcrá toate minutele viețĭeĭ lor trecœtoarĭe, şi nu vor avé de bucuríe, decît ačeea, če le va vení de acolo. (Ultra neque curae neque gladio locum esse, Sall. bell. catil). Ačí va fi pe'ntru dînşiĭ toatœ însœmnarea viețĭeĭ, accidinte fœrœ cápœt şi fœrœ folos.

Darœ če devenise ačeá pietate credĭœtoarĭœ uşĭor, carea adœpase cu sînge jertfélničele minčinoşilor dĭœĭ, carea înpoporase cu ídolĭ toatœ nœtura, şi împluse cu tîmple oraşĭele şi cîmpíile? če devenise credințĭa čea simplœ şi nœivœ (curatœ) a luĭ Erodot, credințĭa înspiratœ (fanátecœ) a luĭ Pindar? Menearva Panteonuluĭ, Apolune, Pitiann, Joe Cœpitolinul pustiirœ tîmplele lor, şi Olimpul erá încis la rugœčĭunile muritorilor? Pœmîntul nu maĭ aveá rugœčĭune pe'ntru Olimp; ea nu maĭ turburá béncĭetul dĭœilor cu strigœrile salle čelle supœrœtoarĭe; ea lœsá sœ curgœ pe'ntru dînşiĭ neptarĭul şi ambrosíea, fœr' a invocá saŭ a sperá ajutorĭul lor în trebile de pe pœmînt.

Politeismul, dĭče Tačit în annallele salle, îşĭ petrecuse tîmpul sœŭ. Strœlučita creœčĭune a poesíeĭ greče, însufleţise nœtura şi dedese omuluĭ un povœțĭuitorĭŭ în toate lúcrurile, în toate tîmpurile, în toate împregĭurœrile vieţĭeĭ. Uşĭor şi ličențios, ne'nfrînat sub fócurile soareluĭ Grečĭeĭ, la un popor nestœtórnic şi nebunátic, devenise, este adevœrat, la Romannĭ putérnic, însœmnœtorĭŭ şi moral, lepœdînd slœbičĭunile omeneşčĭ şi toate vítĭurile de modœ, care Omer le împrumutase dĭeilor; aruncînd între fábulœ tot, če în relegĭune nu erá nečĭ frumos nečĭ cuviinčĭos.

§. 20.

Fœgœraşĭul.

(Oraşĭŭ în Ardeal lîngœ rîul Olt, cu ŭœ četœțĭue întœritœ.)

(De'n *„Foaea pe'ntru minte, inimœ şi literaturœ.“*)

1. Un nume istóric şi de mare înteres e Fœgœraşĭul. Noĭ însœ ne-am dat a lœsá sœ treacœ pe la nasul nostru saŭ noĭ pe la nasul atîtor nume istóriče, de bœrbațĭ, de lócurĭ, şi četœțĭ, pe'ntru cœ če ne pasœ de veácurile trecute şi cu atît maĭ puțin de čelle viitoarĭe: *„če a fost, a trecut; če va fi, va vedé, čine va trœi;“* e ŭœ vorbœ cunoscutœ.

Într'ŭœ parte a înalțĭlor Cœrpațĭ rumîneşčĭ-ardelennĭ şi între mœrețĭul rîŭ Olt saŭ Aluta dĭače întins țĭnutul Fœgœraşĭuluĭ saŭ cum îĭ dĭc toțĭ rumîniĭ *„țĭara Oltuluĭ,“* în adevœr, un țĭnut, care méritœ numele de țĭarœ, dacœ veĭ cœutá atîta la frumoasa luĭ aşĭœdĭœturœ, cît şĭ la isolœtura luĭ de'n toate pœrțĭle. Pœrae şi vœlčelle ĭuțĭ şi répedĭ se varsœ de'n nœlțĭmea munților, şi tœĭînd țĭnutul spre meadĭœ noapte, se rœvarsœ în Olt. Clima țĭœriĭ Oltuluĭ e sinœtoasœ, dar' cam reče, ŭœ urmare fireascœ a nalțĭlor munțĭ, de'ntre cariĭ *Negoĭul,* dupœ čea maĭ proáspœtœ mœsurœturœ s'a aflat a fi čell maĭ înnalt în toatœ pátríea, maĭ înnalt decît Bučečiĭ în țĭnutul Brásĭovuluĭ. Munțĭĭ ačeşțĭa se acópœr tîmpuriŭ de nea, carea produče vînturĭ rečĭ. Nemic maĭ înteresœțĭv decît a-țĭ pašče ociĭ asupra ačestor munțĭ, cît țĭne drumul dela satul Perşĭanĭ pînœ če trečĭ Oltul între Avrig şi Brad. Distriptul Fœgœraşĭuluĭ, socotindu-l şĭ cu munțĭĭ sœĭ, se întinde pe 22 de mille pœtrate şi are 64 de lócurĭ lócuite, de'n carĭ numaĭ unul este oraşĭŭ, ádecœ Fœgœraşĭulŭ. Locuitoriĭ în 62 de sate sînt

Rumînĭ, earœ în satul Šĭœrcaea sînt Sașĭ mestecațĭ cu Rumînĭ, și în Fœgœrașĭŭ un améstec de maĭ multe popoarœ. În adevœr nicœirĭ în pátríea noastrœ ruminimea n'a rœmas maĭ neamestecatœ ca în ținutul ačesta. Rumîniĭ aceștĭa, ca șí în unele alte pœrțĭ, șĭ-ar țĭné de pœcat a pĭșĭ la cœsœtoríe cu ŭœ femee de alt neam; deči deșĭerte sînt ačelle vorbe alle unora, ca sí cum spre esîmplu: Úngurii saŭ Sœcuiĭ de'n despretĭŭ cœtrœ Rumînĭ n'ar voí a se însurá cu Rumînče. Ba avem esîmple cu sutele, unde nóbiliĭ Ungurĭ aŭ luat Rumînče. Dar' Rumîniĭ de'n ačeste pœrțĭ se osebesc în unele dátinĭ, și maĭ vîrtos cu îmbrœcœmintea, maĭ de toțĭ čeĭalalțĭ Rumînĭ, ba sí fisionomíile aŭ cîte-va trœsurĭ, pe carĭ abĭá le afli în alte pœrțĭ. În distriptul Fœgœrașĭuluĭ administrœčĭunea trebilor públiče e pe lîngœ treĭ juridičĭunĭ; ŭœ parte ádecœ de'n sate este militárisatœ, altœ parte a lócurilor are previleğíe nobilitarĭe și boereščĭ, și a treĭa stœ în cundœčĭune de ĭobağĭ.

Istóriea țĭœriĭ Oltuluĭ ar fi de mare înteres, dacœ čineva șĭ-ar luá ostennealœ a o lucrá čeva-șĭ sí tipœrĭtœ; ea ar rœvœrsá multœ luminœ peste unele rœpórturĭ întrenœčĭunale. Noĭ vom čercá a scoate ačí cîte-va documinte privitoarĭe la Fœgœrașĭŭ și la țĭara Oltuluĭ.

2. Čell maĭ înteresœțiv de'n toate este ačell descoperit de cómitele Iosif Cemeni, publicat întĭĭa datœ în Magadinul domnuluĭ A. Curțĭŭ dela Brásĭov (1844), retipœrit sí în aceastœ Foae la Nr. 52, 1844. Ačell documînt, cum am vœdĭut este dela annul una mie doŭe sute treĭ-dĭečĭ și unul, și e dat ca adeverintĭœ (testimonium) dela Capitulul de'n Alba Júlia (Bœlgrad), unor proprietarĭ rumînĭ într'ŭœ cáusœ de moșíe stœpînitœ, cum se dĭče: *„în ačell pœmînt all Rumînilor de'n timpurĭ nepomennite dela moșĭ de strœmoșĭ încœ de'n veacul, de cînd pœmîntul Rumînilor se numĭá pœmîntul Bulgarilor; ádecœ decĭud Rumîniĭ cu Bulgariĭ întemeĭáserœ împériŭ, care, cum se ščie, s'a întins peste Bulgáriea de astœ-dĭ, Țĭara Rumîneascœ, Ardeal, Bœnnat si încœ peste cîte-va ținúturĭ*, cœčĭ ádecœ, sí pe la annul 1204, pre'n urmare numaĭ cu 27 de annĭ maĭ nœinte de eșirea ačestuĭ documînt,

Inoččntiŭ III. papa romann șí în scrisoarea sa datœ cœtrœ Calo-Ian, numešče pe ačesta reğe all Rumînilor și all Bulgarilor. (Blaccorum et Bulgarorum). Tot în ačell documînt numele se scrie *Fugros*, ear' nu: *Fogaras*. Tot în ačell documînt șí în alt documînt tipœrit (la Fejér codex diplomaticus tom. VI. vol.) pag. 118) ba sí în alt documînt maĭ tîrdĭŭ dela 1291, Fœgœrașĭul se dĭče tot *„Fugros"* (vedĭ tot Feier. tom. VI.

3. În diploma, če a dat'o reğele Andreĭŭ II. la anul 1222 cœllarilor ğermînĭ (un felĭŭ de cœlúgœrĭ, dar' toțĭ armațĭ), cariĭ s'aŭ fost așĭœdĭat în pœmîntul Bîrseĭ, se dĭče, cœ, ačellor cœllarĭ li se dœ previleğĭŭ scutitorĭŭ de vœmĭ de cîte orĭ ar avé a treče pre'n pœmîntul Sœcuilor și all Rumînilor (per terram Siculorum ac per terram Blaccorum); în diploma datœ Sașilor tot de ačella-șĭ Andreĭŭ cu doĭ annĭ maĭ tîrdĭŭ, ádecœ la annul 1224, se pomennešče pœdurea Rumînilor și apele lor.

Četind unele documinte ca ačestea, urmeadĭœ a întrebá, cum puteá fi țĭara Oltuluĭ, ádecœ pœmîntul Fœgœrașĭuluĭ, maĭ tot pe un tîmp, pœmînt all *bulgarilor, „pœmîntul all Rumînilor,"* șitot de ŭœ datœ, cum vœdĭúrœm, *pœmînt atîrnœtorĭŭ dela reğiĭ Ungáriei?*

Greutatea pĭere în datœ če vom socotí numaĭ, cœ numirea împerĭuluĭ rumîn-bulgar în urmarea strînseĭ aliantĭe, fœcute între dînșiĭ, se luá acum dupœ Rumînĭ, acum dupœ Bulgarĭ, precum ádecœ unul de'n amîndoŭe popoarœle cumpœnnĭá maĭ mult saŭ maĭ puțin în opiniunea Romeĭ; de ací încolo ščiut este de'n un documînt tipœrit (la istóricul Cotona Tom. IV. pag. 628—702,) cœ încœ pe la a. 1204 între reğele Emeric all Ungárieĭ și între Calo-Ian reğele Rumîn-Bulgar se escáserœ čerte foarte înverșĭunate în cáusa hotarœlor între îmbele státurĭ, încît lumea nu puteá ščí curat, unde se înčepe și unde înčeatœ dreptul și domníea unora și a altora, pe'ntru ačeea vedem, cœ Calo-Ian se plînğe amar la papa Romeĭ pe'ntru nedreptele pretensĭunĭ fœcute de Emeric. Cu toate ačestea maĭ vîrtos subt Andreĭŭ II. reğele Ungárieĭ, dĭče D. Profesor C. Șĭuller, cœ ádecœ numaĭ în veacul all 13-lea (1204—1230)

a pus picĭor stœtórnic peste tot Ardealul de astœ-dĭ, earœ pînœ atuncĭ domníea de'n aceastœ țiarœ ĭ̂ erá prea nesigurœ.

De'n aceasta maĭ încieĭœm şí noĭ cu D. A. Curtiŭ, cœ e prea rœtœcitœ şi falsœ aceá pœrere a luĭ Catona, şi a luĭ Engel, cariĭ pœmîntul Rumînilor (terram Blaccorum) îl cáutœ în Sîrbíea, şi Dumnediœŭ maĭ şcie pe unde.

Cea maĭ înlesnitivœ epocœ în istóriea Fœgœraşĭuluĭ este eşirea şi colonisarea Rumînilor de'n acella-şĭ în toatœ țiara rumîneascœ, cum aĭ dice: deşiœrtarea de locuitorĭ a unuĭ ținut mic de 22 de mile pœtrate spre a împoporá ŭœ țiarœ de ŭœ mie treĭ sute de mille pœtrate întru întinderea sa ásfeliŭ, ca de'n ea sœ facĭ un stat lócuit numaĭ de Rumînĭ, şi tare de ŭœ datœ, cît preste vre ŭœ 40 de annĭ *) sœ se mœsure cu puterea Ungárieĭ şi cu a Turcilor, şi tot sœ nu cadœ. Cît sunœ de fœbulos! şi totu-şĭ oameniĭ cred pînœ în diŭa de astœ-dĭ cœ Radul Negru a eşit cu Rumîniĭ de'n pœmîntul Fœgœraşĭuluĭ şi a împoporat numita țiarœ, didind şi cetœțĭ s. c. Şi cînd s'a fœcut aceea emigrœcĭune atît de mare? *„Historici certant et adhuc sub judice lis est.“* Aceĭa ĭaŭ temeiŭ dela înscripcĭunea bisériceĭ de'n oraşĭul Cîmpulung aşiœdĭat subt Cœrpațĭ în Țiara Rumîneascœ, cred cœ emigrœcĭunea s'ar fi întîmplat maĭ nœinte de annul 1215, cœcĭ ádecœ bisérica aceea fu diditœ de Radul Negru Vodœ în annul acesta, pre'n urmare statul trebuĭá sœ fiœ fost reîntemeĭat, pe acelle tîmpurĭ. Alțiĭ earœ-şĭ, între cariĭ sînt maĭ mulțĭ strœinĭ, cred sîngur dupœ unele crónicĭ anonime, cœ Radul Negru Vodœ ar fi eşit cu aĭ sœĭ numaĭ pe la annul 1290, ádecœ cu 75 de annĭ muĭ tîrdiŭ pe cum aratœ sus atinsa înscripcĭune. Într'aceea ciar şí princípele Cœntemir are unele urme doveditoarie, cœ în adevœr statul Țiœriĭ Rumîneşcĭ, s'ar fi întemeĭat maĭ nœinte de 1290,

*) La annul 1330 Mihaiŭ Bœsœrabul bate cumplit pe regele Ungárieĭ Cárol Robert, carele voĭá sœ ocupe Rumîníea. La 1366 Vlad I, bate pe Turcĭ, şi curînd dupœ aceea pe Ludovic I. regele Ungárieĭ. La 1398, Mircea întîiŭ bate cumplit pre Turcĭ, apoĭ face trœtat cu eĭ.

pœrintele Sœmuil Claĭn earœ-şĭ încieĭînd dela ŭœ peatrœ aflatœ la Venétiea de jos în Distriptul Fœgœraşĭuluĭ, ce purtá înscripcĭunea; Vixit Gri. I. Venetus Anno D. 1185 s. c. l., cu genealogíea luĭ Ioneşiŭ Mone Rumînul préut şi vicariŭ ne-ar da ŭœ umbrœ subțire istóricœ, ca şí cum Radul Negru încœ la annul 1184 ar fi domnit peste Fœgœraşiŭ (şi Omlaşiŭ).

4. Darœ ce nume a fost acella Radul Negru? Aicĭ earœ istóricĭĭ nostri aŭ pœrerĭ îndoite. Uniĭ cred sîmplu, cœ Radul ar fi fost numaĭ unul, connumit „Negru;“ darœ alțiĭ, sprijinițĭ de Cœntemir, voĭesc a şcĭ, cœ numele acesta erá all uneĭ fœmíliĭ domnitoarie şi încœ lœțite tare, încît şi Bogdann tatœl luĭ Drágoşiŭ all Moldoveĭ s'ar fi tras de'n aceea-şĭ.

Într'ŭœ diplomœ dela annul 1247, datœ de regele Ungárieĭ Bela IV. acell monarc recunoaşce, cœ pœmîntul Fœgœraşĭuluĭ l'aŭ domnit şí maĭ demult Voevodiĭ (prințiĭ) Rumîuilor Linioĭŭ şi Senestaŭ, şi pe aceştia ĭ̂ întœreşce în dreptul lor de stœpînire. Claĭn crede, cœ aceştĭ doĭ voevodĭ încœ aŭ fost de'n fœmíliea „Negru“.

La annul 1290 erá un Rumîn nœscut anume Ugrin, domn stœpîn all Fœgœraşĭuluĭ şi all Sîmbeteĭ. Fœmíliea boereascœ Vœcœrescul pînœ în diŭa de astœ-dĭ poartœ marca Fœgœraşĭuluĭ întru suvenire, cœ l'a stœpînit ŭœ datœ. Aşĭá ne spune Eder (Observ. crit. pag. 53) şi Engel (Geschichte der Walachei). Aşĭá dar' cînd s'a întîmplat fœĭmoasa emigrœcĭune generalœ şi mœreațiœ? Vețĭ dice, cœ vœ sînt dœtoriŭ a vœ demustrá negarea mea.

5. Nu vœ sînt dœtoriŭ întru nimic a-mĭ comprobá negarea, pînœ cînd Dvoastrœ n'ațĭ demustrat înşi-vœ cu destulle argumiņte istórice, cœ strœmutarea Rumînilor cea fœbuloasœ, a Rumînilor de'n puținul pœmînt all Fœgœraşĭuluĭ, şi lœțirea lor de acolo preste toatœ Țiara Rumîneascœ s'ar fi întîmplat în adevœr. Pînœ atuncĭ tot ce vœ conced este, cœ emigrœcĭunea şi înmigrœcĭunea pœrțialœ (fluxu set refluxus) de acest popor rumînesc s'a fœcut maĭ de multe orĭ în dillele *„Negrilor“* şi alle *„Bœsœrabilor“* ca şí în veácurile maĭ noŭe pînœ la Túdor, de cîte orĭ ádecœ încursĭunile bœrbaților ĭ-aŭ sîlit

a se retrage, ne maĭ putînd a-ĭ sprijini cu neputerile lor, veniá la muntĭ și peste muntĭ, apoĭ potolindu-se rœul, ear' se întorceá la binecuvîntatele cîmpíĭ, pe care acum le știŭ prețuí maĭ rœŭ de cît atuncĭ. Nu fœceaŭ Rumîniĭ aceasta, purtațĭ de ŭœ nœturœ vœgœbundœ, cum place unor strœinĭ a cœrtí, cí tocma ca șí alte popoarœ, carĭ la tîmpurĭ de nœpaste se folosiá preafirește de munțiĭ patrieĭ lor.

6. Asémenne tîmpurĭ de nœpaste erá pe la a. 1215—1234, în carĭ tîmpurĭ Andreĭŭ II. regele Ungárieĭ, pe lîngœ ce ținea nevastœ strœinœ de'n Cœríntiea, împlú șí Ungáriea șí Ardealul de strœinĭ, pe cariĭ îĭ încœrcá cu féliurĭ de previlégiurĭ, pînœ la atîta, încît bannul Vanc cómitele de Bihar, de mare nœcadĭŭ asupra strœinilor, ucise șí pe regina, și toatœ țiara se aflá în nespusœ învierșiunare; — ear' pe la annul 1290, cînd de ŭœ parte Ungáriea, dupœ ucíderea regeluĭ Lœdislaŭ Cumannul, se aflá în anœrcíe cumplitœ, nefiind secur nemic, de altœ parte oardele bœrbare, care se încuĭbáserœ pe cîmpíile moldave-rumîne, sfœrmindu-se unele pe altele, pœrœsirœ acelle pátriĭ, — Rumîniĭ sîmțiá neapœrata trebuințœ de a se reîntoarce la proprietœțile lor. Rumîniĭ, cariĭ saŭ fost retras la ceĭalalțĭ locnitorĭ pe țiara Oltuluĭ, trecurœ cu atît maĭ bucuroșĭ la ceĭalalțĭ aĭ lor cunnœciunalĭ rœmașĭ maĭ vîrtos pe'ntre muntĭ, cu cît, precum singur Engel crede, *) aicĭ în Ardeal necĭ colonistiĭ veneticĭ sașĭ, necĭ epíscopul cœtólic, necĭ altiĭ nu-ĭ puteá vedé cu ocĭ bunĭ. Atîta numaĭ, cœ Engel dice aiurea, cœ aceĭ Rumînĭ eșițĭ încœ ar fi fost veneticĭ de'n Tráciea, și, Dumnedĭœŭ maĭ știe, de unde adușĭ ca sclavĭ. În adevœr e mirare, cum d. Engel. și alțiĭ cu dluĭ, poate colonisa Ardealul, tot Bœnnatul, tot Sœtmarul și Mœrœmúrœșiul, toatœ Moldovea și Țiara Rumîneascœ cu popor de vițœ itœliannœ, însœ adus de'n Tráciea;

Oare în Tráciea (Rumuli) ce va fi maĭ rœmas? Și cœcĭ nu se aflœ astœ-dĭ în Tráciea urmœ de Rumînĭ? Și cum împœratul grec-romann puteá suferí, ca tocma de lîngœ muriĭ Bi-

*) Geschichte der Walachei f. 147.

dianțiuluĭ sœ scoatœ dușmanniĭ bœrbarĭ pe toțĭ locuitoriĭ acelleĭ țiœrĭ? Cîte controedícerĭ asupra unuĭ dat istóric! Dar' aŭ dus bœrbariĭ cîte-va miĭ, hœțindu-ĭ de colo pînœ colo? De'n care popor viteadĭŭ n'aŭ ajuns în acelle veacurĭ miĭ de înșĭ în sclœvíe? D'en toate: Hunĭ, Mœgiarĭ, Cumannĭ, Mongolĭ, Tœtarĭ, Turcĭ si alt: și alt: tot ce nu tœiá, duceá cu sine.

7. Decĭ noĭ încieĭœm, cœ precum Ardealul tot, Bœnnatul întreg și pœrțile Biharuluĭ aŭ fost necurmat locuite de Rumînĭ, pe cariĭ și mœgiariĭ la venirea lor în veacul all 9-lea ĭ-aŭ aflat în acelle țiœrĭ, și s'aŭ bœtut cu eĭ *): așiá și Fœgœrașiul și Țiara Rumîneascœ și Moldova fuséserœ púrurea împoporate tot de Rumînĭ, încît, precum urma arœtœ, nu se puteá cuncentrá maĭ mulțĭ la un loc, și trebuirœ sœ peardœ mult. Citatul dela 1337 în Engel și alțiĭ *„dux novœ plantationis Fogaras“* nu hotœrește maĭ nemic, pe'ntru cœ nu aratœ cît ținut, seaŭ cîte sate trébuie a se înțielege subt *„nova plantatione,“*

Pe'ntru all 14-lea veac avem de'n parte-ne lœcune marĭ în istóriea Fœgœrașiuluĭ, care trébuie a se împlé.

8. În all 15-lea, pe la 1472 ne pomennim, cœ sașiĭ aŭ cîștigat dela regele Mateĭŭ ŭœ diplomœ de donœciune asupra pœmîntuluĭ Fœgœrașiŭ, dar' întrudúcerea lor jurídicœ în acel-la-șĭ nu se aflœ, sœ se fiœ fœcut. De acĭ vine, cœ uniĭ de'n sașĭ pînœ astœ-dĭ fac bucuroșĭ un feliŭ de pretensiune asupra Fœgœrașiuluĭ.

In veacul all 16-lea príncipele Ardealuluĭ Ioann Dĭœpólia dœruí ținutul Fœgœrașiuluĭ la pœlœtinul Ungárieĭ *„Toma Nadasdi.“* Dela acesta îl dobîndí soru-sa Anna, apoĭ cumnatu-sœŭ Stefann Maĭlat, (și se pare, cœ de vițœ Fœgœrœșiann). Pe acest Stefann Maĭlat dieta subt Ioann Dĭœpólia îl deciœrase de rebell, cœcĭ ținea cu Germîniĭ, ear' la a. 1540 Turciĭ neputînd sparge fortœreațiа, îl apucarœ cu vicleníe și îl dúserœ în robíe pe toatœ vieațiа. Gœvriil Maĭlat fiĭul, luĭ Stefann, îl vîndú pe treĭ sute de miĭ de florinĭ ungureșcĭ; ear' príncipele Sigismund îl dede luĭ Caspar Beceșĭ; acesta însœ osîndit ca rebell îșĭ

*) Anonimus etc. etc.

pîerdú proprietœtîle salle. Cu aĉeasta Fœgœrasîul si tot tinutul cœdîú la prinĉipele Stefann Bœtori, care, dupœ ĉe se fœcú reĝe all Polónieî, îl lœsœ́ frateluî sœŭ Baltasar, care la a. 1595 fu tœîat nevinovat.

9. De aĉí încolo urmarœ tîmpurî grelle pe'ntru Ardealul întreg, tîmpurile Bœtoresĉilor, alle luî Mihaîŭ viteadîul, alle luî Basta s. a.; Fœgœrasîul încœ merĝeá de'n mînœ în mînœ, pînœ la prinĉipele Gœvriil Betlen, cînd aĉella-sî deveni ca dîestre la Cœtœrina de Brandenburg în pretîŭ de 100 de miî de florinî. Maî tîrdîŭ Fœgœrasîul ajunsese proprietate a prinĉipeluî Ĝiorĝîŭ Rœcoti I., apoî cœdîú la Anna Bornemisa, nevasta prinĉipeluî Mihaîŭ Apafi I. Anna îl dede tînœruluî Apafi II., dela care, cînd se lœpœdœ́ si de prinĉipat, veni la Leopold I. împœratul Romannilor si la urmasiî luî în domniea Ardealuluî. Asfeliŭ Fœgœrasîul se fœcú proprietate a fisculuî. Máriea Terésiea la a. 1764 de'n ŭœ parte fœcú militarî, si pe ĉeealaltœ o dede nœĉîuniî sœsesĉî *jure inscriptitio* pe 99 de annî, pe'ntru ŭœ sumœ de 200 de miî de florinî. (Datele de'n urmœ sînt scoase dupœ mînœscrisul învœtîatuluî Vencö.)

10. Se crede cœ fortœreatîa Fœgœrasîuluî s'ar fi dîdit maî întîîŭ pe la a. 1299, cu scop de a apœrá márĝinile; noî însœ avem cáusœ a ne îndoí de aĉest dat, cum si de aĉeá anecdotœ, carea spune, cœ Fœgœrasîul sî-ar traĝe numirea dela vorbele mœĝîare *fa garas — grosîtîœ de lemn.* Se spune ádecœ, cum cœ la dîdirea ĉetœtîî lucrœtoriî luá platœ în bannî de lemn, de unde aŭ rœmas numele fortœretîeî. Dar' noî vœdîúrœm maî sus, cœ numele Fugros e mult maî vecîŭ, pre'n urmare neĉî e mœgîar; asîá dar' si anecdota merĝe în fum, ca multe altele de aĉeste anecdote si leĝende. Apoî „*grusîŭ,*" pre cît sĉim, este cuvînt oriĝinal turĉesc, si înseamnœ tot un feliŭ de monetœ, ear' Turĉiî sĉim cœ s'aŭ arœtat maî tîrdîŭ pe la noî, si sĉim, cînd ne-aŭ învœtîat a le numœrá banniî în limba lor. — Fortœreatîa Fœgœrasîuluî, de si mult scimbatœ pre'n repœrœĉîunî, e vrédnicœ de visitat pe de'n lœuntru.

11. Fœgœrasîul a fost ŭœ denioarœ sî líber báronat, ca sî Ĉetatea-de-Peatrœ (Ciovarîul), Deva si Gurĝîul si ca episcopul cœtólic. Domniî, numitî bœronî dupœ fortœretîele aĉestea, nu sta neĉî subt ascultarea voivoduluî Ardealuluî, neĉî subt a altor deregœtorî cœrdinalî, ĉí numaî subt apœrœmîntul reĝeluî. Eî aveaŭ jurisdiĉîune maî ca ĉea reĝeascœ în tinúturile lor; aveaŭ steagul (stindardul) lor, subt care îsî comîndá ostasiî la rœsboîŭ. Dar' bœronáturile líbere aŭ apus. Încœ la a. 1561 se înĉercœ́ însa-sî dieta a le cœlcá previleĝîurile si a îndœtorá si pe supusiî lor la purtarea uneî pœrtî de'n amarele sárĉinî, ĉe dîœĉeaŭ asupra întreĝeî pátriî. La 1607 si 1609 dieta deciœrœ́, cœ prinĉipele n'are a maî denumí bœronî líberî; cu toate aĉestea bœronatul Fœgœrasîuluî maî tinú pe un tîmp, cœĉî erá proprietatea prinĉipeselor. În dîllele luî Mihaîŭ Apafi nobilimea Fœgœrasîuluî aveá însœrĉinare a esí spre întîmpinarea prinĉipeluî, cînd veniá încoaĉe, si la plecarea luî a-l petreĉe.

Dupœ ĉe pîerdú Fœgœrasîul pe aî sœî putérniĉî domnî si proprietarî, tinutul ajunse subt comanda cœpitannuluî fortœretîeî; de aĉí este, cœ Administrœtorîul Fœgœrasîuluî poartœ titula de cœpitann primarîŭ pînœ în dîŭa de astœ-dî.

13. Mî-ar fi îndœmînœ a cuvîntá ĉe-va sí despre starea cultureî locuitorilor de'n pœmîntul Fœgœrasîuluî, dar' îmî e teamœ, cœ m'ar duĉe prea departe, cœĉî asîŭ fi silit a tœîá în spetîeletœtî, carî sînt neplœcute la multî. Atîta tótusî nu mœ pot contenní de a nu observá, cœ nu sĉiŭ, dela ĉe fœtœletate vine, cum cœ în Ardeal tocma tinúturile locuite maî mult de Rumînî sînt maî tare lipsite de scoale. Asîá în distriptul Fœgœrasîuluî pe'ntru 64 de lócurî, locuite, nu este neĉî ŭœ scoalœ mœcar ĝimnœsialœ, neĉî pe'ntru Rumînî, dar' neĉî pe'ntru vre un alt popor; asîá în comitatul Hunedoareî (tîara Hœtîeguluî) întins pe 77 de mille pœtrate, maî mare de cît toate alte tinuturî *) si locuit maî tot de Rumînî, afarœ de scolutîele militare, nu e neĉî mœcar ŭœ normœ de Doamne-ajutœ; asîá în distriptul Ĉetœtîî-de-Peatrœ (Ciovarîuluî) locuit numaî de

*) Singur asîá numita „*Vallea Hœtîeguluî*" cuprinde 33¼ de mile pœtrate (dupœ Lebrecht.)

Rumînĭ, domnešče întunérecul ši umbra morţiĭ. Če sœ dičem de Rumînii Ďiœranduluĭ, cum ší de cîmpíea Ardealuluĭ, pe unde ší scoalele sœtešcĭ sînt rœretœţĭ! sate întregĭ seaŭ maĭ întregĭ seaŭ maĭ pe jumœtate locuite în ţinúturile numite de nóbilĭ Rumînĭ afarœ de preut abĭá maĭ aŭ unul seaŭ doĭ inšĭ cunoscœtorĭ de carte rumîneascœ; de ačí vine, cœ la adunœrile ţinutale (mœrcale) ašĭá numiţĭ córtešĭ nóbilĭ merg cu sutele, nu spre a se svœtuí, čí spre a šĭœrbí de unealtœ altora ši spre a fače beţíĭ ši prostitučĭunĭ.

14. Mult mœ doare de ačeĭ oamenĭ, nœscuţĭ ca în puterea privilégĭurilor, če aŭ sœ fiœ apœrœtorĭ aĭ pátrieĭ, ear' nu de bajócurœ în opiniunea públicœ. Ščim noĭ, cœ orbul nu e de vinœ, deacœ s'a nœscut orb; darœ oare n'a sosit tîmpul, întru care ŭœ scoalœ, ŭœ înstitučĭune crestinœ, preuţĭ mult maĭ procopsiţĭ sœ le radĭœ sólďiĭ de pe lumina ocilor? Însœ destull.

§. 44.

Večĭetœţĭ de'n Ardeal.

(De'n *Foaea pe'ntru minte, ínimœ ši literœturœ.*)

1. De ší grosul vœndœlism all veacurilor trecute a prefœcut în nemic ŭœ mulţime mare de monuminte seaŭ scrise seaŭ ďidite de'n peatrœ ši metal; de ší un númœr însœmnat de večĭetœţĭ fúserœ în timpurile trecute duse de'n pátriea noastrœ ši ašĭœďĭate în museurĭ de alle ţĭœrilor strœine: tótušĭ de'n cînd în cînd dœ pœtriotul peste obĭepte de ačellea, pœstrate de'n vecime, carĭ deščeaptœ într'însul sîmţĭœmîntul čell putérnic ši dulče de a ĭubí ačell pœmînt, în all cœruĭa sîn se aflœ de atîtea sute de annĭ îngropate oasele ši čenušĭa strœbunilor sœĭ. Pœtrioţiĭ ščiŭ ši cunosc, seaŭ čell puţin aŭ prilej a šči ši a cunoašče monumintele pœstrate lor de'n vecime. Sînt cœrţĭ, musee ši alte culepčĭunĭ, cu carĭ se pot folosí; ši noĭ, de nu am fi fost poftiţĭ de curînd de cœtrœ uniĭ večinĭ aĭ nostri de'n D. D. Četitorĭ, poate, cœ socotĭam a fi de prisos

a maĭ înširá de poftorite orĭ lúcrurĭ cunoscute de maĭ nœinte. La noĭ Domnilor, între toate ţinúturile pátrieĭ čea maĭ clásicœ parte este vallea ši ţinutul Hœţĭeguluĭ de cœtrœ ameaďĭœ-ďi apus (sid-vest), ungĭul ačella all Ardealuluĭ, pe unde pre'n pasul numit: *Poarta de fier* ešim în Bœnnat. Aičĭ stœtuse ŭœ dinioarœ cœpitala Dačilor *Sœrmisegetuďia*, care apoĭ la a. 105 dupœ Crest a fost cuprinsœ de împœratul Trœĭann. În ačest ţinut fu ašĭœďĭatœ coloníea romannœ numitœ *„Ulpiea Trœianœ."* Dupœ aceasta urmeaďĭœ cu clœsičetatea coloníea numitœ *„Apulum"* în ţinutul, unde stœ astœ-ďĭ Bœlgradul nostru (Alba Julia seaŭ Alba Carolina) lîngœ Múrešĭŭ. Ŭœ descríere sistemáticœ a monumintelor pátrieĭ noastre încœ pînœ acum nu avem, însœ tótušĭ sînt isvoarœ bunišĭoare, de unde s'ar puté întocmí una, če sœ facœ destull ĭubitorilor de večĭetœţĭ. Înscripčĭunĭ avem pœstrate atît în istóriile pátrieĭ, cît ši în nœturœ. Nu va fi lucru de prisos a numœrá cîte-va dupœ cum aŭ ajuns pînœ la noĭ, de'n care lesne va puté încĭeĭá četitorĭul la maĭ multe lúcrurĭ interesœtive, ši va avé cáusœ a se mirá, cum Romanniĭ numaĭ în rœstîmp de 170 de annĭ, pînœ cînd domnirœ în Dáčiea, tótušĭ lœsarœ atîtea semne de îndústríe, de stœtorničíe în ţĭœrile ačestea ši de ŭœ culturœ înaltœ, dela care čeĭ rœmašĭ aiči dupœ dînšiĭ s'aŭ depœrtat atîta de mult.

2. Sœ četim cîte-va înscripčĭunĭ de'n coloníea Ulpiea Trœĭannœ.

1.

I. O. M.
ROMULO. PARENTI. MARTI.
AUXILIATORI. FELICIBUS. AUSPICIIS.
CAESARIS. DIVI. NERVAE.
TRANI. AUGUSTI. CONDITA.
COLONIA. DACICA. SARMITZ.
PER. M. SCAURIANUM.
EIUS. PRO. PR.

2.

IMP. CAES. TRAI.
PARTHICI. F. DIVI.
NERVAE. NEPOTI.
TRAIANO. HADRIANO.
AUG. PONTIFICI.
MAXIMO. TRIB.
POTESTA II. COS. II.
P. P. COL. ULPIA TRAIA-
NA. AUG. DACICA.
SARMITZ.

3.

IMP. CAES. DIVI. NERVAE. F.
TRAIANO. HADRIANO. AUG.
PONT. MAX. COS. III. P. P.
CUIUS. VIRTUTE. DACIA. IMP-
ERIO. ADDITA. FELIX. EST.
M. ARRIUS. Q. R. COL. UL-
PIAE. TRAI. ZARMITZ.
DEVOTUS. NUMINI. EIUS.
EX. VOTO. P.

4.

IMP. CAES. ANTONINO.
PIO. AVG. COLONIA.
ZARMIZAEGETHUSA.

5.

DIVO. VERO. PART. MAX. FRATRI,
IMP. CAESARIS. M. AURELI. ANTONINI. AUG.
ARMENIAS. MIDIC. GERMA. PARTIC. MAX.
TRIBUNC. POTESTATIS XXVII-IMI. V. P. P.
COS. III. PROCS.
COLONIA. ULPIA. TRAIAN. AUG. DAC.
SARMIZEGETUSA.

6.

I. O. M.
ET. FORTUNAE. SECUNDAE.
CAES. M. ANTONINI. IMP.
M. LICINIUS. COR. II. VIR.
COL. DAC. ZARMITZ. ET. FLA.
MEN. DIALIS. SIGNUM. IO-
VIS. EX. VETUSTATE. RE-
STITUIT.

7

DIVO.
SEVERO. PIO.
COLONIA. ULPIA.
TRAIANA. AUG.
DACIC. ZARMITZ.

8.

TIB. IUL. FLACCI.
LEG. AUG. PROVINC.
COL. ULP. TRAI. AUG. DAC.
S. COLOM. A. IMPERATOR.

9.

IMP. CAES.
M. ANTONIO. GOR.
DINO. PIO. FELICI.
AUG. PONTIF. MAX.
TRIB. POT. COS. P. P.
COLONIA. ULPIA.
TRAI. DACIC.
SARMITZ, METROP.
DICATISSIMA. NU-
MINI. MAIESTATI.
QUE. EJUS.

10.

C. CURTIO. C. F.
POLLIA. RUTIN.
TRIBUNO. LAEIC.
LEG. XIII. GEM. III. VIRO.
A. A. A. F. F.
COL. ULPIA. TRAIAN.
DACIC. ZARMITZ.

11.

M. PAPIRIO. M. F. COR.
PRAEF. COH. J. PANN. IN. DACIA.
PRAEF. RIPAE. TIBISSI. DANUVII.
CURATORI. PONTIS. AUG. IN. MOESIA.

II. VIRO. POP. PLEBO. ULPIA. TRAIA.
SAR. PATR. H. M. P.

12.

Q. IANUARIO. Q. F.
COLONIA. RUFO.
TAV. IO. FLAMINI.
Q. Q. PRIM. PRO. IMP.
ORDO. COL. ULP. TRI.
DACIC. ZARMIZEG.

De ac̄estea se pot aflá ŭœ mult̄ime în: *„Kölöseri Auraria Romano DACICA, Felmer, Historia Transsylvaniae; Hohenhausen. „Die Alterthümer Daciens.“* Insœ ac̄ella, care voind a-sĭ cĭstigá ŭœ cunos̄cint̄ĭœ viœ despre rœretatea s̄i pret̄ĭul maĭ multor monuminte vec̄ĭe de alle noastre, ĭĭ sfœtuim a nu as̄c̄eptá vre ŭœ descripc̄ĭune teoréticœ, care, cît sœ fiœ de bunœ, tótus̄ĭ te lasœ rec̄e, c̄e sœ-s̄ĭ ĭae ostenneala a întrá spre esîmplu în institutul vrédniculuĭ de nemurire comitele Batyáni la Bœlgrad, unde între alte multe va vedé culepc̄ĭune numismáticœ frumoasœ, precum s̄ĭ maĭ multe státue de alle d̄ĭeilor romannĭ s̄i grec̄ĭ, cum: a luĭ Apolo, Nemesis, Mitras, Diana, Mercurius, Genius s̄. a. As̄ĭá în vallea Hœt̄ĭegului la satul Grœdis̄c̄e (mos̄ĭea Domnuluĭ cœnc̄elarĭŭ de curte Alésiŭ Nopc̄ea), doritorĭul cœlœtorĭŭ va aflá în mijlocul unor rœmœs̄it̄ĭe de d̄idire vec̄ĭœ doŭe icoane marĭ de mosœic, de'ntre carĭ în c̄ea de'ntĭĭœ va vedé patru figurĭ în cip omenesc, adecœ pe Ac̄ile s̄ĭœd̄ĭind, pe Priam, c̄erînd în g̅enunc̄ĭe trupul luĭ Hector, pe Mercúriŭ stînd lîngœ dînsul s̄i pe Antomedon lîngœ Ac̄ile; ear în a doŭa icoanœ sînt c̄inc̄ĭ figurĭ, de'ntre carĭ treĭ se vœd a fi d̄ĭeit̄ĭe (una e Pallas), all patrule Mercúriŭ, ear' figura a c̄inc̄ĭa stînd, se socotes̄c̄e cœ doarœ ar fi Paris fiĭul luĭ Priam. Ac̄est pœvimînt de mosœic, s'a aflat în vara annuluĭ 1823, s̄i i s'a dat ŭœ descripc̄ĭune pe larg în Sibiĭŭ la a. 1825. Un lucru de mirare e mosœicul Romannilor, însœ despre ac̄easta vom vorbí altœ datœ.

§. 45.

Obic̄ĕĭurile furnic̄ilor.

(De Júliŭ Bœras̄iŭ.)

1. Cînd obserbœm maĭ bine furnic̄ile rós̄ie, atunc̄ĭ vedem patru, c̄inc̄ĭ, opt seaŭ d̄ĭec̄e „dame“ încung̅ĭurate de curted̄ĭannĭ, cariĭ s̄ĭœd într'ŭœ cœmarœ mare, s̄i carile îs̄ĭ petrec toatœ vieat̄ĭa, ca damele de'n „Arem,“ a fac̄e copiĭ s̄i a-ĭ cres̄c̄e. C̄ine sînt ac̄este dame? Ac̄este princ̄ipese regale, orĭ unde merg, toatœ lumea le întîlnes̄c̄e cu respept s̄i cu supúnere; Gŭárdiea s̄i curted̄ĭanniĭ lor saltœ s̄i joacœ nœintea lor; le veselesc, cum este dœtoríea curted̄ĭannilor cœtrœ suverannĭ. Cînd va c̄ine-va sœ ĭae reg̅ina dela ac̄es̄tĭ curted̄ĭannĭ, formead̄ĭœ un c̄erc împreg̅ĭurul eĭ; s̄i o ápœrœ; darœ cînd a luat c̄ine-va reg̅ina într'adevœr, atunc̄ĭ se nebunesc. Reg̅inele ac̄estea aŭ avut ŭœ datœ aripĭ. Dar' într'ŭœ d̄i aŭ pœrœsit furnicarĭul lor s̄i aŭ sburat în áer. Atunc̄ĭ toate furnic̄ile, c̄elle lucrœtoarĭe, soldat̄iĭ s̄i îngrijitoarĭele caseĭ, le-aŭ urmat. Darœ dupœ c̄e aŭ plecat, ŭœ mult̄ime de spionĭ s'aŭ adunat în toatœ t̄ĭara s̄i aŭ as̄c̄eptat pînœ cînd a cœd̄ĭut una de'n ac̄este femeĭ jos; în minutul ac̄esta le-aŭ cœd̄ĭut aripile s̄i de-atunc̄ĭ în coac̄e aŭ rœmas subt pad̄ĭa g̅eloasœ a toatœ colonĭea. Dar' ac̄eea c̄e prives̄c̄e la sœrmanniĭ sot̄ĭ, eĭ s̄ĭ-aŭ împlinit misiunea cu ac̄eastœ cœlœtorĭe. Orĭ-c̄e va fi soartea lor, orĭ sœ se încurc̄e în t̄ĭœsœturĭ de pœíng̅in, orĭ sœ cad̄ĭœ în gura unuĭ leŭ de furnicarĭŭ, orĭ sœ fiœ mîncat de vr'ŭœ pàsere, orĭ c̄ĭar sœ moarœ de foame, nímene de'n tot furnicarĭul nu se va mis̄c̄á ca sœ-l scape, cœc̄ĭ aŭ devenit de prisos în sot̄ietatea furnic̄ilor, s̄i în ac̄eastœ lume. De'n cuntrœ, deacœ ar fi murit una de'n sot̄iile ac̄estor bœrbat̄ĭ devenit̄ĭ de prisos, c̄e tînguint̄ĭœ s'ar fi fœcut! Cîte furnic̄ĭ, s̄ĭœrbitorĭ fidelĭ, ar sta d̄ille întreg̅ĭ lîngœ cœdavru, sœrutîndu-l s̄i lingîndu-l cu gura. C̄e desolac̄ĭune ar domní în furnicarĭŭ, pînœ cînd nu s'ar gœsí altœ damœ reg̅inœ, spre a împliní locul c̄elleĭ moarte!

2. Dar' mergînd maĭ departe, vedem ŭœ damœ și un un cœllariŭ (care se țin amîndoĭ de furnicĭ albe), cum sînt amîndoĭ încunğĭuratĭ de toate onorile regale și de submisiunea poporuluĭ lor. Dar' acestĭ suverannĭ sînt aleğĭverĭ și alesĭ (nu de mosčennire) și cunstituciunalĭ, cœcĭ eĭ îșĭ guvernœ poporul sub controla unor furnice bœtrîne, alese de cœtrœ poporul furnicarĭelor, ca representanțiĭ lor. Sœ obserbœm maĭ bine și o sœ vedem, cum ese toatœ coloníea furnicilor afarœ, suverannii lor în cap, mergînd ca sœ prindĭœ furnice roabe. La aceste lupte, ceĭ vingœtorĭ atacœ, bat și prind sub jug pe ceĭ vinșĭ, întocmaĭ ca la noĭ oameniĭ ceĭ forțĭ abuseadĭœ de forțĭa lor și subjugœ pe ceĭ slabĭ. Într'adevœr unul de'n lúcrurile celle maĭ interesœtive în vieațĭa furnicilor, sînt bœtœlíile lor.

3. Doŭe furnicarĭe (de furnicĭ, care se țin în lemn), cînd se aflœ unul de altul la ŭœ distînțĭœ micœ, trebuĭe sœ întrețĭĭœ rœsboĭŭ între dînsele. Asta este pe'ntru ŭœ necesitate a vĭețĭeĭ. Strade militarĭe largĭ merg dela fiœ-care furnicariŭ la altul, ca radĭele unuĭ cerc. De demineațĭœ pînœ seara sînt aceste strade acoperite cu furnicĭ, mergînd în coace, în colo fœrœ oardenne în cît, la întĭĭa vedere, se par, cœ nu ar fi dușmanne unele altora; dar' într'un minut și scena s'a scimbat: furnicile dela un furnicariŭ se pun într'ŭœ línie de bœtœlíe și aceste líniĭ opuse încep ŭœ bœtœlíe sîngeroasœ. Cînd lupta lor e aprinsœ, atuncĭ necĭ nu ĭaŭ în samœ alte pericĭe, cĭar' necĭ acellea de a fi sdrobite de peciorul omuluĭ. Dar' pe cînd dĭecimeadĭœ (dĭecĭuesc) bœtœlíile sîngeroase poporœcĭunea furnicarĭelor, ocupœcĭunile civile în amîndoŭe coloníile merg drumul lor ordenariŭ, și cînd a ținut lupta maĭ multe dille, atuncĭ earœ o întrerup șĭ-șĭ rœîncep lúcrurile celle pácînice.

4. Dar' nu numaĭ furnicĭ de-ŭœ spițĭœ (feliŭ), sușțin ŭœ luptœ între dînsele de'n cáusa unuĭ cîșcig seaŭ interes mœterial, ci de multe orĭ furnicĭ de diferite rase întrețin lupte înfricoșĭate, nu de'n vr'un interes, cĭ de'n cáusa uneĭ ure nœturale, ce aŭ unele cœtrœ altele. Așĭá a obserbat Huber ŭœ bœtœlíe între furnicile numite ercúlice și între cea maĭ micœ róșiœ ca sîngele, și aceastœ luptœ n'a avut necĭ ŭœ cáusœ vœdĭvœrœ. Huber a vœdĭut, cœ furnicile celle marĭ (ercúlice), carile șĭ-aŭ avut cortelul general în truncĭul unuĭ árbure, aŭ pœrœsit acest truncĭŭ și aŭ nœintat în línie dreaptœ de a atœcá în cuntra cetœțiĭ, reșĭedințĭeĭ furnicilor róșie. Celle așĭœdĭate (atœcate) s'aŭ apœrat numaĭ, dar' n'aŭ atœcat. Dupœ ce erá determinat cell de'ntĭĭŭ atac, și pe cînd celle marĭ aŭ rœsuflat ce-va; celle micĭ strîmtorate, s'aŭ grœbit și aŭ strœpurtat afarœ de'n cetate toatœ averea lor, ádecœ oaŭœle, larvele și maĭ cu samœ curtea lor regalœ cu damele princĭpese. Acest strœport a fost apœrat de ŭœ ceatœ de furnicĭ, soldațĭ, cariĭ aŭ depus aceste tesáure la alt loc, departe ca 50 de pașĭ dela cetatea lor. Dupœ ce s'a finit acest strœport, aŭ vrut celle marĭ sœ-șĭ rœînceapœ atacul, însœ acum aŭ primit celle róșiĭ și micĭ un ajutoriŭ putérnic de'n alle lor aflîndu-se la alt furnicariŭ vecin, și aceste puterĭ aliate aŭ bœtut pe celle ercúlice, în cît multe de'n elle aŭ rœmas roabe și aŭ suferit pe urmœ ŭœ moarte înfricoșĭatœ.

5. Furnicile róșie aŭ, ca șĭ unele state în América, ŭœ mare preamoare pe'ntru ținerea sclavilor; adecœ pe celle de ŭœ rasœ neagrœ, care le-aŭ fœcut roabe la vr'ŭœ bœtœlíe. Aceste furnicĭ negre sușțin lupte cît pot pe cîmpul de bœtœlíe, pe'ntru libertatea lor personalœ. Cînd se vœd strîmtorate, scapœ cell puțin oaŭœlœ, îndrœsnesc și trec între dușmanniĭ lor, espuĭîndu-se la cell maĭ mare pericĭŭ, numaĭ ca sœ scape aceste obĭepte prețioase. Cînd șcĭŭ, cœ aceste obĭepte sînt asegurate de gonirea dușmannuluĭ, elle singure, cu rœsœmnœcĭune se predaŭ roabe, mœcar tot de'n neamul cellor vecĭ, acelle de'n urmœ merg nœintea tirannilor lor cumunĭ, ĭĭ mîngœĭœ, ĭĭ ling și le daŭ de mîncare. În aceastœ stare șĭ-aŭ uĭtat elle pátriea; s'aŭ obicĭnuit cu sclœvíea. Dar' aceasta nu e de mirare, cœcĭ furnicile negre aŭ fost prinse roabe în tinereațĭa lor cea maĭ frágedœ, cîte ŭœ datœ încœ cĭar nœintea náșceriĭ lor. Tirannele furnicĭ fac aceasta de'n adins, ca sœ nu rœmîĭœ la robiĭ lor necĭ ŭœ suvenire de maĭ nœinte. Darœ

furnic̄ile negrĭe sînt lucrœtoarĭele c̄elle maĭ neobosite s̄i apœsate; elle aduc apœ s̄i fac lúcrurile celle maĭ grelle în casœ, pe cînd domniĭ lor, întocma ca cœllariĭ de'n veacul de mijloc, îsĭ petrec vieat̄ĭa pe cîmp în rœsboĭŭ, s̄i cînd vin a casœ, nu fac nemic, de cît s̄ĭœd jos pe pœmînt s̄i lasœ pe alt̄iĭ grija, sœ-ĭ nutreascœ, sœ le aducœ cĭar pînœ la gurœ, nutremîntul lor.

6. S'aŭ fœcut ŭœ c̄ercare puĭîndu-se într'ŭœ cutíe furnic̄ĭ amestecate rósie bœtœĭaose împreunœ cu larvele lor, s'aŭ pus acolo s̄i pœmînt de d̄idit s̄i mĭere de mîncat; pe urmœ obsœrbînd, aŭ vœd̄ĭut, cœ c̄elle bœtœĭoase îmblaŭ ca amet̄ite, nu s̄c̄iaŭ, c̄e sœ facœ nec̄ĭ de'n pœmînt nec̄ĭ de'n mĭere, dar' larvele lor eraŭ pœrœsite cu totul. Negres̄it cœ ac̄este furnic̄ĭ împreunœ cu larvele lor ar fi murit de foame în míjlocul ac̄esteĭ abundînt̄ĭe, deacœ n'ar fi avut esperiemintele lor milœ de elle, puĭînd acum în cutíe s̄i ŭœ singurœ furnicœ neagrœ (rob); ac̄eastœ furnicœ singurœ a clœdit ciliut̄ĭele pe'ntru toate c̄elle-lalte, a nutrit larvele, a dat de mîncare s̄i c̄ellor marĭ; într'un cuvînt ea a adus oardennea, lucrarea s̄i orînduea-la întru ac̄eastœ coloníe pœrœsitœ.

7. Dar' ac̄este furnic̄ĭ negre, care fac toate lúcrurile în economíea furnic̄ilor, devin cu tîmpul (ca s̄i uniĭ s̄ĭœrbĭ fidelĭ în casele oamenilor), despot̄ĭ în casœ cĭar cœtrœ domniĭ sœĭ. As̄ĭá s̄i furnic̄ile doamne bœtœĭoase aŭ dátinœ, sœ easœ de'n furnicarĭŭ afarœ, numaĭ cînd o c̄ere ac̄easta binele coloníeĭ, ádecœ de a o apœrá în cuntra unuĭ dus̄mann seaŭ de a aduc̄e prada de afarœ; apoĭ întîmplîndu-se ca sœ rœvinœ a casœ fœrœ pradœ, furnic̄ele sĭœrbitoarĭe le primesc foarte rec̄e, ba de multe orĭ nec̄ĭ nu le lasœ sœ între în casœ; apoĭ cînd vor sœ între cu sila acolo, vin multe tínere de alle lor, s̄i le gonesc afarœ.

8. Unele de'n furnic̄ĭ aŭ nu numaĭ sclavĭ, darœ s̄i vac̄ĭ de lapte. Adecœ este un însept numit pœducĭ de frund̄ĭœ (Blatta), care scoate de'n corpu-sĭ ŭœ d̄ĭamœ dulc̄e, care o adunœ la felĭurimĭ de frund̄ĭe s̄i florĭ. Eatœ cum trœtead̄ĭœ ŭœ furnicœ ac̄est însept. Furnica merg̃e la dînsa, o mîngœĭœ; atunc̄ĭ pœducĭele, de plœc̄ere s̄i recunos̄c̄intĭœ scoate de'n corpu-s̄i cîte-va picœturĭ dulc̄ĭ, de carĭ se desfœtead̄ĭœ furnica. As̄ĭá dar' pœducĭĭ de frund̄ĭœ s̄ĭœrbesc furnic̄ilor întocmaĭ ca vac̄ile cu lapte noŭe oamenilor.

9. Dar' furnic̄ele aŭ într'însele s̄i felĭurimĭ de petréc̄erĭ; joacœ, se lovesc de'n glumœ s̄i saltœ una cu alta cu alaĭŭ, ca bœet̄iĭ es̄ind de'n scoalœ.

Huber, ac̄est admirávœr înt̄ĭœlept, care a descoperit misterĭele viet̄ĭeĭ furnic̄ilor, d̄ic̄e: *„am trecut într'ŭœ d̄i nœintea uneĭ coloniĭ de furnic̄ĭ de lemn, s̄i îndatœ am vœd̄ĭut, cœ elle astœ-d̄ĭ nu fac nec̄ĭ ŭœ lucrare; cu toate ac̄estea am vœd̄ĭut, cœ toatœ coloniea erá într'ŭœ mis̄care mare. Uĭtîndu-ne maĭ bine, am vœd̄ĭut, o! c̄e mirare! Furnic̄ile jucaŭ cu pec̄ĭoarele de îndœrœpt, tot de ŭœ datœ aŭ atins una pe alta cu capul, par' cœ s'ar fi învitat una pe alta la joc. Un minut maĭ pe urmœ, aŭ înc̄eput a glumí una cu alta, luîndu-se una cu alta de pec̄ĭoare seaŭ de gurœ lovindu-se s̄i c̄. l.*

10. Dar' furnic̄ile de'n pœmînt aŭ ŭœ petréc̄ere, cînd se ĭaŭ una pe alta în gurœ seaŭ în cîrcœ, s̄i se strœpoartœ întocmaĭ ca pisica mít̄iĭ sœĭ. Dar' cînd larvele li-s'aŭ îngropat sub ruinile unuĭ furnicarĭŭ dœrîmat, ear' le scot afarœ s̄i le strœpoartœ pe spinare-s̄ĭ.

11. O c̄e mare s̄i înteresœt̄ivœ este ac̄eastœ lume a furnic̄ilor, care o cœlcœm cu pec̄ĭoarele noastre! O cît de mare este înt̄ĭœlepc̄ĭunea s̄i puterea, care res̄ĭede în toate fiint̄ĭele însuflet̄ite cĭar s̄i într'un însept as̄ĭá de mic, ca ŭœ furnicœ! Cît de frumoasœ este cartea nœtureĭ, unde cĭar literele c̄elle maĭ mic̄ĭ, sînt as̄ĭá de înteresœt̄ive, as̄ĭá de admirávere! Cît de releg̃ios s̄i moral este studíul nœtureĭ, care ne aratœ mœrimea creatorĭuluĭ în toate ópurile (lúcrurile) luĭ! Studíul înseptelor este negres̄it unul de'n rámurile c̄elle maĭ înteresœt̄ive în istóriea nœturalœ s̄i studíul furnic̄ilor este cœpitulul c̄ell maĭ înteresœt̄iv în studíul înseptelor.

§. 46.

Limbele animalelor.

(De Júliŭ Bœrasĭŭ.)

1. Aŭ şĭ animalele un felĭŭ de limbœ între dînsele seaŭ nu? — Čercĕtœrile şi obserbœčĭunile moderne aŭ probat cœ aŭ. Şi aşĭá trébuĭe sœ fiœ, cœčĭ orĭ če animal are putere sîmtitivœ, adecœ este în stare a sîmtí plœčere şi durere; apoĭ unde este sîmtirea plœčeriĭ seaŭ a dureriĭ, acolo trébuĭe sœ aĭbœ animalul şi un mijloc, pre'n care sœ-şĭ arate ačeastœ sîmtire, fiœ macar pre'n orĭ če sœmn seaŭ glas. Dar' putem sœ mérgem şi maĭ departe, şi sœ ne întrebœm: deacœ animalele îşĭ întĭœleg limbele lor, adecœ deacœ semnele date de cœtrœ un animal spre a rœspicá oare-şĭ care sîmtire, deacœ, dic, sînt ačeste semne întĭœlese tuturor? Dar' şí la ačeastœ întrebare aŭ dat čercĕtœrile nœturœliştilor un rœspuns afirmœtiv, cœ ádecœ maĭ toate spitĭele (felĭurile) de animale aŭ un felĭŭ de limbœ întĭœleasœ de toate insele ačesteĭ spitĭe, ačeastœ limbœ poate sœ fiœ fisiognómicœ, ádecœ produsœ pre'n nişče semne date cu diferite mişcœrĭ alle unuĭ membru de'n corpul lor (limbœ pe'ntru vedere), seaŭ produsœ pre'n nişče súnete hotœrîte, carĭ le scot cĭar în felĭurimĭ de módurĭ (limbœ pe'ntru audire.)

2. La animalele čelle maĭ de jos în scara fiintĭelor animale, ádecœ la însepte, unde nečĭ deferintĭa secselor nu esistœ, pr'en urmare nečĭ un ins (îndivid) animal n'are trebuintĭœ de alt ins de asémene spitĭœ, acolo nu gœsim nečĭ ŭœ urmœ de cumunicœčĭune între dînsele, pe cînd la toate animalele de maĭ sus gœsim un felĭŭ de cumunicœčĭune a sîmtirilor, mijločite orĭ pre'n semne orĭ pre'n glas. Cu cît e maĭ deplinœ puterea întĭœlesualœ la un animal, cu atîta limba luĭ e maĭ cumplinitœ şi maĭ hotœrîtœ.

3. Cumunicœčĭunea sîmtirilor pre'n súnete audívere o gœsim maĭ cu samœ la treĭ clase de'n čelle maĭ depline alle animalelor, ádecœ la titĭoase, la páserĭ şi la tîrîtive; peščiĭ

în génere nu scot glas, afarœ numaĭ de ŭœ spitĭœ de pešče (Trigla), care, cînd este prins, scoate un glas gros. Cu cît ne suim maĭ sus dela tîrîtive cœtrœ om, cu atîta gœsim limba súnetelor de'n če în če maĭ desvoltatœ şi maĭ deplinœ, pe cînd, cu cît ne pogorîm pe de altœ parte dela tîrîtive maĭ în jos, gœsim limba vederiĭ, ádecœ, cumunicœčĭunea simtirilor mijločitœ pre'n semne vedívere, tiind loc limbeĭ sunarĭe.

4. La însepte, limba vedívœrœ e foarte rœmœrcavœrœ, precum la albine aşĭá şí ŭœ multime de alte însepte, aŭ nişče fire sîmtitoarĭe numite antenne (Antennes), če le şĭœrbesc, ca un telegraf, spre a esecutá felĭurimĭ de mişcœrĭ, de'ntre carĭ fiœ-care însœmneadĭœ cîte un če deosebit. Într'alt loc am vœdĭut, cœ albinele se búcurœ cu deosebire şi de ŭœ limbœ sunarĭœ, dar' sí limba lor vedívœrœ e foarte înteresîntœ. Cînd a întrat, spre esîmplu, ŭœ albinœ streinœ seaŭ altœ înseptœ în stup, atunčĭ albinele stupuluĭ, carĭ o vœd, îşĭ cumúnicœ una alteĭa ačeastœ noutate pre'n antenne, ádecœ, una atinge pe alta cu antennele eĭ întru un mod deosebit. Cînd s'a omorît seaŭ s'a prins regina stupuluĭ îşĭ cumúnicœ una alteĭa ačeastœ veste împortœtivœ pre'n antennele salle, carĭ le încručişĭadĭœ (X). Fiœ-care albinœ vœdĭînd ačest sœmn, îl întĭœlege şi într'un minut se respîndešče ačeastœ veste întristœtoarĭœ în tot stupul, şi îndatœ în ačest loc, unde a domnit pînœ acum, ŭœ oardenne admirávœrœ, se aratœ ŭœ turburœčĭune mare: toate par'cœ cáutœ če-va şi nu gœsesc; cœpeténniea statuluĭ lipsešče, şi toate lucrœrile stupuluĭ sînt pœrœsite.

5. Cînd însœ îşĭ pĭerde regina antennele salle, seaŭ cînd i le-a tœĭat čine-va, atunčĭa şĭ-a pĭerdut domnĭea, cœčĭ a pĭerdut mijlocul, pre'n care a putut sœ se întĭeleagœ cu poporul sœŭ, cœčĭ cu antennele împinge ea pe albinele lucrœtoarĭe ca sœ lucredĭe; apoĭ dupœ če îşĭ pĭerde regina autoritatea, încurcœtura čea maĭ mare domnešče în stup. Dar' şi albinele vrînd a mîngœĭá pe regina sa, şi a-ĭ arœtá supúnerea lor, o fac cu antennele; apoĭ şí regina ear' cînd e multĭœmitœ de vr'ŭœ albinœ lucrœtoarĭœ, o mîngœĭœ într'un modŭ pœrticular cu

antennele. D. Latreille a probat pre'n esperiminte, cœ tœĭînd antennele albinelor, nu maĭ sînt în stare a gœsí necĭ drúmul la stup. şi se rœtœcesc, pre'n urmare antennele le şĭœrbesc ca un cunducœtorĭŭ strœmural (înstimptual).

§. 47.

Marea moartœ.

(De Júliŭ Bœraşĭŭ.)

1. Între obĭeptele curioase şi vestite pe fatĭa pœmîntuluĭ, este şí marea moartœ, seaŭ lacul de Asfalt de'n Pœlestina. Elenniĭ şi Romanniĭ vorbĭaŭ cu un feliŭ de spaimœ de aceastœ mare, care omoare pe toţĭ, cîţĭ se aprópiœ de dînsa. Arabiĭ aŭ ŭœ provorbœ care dice: *„cine îşĭ ĭubesce vieaţĭa sœ fiœ departe de marea moartœ!“* Dar' istóriciĭ (istóriografiĭ) isrœelitĭ, maĭ cu samœ vestitul istóric şi general isrœeleann anume Iosef Flváiul, dice despre aceastœ mare: *„nu numaĭ cœ necĭ un pesce nu poate trœí într'însa, dar' necĭ ŭœ pásere nu sboarœ în áer pe de-asupra eĭ: cœ poate un om sœ se primble cu pecĭoarele pe aceastœ mare, şi sœ nu se cufunde, dar' peste puţin tîmp este în pericĭŭ de moarte, de'n cáusa aeruluĭ stricat, ce domnesce acolo.“*

2. Dar' pe'ntru noĭ are aceastœ mare un înteres mare, cînd ne adúcem aminte de vestirea bíblieĭ (genes. XIX), unde dice, cœ s'a întîmplat acolo cu miĭ de anni înnœinte, ŭœ cœtœstrofœ mare físicœ, carea a dœrîmat oraşĭele Sodoma, Gomora şi încœ alte treĭ oraşĭe, a îngropat pe toţĭ locuitoriĭ sub ruinele lor, şi pe urmœ s'a format acolo ŭœ mare (marea moartœ), în locul uscatuluĭ de maĭ nœinte. Aşĭá dar' marea moartœ este un argumînt pe'ntru istóriea sacrœ.

3. De'ntr' aceste împrejĭurœrĭ, este marea moartœ un obĭept de curiosœtate la toţĭ oameniĭ de sciinţĭe, cœlœtorĭ în rœsœrit; însœ greutatea şi pericĭul, cu care e cumbinatœ ŭœ cœlœtoríe cœtrœ acest loc sœlbátic şi rœtras de toate locuinţĭele umane, aŭ fœcut, de puţinĭ cœlœtorĭ aŭ cutedĭat, sœ viditedĭe marea moartœ. Cell de pe urmœ cœlœtorĭŭ, ce a viditat aceastœ mare nœinte de cîţĭ-va annĭ, este acœdemicul, domnul Saulci. În opul sœŭ (voyage autour de la mer morte), descrie toate greutœţile, şí pericĭele ce a întîmpinat în aceastœ cœlœtoríe.

4. Dar' notiţĭele celle acurate despre acest obiept interesœtiv, le cetim într'un rœport all D-luĭ Boussingault cœtrœ academiea de'n Pœris, dela 30 Iuniŭ 1857. Eatœ cœ copiœm aicĭ puntele celle maĭ înteresœtive de'n acell rœport.

5. Marea moartœ, dice Boussingault, are numirea aceasta de'n cáusa, cœ apa eĭ este atît de sœratœ, în cît pescíĭ nu pot sœ trœeascœ într'însa, dar' se numesce şí lacul asfáltic seaŭ asfáltit, fiind-cœ de'n tîmp în tîmp se gœsesce pe suprœfaţĭá luĭ ŭœ mulţime de bucœţĭ de asfalt, un feliŭ de smoalœ seaŭ de pœcurœ, solidœ şi tare ca peatra. Pusœcĭunea luĭ aratœ ŭœ circumstînţĭœ foarte remœrcávœrœ, ádecœ se aflœ într'ŭœ valle atît de adîncœ în cît nivellul mœriĭ moarte este cu 400 de metri maĭ jos, decît nivellul mœriĭ mijlocĭe şi all oceannuluĭ. Cu drept cuvînt dice Humbold: aicĭá avem ŭœ ivicĭune cu totul strœordenariœ, ádecœ: cœ un loc aşĭá de întins (30 mile lungime şi şĭese lœrgime) şi numaĭ 60 de mile geografice depœrtat de mare, sœ fiœ aproape cu 1000 de pecĭoare maĭ jos decît nivellul mœriĭ! Rîul Iordan se rœvarsœ în aceastœ mare.

6. În cursul acestuĭ veac aŭ viditat maĭ mulţĭ cœlœtorĭ marea moartœ, uniĭ aŭ şí fœcut acolo cercetœrĭ de sondagĭŭ (spre a mœsurá adîncimea eĭ), d. e. Irlœndeannul Cottigan, în annul 1835, întrînd pre'n Iordan în aceastœ mare, într'ŭœ luntre, unde a rœmas cincĭ dille spre a face feliurimĭ de sondágĭurĭ, a fost atœcat acolo de ŭœ boalœ mortalœ, şi îndatœ dupœ ce s'a întors de'n aceastœ cœlœtoríe la Ierusœlim, a şi murit. — În annul 1837 aŭ încercat domniĭ Moor şi Beec, a face de'n noŭ cercetœrĭ într'ŭœ luntre pe marea moartœ; dar' şí aceştĭa aŭ fost prinşĭ de ŭœ ostennealœ şi de ŭœ pátimœ aşĭá de grea, în cît aŭ fost siliţĭ a pœrœsí aceastœ lucrare.

În annul 1847, s'a fœcut ŭœ noŭœ încercare pe'ntru studîul mœriĭ moarte, dar' sĭ aceastœ încercare s'a terminat cu moartea acelluĭ ce a întreprins'o, adecœ a locotiintelui Molyneux, oficîariŭ de'n mœrina frînceascœ. Ell a murit de lîngoare, dupœ ce a rœmas cîte-va dille în luntre pe aceastœ mare.

7. Ŭœ espedicîune nœealœ, cumpusœ de locotiintele Lynx si de 20 matrodĭ de'n mœrina statelor unite de'n America, a fost maĭ fericitœ; cœcĭ ea a plutit mult tîmp pe marea moartœ a fœcut acolo felîurimĭ de sondágîurĭ si alte obserbœcîunĭ fisice si geométrice, si cu toate acestea nimine de'n trînsiĭ n'a murit. Eatœ cœ espunem aicîá nisce obserbœcîunĭ foarte înteresœtive, luate de'n notitîele numituluĭ oficîariŭ americann.

8. La 18 Aprile 1847, a întrat aceastœ espedicîune nœealœ pre'n gura Iordannuluĭ în marea moartœ, în doŭe luntri de fîer. Marea aceasta erá atuncîá asîá de întœrîtatœ, în cît aruncá válurile peste matrodĭ, si aceste válurĭ eraŭ atît de sœrate si de tarĭ, în cît ardeaŭ ociĭ si budîele mœrinarilor. Dar' pe cînd acest urœgann se urmá pe suprœfatîa mœriĭ pe 'mpregîurul acestuĭ cœdîann sœrat sĭ întœrîtat nu erá maĭ putin amerintîœtoriŭ; cœcĭ marea moartœ e încungîuratœ de muntĭ negri si golĭ, fœrœ vr'ŭœ urmœ de vegetœcîune, si de pe coastele lor curg rîurĭ cu ape stricate, avînd ŭœ odoare de pucîoasœ foarte nesuferitœ. Dupœ cîte-va oare, dice Lynx, marea s'a liniscit, si atuncĭ ne-am putut încredintîá, cœ Arapiĭ aŭ dreptate cînd dic: cînd marea moartœ e în linisce se înfœtisîeadîœ ca plumbul topit.

9. La 20 Aprile demineatîá áerul aveá ŭœ stîmpœrœturœ de 27 centigrade; suprœfatîá mœriĭ erá nétedœ si lucitoarîœ ca ŭœ oglindœ. La 10 oare nœinte de amîadîœ di, termometrul arœtá în umbrœ gradul 31° centi. Sara între oara 8 si 9, cînd a întunecat, marea erá acoperitœ c'ŭœ luminœ mare, spuma válurilor lucîá si fœceá ca tîermuriĭ stîncile negre, si grœmœdile de lemne pútrede, ce eraŭ pe dînsele, eraŭ învœlite într'ŭœ luminœ fantásticœ si îngroditoarîœ. Dar' în tîmpul noptiĭ s'a rœspîndit ŭœ odoare foarte tare de pucîoasœ, si fiind cœ apa mœriĭ în sine n'are odoare de pucîoasœ, de aceea dice locutiintele Lynx, trébuîe sœ proviîœ aceastœ odoare de'n bœltĭ si de'n isvoarœle cu apœ pucîoasœ, care încúngîurœ aceastœ mare. Aceastœ odoare a fost sîmtitœ toatœ diŭa dela 24 Aprile; stîmpœrœtura áeruluĭ se suîá atuncĭ la 33° cent: fiœ-care de'n noĭ. prourmeadîœ oficîarîul, se luptá c'ŭœ sîmtire de ostennealœ si slœbicîune foarte mare. La 26 Aprile la 4 oare demineatîa, termometrul arœtá 30° cent.; în minutul acesta ne-am aflat lîngœ muntele Usdom, împregîurul cœruîa toatœ tîara erá devœstatœ si desîartœ. Pe ŭœ parte a mœriĭ se vedeá ŭœ cîmpîe acopetitœ de cîtimĭ de sare, pe partea ceealaltœ eraŭ stîncile neproducœtive, de Moab; în partea meadîœ-diŭalœ, se vedeá earœ cîmpîe de sare, vestitœ pe'ntru bœtœlîile sîngeroase, ce aŭ avut acolo Isrœilenniĭ cu Moabitenniĭ. Dar' cœtrœ meadîœ-noapte, unde erá învœlitœ marea într'un nor rosîu, se vedeá ruinele Sodomeĭ si Gomoreĭ. Lumina soareluĭ erá atît de mare, în cît producéá durere de ocĭ, si omul se sîmtîá rœsuflînd greŭ, ca si cînd s'ar aflá într'un cuptoriŭ. Necĭ ŭœ pásere nu se vedeá sburînd în áer, necĭ un pesce nu s'a putut descoperí într'acest abis sœrat, pe care plutîá acum amîndoŭe luntrile noastre, pe aceastœ mare bidîarœ, care nu rabdœ în sînul sœŭ necĭ ŭœ fiintîœ viœ.

10. Dar' în minutul acesta, aŭ vœdîut mœrinariĭ în direpcîunea ruinilor Sodomeĭ si Gomoreĭ, ca ŭœ coloanœ de sare si ne-aŭ adus aminte de aceea ce dice istóricul Iosif, cœ ádecœ lîngœ marea moartœ, se vede sĭ acum ŭœ coloanœ de sare, despre care dice trœdœcîunea, cœ devine de'n corpul sotîeĭ luĭ Lot, care neascultînd oardennea îngeruluĭ s'a uîtat înœpoĭ, si îndatœ, cum s'a uîtat, s'a scimbat într'ŭœ coloanœ de sare. Însœ cœlœtorîul D. Saulci obsœrbœ, cœ fœrœ multe cœutœrĭ gœsesce cine-va la tîœrmurile mœriĭ moarte, nu ŭœ coloanœ, ci pînœ la 200 coloane seaŭ cilindri de sare, stînd ridicatĭ în sus pe cîmp, de'ntre care nu putem sci segur, care este rœmas dreaptœ suvenire de la femeea luĭ Lot, nepotuluĭ pœtriarculuĭ Avram.

11. Între 3 și 4 oare dupœ amiadíœ d̄i, cœldura s'a fœcut așiá de tare, în cît arœtá termometrul în umbrœ 39° c̄ent.! Vîslașiĭ noștri eraŭ ostenniț̄ĭ; am desbœrcat la partea meadīœ-d̄iŭalœ, la locul c̄ell maĭ trist care am vœd̄ĭut în lume. Násturiĭ (bumbiĭ) dela haĭnele noastre eraŭ ferbinț̄ĭ, parcœ-ĭ pusese c̄ine-va în foc. Ac̄eastœ cœldurœ a crescut pînœ la oara 5, atunc̄iá termometrul a arœtat 41 gráduri. Dar' cœldura c̄ea maĭ mare, care am obserbat'o acolo, erá la opt Maĭŭ, cœc̄ĭ atunc̄ĭ arœtá termometru 43°! Noĭ ne obic̄ĭnuisem atunc̄ĭ cu cœldurĭ marĭ, de ac̄eea la 27 Aprile demineaț̄iá, fiind ŭœ stîmpœrœturœ de 28°, oamenii noștri se vœĭtaŭ de frig. La 28 Aprile cœtrœ sarœ, am cunstœtat ŭœ ivic̄ĭune curioasœ, ádecœ: am aruncat un call în mare și am vœd̄ĭut cœ callul stœ drept, nec̄ĭ nu se înneacœ, nec̄ĭ nu e aruncat afarœ. Dar' afarœ de astea un om, care de sine s'a aruncat în apœ, a rœmas și ell pînœ la pĭept în apœ, și apa la ț̄inut drept în sus, fœrœ ca sœ facœ ell vr'ŭœ mișcare, cu toate ac̄estea marea erá într'ac̄est loc de ŭœ adînc̄ime de 194 at̄ĭe (cîte 6 stînjinĭ atiá). Pre'ntrac̄este esperemiute ne-am încredinț̄ĭat, cœ nœtiá). Pre'ntrac̄este turœliștiĭ vecĭ aveaŭ dreptate, cînd d̄ic̄eaŭ: cœ în marea moartœ nime nu se poate înnecá.

12. Ac̄eastœ espedic̄ĭune, de șí n'a pĭerdut nec̄ĭ un om în peric̄ĭoasa eĭ cœlœtoríe pe marea moartœ, și oamenii s'aŭ întors sînœtoșĭ la Beirut, însœ cînd aŭ ajuns acolo, locoț̄iintele Deale tot a fost jertfa întreprinderiĭ temeraríe; ell purtá în sîne sœmînț̄iá uneĭ pátime mortale, care a luat'o dela marea moartœ și îndatœ cînd a ajuns la Beirut, a șí murit.

13. Apa mœriĭ moarte a fost anœlisatœ de cœtrœ uni cĭemiștĭ c̄elebriĭ, cariĭ aŭ gœsit într'însa nu numaĭ sare de mare și alte sœrurĭ minerale peste mœsurœ, dar' șí argint (clorur de argint) și brom în cîtimĭ marĭ. Pre'ntr'ac̄easta ne putem espicá ac̄ellea, c̄e povestesc̄e Pliniŭ, cînd d̄ic̄e: cœ c̄eĭ avuț̄ĭ în Roma-șĭ aduc̄eaŭ apœ de'n marea moartœ, ca sœ se scalde într'însa, ca într'ŭœ apœ vindecœtoarĭœ de multe pátimĭ; cœc̄ĭ se vede, cœ Bromul c̄e e cuprins în ac̄eastœ apœ, care este un leac foarte putérnic, a produs ac̄este urmœrĭ.

14. Eatœ c̄e fac̄e admirávœrul curag̃iŭ șc̄iinț̄ial, care înspirœ cœlœtoriĭ de acum de dorinț̄ia ferbinte la descoperirĭ noŭe, fœrœ sœ se teamœ de vr'un peric̄iŭ. Eatœ, d̄ic, cœ ac̄easta a fœcut sœ ridic̄e vœlul misterios, care acoperiá de miĭ de annĭ istóriea mœriĭ moarte, ac̄elluĭ loc urg̃isívœr și mortal într'un colț̄iu all Palestineĭ, unde sînt ruinele orașĭelor cufundate de patrud̄ĭec̄ĭ de veacurĭ, unde e mormîntul uneĭ lumĭ vecĭe, un mormînt strœordenarĭŭ produs pe'ntr'ŭœ cœtœstrofœ asémenne strœordennarĭœ, a cœriĭ memoríe a cunsœrbat'o Bíbliea, c̄ell maĭ vecĭŭ și c̄ell maĭ venerat op la nœc̄ĭunile c̄ivilisate.

§. 48.

Neaŭa și miracĭele eĭ.

(De Júliŭ Bœrașĭŭ.)

1. „*Cînd se întîmplœ minunile în toate d̄illele, nu maĭ sînt minunĭ,*" d̄ic̄e ŭœ provorbœ: ac̄easta o putem aplecá la d̄ĭœpadœ. Cînd a încetat un lucru a deșc̄eptá sîmț̄ĭurile noastre curioase dupœ lúcrurĭ noŭe, atunc̄ĭ nec̄ĭ nu maĭ este în stare a defig̃e și a aț̄intí gîndurile noastre, șĭ-a pĭerdut tot interesul pe'ntru noĭ; nu maĭ este admirávœr, nu maĭ este mirœc̄ĭos. Cu toate ac̄estea multe lúcrurĭ foarte obec̄ĭnuite, și de toate d̄illele, sînt lúcrurile c̄elle maĭ admirávere, și multe lúcrurĭ, care le cœlcœm în toate d̄illele cu pec̄ĭoarele, sînt maĭ misterioase și maĭ mirœc̄ĭoase, decît alte lúcrurĭ, care ni se înfœț̄ișĭead̄ĭœ rar la ŭœ depœrtare mare, și numaĭ pe'ntru foarte puț̄in tîmp. Cînd începînd toamna cade întîĭa-șĭ-datœ nea și copiiĭ se búcurœ și admirœ fulg̃iĭ de d̄ĭœpadœ, cariĭ cad de'n c̄erĭŭ, pe cînd oamenii crescuț̄ĭ nec̄ĭ nu ĭaŭ în bœgare de samœ, cît de puț̄inĭ sînt într'adevœr ac̄eștĭ oamenĭ crescuț̄ĭ, cariĭ șc̄iŭ, cœ ac̄eștĭ fulg̃ĭ de d̄ĭœpadœ sînt plinĭ de misteríe mirœc̄ĭoase, carĭ nec̄ĭ ŭœ înț̄ĭelepc̄ĭune omeneascœ nu le-a espicat pînœ acum?

2. Neaŭa n'are pe'ntru toț̄ĭ oamenii ac̄eea-șĭ vœloare; cœc̄ĭ pe'ntru poet este neaŭa îmbrœcœmintea de sœrbœtorĭ a

erneĭ, pe'ntru agricultorĭul práptic este neaŭa apœrœtorĭul semintĭelor puse în pœmînt în toamna trecutœ; pe'ntru locuitoriĭ de deşĭerte în tĭœrile friguroase, este d̄ĭœpada cîte ŭœ datœ un demon îngrod̄itorĭŭ, care aduc̄e moarte şi peric̄ĭune, cînd vine însoţitœ cu vînt tare şi rec̄e (crivœţĭŭ), atunc̄ĭ cînd îngroapœ muntĭĭ de nea sate întreḡĭ cu locuitoriĭ lor sub grœmœd̄ile lor apœsœtoarĭe. Dar' la locuitoriĭ de ţĭœrĭ muntoase este neaŭa ŭœ necomodœtate mare, cœc̄ĭ se grœmœdeşc̄e pe acoperişĭele caselor, şi înœintea uşilor şi ferestrelor, şi ameninţĭœ asfelĭŭ, sœ spargœ casa încid̄ĭind'o de toate pœrtile, în cît sœ nu poatœ nime eşí de'ntr'însa; apoĭ pe vîrfurile ac̄estor munţĭ înalţĭ se aflœ ŭœ d̄ĭœpadœ etearnœ; fiœ-care atom de d̄ĭœpadœ are acolo ŭœ vîrstœ aşĭá de mare, cît şí lumea şi cînd va vení primœvara, d̄ĭœpada se va pogorî de'n înœltimea muntilor la valle, formînd nişc̄e nœmeţĭ (avalanches) îngrod̄itorĭ, cariĭ sdrobesc pe drumul lor oamenĭ şi animale, case şi sate întreḡĭ, în urmœ orĭ c̄e gœsesc în drumul lor, în cît devin foarte supœrœtorĭ; apoĭ în ţĭœrile polare pœmîntul este acoperit cu grœmœd̄ĭ de ac̄eastœ púlbere îngĭeţĭatœ, în cît se cufundœ pec̄ĭorul cœlœtorĭuluĭ în asémene grœmœd̄ĭ, şi nu poate înœintá; dar' şí în casele oamenilor întrœ pre'n crœpœturele uşilor, se pune pe páturile lor şi vátœmœ ociĭ si plumînele locuitorilor de pe la pólurĭ. Cînd se micşĭoread̄ĭœ ḡerul polar c̄e-va, atunc̄ĭ ac̄ellea, care s'aŭ format sus în atmosferœ, se lipesc una de alta şi formead̄ĭœ nişc̄e stelle mic̄ĭ îngĭeţĭate şi foarte regulate în foarma lor, avînd maĭ tot de-a una şĭese rad̄ĭe (aşĭá: •).

3. Puterea creœtoarĭœ a nœtureĭ nu e nec̄ĭ ŭœ datœ în repáus, fiœ mœcar şí earna cînd s'aŭ desbrœcat plîntele de verdeaţĭa lor, par' cœ sînt moarte, şi cînd c̄ea maĭ mare parte de animale cade într'un somn letárḡic şi nelucrœţiv; nœtura e tot de-a una lucrœţivœ. Sœ eşim într'ŭœ demineaţĭœ, cînd e ḡer tare afarœ, sœ luœm un paĭŭ de grĭŭ, care a rœmas pe cîmp, şi ne vom încredinţĭá despre ac̄easta; adecœ vedem, cœ ac̄est paĭŭ este îngĭeţĭat, dar' uĭtîndu-ne maĭ bine o sœ vedem, cœ-ĭ acoperit cu tœbliţĭe mic̄ĭ colţĭurate, fœcute ca nişc̄e

stelle mic̄ĭ, seaŭ cu fire triungĭularĭe, şi toate ac̄este tœbliţĭe, stelle şi fire sînt tot de-a una împreunate cîte 3, 6, 12, împreunîndu-se în úngĭurĭ stœtórnic̄e de 60° s'aŭ 120°. Eatœ ŭœ regulœrœtate admirávœrœ!

4. Maĭ nœinte cĭar cu 250 de annĭ, rœnumitul astronom Cepler, care a gœsit leḡile unive sului, care a descoperit regulœrœtatea admirávœrœ în mişc̄œrile córpurilor c̄ereşc̄ĭ, ac̄est Cepler a obsœrvat, cœ fulḡiĭ de nea, de şí aŭ felĭurimĭ de forme cînd cad, dar' aŭ tot de-a una forme regularĭe. Atunc̄ĭ însœ nime n'a bœgat în samœ la ac̄eastœ împreḡĭurare, pînœ în tîmpul nostru, cînd mœrinarĭul Înglu Scoresby, care întorcîndu-se de'n ţĭœrile polarĭe, unde mersese pe'ntru prínderea bœlennelor, a adus cu sine nişc̄e desemne de diferite foarme de nea, care se aflœ pre'n ţĭœrile polarĭe. Ac̄eĭ fulḡĭ aŭ în c̄entru foarma cristœlinœ, obic̄ĭnuitœ a fulḡilor de nea de pe la noĭ, dar' împreḡĭurul ac̄esteĭ foarme se vœd unele foarme de cristale de'n neaŭa polarĭœ. Dar' sute de foarme de cristale alle neeĭ sînt cunoscute acum. A fost ŭœ glórie pe'ntru şc̄iinţĭa nostrœ de astœ-d̄ĭ, cœ a c̄erc̄etat şi a gœsit şí în ac̄estea diverse foarme de nea, ŭœ foarmœ oriḡinarĭœ, de'n care se trag toate ac̄este foarme deduse; aşĭá dar' a aflat, cœ pe'ntru cristalele neeĭ, foarma oriḡinarĭœ este c̄ea eságonalœ, ádecœ stîlpu cu şĭese cólţĭurĭ regulate şi asémenĭ.

5. Dar' miracĭul neeĭ nu e numaĭ regulœrœtatea foarmelor eĭ cristœline, c̄ĭ şí modul dupœ care se formead̄ĭœ ac̄este cristale. Întru adevœr la formarea cristalelor neeĭ nu putem asistá; le gœsim tot de-a una gata, fœcute, dar' cînd observœm cu microscopul în mînœ formarea altor cristale, vedem adevœratele mirac̄ie alle nœtureĭ! În momîntul de'ntĭĭŭ nu vedem în microscop alta nemic, decît un orid̄ĭon límpede şi strœved̄ĭŭ (transparent), atunc̄ĭ curgœţivul (fluidul) e încœ límpede şi apos, dar' îndatœ orid̄ĭonul par'cœ a înviĭat, şi de'n toate puntele vedem córpurile bine límpede, abĭá ved̄ívere, fuḡind cu ŭœ iuţĭealœ mare cœtrœ un punt princ̄ipal, spre a se împreuná acolo, şi a formá un înc̄eput de cristal; ac̄est proc̄es de formare, c̄e putem sœ d̄ic̄em de creœc̄ĭunea unuĭ

corp noŭ, se urmead̄iœ tot mereŭ; în fiœ-care momînt aratœ cristalul, care se formead̄iœ acum, alte forme, s̄i as̄iá fac̄e ŭœ mult̄ime de trecœc̄iunĭ de'n foarmœ în foarmœ pînœ cînd ajunḡe la foarma sa finalœ s̄i deplinœ; atunc̄ĭ se înfœt̄is̄iead̄iœ earœ un rœpáus mare în orid̄ionul microscopuluĭ; lucrarea creœc̄iuniĭ s'a finit, acum e rœpáus, care vine dupœ creœc̄iune. Ac̄est proc̄es putem sœ-l obsœrvœm pînœ la un grad, putem sœ-l obsœrvœm s̄í pe óc̄iurile ferestrelor noastre earna, cînd e ḡer afarœ. La înc̄eput vedem numaĭ puĭîndu-se ca ŭœ brumœ seaŭ négurœ pe oc̄iul límpede ferestral, apoĭ într'un minut par'cœ un d̄iugrav neved̄ívœr a desœmnat pe oc̄iŭ ŭœ pœdure de árburĭ de brad s̄i cu ŭœ acurœteat̄iœ admirávœrœ!

6. Apoĭ cînd de aic̄ia înœinte vom vedé ŭœ vĳelíe cu ninsoare, cîte diferite mis̄c̄œrĭ, cîte proc̄ese cumplinite nu ne aduc̄e aminte! cînd earna aŭ înc̄etat a lucrá puterile creœt̄ive s̄i misterioase, care învieadīœ vara cîmpul, care daŭ sîmt̄irĭ la atîtea animale s̄i fœpture, atîtor plînte, atunc̄ĭ ac̄este puterĭ plástic̄e, adormite în dominiul orgánic (plœnte s̄i animale) se des̄c̄eaptœ în dominiul neorgánic (mineral); gĭat̄ia s̄i neaŭa nu e amort̄irea apeĭ, c̄í de'n cuntrœ ŭœ lucrare noŭœ a eĭ; cînd îngĭat̄iœ apa, întinde cuprinsul sœŭ (de ac̄eea creapœ ŭœ steclœ împlutœ cu apœ de cu sarœ, s̄i pusœ afarœ earna pînœ demineat̄ia, cînd apa de'n întru a îngĭœt̄iat), apoĭ orĭ c̄e corp întind̄iîndu-se dœ un sœmn noŭ de putere s̄i de lucrœt̄ivœtate; darœ nu numaĭ stecla, c̄í c̄iar s̄í petre marĭ s̄i stînc̄ĭ de'n mare, este gĭat̄iá în stare a le sparḡe, cînd se formead̄iœ în crœpœturele lor. În cuntra leḡiĭ ḡenerale, cœ córpurile vîrtoase rœc̄indu-se, se mics̄ioread̄iœ, apa care îngĭat̄iœ, de'n cuntrœ se întinde maĭ mult, fœcîndu-se maĭ us̄ioarœ s̄i înnoatœ peste apa curgœtoarĭœ! S̄í asta a fost ŭœ lucrare provedint̄ialœ: deacœ ar fi fost gĭat̄iá maĭ grea de cît apa curgœtoarĭœ, ar fi cœd̄iut pînœ la fúndurile rîurilor, pre'n urmare rîurile c̄elle maĭ marĭ s̄i c̄elle maĭ adînc̄ĭ ar fi îngĭœt̄iat pînœ în fund, apoĭ nec̄ĭ soarele de Júliŭ n'ar fi putut atunc̄ĭ sœ le desgĭet̄ie. Apoĭ c̄e ar fi devenit pœmîntul cu toate creœc̄iunile salle admirávere de oamenĭ, de animale s̄i de plînte, fœrœ apœ curgœtoarĭœ! Toate ac̄este însus̄ietœt̄ĭ fac, ca neaŭa sœ fiœ ŭœ ivic̄iune nœturalœ foarte interesœt̄ivœ, dar' nu este pre'ntr'ac̄easta vr'un lucru admirávœr, frumos s̄i mirœc̄ios, c̄í admirœc̄iunea neeĭ custœ în fiœ-care de'n atoamele seaŭ fulḡiĭ de nea; aic̄ĭ sînt miracie, aic̄ĭ misterie: c̄e este ac̄est fulg de nea? de unde vine? unde s̄i cum e nœscut?

7. Uniĭ curînd daŭ un rœspuns la întrebarea: de unde vine neaŭa? Eĭ d̄ic, cu un cuvînt, cœ de'n ploae se fac̄e earna nea. As̄iá este, ádecœ cînd înt̄iœléḡem cu ac̄est rœspuns, cœ în locul ploiĭ cade earna nea de'n atmosferœ (áer); dar' deacœ înt̄iœleḡe c̄ine-va cu ac̄est rœspuns, cœ orĭ c̄e picœturœ de ploae earna îngĭat̄iœ s̄i se scimbœ într'un fulg de nea, va gres̄í; cœc̄ĭ ca s̄í ploaea vara, as̄iá s̄í neaŭa earna cade drept de'n nóurĭ, într'un cuvînt: precum avem vara în áe nourĭ de ploae, as̄iá avem s̄í earna nóurĭ de nea.

8. Pe'ntru formarea neeĭ în áer se c̄er ca cundœc̄iunile c̄elle maĭ nec̄esarie un áer rec̄e, care suflœ într'un strat de atmosferœ încœrcat cu áburĭ de apœ seaŭ s̄í un áer maĭ cald, dar' úmed, care suflœ într'un strat de áer rec̄e s̄i sec. Pre'ntr'ac̄eastœ împreḡiurare putem sœ ne esplicœm, de c̄e la omul de rînd anunt̄iœ ninsoarea orĭ încœld̄irea áeruluĭ orĭ móinœ, cînd fusese pînœ ac̄í un ḡer uscat s̄i tare, seaŭ cœ anunt̄iœ frig, cînd a ploŭat s̄i îndatœ înc̄epe sœ ningœ. Într'adevœr tot de-a una la formarea neeĭ trébuĭe sœ între un strat noŭ de áer, fiœ maĭ friguros, fiœ maĭ cœlduros între c̄elle esistînte pînœ acum. Cînd e ḡer tare, atunc̄ĭ nu se aflœ áburĭ de apœ în atmosferœ, pre'n urmare nu poate sœ ningœ s̄i e sœnin, apoĭ put̄iniĭ áburĭ de apœ, cariĭ se aflœ atunc̄ĭ în atmosferœ, îngĭat̄iœ s̄i formead̄iœ ca nis̄c̄e ac̄e foarte mic̄ĭ seaŭ ca púlberea mult̄ime de picœturĭ foarte mic̄ĭ îngĭœt̄iate, carĭ le vedem cîte ŭœ datœ demineat̄ia luc̄ind în rad̄iele soareluĭ, par'cœ ar fi ŭœ púlbere de dĭœmant rœsipitœ în áer, s̄i luc̄ind de lumina soareluĭ, care le luminead̄iœ. În t̄iœrile puse maĭ mult cœtrœ mead̄iœ noapte, se înmult̄ies̄c̄e ac̄eastœ púlbere îngĭœt̄iatœ în áer. Întru atîta, în cît áerul par'cœ se umple cu ploae îngĭœt̄iatœ s̄i vîntul aruncœ acolo ac̄este cristale mic̄ĭ de gĭat̄iœ în fat̄ia oamenilor.

§. 49.

Jócurile særitoriale alle Saliilor romannĭ.

1. Jócurile særitoriale alle Salliilor se trægænnaŭ maĭ multe d̄ille, pînæ c̄e-sĭ finĭaŭ proc̄esĭunea. Saliĭ înşi-şĭ îşĭ cæpætaræ numele de la særiturele seaŭ mişc̄ærile sæltætoarĭe, c̄e le fæc̄eaŭ.

Cáusa ac̄esteĭ serbætorĭ erá un scut de ŭæ foarmæ deosebitæ, numit Anc̄ile, carele sæ se fiæ pogorît de'n c̄erĭŭ încæ de pe tîmpurile fæbuloase alle luĭ Numa, şi carele se privĭá de ŭæ ipotecæ sîntæ a stæværetætiĭ împærætĭeĭ romanne

Ca sæ nu se peardæ seaŭ sæ se ræpeascæ ac̄est scut pretios, poruncĭ Numa unuĭ fæurarĭŭ iscusit, cu numele Mæmúriŭ, sæ facæ dupæ modelul ac̄estuĭ scut altele un-spræ-d̄iec̄e, carile devenirœ aşĭá de asémenĭ c̄estuĭá, în cît nu erá în stare nime sæ-l cunoascæ pe c̄ell adeværat.

2. Mæmúriŭ, carele aveá voe sæ c̄earæ, c̄e prémiŭ va voí, pe'ntru ac̄est lucru mæestros, c̄erú numaĭ atîta, ca sæ se aminteascæ la urmæ şí numele luĭ în cîntec̄ele, c̄e se cîntaŭ în tot annul la jócurile særitoriale alle Saliilor. Ac̄easta se şí întîmplá tot de-a una c̄ea de pe urmæ d̄i a ac̄esteĭ særbætorĭ.

Proc̄esiunea c̄ellor doĭ-spræ-d̄iec̄e Saliĭ se înc̄epeá de pe muntele pælætin, unde se pæstraŭ anc̄ilile; eĭ jucaŭ înærmatĭ deplin şi fæc̄eaŭ un sgómot cu scutele isbindu-le la ŭælaltæ, pe lîngæ c̄e cîntá ŭæ músicæ de ræsboĭŭ. Un jucæuşĭŭ merg̃eá nœinte, alle cæruĭa særiture şi 'ntorsæture se imitaŭ de c̄eĭalaltĭ. Şĭese liptorĭ seaŭ şĭærbitorĭ de judecætorĭe romannĭ premerg̃eaŭ Saliilor. C̄eĭ maĭ nóbilĭ Romannĭ se socotĭaŭ a fi onoratĭ, a se primí între ac̄estĭ popĭ aĭ luĭ Marte.

3. În toatæ sara dupæ finic̄ĭunea jócurilor særitoriale se pregætĭá ŭæ masæ strælucitæ pe'ntru Saliĭ. Fiæ-care ospætĭŭ, la carele nu se tineá în samæ regulele cumpætuluĭ, se numĭá aşĭá daræ un ospætĭŭ sálic.

§. 50.

Ieroglifele eg̃iptenne.

1. Oamenii aŭ iscodit doŭe sisteme deosebite de scríere. Una se întrebuintĭead̄ĭæ la Cinennĭ; şi ac̄easta este sistema ĭeroglíficæ. A doŭa, care se întrebuintĭead̄ĭæ astæ-d̄ĭ la toate popoarœle, se numeşc̄e sistema literarĭæ (alfabéticæ) seaŭ (fonéticæ) sunarĭæ.

Cinennĭ n'aŭ lítere anumite; semnele, carĭ le întrebuintĭead̄ĭæ eĭ la scriere, sînt drept ĭeroglife: elle nu ræspicæ nec̄ĭ súnete nec̄ĭ cæderĭ, c̄í numaĭ ideĭ. Aşĭá se respicæ ideea „casæ“ cu ajutorĭul unuĭ sæmn anumit, care ar ræmîné nescimbat, cĭar şi atunc̄ĭá cînd s'ar uní totĭ Cinennii întru ac̄easta, ca sæ se ræspic̄e ideea *„casæ“* în limba lor pre'n un cuvînt pînæ acuma cu totul deosebit de ac̄esta.

2. În maĭ multe lócurĭ de'n Erodot şi de'n altĭ scriitorĭ vecĭ se poate cunoaşc̄e, cæ Cinennii aŭ întrebuintĭat doŭe seaŭ treĭ félĭurĭ de scríere, şi cæ în unul de ac̄estea aŭ jucat rolæ mare, semnele c̄elle simbolic̄e, seaŭ c̄elle c̄e înfætişĭead̄ĭæ ideĭ. Însæmnîntĭa unuĭ númær mare de'n ac̄este semne ni s'aŭ trædat noŭe. Se şc̄ie, d. e.; cæ însæmnead̄ĭæ: *ulĭul: spíretul; ibis: ínima; porumbul:* (ac̄easta trébuĭe sæ paræ a fi cam de mirare) *un om înfocat; flúerul: un om mîniœt; broascæ: un om neprudinte; furnica: apæ; un şierpe duplu: aplecare.*

3. Espicæc̄ĭunea ĭeroglifelor eg̃iptenne se priví tîmp îndelung de toate cæpæc̄etætile de ŭæ prodatæ cu totul nedeslegáværæ, pînæ c̄e la annul 1799 Boussard, ofic̄iarĭŭ de îng̃inerĭ, în tîmpul sæpæriĭ dela Rosette, care erá sub cundúc̄erea luĭ, dædú de ŭæ léspede latæ, acoperitæ cu treĭ şire de semne ræspicate. Unul de'ntr'ac̄este şire erá grec̄esc, şi de şí erá stricat într'unele lócurĭ; tótuşĭ se întĭælegeá de'n ell, cæ fundætorĭul ac̄estuĭ monumînt a ordennat, sæ se sape ac̄eastæ înscripc̄ĭune în treĭ módurĭ de scríere, ádecæ în semne sînte seaŭ ĭeroglific̄e, în ordennarĭe seaŭ dupæ dátina tĭærii

ší cu scrisoare greĉeascœ. Pre'n aĉeastœ întîmplare neprevœdiutœ ši norocoasœ venirœ etimologĝiştiĭ în posĭœdintĭa unuĭ test greĉesc, ši aveaŭ tot ŭœ datœ ši trœducœĉĭunea aĉestuĭa în egĝiptenneşĉe, seaŭ ĉell puţinŭœ ĉercuscripĉĭune a aĉestuĭa în doŭe félĭurĭ de scrierĭ, care eraŭ amîndoŭe întrebuinţĭate în vecime pe málurile Niluluĭ.

4. Unul d'en ĉeĭ maĭ strœluĉiţĭ învœţĭaţĭ frînĉĭ, anume Silvestru de Sacy, ĉerĉœ la annul 1802 testul aĉesta în scríerea comunœ. Ell a descoperit într'însul aĉelle grupe, carĭ însœmneadĭœ deosebite numiĉĭunĭ ši preţĭul sunarĭŭ all aĉestora. Pe lîngœ toate aveaŭ egĝiptenniĭ, ĉell puţin în una de'n scríerĭ, semne pe'ntru súnete, ádecœ lítere adevœrate. Aĉest resultat însœmnat se liberœ de toatœ îndoiĉĭunea pre'n învœţĭatul Sved, Acerblad.

5. Tótuşĭ rœmase ŭœ parte a însripĉĭuniĭ încœ nedeslegatœ, care erá curat ĭeroglíficœ seaŭ se privĭá ca ĭeroglíficœ, cœĉĭ nu se înĉercœ nime la deslegarea aĉesteĭ pœrţĭ.

Resultatele nevoinţĭelor luĭ Champollion spre aflarea sœmnînţĭeĭ ĭeroglifelor sînt simple; tot sœmnul curœspunde uneĭ lítere sunœţive seaŭ cusunœţive deosebite. Sœmnînţĭa luĭ nu este adevœratœ; fiœ-care sœmn ĭeroglífic sunarĭŭ înfœţiširadĭœ icoana unuĭ obĭept pœmîntesc, all cœruĭ nume se înĉepe în limba egĝipteannœ cu lítera sunœţivœ orĭ cusunœţivœ, care este de înfœţišĭat.

6. Aĉest metod va fi pe'ntru fiœ-care ušĭor de preĉeput, deacœ vom ĉercá dupœ modul egĝiptennilor, însœ în limba rumîneascœ a scrie cu ĭeroglife. Lítera A: s'ar puté d. e.: însœmná deplin pre'n Aripœ, seaŭ pre'n Arcan. B: s'ar puté însœmná pre'n Boŭ, Bute, Berbeĉe. D: s'ar puté însœmná pre'n Dumbravœ, Dóniţĭœ. E: s'ar puté însœmná pre'n Ed.

Spre a scrie cuvîntul „Arc“ cu ĭeroglife, sînt de trebuinţĭœ urmœtoarĭele obĭepte spre a se desœmná alœturate: Aripœ, Rac, Call; seaŭ Arcan, Rîndunicœ, Car.

7. Aĉeastœ scrisoare de icoane are, dupœ cum se vede, ŭœ asœmœnnœtate cu aĉeá scrisoare, care o fac dĭœhœrariĭ pre'n iconiţĭe spre frumseaţĭœ.

Champollion numeşĉe toate aĉelle semne asémenne sunœţive (homophon), carĭ însemneadĭœ aĉella-šĭ súnet seaŭ aĉeea-šĭ ţĭœsœturœ, ši care se pot pune unul pe'ntru altul fœrœ deosebire. Pînœ acuma s'aŭ aflat în literetul (alfabetul) egĝiptennesc šĭese pînœ la šĭepte semne sunœţive asémenne (homofone) pe'ntru lítera A, ši maĭ mult de ŭœ dudinœ pe'ntru lítera S.

8. Fœrœ de aĉeasta se afla încœ ŭœ scrisoare ĭeroglíficœ, simbólicœ, în care se însœmná ideĭ întregĭ pre'n semne. D. e.: Osiris pre'ntr'un Obelisc; maĭ departe ŭœ scríere ĭeroglíficœ, pre'n figurĭ, care cunţineaŭ desœmnœĉĭunile obĭeptelor rœspicate.

Popiĭ aveaŭ ŭœ scriere secretœ ši deosebitœ, care încœ nu ne este cunoscutœ.

§. 51.

Ĉercul romann.

1. Ĉercul ĉell mare (circus maximus), carele se aflá în valle între muntele pœlœtin ši ĉell aventin, erá modellul tuturor altor pĭaţĭe de asfelĭŭ, ší de un cuprinš ašĭá de mare, în cît aveaŭ loc în ell peste treĭ sute ĉinĉĭ-dĭeĉĭ de miĭ de privitorĭ.

2. Aĉest ĉerc erá de patru orĭ ši jumœtate ašĭá de lung precum erá lœtimea luĭ, ši aleargœtul de rœmœšĭag se fœĉeá de cœtrœ apus spre rœsœrit. Despre apus se aflá întrada ĉea mare, acolo se aflaŭ barierele, de unde se înĉepeá aleargœtul. Îmbele dĭditure lungĭ de pe de láturĭ, carile încunĝĭuraŭ ĉercul despre mĭedĭul dilleĭ ši all nopţiĭ, eraŭ ornate cu coridoare frumoase, coperite, ši cunţineaŭ în lœuntru šĭœdĭuturile pe'ntru privitorĭ; pe de'n afarœ eraŭ bolte neguţĭœtoreşĉĭ ši spre comodœtate pe'ntru ĉeĭ ĉe ešĭaŭ ši întraŭ, se afla ŭœ mulţime de întrœrĭ.

3. De la apus spre rœsœrit se estindeá de-a lungul ĉerculuĭ ŭœ despœrţitoare, carea se numĭá spinare (spina);

aĉeasta erá un d̄id de patru urme de nalt ši de doŭe-sprœd̄ieĉe urme de lat, la alle cœruiá îmbe cápete eraŭ asiœd̄iate pe fundœminte tarĭ cîte treĭ pirœmide, ca tînta cœiĭ de alergat. Pe vîrful fiœ-cœriia de'ntr'aĉestea erá asiœd̄iat cîte un oŭ, fœcut de'n peatrœ.

4. Pre'npregiurul aĉestor pirœmide trebuiaŭ sœ se cunducœ cu iscusinṫiœ carœle la aleargœtul de rœmœšiag, ca sœ se poatœ înĉepe de noŭ callea de alergat. Aproape de ṫiința ĉea despre apus, carea se numiá Meta, sta obeliscul luneĭ asiœd̄iat pe patru columne. Nu departe de aĉestea se aflá, în onoarea luĭ Neptun, ŭœ tabla de mármurœ, d̄iœcînd pe patru columne, pe carea se svîrcoliá delfinĭ ĉioplitĭ în peatrœ. Cœĉĭ, cum d̄iĉe ŭœ poesie veciœ, ciœmá Neptun pre'n ajutoriul furĉeĭ šalle ĉelleĭ cu treĭ coarne armœsariul sœŭ de'n pœmînt, ši se desfœtá pe uscat de aleargœtul de rœmœšiag cu carœle ši cu caiĭ, ši pe mare de iuțimea corœbiilor.

5. D̄ina Învinĝerea, pusœ pe ŭœ columnœ cu faṫia spre rœsœrit. ṫineá în dreapta un ram de finic ši în stînga ŭœ cununœ de láur, menitœ învingœtoriuluĭ, ĉe se re'ntorĉeá.

Dupœ aĉeasta urmá un altariŭ mic all aĉesteĭ d̄ine cu para vîlviitoariœ a jertfeĭ. Însœ îndatœ lîngœ altariul aĉesta se aflá ŭœ vad̄iœ cu ram de olivœ, ca cînd voiá sœ se delœturedie toatœ cáusa de rœsboiŭ ši de ĉeartœ la aĉeste jócurĭ de veselie.

6. Maĭ departe eraŭ altarie cunsœcrate ĝeniuluĭ ši d̄iœilor de pad̄iœ aĭ Romeĭ. Dupœ aĉeasta urmá columna luĭ Neptun, care erá cœlare, cu furca tricornuratœ în mînœ ši cu faṫia cœtrœ rœsœrit, dupœ care se ridicá fálnic cœtrœ ĉeriŭ obeliscul soareluĭ de'n mijlocul spinœriĭ.

Ĉe se maĭ aflá încœ pe spinare dupœ obeliscul soareluĭ, nu erá asiœd̄iat maĭ mult cu faṫia spre rœsœrit, ĉĭ spre apus. Aĉestea, ĉe se aflaŭ înœintea obeliscului, aveaŭ însœmnînṫiœ de învînĝere ši de pofta învînĝeriĭ; ĉe urmá dupœ obelisc, aveá maĭ mult însœmnînṫiœ de paĉe, noroc ši abundînṫiœ ca frupte alle învînĝeriĭ.

7. Îndatœ dupœ obeliscul ĉell mare erá desœmnatœ d̄ina Ĉibele, šiœd̄iînd pe un leŭ ca mama ši nœscœtoaria tuturor lúcrurilor.

Dupœ aĉeea urmaŭ treĭ altarie cunsœcrate ĉell întiiŭ d̄iœilor ĉellor marĭ, all doile ĉellor tarĭ ši all treile ĉellor puternicĭ, între carĭ numiĉiunĭ se onoraŭ misteriošiĭ d̄iœi aĭ Romeĭ.

Dupœ aĉeasta urmá columna d̄ineĭ Roma, încœ cu faṫia spre asîntit ši cu Paladiul scutitoriŭ într'ŭœ mînœ ši în ĉeealaltœ súliṫia.

Dupœ aĉeea eraŭ treĭ altarie cunsœcrate d̄ineĭ *Séiiea*, care ocrotešĉe sœmœnœturele, d̄ineĭ *Métiea*, care erá peste seĉerišie, ši d̄ineĭ *Tutelina*, care ápœrœ frúpturile, fiœcœriia cîte ŭœ pœrecie de columne cu un vîrf de un feliŭ deosebit.

8. D̄ina *Furtuna* însa-šĭ, cu cornul fruptelor într'ŭœ mînœ, ši cu súliṫia în ĉeealaltœ, d̄iugrœvitœ pe ŭœ columnœ, cu faṫia spre apus îmbárbœtœ pre alergœtoriĭ, cariĭ es de'n bariere, ca sœ-šĭ încorded̄ie toate puterile, pe'ntru ca sœ nu peard̄iœ fruptul ĉell dulĉe all învînĝeriĭ. Înœintea columneĭ d̄ineĭ Noroculuĭ vîlvœešĉe pe altariul ĉell rotund para jertfeĭ.

9. Finea spinœriĭ, fœĉeá spre ĉelle treĭ pirœmide cœtrœ rœsœrit un tîmplu all soareluĭ, cœtrœ apus însœ sta obeliscul Luneĭ la cápœtul apuseann all cœiĭ.

Cípurile, care se uitaŭ spre aĉeia, cariĭ alergaŭ de'n barierœ dela apus spre rœsœrit, însœmnaŭ maĭ ales paĉe, noroc ši abundînṫiœ, spre a înfocá pre alergœtorĭ.

Însœ aĉelle, carĭ priviaŭ pre aĉeia, ĉe se rœîntorĉeaŭ la barierœ, însœmnaŭ maĭ ales învînĝere ši onoare, spre a rœînfocá pe ĉeĭ ĉe se întorĉeaŭ la un noŭ aleargœt pe'ntrecute, pînœ ĉe se împliniá númœrul alergœturilor; ši aĉella, care ajunĝeá întiiŭ dupœ a šieptea alergœturœ la tintœ, primiá ramul de finic.

10. La fiœ-care alergœturœ ṫineá Furtuna, cu faṫia spre apus, ĉelluĭ ĉe ešiá de'n barierœ, cornul eĭ cu frupte de'nœinte ši d̄ina învînĝerea ṫineá, cu faṫia spre rœsœrit, ĉelluĭ ĉe se

reîntorčeá coroana și láura de'nœinte: pe'ntru cœ numaĭ ačella cîščigá prețĭul, care învingeá čea de'n urmœ oarœ la finea cœiĭ spre apus.

Dela all șieptele și čell de'n urmœ aleargœt atîrná toate, și ačella, care șĭ-a fost pœstrat caiĭ pînœ la urmœ se rœpedĭá de'n toate puterile.

§. 52.

Dátinele și custitučĭunile vecilor Egiptennĭ.

(Dupœ Becker.)

1. Fundœmîntul tuturor ordœnnœčĭunilor de stat în vecĭul Egípet erá, ca șí în Indiea, împœrțičĭunea poporuluĭ în plase (caste). Împœrțičĭunea ačeasta proveni pre'n emigrœčĭunea unor semințiĭ strœine seaŭ coloniĭ, carile fœčeaŭ strœmutœčĭunĭ marĭ în culturœ și posĭedințĭe. Precumpœnirea cultureĭ și puteriĭ domnitoarĭe erá în ačest stat în posĭedințĭa neamuluĭ alb; cœ pre'n coloarea maĭ deščisœ sînt anume însœmnate pe sculpturile rœmase plasele maĭ înnalte fațĭœ cu čellelalte.

2. Plasa popilor erá čea maĭ însœmnatœ în Egípet. Fœmíliile, če se ațineaŭ de ea, eraŭ čelle maĭ avute, fruntașĭe și orĭ în če privințĭœ čelle întĭĭe în toatœ țĭara; čea maĭ frumoasœ și maĭ mare parte erá proprietatea lor. Cĭemarea și ocupœčĭunea popilor nu erá neči de cum mœrginitœ în șĭerbințĭa dumnedĭœilor, čĭ cuprindeá toatœ cultura înaltœ a nœčĭuniĭ. Eĭ eraŭ în posĭedințĭa tuturor ščiințĭelor literarĭe, eraŭ judecœtorĭ, dóftorĭ, arčiteptorĭ, în scurt toate, če se čer maĭ cu samœ spre cultivarea spíretuluĭ și spre posĭedințĭa unuĭ felĭŭ de ščiințĭœ. Eĭ eraŭ cuordennațĭ șí regilor, așĭá numițĭ fœrœunĭ, ca cunsiliarĭ, și fiind regiĭ legațĭ în tîmp șí în orînduirile trebilor împeriale, în dátinele atingœtoarĭe de șĭerbițĭul dĭœilor și în čelle cásniče, de legĭ relegĭoase foarte acurate, se aflaŭ în mare atîrnare dela popĭ. Toate înčercœrile spre a

se deslegá de ačeasta, furœ dečĭœrate de ŭœ crimœ în cuntra relegĭuniĭ. Tótușĭ nu lipsirœ ásfelĭŭ de înčercœrĭ; putem cunoašče de'n maĭ multe fapte, cœ furœ regĭ, cariĭ rúpserœ frînele ačestea cu resultatul bun și domnirœ dupœ socotințĭa lor, d. e. regiĭ Ceope și Cefrenn, cariĭ eraŭ însemnațĭ în annalele popilor, ca înrœutœțițĭ și fœrœ de lege. De altmintrelea nu se ațineá regiĭ Egiptennĭ de plasa popilor, či de a ostașilor, ca dučiĭ oștilor și gubernœtoriĭ țĭœriĭ, care plasœ urmá în privințĭœ la preferințĭœ și autoretate nemijločit dupœ plasa popilor. În epoca maĭ florinte a împerĭuluĭ Egipteann sœ fiœ fost númœrul ačestor armațĭ aproape la patru sute de miĭ. Eĭ posĭedeaŭ unele ținúturĭ, carile le șĭerbĭaŭ în loc de sold, și nu le erá ĭertat sœ se ocupe cu altœ meščeriĭ, ca nu cumva sœ slœbeascœ spíretul lor čell rœsboĭos. Meščeriile eraŭ în mînile alteĭ plase, carea urmá îndatœ dupœ plasa oștennilor. Ačeasta erá čea maĭ numeroasœ, și cuprindeá în sine méščerĭ (profisioniștĭ), mœestri, butcarĭ și negustorĭ. A patra plasœ erá plasa pœstorilor. Aččștĭa furœ urițĭ și despreţĭuițĭ; cĭar în biblie stœ: *„Pœcurariĭ sînt urîčĭune în ociĭ čellora-lalte plase de'n Egipt.“* Maĭ ales eraŭ urițĭ și urgisițĭ purcariĭ, pe'ntru cœ porcul se țineá la Egiptennĭ, ca și la jidovĭ, de ŭœ vitœ necuratœ. De ačeea le erá oprite toate asoțĭœčĭunile și mestecœčĭunile cu alțĭ Egiptennĭ, ba încœ nu le erá mœcar ĭertat sœ calče în tîmplurĭ.

3. Nu este cunoscut, deacœ plugariĭ aŭ format plasœ deosebitœ, orĭ se țineaŭ de plasa pœstorilor.

Plasele numite sînt čelle maĭ însemnate, eraŭ însœ iĭ altele, d. e. plasa corœbierilor. Aceștĭa nu eraŭ corœbierĭ de mare, fiind cœ în tîmpurile maĭ vecĭ le erá Egiptennilor încisœ marea, či corœbierĭ pe Nil, a cœrora însemnœtate se poate înțĭelege destull de învederat de'n totala atîrnœčĭune a cultureĭ Egiptuluĭ de la rîul ačesta, și de'n împregĭurarea, cœ toate orașĭele țĭœriĭ eraŭ puse pe malul Niluluĭ. Erodot vœdĭú Nilul pestrițĭŭ de luntri și de corœbiĭ de strœport, și la oarecare sœrbœrĭ nœčĭunale plutĭaŭ Egiptenniĭ dela un orașĭŭ la altul, așĭá cît se aflaŭ de multe orĭ aproape la șĭepte sute de

miĭ de oamenĭ pe rîul ac̄esta. Pe tîmpul esundœc̄ĭunilor annuale alle Niluluĭ erá nœĭœc̄ĭunea (nœvigœc̄ĭunea) unicul mijloc de cumunecœc̄ĭune.

4. De'ntre leḡile Eḡiptennilor voim sœ numim unele, care mœrturisesc despre ŭœ culturœ cu propĭsire s̄i ŭœ idee cĭarœ de dreptate. De vedeá c̄ine-va pe drum pre un om uc̄id̄iĭndu-se de altul seaŭ pœt̄ind vr'ŭœ silœ, s̄i nu ĭ-a ajutat, de ĭ-aŭ putut, erá vinovat mort̄iĭ. De se sîmt̄iá prea neputinc̄ĭos, ca sœ-ĭ ajute, apoĭ trebuĭá mœcar sœ arate fapta la judecœtorĭ; de nu fœc̄eá nec̄ĭ ac̄easta erá bœtut cu bic̄ĭe s̄i trebuĭá sœ ajune nemîncat treĭ d̄ille. Pîrîtoriĭ fals̄ĭ trebuiaŭ sœ pœtimeascœ ac̄eea-s̄ĭ, c̄e ar fi pœt̄it pîrît̄iĭ cœlumniat̄ĭ, de ar fi fost judecat̄ĭ. Fiœ-care Eḡipteann erá îndœtorit, a arœtá mœḡestratuluĭ, de'n c̄e trœes̄c̄e; c̄ine mint̄iá la ocœjunea ac̄easta, orĭ de se aflá cœ se nutres̄c̄e de'n ŭœ profesiune opritœ, erá pedepsit cu moarte. Pœrint̄iĭ, cariĭ s̄ĭ-ar fi uc̄is copiiĭ, eraŭ osîndit̄ĭ sœ poarte trupul mortuluĭ treĭ d̄ille s̄i treĭ nopt̄ĭ neîntrerupt în brat̄ĭe; ostas̄iĭ, cariĭ pœrœsĭá s̄irurile lor orĭ eraŭ neascultœtorĭ de poronc̄ile duc̄ilor lor, nu se pedepsĭaŭ cu moarte, c̄i cu c̄ea maĭ mare înfamie, puteaŭ însœ pre'n vitejĭe sœ-s̄ĭ rœntreḡeascœ onoarea.

5. Negot̄ĭul Eḡiptennilor erá foarte însœmnat, mœcar cœ urá marea. Strœiniĭ venĭaŭ pe uscat; ŭœ asot̄iœc̄ĭune pre'n cœrœvanne înflorĭá pe tîmpul luĭ Meroe. Eḡiptul de sus puteá fac̄e asot̄iœc̄ĭunĭ parte pre'n marea ros̄iœ cu t̄ĭœrile de pe tĭérmuriĭ de'n Asiea mead̄ĭœd̄ĭŭalœ, parte pr'en drúmurile de cœrœvanne cu pœrt̄ile despre amead̄ĭœ d̄i s̄i despre rœsœrit de'n Africa. T̄ĭara ac̄easta împreuná toate folósurile, care o puteaŭ fac̄e un loc de cœpeténnie all comert̄ĭuluĭ universal. S̄i industrĭea Eḡiptennilor erá de mare însemnœtate; tĭesœtorĭea aŭ fost ajuns ŭœ mare treaptœ de deplinœtate atît în pînd̄ĭœ cît s̄ĭ în bumbac. Se fœc̄eá scoart̄ĭe s̄i covoarœ pînœ la ŭœ sutœ de cot̄ĭ de lunḡĭ, s̄i multe de'n elle se înfrumset̄ĭaŭ cu brodœriĭ de fire colorite, seaŭ s̄ĭ de'n fire de áur. Formele mobilelor desemnate pe sculpture, alle înstrumintelor musicale s̄. m. d. aratœ felĭurime s̄i elegant̄ĭœ.

6. Despre releḡiunea s̄i învœt̄ĭœtura Eḡiptennilor despre d̄ieĭ sunœ s̄c̄irile felĭurit; cultul luĭ Osire s̄i all Iseĭ erá ḡeneral. Osire se onorá parte ca un eroŭ bœtrîn, ca un bœrbat înt̄ĭelept, care se fœcuse meritat pe'ntru Eḡipt, ca înc̄epœtorĭul agricultureĭ s̄i a tot felĭul de culturœ, parte îl t̄ineaŭ de simbol puterilor fires̄c̄ĭ, alle Niluluĭ, alle soareluĭ, alle cursuluĭ soareluĭ, carile confœptuesc produpt̄ivœtatea. Ise erá icoana luneĭ s̄i a pœmîntuluĭ produpt̄iv. Foarte des̄int̄ĭatœ este adorœc̄ĭunea animalelor la Eḡiptennĭ; asta este dupœ ideile noastre lœmurite foarte cuntrariœ mint̄iĭ. Multe sóĭurĭ de animale se t̄ineaŭ de sînte, maĭ ales pisic̄e (mît̄ĭe), s̄ĭerpĭ, cînĭ, íbis, ulĭ s̄. a. S̄c̄irile despre adorœc̄ĭunea lor, sînt maĭ necred̄ívere. C̄ine uc̄ideá de'n propus una de'n animalele ac̄estea, trebuĭá sœ moarœ; de se întîmplá ac̄easta de'n nebœgare de samœ, se puteá mîntuí de moarte pre'n pedeapsœ de bannĭ. Însœ c̄ine omorá ŭœ mît̄ĭœ, un íbis orĭ un ulĭŭ, mœcar s̄í fœrœ propunere, trebuĭá se súferœ moarte. As̄ĭá darœ de vedeá c̄ine-va una de'n animalele ac̄estea moartœ, se oprĭá pe loc s̄i se jurá rœcnind s̄i boc̄indu-se, cœ aŭ aflat'o moartœ. La ŭœ aprîndere se griĭĭá Eḡiptenniĭ maĭ mult pe'ntru scœparea mît̄ĭelor, decît de stînsul foculuĭ, s̄i de se aruncá vr'ŭœ mît̄ĭœ în flácœrœ, ridicaŭ tot̄ĭ privitoriĭ boác̄ete cœtrœ c̄erĭŭ. De perĭá ŭœ mît̄ĭœ în vr'ŭœ casœ de moarte fireascœ, îs̄ĭ tundeá tot̄ĭ lœcuitoriĭ caseĭ sprînc̄enele; de perĭá un cîne, îs̄ĭ rœdeá fiœcare capul s̄i corpul. Mît̄ĭele moarte se înbœlsœmaŭ, s̄i se înmormîntaŭ în cœtœcumbele oras̄uluĭ Bubastis. Oare-care animale, d. e. crocodilul, nu se onorá pretut̄índene, c̄i numaĭ în unele distripte. Unor sóĭurĭ de animale se cuntribuĭá în deosebĭ ŭœ onorare mare; s̄ĭerbit̄iul li se fœc̄eá de bœrbatĭ stimat̄ĭ, se nutrĭaŭ cu bucate pret̄ioase, se unḡeaŭ cu mírurĭ s̄i se scœldaŭ. Un táur, c̄e se numĭá Ápis, fu onorat în toatœ t̄ĭara, s̄i tristeat̄ĭa erá ḡeneralœ, cînd murĭá, pînœ — c̄e nu aflaŭ popiĭ un urmas̄ĭŭ s̄i apoĭ se nœs̄c̄eá ŭœ bucurĭe mare. Ell trebuĭá ádecœ sœ fiœ negru, ca un triunḡĭŭ alb pe frunte, cu ŭœ patœ albœ in forma uneĭ semilune, pe partea dreaptœ s̄i cu un nod în forma unuĭ cœrœbus̄ĭŭ sub limbœ.

7. D̄ĭeilor se jertfĭaŭ ordennarĭŭ táurĭ, cariĭ însœ furœ alešĭ foarte cu grijœ dupœ nešc̄e semne anumite. De'ntîĭŭ se tœĭá viteĭ capul, pe carele aruncá popa blœstœmul pe'ntru toate pœcatele.

8. Credinṫĭa în nemurirea omuluĭ dupœ moarte (nu numaĭ a súfletuluĭ, c̄i šĭ a trupuluĭ) ocupé nu numaĭ unele de'n c̄elle maĭ însemnate lócurĭ în ideile releḡioase alle Eḡiptennilor, c̄i ea a fost de c̄ea maĭ mare înrĭurinṫĭœ în toatœ vieaṫĭa ši cœrœpterĭul lor. „*Eḡiptenniĭ*“ d̄ic̄e Diodor, „*ṫin tîmpul vieṫieĭ ac̄ešteĭa de foarte scurt, darœ tîmpul vieṫieĭ dupœ moarte de nemœrḡinit mare ši estimavœr, în carele sœ se pœstred̄ie vîrtutea lor în adúc̄ere a minte. De ac̄eea numesc eĭ locuinṫĭele c̄ellor viĭ, ospœtœriĭ, fiind cœ lœcuim în elle numaĭ puṫin, mormintele morṫilor însœ le numesc case vec̄ĭnic̄e, pe'ntru cœ repœusaṫiĭ petrec în lumea de jos (ĭad) un tîmp etern. Pre'n urmare nu-šĭ daŭ silinṫĭœ sœ-šĭ d̄ideascœ case frumoase, ši plœcute, earœ mormintele le d̄idesc într'un mod estrœordennarĭŭ ši le împlu de toate frumseṫĭele ši miroasele bune.*“ Pe'ntru ac̄eea eraŭ îngrijiṫĭ Eḡiptenniĭ ašĭá de mult, spre a îmbalsœmá morṫiĭ, cît mulṫĭ de'n ac̄ešṫĭa s'aŭ pœstrat nevœtœmaṫĭ sub numele de *múmiĭ* încœ pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ, ši se par, cœ afruntœ toatœ putrejunea. Eḡiptenniĭ îmbœlsœmaŭ morṫiĭ în modul urmœtorĭŭ: Se puneá trupul mortuluĭ, dupœ cum voĭá neámurile, orĭ maĭ preṫios saŭ nu, ver în natrum, ver se împleá fœr' de ac̄eea încœ cu speṫĭeriĭ preṫĭoase. Dupœ ac̄eea se înfœšĭá trupul cu mœteriĭ supṫirĭ, ši se muruĭá cu gumœ, se învœlĭá cu ŭœ mascœ de cartun (pînd̄ĭœ de bumbac vœpsitœ) încleĭat cu un coperemînt de ḡips, dupœ c̄e se d̄iugrœvĭá faṫĭa rœpœusatuluĭ ši se împestriṫĭá c̄ell-alalt trup cu ĭeroglife de mare însemnœtate. Învœlit ašĭá puneaŭ múmiea într'ŭœ raclœ de lemn de sicomor înfrumseṫĭatœ cu d̄iugrœviturĭ ši îndreptatœ spre a šĭedé drept (în sus). Darœ înainte de înmormîntare se ṫineá ŭœ judecatœ formalœ de morṫĭ, unde se puteá iví fiœ-care înœintea jud̄ilor adunaṫĭ anume spre ac̄easta ši pre'n doved̄ĭ, cœ mortul a trœit rœŭ, puteaŭ împĭedecá sœ nu se înmormînted̄ĭe cu toatœ

onoarea îndœtinatœ. Earœ de nu se sculá nime, orĭ de se dovedĭá pîrîtorĭul cœ aŭ defœĭmat leḡile clevetiriĭ, pe'ntru care trebuĭá sœ súfœrœ pedeapsœ mare, apoĭ ṫineaŭ neámurile ši amic̄iĭ repœusatuluĭ un cuvînt de láudœ ši-l înmormîntaŭ dupœ datinele vecĭ. Mormintele, care eraŭ boltiture marĭ sub pœmînt, se aflaŭ pe poalele širuluĭ de munṫĭ apusennĭ, alle cœrora péšc̄erĭ de'n fire pĭetroase furœ întrebuinṫĭate spre ac̄est scop ši încœ fœr' de ac̄eea înmulṫite pre'n boltiture fœcute de mînœ omeneascœ. Fiœ-care orašĭŭ Eḡipteann trebuĭá sœ aĭbœ dupre proporc̄iunea mœrimiĭ un šir de morminte în boltiture. De orašĭele ac̄estea alle morṫilor se ṫineá încipuirea despre ŭœ împœrœṫĭe mare a morṫilor, carea o numĭaŭ Eḡiptenniĭ *Amentes* ši în carea domnĭá earœ-šĭ Osire ši Jse ca domnĭ peste morṫĭ.

9. Popiĭ Eḡiptennilor eraŭ încœ în vecime în pošĭedinṫĭa tuturor šc̄iinṫĭelor literarĭe. Stellele furœ obsœrvate încœ foarte de mult cu mare grijœ; dupre toate trœdœc̄ĭunile ši šc̄irile sînt Eḡiptenniĭ ac̄ell popor, dela c̄are ešĭ cunošc̄inṫĭa annuluĭ sorarĭŭ avînd cîte treĭ sute šĭese-d̄ĭec̄ĭ ši šĭese ši ŭœ pœtrare de d̄ille. La mitoloḡĭe ĭ-a adus trebuinṫĭa, de a determiná c̄ertele, carele proveniaŭ foarte ušĭor pe'ntru notare (márḡine) la înudœmintele annuale. Eĭ aveaŭ pe'ntru fiœcare boalœ dóftorĭ deosebiṫĭ, de unde urmead̄ĭœ cœ aveaŭ ŭœ mulṫime mare de ac̄eĭa; ši încœ šĭ ac̄ĭ se arœtá împlinirea c̄ea oarbœ a dátinilor vecĭe, cœ fiœ-care abátere fœrœ resultat dela prescriptele de'n sîntele cœrṫĭ puteá atraḡe dóftoruluĭ un proc̄es de moarte ši vieaṫĭœ.

§. 40.

Orac̄ĭul Delfi.

(Dupre „Orient et Occident.“)

2. Un cœlœtorĭŭ de'n c̄eĭ maĭ noĭ descrie pusœc̄ĭunea ši rœmœšitele vec̄ĭuluĭ Oracĭŭ *Delfi* în modul urmœtorĭŭ:

Cœrarea se šĭerpuešc̄e (cotešc̄e) pe'ntre crœpœturile de stînc̄ĭ pînœ sus la Delfi, la carile am ajuns cam pe la d̄ĭec̄e

oare sara. Subt un acoperemînt romántic de frunḋie de vie nĭ-am fost așĭœḋĭat cortelul de noapte, curînd luminœ un foc rœpœĭos stînčele čelle negre înfiorœtoarĭe, če se înnœlțĭa ca nešce túrnurĭ de'nnapoĭa culcușĭuluĭ nostru, și ne promiteá un lucru greuțĭŭ la suirea lor, deči ascĕptam cu nerœbdare ḋiŭa, carea sœ ne ducœ în secretele lumiĭ vecĭe.

2. Soarele resœrí înflœcœrat de dupœ munțiĭ čeĭ înalțĭ și-șĭ respîndí lumina čea fœvoritoarĭœ spre popasul nostru čell plin de grátiĭ. Noĭ ne pornirœm și ne îndreptarœm spre isvorul castálic, în alle cœrúĭ válurĭ se scœldá ŭœdineoarœ ḋina *Pítiea* čea dœtœtoare de proročiĭ, ca sœ cápete puterea preḋičeriĭ. Isvorul ačesta curġe de'ntr'ŭœ stîncœ vîrtoasœ, a cœriĭa formœ aratœ îndestull, če pompœ desvœliá pe lîngœ ea cultul ḋeilor. Acum spalœ fetele cicotind in haĭnele lor în ačeá apœ creḋiutœ ŭœdatœ de sacrœ, și țĭerannul îșĭ adapœ în ea asiniĭ. Nemijločit în dosul isvoruluĭ se ridicœ un pœrete crœpat de stînčĭ într'ŭœ crœpœturœ cu adevœrat înfiorœtoarĭœ, care se mœreșče mergînd maĭ de parte, și în mare distînțĭœ de dînsa pe treptele čelle maĭ înnalte alle Pœrnasuluĭ, unde se împreunœ cœile Arahova și Cœliriea, se cascœ gura de prœpástie, de'n carea îșĭ rostiá oracĭul hotœrîrile de vieațĭœ și moarte, înnœintea cœrora îșĭ plecá popoarœle čírbičile salle. De-asupra prœpœstieĭ misterioase se ridicœ lœcuințĭa capreĭ negre șí a muselor, vîrful Pœrnasuluĭ îmbrobodit cu nea, če se vede de departe de pe cîmpíe și de pe mare, čell maĭ mîndru munte all Grečíeĭ, cœstellul ḋeilor lor.

3. În Delfiĭ se adunaŭ ŭœdinioarœ tesáurele Grečíeĭ, și învingœtoriĭ îșĭ depuneaŭ tributele nemœsuravere la pečĭoarele luĭ Apolune. În diŭa de astœ-ḋĭ sînt pĭerdute șĭ urmele segure de'n Delfiĭ čeĭ vecĭ. Cu segurœtate deplinœ se poate ḋiče numaĭ despre teatru cœ este vecĭŭ, pe all cœruĭa loc sînt ḋidite case, și alle cœruĭa trepte se lasœ în jos sub Castri pe coastele mœjestátiče alle stînčilor. Cu maĭ mult adevœr se poate ḋiče, cœ tîmplul čell mare ar fi fost ḋidit pe ŭœ léspede de stîncœ, če se ridicá cu îndrœsnealœ uĭmitivœ de pe'ntre rîpile čelle-lalte, și ar fi avut pusœčĭunea suprinḋĭœtivœ, ca șĭ cînd

ar fi plutind peste vallea luĭ Plist čea asémene cu un crœteriŭ, și privind spre mare. Muriĭ formeaḋĭœ un podișĭŭ larg, care este fœcut de pĭetre pœtrate și deseamnœ jurul tîmpuluĭ Alemeoniḋilor destull de lœmurit, de'n care se scot de altmintre și astœ-ḋĭ bucœțĭ de stîlpĭ prețiosĭ. Șĭese terase marĭ, če încúnġĭurœ fundœmîntul tîmpluluĭ ačestuĭa în strîmbœture largĭ, se coboraŭ la dînsul, darœ unde cresčeá ŭœdinioarœ ŭœ mulțĭme de láurĭ lučitorĭ, se aflœ acuma numaĭ olivĭ, de care n'am aflat încœ nicœĭure maĭ frumoșĭ și maĭ putérničĭ. *„Neči un plœtann nu-și întinde recoritoarĭa umbrœ peste isvorul profétic, neči ŭœ ĭéderœ împletečitœ nu acópere pœrețiĭ čeĭ golĭ.*

4 Ŭœ cœrare peste stînčĭ duče dela Delfiĭ la Liečer. Drumul merġe pe șĭesul, če acópere pœrețiĭ preste scœldœtoarea Pítieĭ, și duče la péščera coričicœ. Doŭe vîrfurĭ de stînčĭ sînt despicate pre'n ŭœ crœpœturœ adîncœ; ačestea sînt vîrfurile *„pœrnásiče“*, de carile nu se puteá apropiá nime. Multe plœișĭoare înœlțuțĭe se aratœ aičĭa rœmurindu-se departe în láturĭ, țĭîndu-se toate de rîpœ délficœ. Muntele Muselor erá învœlit cu nóurĭ rarĭ și cu troĭenne dese de nea, și spre apus de dînsul se aflœ vĭœḋĭunĭea pe ŭœ coastœ neagrœ de deal acoperitœ cu pinĭ. La čea maĭ mare înœlțime unde se aflœ ea te poțĭ cœțĭœrá numaĭ pedestru, caiĭ remîn la poalele munteluĭ.

5. Acuma stam fațĭœ cu cœscata gurœ a péščereĭ întunecoase, deacœ de altmintrele ačeasta este péščera čea adevœratœ, fiind cœ pe întinsul Pœrnas se maĭ aflœ încœ șĭ alte crœpœturĭ în stînčele luĭ čelle melancóliče. Ḋiŭa erá minunatœ și fœrœ împĭedecare pœtrundeá ociĭ noștri peste munțiĭ Ahaeĭ pînœ la munțiĭ de'n Arcádiea. Urḋičĭ și bolovannĭ marĭ îngreuĭaḋĭœ întrarea în péščerœ. Pre ŭœ cœrare îngustœ sœpatœ în stînčĭ ajunġĭ în lontru. Ačeasta este demnœ de admirat pre'n formele čelle minunate de stœlœptit, tótușĭ nu în gradul ačella, în care aĭ trebuí sœ admireḋĭ peščera dela Antiparos (insulœ) seaŭ čea de'n muntele luĭ Adeles. Prima boltiturœ îndatœ cum întri este mœreațĭœ, însœ poala de stînčĭ,

če duče într'a doŭa despœrțiturœ este lunecoasœ de apa, če se strœcurœ șĭ de ačeea este greŭ de mers pe dînsa. Ačeastœ boltiturœ de'n lontru se împarte în maĭ multe aleĭe, care dœduse causœ la povestea ačeea, cœ ar fi cutedĭat patrudĭečĭ de popĭ a întrá cu fînare în ačeste patru-dĭečĭ de aleĭe deosebite, spre a nu maĭ eșí nečĭ cînd de'n elle.

6. Lœbirintele, deacœ cum-va se aflœ de ačellea, încœ nu-s čercate, și fiind cœ se cufundœ péščera pe loc în adînčime, ar fi cu putințĭœ a înčercá ačeasta numaĭ cu fúniĭ și cu scœrĭ ca pe Antiparos, mœcar cœ pînœ acum s'a împĭedecat întrarea în ačest loc sœcret pre'n fumul, če ese adese de'n întunecoasa adînčime și pre'ntr'un áer plin de gadĭŭ adĭótic. Ŭœ luminœ albœstruĭœ amœgitoarĭœ se rœsfrînge pe podul čell boltos, și aruncœ sclipirĭ slœbite pe pœrețiĭ umedĭ. Țigœnčĭ negričĭoase locuesc ačest adœpost.

§. 42.

Sœrœríea (ocna de sare) dela Uioara de'n Ardeal.

(Dupœ Gerando.)

1. Într'ŭœ depœrtare micœ dela Trœscœŭ, un loc alle cœruĭ deálurĭ sînt pline de fĭer, și cu totul aproape de Ariešĭŭ, rîul če duče áur pre'n válurile salle, se aflœ sœrœríile dela Uioara. Ŭœ jireadœ de sare de noŭe sute de metri de lungœ (un metru are dupœ Arago 3 pičĭoare și 11,^{396} de liniĭ) și de činčĭ sute činčĭ-dĭečĭ de metri de latœ se întinde pe subt pœmînt. În pœmînt în jos aŭ sœpat acuma pînœ la ŭœ sutœ doŭe-dĭečĭ de metri. Într'ŭœ adînčime de treĭ metri daĭ acum de sare. Socot, cœ s'ar puté deščide în Ardeal la vr'ŭœ činčĭ-dĭečĭ și doŭe de ocne; însœ acum sînt numaĭ šĭese în lucrare, și nicœĭurea nu-s așĭá de însemnate ca la Uioara.

2. Nu poțĭ ušĭor sœ aĭbĭ ŭœ privire maĭ încîntœtoarĭœ, decît mergînd cu ŭœ fœclíe în mînœ pre'n portițile ačestea subpœmîntale. De-asupra, de-adreapta, de-astînga, pretutíndine este sare, pretutíndine socoțĭ, cœ vedĭ mármurœ poleitœ,

care rœsfrînge para în strœlučĭul radĭelor de diamant. Cu cît mergĭ maĭ nœinte, cu atîta maĭ pálpitœ luminœ maĭ ágerœ în toate puntele. Cam lung tîmp mergĭ pe'ntre pœrețiĭ ačeștĭa, če-șĭ daŭ lustrul cu miĭ de grœdœčĭunĭ de colorĭ, ca și cînd ar duče la un pœlat de fée; trébuĭe sœ te suĭ în sus șí earœ-șĭ sœ te coborĭ în jos pe nešče trepte de lemn, če spîndĭurœ preste adînčimĭ rœsbumbœtoarĭe, unde se petreče orĭ care pašĭŭ de un súnet sœrbœtoresc înnecat; dupœ ačeea ajungĭ în salele de ŭœ întíndere uriašĭœ; ačestea sînt gropile de sare.

3. Privéliščea, če se înfœțišĭeadĭœ aičĭa ocilor, este una de'n čelle maĭ mœrețĭe, če pot esistá. Cúgetœ-țĭ maĭ multe spáțĭurĭ colosale, sœpate cu totul în sare, aĭ cœrora pœrețĭ nétedĭ ca mármura se întretaĭœ într'ŭœ înnœlțime amețivœ, tocma ca boltiturile (arčele) uneĭ catedrale gótiče. Frîngetul paĭelor ardĭœtoarĭe, care se întrebuințĭeadĭœ spre a luminá pre'n salele ačeste minunate, este asémene cu súnetul uneĭ pušče. Lučind flácœra, se vœd formele čelle curioase alle cumpúnereĭ de mosœic, care le-a format nœtura, — figurile fantaste, če se cotesc pe pœrețĭ. Amušĭ se aratœ sarea lučindœ, amušĭ întunecoasœ. În unele pœrțĭ s'aŭ ašĭœdĭat, și dœrîmurĭ marĭ dĭac pe fund. Ačeste portifiče subpœmîntale (ca de tîmplurĭ) ne aduc aminte de mormintele fœrœunilor, de monumintele mœrețĭe, carile ni-le-a relœsat vecimea.

4. Pe'ntre portifičele ačestea se mišcœ umbre, titiredĭ, asémene ačelora, če-șĭ socoate poetul plin de fantasíe îmblînd în corp pe pœmînt. Ačeștĭa sînt bœešiĭ. Númœrul lor este doŭe sute. Lucrul lor este, sœ scoatœ dœrîmurĭ de sare de un pečĭor cubic de'n pœmînt saŭ de'n pœrețĭ, care le pun într'ŭœ rețĭea de fúniĭ tarĭ, și le aduc pînœ la gura ocneĭ. Resuflarea bœešilor, če se ridicœ în sus, se strînge în cœmœrĭ nu prea large, se îndesešče aičĭa, și formeadĭœ ače lungĭ de sare, care spîndĭurœ de pe pod, și care ar vœtœmá ušĭor pe lucrœtorĭ, deacœ nu s'ar depœrtá de aičĭa.

§. 55.

Causa rœsboĭuluĭ Troiann.

(Dupœ Becker.)

1. Priam, reḡele C̄etœt̄iĭ *Troĭa* seaŭ *Iliŭ* s̄i all t̄înutuluĭ eĭ avú doĭ fiĭ; c̄ell maĭ mare se numĭá *Éctor*, c̄ell maĭ mic *Alesandru*, carele se numĭá de comun s̄í *Paris*. Ac̄esta cœlœtorí la Pelopones, trase la Menelaŭ, reḡele Sparteĭ s̄i fu primit de'n partea reḡeluĭ dupre dátina ospœtœreat̄ĭœ a tîmpuluĭ de atunc̄ĭa ca un strein cu toatœ cœldura s̄i ospœtat prea bine. Darœ Paris resplœtí binele cu rœŭ. Nefiind ŭœdinioarœ Menelaŭ a casœ, svœtuí Paris pe Ileanna, sot̄íea luĭ sœ-ĭ urmed̄ĭœ la corábie, lućœ ŭœ parte de'n comorile reḡes̄c̄ĭ s̄i se duse cu prada ac̄easta înœpoĭ în pátriea sa. Toatœ Grec̄íea se resculćœ pe'ntru neleḡĭuirea s̄i bajócura ac̄easta; Menelaŭ s̄i frate-sœŭ, Agamemnon, care domnĭá în Mic̄enne, cîs̄c̄igarœ pe uniĭ princ̄ipĭ vetejĭ, cariĭ cœlœtorirœ preste toatœ Grec̄íea, ciemînd pre tot̄ĭ reḡiĭ s̄i prínc̄ipiĭ la ŭœ spedic̄ĭune cumunœ de resbunare asupra luĭ Paris. Lucrul ac̄esta es̄í la un resultat as̄ĭá de bun, în cît se strînsœ ŭœ oaste as̄ĭá de numeroasœ, c̄e nu se vœd̄ĭuse încœ nec̄ĭ ŭœdatœ în Grec̄íea, cœriĭa ĭĭ trebuĭá spre trecut peste mare în Ásiea ŭœ mie doŭe sute de corœbiĭ. Locuitoriĭ t̄inuturilor c̄ellor maĭ depœrtate fœcurœ aic̄ĭ maĭ întîĭŭ cunos̄c̄int̄ĭœ unul cu altul, s̄i cît de mult contribuí cunos̄c̄int̄ĭa ac̄easta spre ŭœ unire maĭ strînsœ s̄i spre curespundint̄ĭa maĭ tîrd̄íe a Grec̄ilor între sine la ŭœlaltœ nu se poate nec̄ĭ mœcar cuḡetá. Tótus̄ĭ nu încape îndoealœ, cœ ŭœ spedic̄ĭune as̄ĭá de mare, nu s'a produs nec̄ĭ de cum numaĭ pre'n dorint̄ĭa pœtriótecœ, de a spœlá bajócura fœcutœ reḡeluĭ Menelaŭ, c̄i la ac̄easta a adáus foarte mult s̄i dorint̄ĭa de a prœdá s̄i maĭ ales plœc̄erea de avînture cœllœres̄c̄ĭ.

2. În limannul dela Áulis (în Beót̄iea) se strînserœ corœbiile s̄i bœrbat̄iĭ. Fiind Agamemnon urd̄itoriul spedic̄ĭuniĭ s̄i c̄ell maĭ putérnic pœrtas̄ĭŭ la ac̄easta, ĭĭ recunoscurœ tot̄ĭ c̄eĭa-lalt̄ĭ princ̄ipĭ bucuros̄í întœĭœtatea, însœ tótus̄ĭ fœrœ de

a se lœsá mœrḡinit̄ĭ de ell în socotint̄ĭele s̄i voint̄ĭele lor s̄i în domnínt̄ĭa peste ostas̄iĭ lor. Înnœinte de orĭ care întreprîndere se svœtuĭá tot̄ĭ la ŭœlaltœ, s̄ied̄ĭînd într'un c̄erc mare pe pĭetre, s̄i, de voĭá c̄ine-va sœ vorbeascœ, trebuĭá tot-de-a-una sœ ĭa dela eroldul de fat̄ĭœ cîrja c̄ea lungœ de domnitoriŭ (numitœ sc̄eptru), carea o da earœ-s̄ĭ erolduluĭ îndatœ c̄e sfîrs̄ĭá de cuvîntat. Ŭœ însemnœtate deosebitœ aveaŭ în adunînt̄iele ac̄estea svaturile luĭ Ulise s̄i alle bœtrînuluĭ Néstor dela Pilos de'n Mesénniea. S̄i un popœ vestit s̄i augur erá la ac̄estea de fat̄ĭœ, care purtá grijœ de jertfele trebuinc̄ĭoase, întrebá d̄ĭeiĭ s̄i cunos̄c̄eá de'n mat̄ĭele vitelor de jertfœ voint̄ĭa lor.

3. Dar' un vînt contrariŭ împĭedecœ́ tîmp îndelung purc̄éderea armateĭ. Ac̄easta credeaŭ eĭ, cœ ar arœtá neplœc̄erea d̄ĭeilor. Calha, as̄ĭá erá numele popeĭ, trebuí sœ c̄erc̄e, în c̄e cip voĭesc d̄ĭeiĭ sœ se împac̄e. Calha respunse: „*Numaĭ pre'n jertfirea Ifiḡeníeĭ, fiic̄eĭ luĭ Agamemnon se pot împœcá d̄ĭeiĭ.*" Mœcar cœ tatœl eĭ nu s'ar fi învoit la ac̄easta; tótus̄ĭ s'ar fi uc̄is înœra s̄i fráḡeda Ifiḡeníe, deacœ, dupœ cum spune trœdœc̄ĭunea, nu ar fi fost, luat d̄ina Artémiea pre nenoroc̄ita sub acoperemîntul sœŭ, carea o învœlí într'un nor s̄i în modul ac̄esta o scœpœ́ de moarte.

§. 56.

Jócurile sœrbœtores̄c̄ĭ alle Grec̄ilor.

(Dupœ Homberg.)

1. Jócurile c̄elle maĭ de frunte la Grec̄ĭ aŭ fost patru: jócurile *Olímpic̄e, Istmic̄e, Pític̄e* s̄i *Neméic̄e*, s̄i în toate se produc̄eaŭ lupte pe întrecute corporale s̄i spiretuale.

Luptele Olímpic̄e orĭ olimpiac̄e eraŭ c̄elle maĭ pompoase, maĭ mœret̄íe s̄i maĭ vestite; la ac̄estea se adunaŭ Eliniĭ de'n toate t̄inúturile uscatuluĭ s̄i de'n însule. Elle se sœrbaŭ tot la patru anniĭ vara la Olímpiea în t̄inutul Elísiuluĭ, s̄i ca sœ nu fiœ escis nec̄ĭ un Elin dela împœrtœs̄irea ac̄estora de'n cause polític̄e, erá hotœrîtœ ŭœ înc̄etare de arme, un feliŭ de pac̄e

dîœeascœ, carea începeá cu mult înœintea jóculuĭ, și încetá tîrdiŭ dupœ finitul jócurilor earœ-șĭ. În tîmpul acesta sîntit pœusaŭ armele, urgîea nœciunalœ și privatœ fœceá loc altor sîmțieminte maĭ line; în onorœciunea generalœ a dieilor și în admirœciunea fœrœ voe a învingœtorilor, ce eraŭ de multe orĭ neamicĭ, se apropîeaŭ și se împœcaŭ inimele, se rœnnoĭaŭ ospetĭele vecĭe îndœtinate încœ de'n timpurile strœbunilor, se înființĭaŭ, cunsoțirĭ noŭe, și simțĭul pe'ntru celle frumoase, precum pe'ntru puterea bœrbœteascœ și gibœcĭea trupeascœ se nutrĭá și se înnœintá.

2. Jócurile acestea, prea însemnate, celle maĭ stimate de'ntre toate și cercetate maĭ mult de cœtrœ toțĭ eraŭ sœcrate dĭœuluĭ Olímpic, carele aveá aicĭ în Olimp un tîmplu fœĭmos, unde erá așĭœdĭatœ de mîna mœestrœ a luĭ Fidíea státua cea maĭ fœĭmoasœ de áur și de os de elefant a dĭœuluĭ Joe. Tîmplul se aflá în jurul Altis, într'ŭœ luncœ sacrœ de întíndere mare, carea erá încungĭuratœ cu un mur. Acoló erá și fœrœ aceea un tîmplu all Hereĭ (Juneĭ), altul all Hestíeĭ (Vesteĭ), locul de adunînțĭœ all senatuluĭ, un teatru, și alte didirĭ frumoase, precum șĭ ŭœ mulțime numœroasœ de státue alle dĭœilor, eroilor și alle luptacilor (atleților) ca dárurĭ cunsœcrate spre înfrumsețĭarea tîmplurilor și a parculuĭ. Maĭ ales se aflaŭ státue de alle luptacilor învingœtorĭ în mare mulțime, fiind cœ erá lege, sœ se ridice státuele luptacilor, cariĭ fusese învingœtorĭ de treĭ orĭ în jócurile sînte, spre etearna lor glórie și mœrire.

3. Tîmplul luĭ Dĭœŭ, regele dĭœilor, erá fœcut în stilul cell maĭ mœrețĭŭ, încungĭurat fiind cu coloane în oardennea dóricœ. Mulțime de dárurĭ sœcrate, trónurĭ și státue, carœ de aramœ și tripódurĭ împleaŭ tinda; însœ în lontru colosul luĭ Dĭœŭ, fœcut de mîna luĭ Fidíea, întunecá pe toate celle-lalte ópurĭ de arte, cu care erá ornat tîmplul.

4. Jócurile se fœceaŭ pe un șĭes mare, care erá despœrțit în doŭe pœrțĭ. Cea maĭ lungœ erá desemnatœ pe'ntru ceĭ ce alergaŭ cu cœruție și se numĭá *drúmul cailor;* ceea-laltœ parte se numĭá *stadiŭ,* și pe aceastœ láture se luptaŭ și alergaŭ pedestrașiĭ. Afarœ de locul luptacilor, șĭœdeaŭ împregĭur privitoriĭ în rîndurĭ nenumeravere; judiĭ, cariĭ eraŭ aleșĭ spre a judecá demnœtatea învingœtorilor și cariĭ trebuĭaŭ sœ se îndœtoreascœ pe'ntr'un jurœmînt ceremonios, ca sœ nu pœrtineascœ necĭ într'un mod, șĭœdeaŭ în lontrul marginilor stádiuluĭ. De'ntĭiŭ se aduceaŭ încœ noaptea dĭeilor jertfe însemnate, acestea țineaŭ pînœ cœtrœ rœsœritul soareluĭ.

Îndatœ cum rœsœrĭá soarele, începeaŭ jócurile pe întrecute. Luptaciĭ, cariĭ eraŭ golĭ și șĭ-aŭ fost uns înœinte corpul cu oloĭŭ, pĭșĭaŭ înœinte cĭemînd dĭeiĭ de márturĭ, cœ s'aŭ pregœtit dupre cuviințĭœ spre luptele acestea; apoĭ întrebá un erold în gura mare: *„de nu poate cine-va pîrî pe vr'un luptaciŭ, cœ aŭ purtat fiere orĭ na'ŭ vieĭuit dupœ cuviințĭœ,“* și deacœ nu urmá necĭ ŭœ împutœcĭune, începeaŭ jócurile dupœ dátinœ. Aceĭa, cariĭ se luptaŭ pedestri pe'ntru cununa de învíngere, alergaŭ pe întrecute, se luptaŭ, aruncaŭ díscurile, se luptaŭ cu pumnul, sœrĭaŭ dupœ taptul ce se da pre'n música de fláute. Lupta cu pumnul erá pericĭoasœ, fiind cœ luptașiĭ golĭ legaŭ în crucișĭŭ de'n nœinte mîna și brațĭul cu curele aspre, și nu le erá ĭertat sœ se apuce ci numaĭ sœ se loveascœ, la care ocœjune se întîmplá de multe orĭ rœnnirĭ foarte pericĭoase; fœr' de aceea se țineá lupta pumnalœ de ŭœ deprindere maĭ crudœ, și ceĭ nobilĭ nu o deprindeaŭ necĭ decum.

5. Discul erá ŭœ rotilœ nétedœ și tare de metal seaŭ de peatrœ, și cine voĭá sœ-l asvîrle pre'n áer pîn' la ŭœ țintœ desemnatœ, trebuĭá sœ fiœ nu numaĭ putérnic, ci șĭ gibaciŭ spre aceasta; cine întreceá pe toțĭ în depœrtarea aruncœcĭuniĭ, remîneá învingœtoriŭ. La luptœ trebuĭá sœ arunce învingœtorĭul pe cuntrarĭul sœŭ mœcar de doŭe orĭ la pœmînt, și sœ-l țiĭœ acoló, pînœ cînd contrarĭul însușĭ se decĭœrá de învins.

6. Și alergœturile cu cœruțĭa eraŭ pericĭoase. Cunducœtoriĭ carœlor steteaŭ în carœle salle și cum se dedeá semnul, se rœpedĭaŭ telegariĭ sœlbátecĭ spre drúmul cailor. Fiind cœ se nevoĭaŭ tot-de-a-una sœ easœ unul altuĭa înœinte, se frîngeaŭ unele carœ, și nu ŭœdatœ se vœtœmá cunducœtorĭul,

pre'n trîntealœ seaŭ se şî uĉideá cu totul. La ţintœ se aflaŭ doĭ stîlpĭ, pe'ntre cariĭ trebuĭá sœ treacœ cœruţĭele rœpede ca glonţĭul, fiind cœ dupre leĝile lupteĭ, aveaŭ sœ treacœ de doŭe-sprœ-ḑieĉe orĭ pe aĉella-şĭ drum. Pe lîngœ luptele pe întrecute pedestrale şi cœruţĭale, se ĉertaŭ şí pe'ntru glóríea de învíngere în altele maĭ blînde alle Muselor; cîntœreţĭ de ĉétere (scripĉe) şi de fláutœ îşĭ cîntaŭ melodíile, întrecîndu-se, poeţiĭ îşĭ reĉitaŭ ópurile salle, şi cumpeţĭaŭ despre întîĭœtate, autorĭ de ópurĭ literarĭe ĉetĭaŭ frînture de'n elle: în scurt, în tîmpul scurt de ĉinĉĭ ḑille (atîta ţineaŭ jócurile Olímpiĉe) se îmbulḑĭaŭ maĭ toate plœĉerile ĉelle maĭ frumoase, ĉe încîntœ ŭœ ínimœ nóbilœ şi pot împlé un spíret june de dorinţĭa imitœriĭ. Cîşĉigul láudeĭ în jócurile aĉestea, aduĉeá nu numaĭ învingœtorĭuluĭ, ĉi şí oraşĭuluĭ pátrieĭ luĭ ŭœ glórie neuĭtatœ. Şi în ĉé custá preţĭul învínĝeriĭ? Într'ŭœ cununœ simplœ de rámurĭ de oliv.

7. Ḑiŭa ĉea de pe urmœ erá mennitœ spre încununarea învingœtorilor. Sœrbœtoríea (solennœtatea) aĉeasta se înĉepeá cu jertfe mœreţĭe în sînta luncœ, erolḑiĭ publicaŭ poporuluĭ, ĉe sœltá de bucuríe, numele învingœtorilor, şi all oraşĭuluĭ pátrieĭ lor, judiĭ de lupte le puneaŭ pe cap cununa ĉea de mult doritœ, şi încununaţiĭ învingœtorĭ merĝeaŭ trufaşĭ pe drúmurile cœpitale, îmbrœcaţĭ în haĭne mohorîte, ţiĭnd în mînĭ rámurĭ de finic şi petrecîndu-se de flœutiştĭ pe'ntre mulţimea de popor jubilînde, uniĭ pe jos, alţiĭ cœlœrĭ seaŭ în cœruţĭe, împresurîndu-se de mulţimea încîntatœ cu florĭ, orĭ încununîndu-se cu cunune de oliv. Darœ nu numaĭ în Olimp furœ încununaţiĭ onoraţĭ asfelĭŭ. La întoárĉerea lor în pátrie le venĭaŭ înœinte cunĉetœţĭeniĭ lor, cariĭ se vedeaŭ aşĭá de mœriţĭ pre'ntr'înşiĭ, îĭ petreĉeaŭ în triumf la oraşĭul pátrieĭ, cîntîndu-le vĭersuinţĭe de láudœ şi cunsœcrîndu-le státua, carca o trimeteaŭ la Olimp.

8. Pe la annul 777 înœinte de Crest înĉepurœ Greĉiĭ a numerá anniĭ dupœ Olimpiade, mœcar cœ jócurile Olímpiĉe s'aŭ fost sœrbat acum şí maĭ nœinte de multe veácurĭ. Rœstîmpul dela ŭœ olimpiadœ pînœ la alta aveá patru annĭ plinĭ de

aĭ cronoloĝíeĭ noastre, fiind cœ jócurile se sœrbaŭ tot la patru annĭ în Juliŭ, precum am ḑis maĭ sus. Deacœ voeşĉe aşĭá darœ ĉine-va sœ trœducœ cronoloĝiĭ de alle vecilor autorĭ dupœ Olimpiade înœinte de Crest, trébuĭe sœ sĉie cœ un ann Olimpiad curespunde tot-de-a-una ĉellor şĭese lunĭ de pe urmœ alle unuĭ ann înœinte de Crest şi ĉellor şĭese lunĭ dela înĉeput alle annuluĭ viitorĭŭ. Deacœ ĭaŭ d. e. annul 777 î. d. Crest, ca înĉeputul primeĭ Olimpiade, şi de ĉetesc despre un evenemînt, ĉe se întîmplœ d. e. în luna a opta a annuluĭ all doile all Olimpiadeĭ întîĭe, apoĭ sciŭ cœ aĉeasta aŭ trebuit sœ fiœ fost dupœ cronoloĝíea creştineascœ în Fáur all annuluĭ 779.

În asémene mod se sœrbaŭ la Greĉĭ şí ĉelle-lalte jócurĭ pe întrecute, de care am ḑis maĭ sus! tótuşĭ ĉelle Olímpiĉe rœmáserœ ĉelle maĭ vestite şi maĭ adevœrate jócurĭ poporenne.

§. 57.

Alergœtura şi lupta în ĉercul romann.

(Dupœ „Foaea Orientuluĭ.")

1. Telegariĭ pe'ntru ĉercul romann, asémene şí caiĭ sînḡurĭ seaŭ înhœmaţĭ, ĉe alergaŭ în treĭ şi patru şire pe lîngœ ŭœlaltœ cu oameniĭ, ĉe se întrebuinţĭaŭ spre pœḑirea, îngrijirea şi învœţĭarea aĉestor caĭ, fœĉeaŭ ŭœ mulţime mare de fiinţĭe de ĉelle cu cîte patru, şi de ĉelle cu cîte doŭe peĉĭoare. De aĉeea aflœm numiĉĭunea *grex*, ĉe va sœ ḑicœ turmœ, cîrd, ĉireadœ întrebuinţĭatœ şi despre oameniĭ ocupaţĭ la aĉelle alergœturĭ, şi la caiĭ alergœtorĭ. Trébuĭe sœ cuĝeţĭ, cœ într'ŭœ ḑi alergaŭ doŭe-ḑieĉĭ şi ĉinĉĭ de cœrœrĭ cu cîte patru carœ şí de patru orĭ cîte patru caĭ: numaĭ pe'ntru alergœtoriĭ cu cœruţĭele ŭœ sutœ de carœ şi patru sute de caĭ. Acum sœ númerĭ şi artele ĉe le fœĉeaŭ cœlœreţiĭ cu unul, cu doĭ, treĭ s'aŭ cu patru caĭ. Fœr' de aĉeea aveá fiœ-care cœruţĭœ de alergat un paĭc (precœlœretĭŭ), care, cum se pare, şĭerbĭá, spre ţinerea cailor alergœtorĭ în direpĉĭunea ĉea adevœratœ. De se întîmplá vre-un periĉĭŭ, sœrĭá paĭcul de pe

call s̄i ajutá cœrut̄ĭarĭuluĭ. Nec̄ĭ unuĭ membru all uneĭ c̄ete nu-ĭ erá ĭertat sœ amœḡeascœ telegariĭ alteĭ c̄ete pre'n d̄ĭd̄œriturĭ s̄i sœ facœ ca sœ se spárie. De bunœ samœ, cœ sumut̄ĭœrĭ maĭ mic̄ĭ s̄i împĭedecœrĭ furis̄ĭe, spre încurcœtura c̄ellora-lalt̄ĭ rivalĭ (cumpetitorĭ) s̄i spre abáterea lor pe cœĭ false n'aŭ putut lipsí de'ntre pœrtas̄iĭ la aste alergœturĭ; tótus̄ĭ erá defiptœ pedeapsœ mare pe'ntru c̄eĭ c̄e fœc̄eaŭ rœint̄ĭe precuḡetate orĭ încurcœture fœcute în públic. La jócurile Grec̄es̄c̄ĭ, la care se puteá luptá numaĭ bœrbat̄ĭ líberĭ s̄i de onoare, puteaŭ jud̄iĭ de curte sœ hotœrascœ pe'ntru cœlcœtoriĭ leḡilor de luptœ pînœ s̄í pedepse corporale; ac̄eastœ erá ca ŭœ bajócurœ cuntra oardenniĭ d̄ĭœes̄c̄ĭ, fiind secrate toate ac̄este jócurĭ públic̄e c̄ellor c̄eres̄c̄ĭ. În Roma erà cœrut̄ĭariĭ s̄ierbĭ, cariĭ steteaŭ sub varga domnilor sœĭ; ŭœ necuviint̄ĭœ fœcutœ de dîns̄iĭ înœintea privitorilor ar fi fost picat pe ac̄es̄tĭa; fœcœtorĭul necuviint̄ĭeĭ aveá sœ as̄c̄epte fires̄c̄e c̄ea maĭ asprœ pedeapsœ.

2. Dentrun'nc̄eput eraŭ jócurile în c̄erc maĭ în comun de ŭœ d̄i, însœ pe înc̄etul s'aŭ adáus la ac̄estea atîtea d̄ille, în cît eraŭ în fine în toate d̄illele c̄ircense, s̄i d̄isa: *„Panem et circenses!“* ádecœ, *pînœ s̄í c̄irc̄ense*, se t̄ineá de ideea esistint̄ĭeĭ Romanne. De ac̄eea erá pus pe caĭ s̄i pe oamenĭ un cœpital mare. Pe'ntru c̄erc t̄rebuĭá sœ se sceascœ caiĭ anume, s̄i ac̄es̄tĭa trebuĭá sœ fiœ de un soĭŭ deosebit; soĭul Africann erá încœ pe atunc̄ĭa c̄ell maĭ plœcut, s̄i încœ s̄í astœ-d̄ĭ numesc Romanniĭ pe alergœtoriĭ lor *berberet̄ĭ, bérberĭ*. Eĭ sînt mic̄ĭ, darœ foarte ĭut̄ĭ s̄i foarte durœtorĭ.

3. D̄e multe orĭ se întîmplá, cœ ŭœ pœrecĭe de telegarĭ, c̄e s̄ĭ-aŭ fost arœtat brœvura, trebuĭá sœ alerḡe de a doŭaoarœ la ac̄eea-s̄ĭ alergœturœ spre a cîs̄c̄igá pret̄ĭul jóculuĭ; s̄i fiind cœ la asfelĭŭ de întîmplœrĭ determiná lucrul voeá absolutœ a mult̄imiĭ c̄elleĭ nenumœrávere, carea împlinĭá ac̄easta, (ca s̄í în teatrele noastre de astœ-d̄ĭ) pre'n strigœtul unœnim; mult̄imea nu înc̄etá cu strígœtul, pînœ c̄e nu i se împlinĭá dorint̄ĭa, întru ac̄eea, c̄e dorĭá, s̄i as̄ĭá nu ŭœdatœ se întîmplœ́, cœ trebuiaŭ biet̄iĭ caĭ pe'ntru glórie sœ-s̄ĭ peard̄ĭœ s̄í sînœtatea, ba încœ de multe orĭ s̄í vieat̄ĭa. Nec̄ĭ cœrut̄ĭariĭ n'ajunḡeaŭ d̄ille

bune, cœ nu numaĭ cœ se sîlĭaŭ de alergaŭ s̄i se trudĭaŭ peste fire, c̄í pe lîngœ ac̄easta nu puteaŭ, ca sœ nu îngit̄ĭœ neîntrerupt pulberea, c̄e se suĭá de pe arinœ în sus ca nóuriĭ. Însœ întruduc̄îndu-se de tot nœravul luĭ Cœlígula s̄i all luĭ Nerune, care erá, ca sœ se présure áriea (arena) c̄erculuĭ cu ruḡinœ verde de aramœ, trebuĭá, sœ aĭbœ áriea ŭœ fat̄ĭœ tare frumoasœ, darœ pre'n ac̄eea ruiná pĭeptul oamenilor s̄i all cailor.

4. De aic̄e pot̄ĭ pric̄epe, cœ întreprind̄ĭœtoriĭ si liferœtoriĭ (fœcœtoriĭ) astor felĭŭ de trœsurĭ puneaŭ mult în risc, s̄i fiind cœ ocupœc̄ĭunea lor erá încurcatœ s̄i supœrœc̄ĭoasœ, aŭ cœutat sœ ĭa un pret̄ĭŭ cît se puteá maĭ mare pe ac̄ellea. Dela c̄inc̄ĭ annĭ se luaŭ caiĭ în c̄erc, si rœmîneaŭ în ac̄est s̄ierbit̄ĭŭ pînœ la doŭe-d̄ĭec̄ĭ de annĭ. Darœ cît̄ĭ puteaŭ ajunḡe pînœ la vîrsta ac̄easta de rœpaus? Ac̄est̄ĭ caĭ alergœtorĭ eraŭ de ac̄eea necred̄ĭut de scumpĭ. În tîmpurile luĭ Nœrune, ádecœ în d̄illele c̄elle de pe urmœ alle republic̄eĭ, se plœt̄ĭaŭ pe'ntru doŭe pœrec̄ĭ de caĭ doŭe-d̄ĭec̄ĭ de miĭ de tálerĭ de áur, as̄ĭá darœ patru-d̄ĭec̄ĭ de miĭ de florinĭ bannĭ de aĭ nos̄trĭ, as̄ĭá cît pret̄ĭul unuĭ call singur erá d̄ĭec̄e miĭ de florinĭ. Dec̄ĭ de vom s̄í luá, cœ un pret̄ĭŭ as̄ĭá de nespus se plœt̄ĭá numaĭ pe'ntru caiĭ de tot ales̄ĭ în felĭul lor; tótus̄ĭ cĭar s̄i numaĭ pret̄ĭul c̄ell de míjloc, c̄e ese în proporc̄ĭune cu c̄ell de sus, încœ este nespus de mare, cĭar de am luá în socotealœ s̄i ac̄eá împreḡĭurare, cœ în Roma eraŭ mijloac̄ele viet̄ĭeĭ foarte scumpe.

5. Pe'ntru regulœmîntul jócurilor, atît în c̄erc, cît s̄í afarœ de c̄erc, carĭ se fœc̄eaŭ în numele statuluĭ s̄i la tréburile funebrale de jertfe, erá depusœ în casa statuluĭ ŭœ sumœ defiptœ, cu carea trebuĭaŭ sœ-s̄ĭ ajute deregœtoriĭ, cariĭ eraŭ însœrc̄inat̄ĭ cu ac̄este socotele. Dupœ put̄in tîmp însœ se vœd̄ĭú, cœ suma defiptœ erá prea micœ c̄elleĭ ĭubitoarĭe de privélis̄c̄ĭ; spre a îndestulá c̄erint̄ĭele mult̄imiĭ, drept'ac̄eea c̄ell c̄e voĭá, sœ-s̄ĭ rœt̄ĭĭœ favoarea poporuluĭ, orĭ sœ s̄ĭ-o cîs̄c̄iḡe pr'en darea de jócurĭ, trebuĭá sœ-s̄ĭ baḡe mîna în bud̄ĭunarĭul própriŭ, ca sœ poatœ înd̄ĭœstrá cît maĭ pompos jócurile, c̄e le da. Fires̄c̄e cœ îmbic̄ĭunea personalœ cres̄c̄eá de'n d̄i

în d̄i ši cu ac̄easta se sîlíá, care de care de'n demnitarĭ a se întrec̄e în pret̄iosœtatea jócurilor ac̄estora. Pe'ntru cœ de-prind̄ĭîndu-se poporul romann pe înc̄etul a petrec̄e toatœ d̄iŭa numaĭ în c̄erc, apoĭ trebuĭá sœ presupuĭœ, cœ dœtœtoriĭ de jócurĭ îĭ vor da nu numaĭ desfœtœc̄ĭunĭ de c̄elle mœret̄ĭe pe'n-tru ocĭ, c̄ĭ se vor îngrijĭá ši de îndestulœc̄ĭunea c̄elloralalte sîmt̄irĭ ši maĭ cu seamœ de îndestulœc̄ĭunea apetituluĭ, carele sub c̄erĭul lîber ši în áerul curat, este tot-de-a-una mare.

6. Nu este ašĭá darœ de mirare, deaçœ maĭ mariĭ Romeĭ cœdeaŭ în dœtoríĭ apœsœtoarĭe de'n cáusœ, cœ fœc̄eaŭ spese necumpœtate, ši c̄eĭ maĭ inimošĭ, precum un Júliŭ C̄esar, îšĭ ajutaŭ cu mijlocul, de a vîrî republica însa-šĭ, ca ŭœ pradœ aleasœ, în pung̃ile salle. Mult̄ĭ se despœgubĭaŭ cu ac̄eá spe-rînt̄ĭœ, cœ în tîmp scurt vor ajung̃e la deregœtoríĭ însœmnate de alle statuluĭ, ši apoĭ ca procónsulĭ vor stoarc̄e provint̄ĭele c̄elle pline de toate avut̄íile, ši ašĭá se vor îmbogœt̄í earœ-šĭ pre'n jefuirĭ; însœ de'n tîmp în tîmp se cam întîmplá šĭ alt-mintrea, ádecœ, mult̄ĭ îšĭ pĭerdeaŭ fœvoarea, c̄e šĭ-aŭ fost cîšc̄igat'o cu multe ostennele, maĭ nœinte de c̄e ar fi ajuns la vre ŭœ deregœtoríe, fiind cœ mult̄imea c̄ea trîndavœ, dela alle cœrĭĭa vóturĭ atîrnaŭ deregœtoríile, este tot-de-a-una foarte scimbœc̄ĭoasœ în fœvoare-šĭ; drept ac̄eea se tîmplá, cœ eĭ merg̃eaŭ cu bud̄ĭele înflate dela locul alég̃eriĭ, fœrœ sœ fiœ fost alešĭ, ši ašĭá se vedeaŭ de ŭœ datœ adušĭ la sapœ de lemn ši ruinat̄ĭ. Asfelĭŭ de soarte avuse Cœtilina c̄ell fœĭmos; dar' pe ásfelĭŭ de árburĭ cresc šĭ ásfelĭŭ de frupte! (Arbor naturam dat fructibus atque figuram).

7. Dœtœtoriĭ de alergœturĭ c̄irc̄ense cu carul orĭ cu caiĭ dedeaŭ ac̄estea la direptoriĭ c̄etelor (gregum) în arîndœ, ši nu încape îndoealœ, cœ pe lîngœ pret̄ĭul, cu care s'a fost tocmit, le maĭ plœtĭaŭ încœ cîte ŭœ sumœ mœrišĭoarœ, carea šĭerbĭá spre desdœunare ac̄ellora, cariĭ nu înving̃eaŭ, ši pre'n urmare nec̄ĭ nu cîšc̄igaŭ pret̄ĭul lupteĭ. Ac̄eštĭ arîndarĭ eraŭ cœvœlerĭ cu stare (cœc̄ĭ de'n d̄illele Grec̄ilor aveá fiœ-care pe tœcute rangul de cœlarĭŭ, deacœ pošĭedea numaĭ un cœpital de doŭe-d̄ĭec̄ĭ de miĭ de tálerĭ de áur), ši adese orĭ se tîmplá,

cœ ac̄eštĭ cœllarĭ eraŭ persoane, c̄e s'aŭ fost înnœlt̄ĭat de'n starea libertinilor, cariĭ aŭ fost šĭerbit maĭ nœinte în c̄erc ca alergœtorĭ înnœintea carœlor în locul conduptorilor c̄etelor, ši pre'n ac̄easta šĭ-aŭ fost cîšc̄igat cîte ŭœ sumœ mœrišĭoarœ ši apoĭ s'aŭ rœspumpœrat de'n sclœvíe, seaŭ eraŭ liberat̄ĭ de cœtrœ domniĭ sœĭ. Ac̄eštĭ cœpitannĭ de c̄ete trébuĭe sœ fiœ format un felĭŭ de corporœc̄ĭune orĭ sot̄ietœt̄ĭ felĭurite, carĭ t̄ineaŭ pe socoteala cumunœ caĭ ši oamenĭ šĭerbitorĭ, ca ašĭá pre'n cîšc̄igul comun sœ poatœ acoperí maĭ ušĭor spesele, cînd se tîmplá sœ pugubeascœ. De-altmintre dupœ leg̃e cĭar nec̄ĭ unuĭ senœtorĭŭ nu-ĭ erá rušine, de a fi pœrtašĭŭ la ŭœ întreprîndere cu cœrut̄ĭe alergœtoarĭe în c̄erc. Fiind cœ pré-t̄ĭurile de arîndœ se îndreptaŭ tot-de-a-una dupre pret̄ĭul nu-tret̄ĭuluĭ ši all altor împreg̃ĭurœrĭ, ši fiind cœ îšĭ cunošc̄eaŭ în-treprind̄ĭœtoriĭ prea bine treaba ši šc̄iaŭ, ca sînt de trebuint̄ĭœ neapœratœ: de ac̄eea eĭ suĭaŭ prét̄ĭurile une orĭ pînœ la nerušinœtate. Ašĭá sub împœratul Nerune plesní pre'n minte unuĭ om curios, ádecœ, pretorĭuluĭ: Aul Fœbríc̄ĭŭ Veĭentannul, ca sœ alerg̃e în c̄erc nišc̄e cînĭ marĭ în loc de caĭ.

C̄eata róšiœ ši c̄ea albœ ajunse la t̄intœ; nu însœ šĭ c̄ea verde ši c̄ea albastrœ; de ac̄eea Nerune li plœtí de'n vesteríea sa cirîile c̄elle tocmite.

8. Ac̄eĭ telegarĭ, cariĭ în toate šĭepte încung̃ĭurœturele ajung̃eaŭ ca c̄eĭ de'ntîĭŭ la lócurile defipte de stœtut, repurtaŭ în fiœ-care îmblet învîng̃erea, ši cu ac̄easta prét̄ĭul eĭ. C̄eĭ de aĭ doiĭe dupœ ac̄eštĭa cœpœtaŭ all doile pret̄ĭŭ šĭ c̄eĭ de aĭ treile all treile pret̄ĭŭ; all patrule pret̄ĭŭ nu erá. Ac̄este pré-t̄ĭurĭ de învîng̃ere eraŭ alle proprietarilor telegarilor învingœ-torĭ; cœrut̄ĭariĭ ca šĭerbiĭ ac̄estora n'aveaŭ nec̄ĭ un drept de a c̄ere vr'un prémiŭ. Tótušĭ nu merg̃eaŭ cœrut̄ĭariĭ nec̄ĭ ŭœ datœ cu mîna goalœ de'n c̄erc. Rámurile de finic *) carile, dupœ cum spune Líviŭ, s'aŭ întrudus šĭ în c̄erc în annul Romeĭ 461, šĭerbí cell mult ca un felĭŭ de ornœmînt, cœc̄ĭ eĭ puneaŭ

*) Despre finic se d̄ic̄e, cœ de ĭ-aĭ šĭ plecá coroana în jos, ši ĭ-a încœrcá-o acolo cu greutœt̄ĭ: tótušĭ crešc̄e tot-de-a-una în sus.

ačelle rámurĭ în pœlœriĭ, dupre cum pun vînœtoriĭ nostri penne de cucošĭ sœlbátičĭ saŭ alt feliŭ de rámurĭ verdĭ; de'n cuntrœ le aveaŭ fœvoarea poporuluĭ, ši de cînd s'aŭ fost întrudus îmbletele de doŭe-đečĭ ši čincĭ de đille, se vedeá a doŭe-đecĭ ši čincĭa determinatœ, ca un îmblet strœordinariŭ pe'ntru învingœtoriŭ, carele, dupœ če aŭ gœtat de alergat, aveá dreptul de a îmblá împregĭur pe la scáunele privitorilor ši a culege în comœnnacu-šĭ ŭœ mulĭime de hannĭ de áur. *„Bucœĭĭ de áur, bucœĭĭ de áur!“* erá strígœtul, cu care petrečeá mulĭimea îmbletul ačesta plin de cîšĭig all învingœtoriuluĭ; si čell puĭin domniĭ čeĭ fruntašĭ, senatul ši cœllariĭ, nu dedeaŭ la astœ tîmplare maĭ puĭin de cît un denariŭ de áur, un denariŭ de áur, care are acurat preĭiul unuĭ Louis d'or orĭ all unuĭ Frideric d'or de astœ-đĭ.

9. De oare če în Roma erá cu totul ušĭor, ca omul pre'n ŭœ întrebuinĭiare înĭiœleaptœ a împregĭurœrilor mičĭ sœ viĭœ la înrĭurinĭiœ ši la ŭœ vieaĭiœ comoadœ, de ačeea šĭ ačeštĭ šĭerbĭ de caĭ aveaŭ adese noroc mare, ši foarte mulĭĭ de'ntr'înšiĭ murirœ ca oamenĭ foarte avuĭĭ, cariĭ šĭ-aŭ întipœrit strœlučirea pe monumintele salle.

De-altmintrea se aflœ cununĭ de áur ši de argint ca prémiŭ pe'ntru învingœtorĭ, la care láurul, orĭ alt frunđišiŭ sînt ímitate în lucru mœestros cu un cip foarte iscusit, ši ačestea trébuĭe sœ fiœ fost prémĭul cœruĭiarilor învingœtorĭ, ear' nu all proprietarilor de telegarĭ.

10. Astœ-đĭ este în Roma preĭiul la alergœturile cu caiĭ ŭœ bucatœ de mœtérie de mœtasœ. Ši ačeasta este ŭœ dátinœ mošĕennitœ de'n vecime; pe'ntru cœ pĭeptarĭe minunate, maĭ cu samœ însœ bucœĭĭ de mœterie de mœtasœ se aflaŭ în čercul romann asémenne ca prémiŭ pe'ntru învingœtorĭ, ši poate cœ ačestea eraŭ mennite pe'ntru caiĭ alergœtorĭ orĭ pe'ntru cœllœreĭĭ.

11. În timpurile, cînd la Roma nœrávurile bune eraŭ corupte, se întîmplœ, cœ împœratiĭ înšĭ-šĭ precum Cœlígula, Nerune, Domitiann, Antóniŭ Verul, Comod, Cœrœcala, Eliogœbal, se ocupaŭ cu artele čercului; ačeštĭa denumiaŭ

cœruĭiarĭ fœvoriĭĭ ca grijitorĭ de caiĭ lor, đidĭaŭ cailor stáure de mármurœ cît nešče pœlate, în carĭ prînđĭaŭ ši eĭ înši-šĭ; fœčeaŭ la caĭ esle de os de elefant; în loc de fîn le dedeaŭ strœfide ši migdale, în loc de apœ, čelle maĭ alese sóĭurĭ de vin; porunčĭaŭ sœ li se dee onoare în públic, îĭ pofĭiaŭ cu sine înši-šĭ, ca pe nišče oaspeĭĭ la masœ precum fœcú Cœlígula cu callul sœŭ, numit *„Înčitatul“*; ba încœ aveaŭ de scop sœ-ĭ facœ čiar šĭ cónsulĭ! Čine ar fi maĭ putut gîndí acum, cœ ocupœčĭunea unuĭ cœruĭiariŭ de čerc nu este asémenne cu čelle maĭ înnalte rángurĭ de stat? Nerune întrœ ca un virtuos musical pe tribuna públicœ; nu maĭ micœ pretinsiune fœcú ell ca cœruĭiariŭ pe întrecute în čercul Romann, unde se arœtœ în pĭeptarĭul čell verde all turmeĭ salle čelleĭ fœvorite, cu comœnacul jucarilor pe cap, de'n încĕput pe ŭœ árie privatœ înnœintea unora de'n încređ̦uĭiĭ ši curtenniĭ sœĭ, în urmœ în čercul čell maĭ mare (circus maximus) înnœintea întreguluĭ popor. Cœrœcala ši Eliogœbal mérserœ încœ šĭ maĭ departe: eĭ nu numaĭ cœ se înjosirœ pînœ întru atîta, cœ pretindeaŭ dupœ all doŭe-đečĭ ši činčile îmblet dreptul învingœtorĭuluĭ, ši aplœudaĭĭ de mulĭime, purtînd în mînœ bičĭul cœruĭiarĭuluĭ, če-l atingeaŭ de gura privitorilor spre sœrutare ši-l plecaŭ înnœintea lor, čereaŭ sečerišĭul îndátinat de áur, pre care-l strîngeaŭ cu mare umilinĭiœ în preaînnalta-li persoanœ cu comœnnacul în mînœ; čí Cœrœcala întrebuinĭiœ astœ dátinœ ca un míjloc binevenit de a stoarče bannĭ dela nebunul de popor romann.

12. Sara, dupœ če se gœtá alergœturile, se dučeaŭ de'n čerc cu toĭiĭ si oamenĭ ši caĭ, telegariĭ, de asémenne caiĭ, če alergaŭ cîte unul, cîte doĭ, cîte treĭ, cîte patru lîngœ ŭœlaltœ. În frunte mergeaŭ învingœtoriĭ đilleĭ, cu finičele în mînĭ, cu cununile pe cap, pe lîngœ cœriera čercului, cu músicœ încungĭuraĭĭ de ŭœ mulĭime jubilîndœ ši formînd ŭœ pročesiune pompoasœ ešĭaŭ de'n čerc pre'n ŭœ poartœ, če erá fœcutœ sub solariĭ semi-čercului čelluĭ de'n dos; une orĭ eraŭ petrecuĭĭ cu fœclĭĭ, mergînd fiœ-care pe la casele salle.

§. 58.

Sœturnáliile.

1. La noŭe-sprœ-d̄iec̄e D̄iec̄embre se aprindeaŭ de demineat̄iœ ŭœ mult̄ime de luminĭ de c̄earœ în tîmplul luĭ Sœturn, cu care c̄eremónie se înc̄epeá sœrbarea ac̄easta, de'n ac̄eá cáusœ, fiindcœ muritoriĭ cœutaŭ sœ împac̄e pre'n aprínderea luminilor pre Sœturn, carele a fost îngit̄it pre însi-sĭ fiiĭ sœĭ, si cœruĭa i-se aduc̄eaŭ în timpurile crude jertfe de oamenĭ.

2. Trœdœc̄iunea vec̄ĭœ spunea, cœ Ercule a desfiint̄iat maĭ întîiŭ jertfele de om, cînd venise pe caprele salle la Italiea, si a învœt̄iat pre locuitorĭ, cœ d̄eilor nu-le plac jertfele bœrbare, si cœ înt̄ielesul c̄ell adevœrat all oras̄iuluĭ vec̄iŭ, c̄e nu l'aŭ înt̄ieles oameniĭ, nu este ca sœ aducœ la sœrbarea dilleĭ luĭ Sœturn jertfele de om, c̄í luminĭ aprinse.

3. Cum s'a deslegat si s'a luat dupœ dátina vec̄ĭœ legœtura de lînœ, carea cuprindeá pec̄ĭoarele statueĭ luĭ Sœturn, îndatœ perĭá toate legœturile si încœtus̄ĭœrile oamenilor si deosebirea stœrilor de'ntre eĭ.

4. S̄ierbiĭ eraŭ acum líberĭ si îmblá în vestminte de purpurœ orĭ îmbrœcat̄ĭ în togœ albœ ca sí domniĭ lor; ca sœmnul libertœt̄iĭ purtaŭ eĭ acum pœlœríea, carea nu le erá ĭertat a o purtá pînœ nu li-se dœruĭá libertatea.

5. Domniĭ s̄ĭœrbĭaŭ pre s̄ierbiĭ sœĭ la masœ; pretutíndene domnĭá joc si libertate; senatul nu se aduná în d̄illele ac̄estea; judecœtoríile sœrbaŭ; toate cáusele de judecatœ pœusaŭ; în scoale eraŭ fériĭ; nu se esecutá nec̄ĭ ŭœ pedeapsœ de moarte; rœsboĭul nu se publicá; îsĭ tremiteá unul altuĭa dárurĭ, spre a înnoí amic̄et̄ĭele vec̄ĭe si spre a favorí sot̄ivœrœtatea cumunœ; de se întîlnĭaŭ uniĭ cu alt̄iĭ pe úlet̄ĭe, d̄ic̄eaŭ: *Io Saturnalia!* si *bona Saturnalia!* adecœ: *noroc la Sœturnálíĭ, bŭne Sœturnálíĭ!* Încœ maĭ erá sí ŭœ dátinœ frumoasœ la sœrbœtoarea ac̄easta; ádecœ se dá unor prins̄ĭ libertatea, cariĭ îsĭ cunsœcrá dupœ ac̄eea cœtus̄ĭele salle luĭ Sœturn în tîmplul luĭ. Spre sœrbarea Sœturnáliilor erá hotœrîtœ într'adevœr numaĭ ŭœ d̄i; dar' maĭ tîrd̄iŭ se prolung̃í pe înc̄etul astœ sœrbœtoare véselœ la treĭ, dupœ ac̄eea la c̄inc̄ĭ, si în urmœ subt împœrat̄ĭ pînœ la s̄iepte dille, de'n carile c̄elle doŭe de pe urmœ eraŭ mennite spre veselíea copiilor, cariĭ eraŭ în tîmpul ac̄esta ocupat̄ĭ cu tot felĭul de jucœríĭ mic̄ĭ, la carile luaŭ parte sí c̄eĭ bœtrînĭ.

6. În ac̄este doŭe d̄ille de pe urmœ aveaŭ Romanniĭ dátina de a trimite unul altuĭa tot felĭul de dárurĭ mic̄ĭ, maĭ vîrtos icoane mic̄ĭ de alle d̄iœilor, de áur, de arg̃int si de alte metálurĭ. Dela ac̄este icoane mic̄ĭ alle d̄iœilor, c̄e se numĭaŭ *Sigilla*, cœpœtarœ c̄elle doŭe d̄ille de pe urmœ alle Sœturnáliilor si numic̄ĭunea de *Sig̃illarĭe* (Sigillaria), si pĭat̄ĭa de'n Roma, unde se cumpœraŭ de ac̄este lócrurĭ, cu carĭ îsĭ fœc̄eaŭ presente la Sig̃ilarĭe, se numĭá *vicus sig̃illarius*, seaŭ *úlit̄ĭa Sig̃illarĭelor*.

7. De se aduc̄eá la Sœturnálíĭ vr'un dar, trebuĭá sí ac̄ella, cuĭ se da darul ac̄esta, sœ trimitœ alt dar c̄elluĭ c̄e ĭ-aŭ trimis, cœ as̄ĭá erá dátina. Fœrœ ac̄eea aveaŭ Romanniĭ dátina de a scríe pe ŭœ tablœ, c̄e, si cîte li s'aŭ trimis de'n tot felĭul de dárurĭ, ca sœ nu ĭa cum-va aducœtoriĭ unele de'ntr'însele.

8. C̄e felĭŭ de nemicurĭ se trimiteaŭ la Sœturnálíĭ, putem vedé de'n epigramul unuĭ poet Romann, în care se plîng̃e ell, cœ un amic de c̄eĭ bogat̄ĭ ĭ-ar fi trimis toate nimícurile, carile ac̄ella le cœpœtase pe la sœrbœtorile Sœturnáliilor dela alt̄iĭ, precum: doŭe-sprœ-d̄iec̄e tœblit̄ĭe de scris cu cîte treĭ foĭ, s̄iepte periut̄ĭe de dint̄ĭ, un burete, si un pœhar de lut, ŭœ pútinœ de bob, ŭœ cos̄ĭœrcut̄ĭœ de olive, un ulc̄ĭor plin de sirup de must, doŭe oale pline de smocine de soĭul c̄ell maĭ rœŭ.

9. Opt s̄ierbĭ tarĭ adúserœ poetuluĭ dárurile ac̄estea, carĭ poate cœ nec̄ĭ nu fœc̄eaŭ toate la un loc un táler. Poetuluĭ îĭ pare rœŭ de truda c̄ea mare, c̄e aŭ avut'o s̄ierbiĭ adu-cînd dárurile ac̄estea, si scrise cœtrœ avutul sœŭ amic ac̄estea:

— *Cu cît maĭ us̄ĭor, cu cît maĭ fœrœ ostennic̄ĭune,*
Mi-ar fi adus un bœĭat mic c̄inc̄ĭ punt̄ĭ bunĭ de arg̃int!

Si pœcietielle cu tœmîie, de piperiŭ, sîœrvete cu vœrgœturî de purpurœ si luminî de cearœ trimeteaŭ Romanniĭ uniĭ la altiĭ de dárurî la sœrbœtorile Sœturnáliilor, pre'n carî maî ales se arœtá buna voinţiœ a dœtœtoriuluî maî mult de cît sœ fiœ cœutat cine-va la pretiul dárurilor, care erá cu totul numaî ŭœ cerimónie, pre'n carea aveá sœ se înnoeascœ adúcerea aminte de amicetie vecie seaŭ maî vîrtos aveá sœ se înnœintedie sotiavœrœtatea cumunœ si armoníea bunœ.

10. Darœ cœ eĭ cœutaŭ cîte ŭœ datœ si la dárurile acestea, vedem earœ-sî de'n epigramul sus disuluî poet, ce doresce amiculuî sœŭ, unuî advocat, ca sœ nu-ĭ trimitœ cliintiĭ luî cînd-va de sœrbœtorile Sœturnale tœblitie cu treî foî, orî sîœrvete cu trœsure de purpurœ, orî pœciete micî cu tœmîie; cî pœharœ vecie de argint si fœrfuriĭ lucrate cu mœestríe de pretiŭ si vœloare adevœratœ.

11. Pœlœríea, care o purtaŭ sîœrbiĭ la sœrbœtorile Sœturnáliilor, o purtaŭ sî Romanniĭ líberî la sœrbarea aceasta, cœ ea erá maî mult numaî un sœmn, ca sœ o fi întrebuinţiat de-altmintre cine-va de'n ceĭ líberî. Romanniĭ líberî si sclaviĭ îmblaŭ orî cu capul gol, orî îl acoperiaŭ cu vestmîntul. De aceea se aflœ si státue micî de alle Romannilor vecî cu pœlœriĭ pe cap.

12. Fiind însœ cœ pœlœríea, care o puteaŭ purtá sierbiĭ liberatî, de'n oara cînd li-se da libertatea, erá sœmnul libertœtiĭ lor, de aceea la Sœturnáliĭ purtaŭ cu totiĭ pœlœriĭ; deosebiciunea între sierbî si líberî erá în dillele acestea desfiinţiatœ cu totul, si întru toate domní libertate, egœletate si frœtietate.

Sierbiĭ puteaŭ asîá darœ la sœrbœtoarea aceasta sœ spunœ líber domnilor sœî, ce ar aveá de mustrat, si în ce nu eraŭ îndestullatî cu dînsiĭ, si domnul nu puteá sœ se sîmtiœ vœtœmat pre'n aceasta.

§. 59.

Erúmperea saŭ vœrsœciunea Vesuvuluî în veacul întîiŭ dupœ Cristos.

((Dupœ Plíniŭ.)

1. Bœrbatul de stat si scriptoriul Romann *Plíniŭ* tînœrul, povestesce într'ŭœ epístolœ cœtrœ renumitul istóric *Tácit* aceste împrejiurœrî despre *erúmperea Vesuvuluî* în annul 79 dupœ Cristos, si despre moartea unciuluî sœŭ, a luî *Plíniŭ* celluî maî mare.

2. Unciul meŭ, scrie Plíniŭ, se aflá în Misenn, unde comîndá flota în persoanœ. La 23. August, cam pe la ŭœ oarœ dupœ ameadiœ di, îl însciinţiœ maicœ-mea, cœ se aratœ un nóur de ŭœ mœrime si foarmœ strœordinariœ. Ell s'a fost încœldit la soare, s'a fost scœldat în apœ rece, dupœ aceea a fost ospœtat culcat, si erá ocupat cu stúdiile salle. Ell cerú cœltiœmintele salle, si se suí pe un deal, de unde puteá obserbá foarte bine ivîciunea cea minunatœ.

3. Nóurul se ridicœ — de'n care munte, nu puteaî destinge de departe — într'ŭœ figurœ, carea nu se puteá asœmœnná cu alta nimica, decît cu un árbure, si într'adevœr cu un pin. Ell se pœreá, cœ se ridicœ în sus formînd un trunciŭ foarte mare, si se rœslœtiá în maî multe rámurî; mi se pare, cœ se vœrsá în láturî, pe'ntru cœ se mîná de'n început pre'n apœsarea proaspœtœ în sus earœ, dupœ aceea încetœ apœsœtura. Icî coleá erá nóurul alb, în unele lócurî negrurosiŭ si pœtat, dupœ cum aveá în sine tiœrînœ si pietre.

4. Luî, ca unuî om învœtiat, i se pœrú astœ iviciune a fi interesantœ si deamnœ de a se obsœrbá maî de aproape. Asîá darœ poruncî, sœ se încœrmedia ŭœ corœbioarœ, si îmî dise, sœ merg cu dînsul. Eŭ respúnseî, cœ voesc maî bine stúdiul, si de'n întîmplare mî-a fost dat ell însu-sî ce-va de scris. Tocma esî ell de'n casœ, cînd cœpœtœ ŭœ scrisoare de'n Retina, în care îl rugaŭ mœtrodiĭ de acolo înspœimîntatî de periciul ameninţiœtoriŭ, ca sœ-ĭ scape de ŭœ nevoe asîá de

mare. (Retina erá pe poalele munteluĭ si numaĭ cu corábiea erá cu putintĭœ de a scœpá). Ell îsĭ mutœ proĭeptul sœŭ, si împlinesce acum ca eroŭ ce începuse ca învœtĭat.

5. Ell dœ sœmn spre a purcede cu nœile de rœsboĭŭ, si plutesce, spre a aduce ajutoriŭ nu numaĭ Retineĭ, cĭ la ŭœ multime nenumœrávœrœ de oamenĭ, cœ tĭœrmurile eraŭ foarte împoporate de'n cáusœ, cœ eraŭ foarte desfœtate. Ell aleargœ într'acolo, de unde fug altĭĭ, si cîrmuĭesce asĭá de cutedĭœtoriŭ nœile pe callea dreaptœ ducœtoarĭœ la pericĭŭ, în cît diptá si însœmná însu-sĭ toate evenemintele si cunfigurœcĭunea sceneĭ pericĭoase.

6. Acum cœdeá cenusĭœ pe corœbiĭ, carea erá maĭ fĭerbinte si maĭ deasœ, de ce se apropiá maĭ tare; curînd cœdeaŭ si pomice (pĭetre poroase), si pĭetre negre, arse si crœpate de foc. Eatœ cœ un vad neprevœdĭut si aruncœtura munteluĭ oprí de ŭœ datœ mérgerea la tĭœrmurĭ. Uncĭul mĭeŭ se socotí putin, oare sœ se întoarcœ, orĭ sœ nœintedĭe; darœ dupœ putin dise cœtrœ gubernœtorĭul, care îl svœtuĭá, ca sœ se întoarcœ: *„Cu vitejiĭ este norocul: plutesce la Pomponiann“* *). Acesta erá în Stábie, în limannul, ce se aflá de ceea parte, care-l formeadĭœ marea în tĭœrmul, ce se cotesce pe încet, si care încúngĭurœ muntele. De sí nu erá încœ acolo pericĭul foarte mare, totu-sĭ erá înœintea usilor, si, de crescea, erá destull de aproape; de aceea a fost poruncit Pomponiann a duce lúcrurile salle la corábie, gata de a fugĭ, încetînd numaĭ vîntul cuntrariŭ. Esind uncĭul mĭeŭ, cœruĭa îĭ erá vîntul acesta foarte fœvoritoriŭ, la uscat, îmbrœtisĭé mîngœĭé, îmbœrbœté pre Pomponiann, ce tremurá ca tréstiea de vînt, si spre a-ĭ potolí témerea luĭ pre'n încredintĭarea sa, se duce în scœldœtoare, se scaldœ, dupœ aceea se pune la masœ si mînîncœ cu veselíe, cell putin ce este, tot atîta, mînîncœ cu ŭœ fatĭœ véselœ.

*) Pomponiann erá numele cœpitannuluĭ corœbieĭ, ce erá în limannul dela Stábiea.

Cu toate astea sbucní de'n Vesuv în maĭ multe lócurĭ pœrĭ late si stîlpĭ de foc înnaltĭ, alle cœrora lucĭŭ si luminœ crescea pre'n întunecimea noptiĭ.

7. Uncĭul mĭeŭ diceá, cœ acestea sînt casele dela tĭarœ, carĭ le aŭ pœrœsit tĭœrannиĭ de témere, si le-aŭ lœsat foculuĭ, si acum ard în sîngurœtate. Dupœ aceea s'a culcat si a adormit într'adevœr; cœ ceĭ ce erá înnœintea usieĭ, îl audĭrœ horœind pe'ntru cœ suflá tare, de'n cáusœ cœ aveá un corp vîrtos. Darœ acuma fu împlut sí vestíbulul, de'n care se întrá în casœ, asĭá de tare cu cenusĭœ si pomice, cît, sœ fiœ sĭœdĭut uncĭul mĭeŭ maĭ mult în casœ, n'ar fi putut esí necĭ de cum maĭ mult afarœ. Ell fu tredit, si sculîndu-se, se duce la Pomponiann si la ceĭalaltĭ, cariĭ aŭ fost vegĭat. Eĭ se cunsultaŭ între sine ce sœ facœ? sœ remĭĭœ în casœ? orĭ sœ meargœ afarœ? Cœ casele se clœtinaŭ pre'n loviturile de pœmînt celle adese si rœpedĭ, si se pœreaŭ, cœ se miscœ amusĭ în coace amusĭ în colo, orĭ cœ se urcœ în sus, ca cînd ar fi ridicate de'n temelíe. De'n cuntrœ afarœ se sfiaŭ de pomicele, carĭ picaŭ, mœcar cœ eraŭ usĭoare si cu totul arse. Darœ asœmœnîndu-se pericĭele, aléserœ tótusĭ cell de pe urmœ. În uncĭul mĭeŭ devingeá ŭœ cáusœ pe ceealaltœ, în ceĭalaltĭ devingeá ŭœ fricœ pe ceealaltœ. Eĭ pun périne pe cap, si le leagœ cu tulbanne; aceasta erá spre adopostirea în cuntra ploiĭ de pĭetre. Acuma erá într'un loc dĭŭœ, într'altul noapte, darœ maĭ întunecoasœ si maĭ neagrœ de cît toate noptile. Tótusĭ îsĭ luminaŭ cu multe fœclíĭ si cu luminĭ de tot felĭul. Îsĭ prepúserœ, sœ meargœ la tĭœrmurĭ, si sœ vadœ de aproape, de ar puteá cutedĭá sœ între în corœbiĭ si sœ pluteascœ de acolo, darœ marea erá fioroasœ si turburoasœ. Aisĭá se puse uncĭul mĭeŭ pe un tulbann ascernut, cerú si bœú apœ rece de maĭ multe orĭ. Peste putin spœĭmîntœ vœpaea, si boarea de pucĭoasœ, ce mergeá înnœintea flécœriĭ, pe ceĭalaltĭ, cariĭ nu maĭ stœturœ cĭ apucarœ fuga; pe dînsul îl învitœ aceasta sœ se scoale. Ell se ridicœ sprijinit fiind de doĭ sĭerbĭ, darœ pe loc cœdĭŭ înœpoĭ, înnœdusit pre'n áburea cea groasœ, si pe'ntru cœ i se astupase gitĭtĭa, care erá la dînsul de'n fire îngustœ si de aceea

pœtimiá de multe orĭ de tuse svîcnit̄ivœ. Dupœ c̄e se fœcú d̄iŭœ, a treĭa numœrînd dela ac̄eea, care aŭ vœd̄ĭut'o ell pe urmœ, se aflœ́ corpul luĭ neatins, nevœtœmat s̄i acoperit, toema cum erá ell îmhrœcat, cu mult maĭ asémenne unuĭa, c̄e doarme, de cît unuĭ mort.

8. Pînœ atunc̄ĭ eram eŭ cu maĭcœ-mea în Misenn. Dupœ c̄e s'a fost dus unciŭl mĭeŭ dela noĭ, petrecuĭ eŭ c̄ellalalt tîmp all d̄illeĭ cu stúdiele, de'n care cáusœ am fost rœmas a casœ, dupœ ac̄eea mœ scœldœĭ, c̄inœĭ s̄i dormiĭ put̄in s̄i nelinis̄c̄it.

9. Cutrémurul de pœmînt, care îl sîmt̄ĭam acum de maĭ multe d̄ille, nu ne-a fost turburat prea tare, fiind cœ în Campánniea este úœ întîmplare ordinarĭœ. Darœ în noaptea ac̄eea fu as̄ĭá de mare, în cît se pœreá, cœ nu numaĭ se mis̄cœ toate, cí vreaŭ sœ se cufunde în ruine. Maĭcœ-mea întrœ́ ĭute în dormitoriŭl mĭeŭ, eŭ voĭam încœ sœ mœ scol, spre a o tred̄í, deacœ ar fi dormind încœ. Noĭ ne pusem în parcul curt̄iĭ, care în întrespát̄ĭurĭ potrivite despœrt̄iá casele de marea aproape. Eŭ nu s̄c̄iŭ, sœ numesc ac̄easta nespœĭmîntare seaŭ timpic̄iune, cœ eram atunc̄ĭ abĭá de opt-sprœ-d̄iec̄e annĭ, darœ c̄eruĭ istóriea luĭ Tit Líviŭ, c̄etiĭ, ca cînd as̄ĭŭ fi fost cu totul în comoditatea mea, s̄i prourmœĭ estrasele, c̄e le-am fost înc̄eput; fœrœ veste vení un amic all unciuluĭ mĭeŭ, care sosise nu de mult de'n Ispánniea, ne înfruntœ́, vœd̄iîndu-ne pe mine s̄i pe maĭcœ-mea s̄ĭœd̄iînd, pre mine cĭar c̄etind; pe maĭcœ-mea o înfruntœ́ pe'ntru rœbdarea eĭ, pre mine pe'ntru negrijint̄ĭa mea, darœ eŭ c̄etiĭ maĭ de parte fœrœ vre ŭœ grijœ.

10. Acum erá c̄ea întîĭœ oarœ de d̄i (6 oare demineat̄ĭa), s̄i tótus̄ĭ nu erá luminos, c̄erĭul erá de tot încis. Fiind cœ d̄idirile de pre'n preḡĭur, se clœtinaŭ rœ́pede, de ac̄eea periciŭl rœsipiriĭ în locul îngrœdit, de s̄í descis, erá mare, s̄i neîncunḡĭurávœr. Abĭá acum ne hotœrîsem sœ pœrœsim oras̄ĭul. Mult̄imea spœĭmîntatœ, care fac̄e ac̄eea c̄e vede pe alt̄iĭ fœcînd, s̄i c̄e se t̄ine în spaĭmœ de prudint̄ĭœ, ne urmead̄ĭœ de-a valma, ne înbuld̄ĭes̄c̄e s̄i ne înpinḡe înnœinte. Dupœ c̄e esîrœm de'n oras̄ĭŭ, ne oprírœm. Darœ s̄í aic̄ĭ trebuírœm sœ

ved̄em minunĭ noŭe, noŭe spaĭme. Cœrut̄iele, carĭ poruncīsem sœ le scoatœ afarœ, se aruncaŭ pe loc de tot néted în toate pœrt̄ile, s̄i nu se oprirœ nec̄ĭ atunc̄ĭ, cînd púserœm pĭetre sub roate. Se pœreá, cœ se îngite marea însa-s̄ĭ, s̄i, ca s̄í cînd s'ar aruncá pe sine însu-s̄ĭ pre'n cutrémurul pœmîntuluĭ. Noĭ vœd̄ĭúrœm c̄ell put̄in, cœ t̄ĭœ́rmurile merḡeaŭ maĭ adînc în mare, s̄i multe animale de mare, c̄e aŭ fost rœmas pe t̄ĭœrmul uscat.

11. Pe c̄eealaltœ parte se sparḡe un nóur de tot negru, aruncá împreḡĭur mase de foc în foarmœ de s̄ĭerpĭ, s̄i se descœrcœ́ în figure de flácœrœ lungœret̄ie, carĭ eraŭ asémennĭ cu fúlḡerele, darœ eraŭ maĭ marĭ de cît elle. Acum se fœcú amicul de'n Ispánniea maĭ furios s̄i maĭ stœruit̄iv: *„De trœĭes̄c̄e încœ frate-tœŭ, unciŭl tœŭ, vre sœ vœ vad̄ĭœ scœpat̄i, s̄i de a murit ell, apoĭ a dorit cu bunœ samœ, ca sœ trœit̄i maĭ mult decît dînsul; de c̄e stat̄i în gîndurĭ, s̄i nu fuḡit̄i?“* Noĭ rœspúnsem, *„cœ noĭ nu ne putem îndupleca sœ îngrijim de scœparea noastrœ, pînœ cînd nu s̄c̄im cu securœtate, cœ a scœpat ell ĭusu-s̄ĭ.“* Acum numaĭ as̄c̄eaptœ ell mult, sœ rœpede cu grabœ s̄i scapœ cu fuga de periciŭ. C̄e-va maĭ tîrd̄iŭ se lœsœ́ nóurul, ac̄ella pe pœmînt s̄i acoperí marea. Ell a fost înc̄ins Cœpreea s̄i a fost învœlit'o, s̄i promuntoriŭl dela Misenn nu-l puteam vedé. Acum mœ îndemnœ́, mœ rugœ́ s̄i-mĭ poruncĭ maĭca, sœ fug cît c̄e pot. Tu es̄c̄ĭ, d̄ic̄e ea, tinœr s̄i veĭ puteá scœpá us̄ior. Ea voĭes̄c̄e bucuroasœ sœ moarœ, numaĭ de ar s̄c̄i, cœ nu-ĭ cáusa mort̄iĭ melle, fœrœ ac̄eea este ea destul de apœsatœ de bœtrînet̄ie s̄i de boalœ. Eŭ rœspúnsem, cœ nu m'oĭŭ scœpá fœrœ de dînsa, o apucaĭ de mînœ, s̄i o oblegaĭ, ca sœ meargœ maĭ de grabœ; ea îmĭ urmœ́ nebucuroasœ, tînguindu-se amar, cœ mœ opres̄c̄e.

12. Acum cade c̄enus̄ĭœ pe noĭ, darœ tótus̄ĭ nu în cîtime mare. Eŭ cœutœĭ înapoĭ. Un ábur gros veniá înapoĭa noastrœ, ca un rîŭ mare, c̄e se varsœ pe pœmînt. *„Sœ ne dœm put̄in în láturĭ,* d̄iseĭ eŭ, *cît maĭ vedem, ca sœ nu ne rœsturnœm pe drum, s̄i as̄ĭá sœ ne calc̄e mult̄imea în întunec̄ime.“* Abĭá ne-am fost as̄ĭœd̄ĭat jos, cînd de ŭœ datœ

se fœcú întunérec, dar' nu întunérec ca într'ŭœ noapte fœrœ lunœ saŭ nouroasœ, ci întunérec ca în corn. Acum audirœm femeĭ bocindu-se, copiĭ vœitîndu-se, bœrbatĭ strigînd, uniĭ ciœmaŭ pe pœrințiĭ lor, alțiĭ îșĭ ciœmaŭ copiiĭ orĭ bœrbațiĭ lor; uniĭ se cunoșceá de pe glásurĭ, aceștia îșĭ deplîngeá nenorocirea própriœ, ceĭalalțĭ deplîngeaŭ nenorocirea cásnicilor lor, alțiĭ îșĭ doriaŭ moartea de frica morțiĭ. Mulțĭ înnœlțiaŭ mînile la dieĭ, altiĭ diceaŭ, cœ nu-s maĭ mult dieĭ, și noaptea cea de pe urmœ și etearnœ a sosit. Eraŭ încœ șí de aceĭa, cariĭ înmœriaŭ periciul aievea pre'n veștĭ fioroase, ce le scorniaŭ eĭ înși-șĭ. Uniĭ diceaŭ, cœ aŭ fost în Misenn, și spuneaŭ, cœ acest orașiŭ arde, acellea s'aŭ nœruit; toate false, și tótușĭ le credeá mulțimea toate.

13. Earœ-șĭ se maĭ fœcú ce-va maĭ luminos, ce erá înnœintea ocilor nostri, nu ca diŭa, ci ca un sœmn all foculuĭ, ce se apropiá, darœ tótușĭ rœmase în depœrtare; întunecimea se rœvœrsœ́ earœ-șĭ peste oridion și cu dînsa ŭœ ploae rœ́pede și deasœ de cenușiœ, cît trebuĭam sœ ne sculœm adese și s'o scuturœm de pe noĭ, ca sœ nu ne acópœrœ, și sœ ne înnœdușiœ.

14, Eŭ m'așiŭ puteá lœudá, cœ, în periciul acesta atît de mare, de'n gura mea n'a eșit necĭ un suspin, necĭ un ton nebœrbœtesc, deacœ în cúgetul mieŭ, cœ pier cu lumea si lumea cu mine, n'așiŭ fi aflat ŭœ mîngœĭare nenorocoasœ darœ mare.

15. În urmœ se prefœcú întunecimea cea deasœ într'un feliŭ de fum orĭ de négurœ; apoĭ se fœcú diŭœ, tocma și soarele se iví, darœ cu totul posomorît, ca la ŭœ întunecime de soare. Toate obieptele se arœtaŭ privirii, ce erá încœ îndoĭoasœ, ca strœformate și cu totul acoperite cu cenușiœ ca cu neaŭœ. Noĭ mérserœm înœpoĭ la Misenn, ne'îngrijírœm pre cît putúrœm, și petrecúrœm noaptea nelinișcițĭ, clœtinîndu-ne între témere și sperînțiœ; pot dice, cœ am petrecut noaptea în témere, cœ cutrémurul nu încetœ́ toatœ noaptea, și mulțĭ se amœgiaŭ în smintire adevœratœ pre'n predícerĭ cumplite pre sine și pre altiĭ despre nenorocirea propriœ și

strœinœ. Darœ noĭ nu ne puteam necĭ acum hotœrî, ca sœ ne depœrtœm, de șí cunoșceam acum periciul și ne feriam de ell púrurea, pîn' ce nu ne-am fi înșciințiat de unciul mieŭ.

§. 60.

Periciunea cetœțiĭ Erculannul, Pompeiĭ și Stábie.

(Dupœ Vinkelmann.)

1. Despre mœrimea veciei cetœțĭ, Erculannul, și despre mulțimea locuitorilor eĭ, ne daŭ adeverințiœ securœ celle noŭe ospœtœriĭ, carĭ dupœ cum aratœ ŭœ înscripciune, s'aŭ aflat în aceastœ cetate. În scriptele cellor maĭ vecĭ autorĭ se numeșce locul acesta *Erculannul*, Petróniŭ îl numeșce *pórticul luĭ Ercule* (Herculis porticus), de aicia vine numiciunea de astœ-dĭ *Portici*. Pompeiĭ este așiœdiat lîngœ drumul, ce merge la Sœlerno, și locul, unde se aflá ŭœdenioarœ orașiul acesta, este ca la doŭe-sprœ-diece mille (miglie, cîte ŭœ mie de pașĭ) de departe dela Neápole și șiepte mile dela Portici; drumul spre Pompeiĭ suĭe peste dealul *Anunciata* (dell' Annunciata). Despre mœrimea orașiuluĭ ar puteá mœrturisí maĭ cu seamœ ruinele amfiteatruluĭ de acolo. Aceastœ didire mare ovalœ erá așiœdiatœ pe un dîmb: aveá doŭe-diecĭ și patru de șire de scáune, și dupœ cum s'aŭ scos afarœ, puteaŭ cuprinde în sine treĭ-diecĭ de miĭ de oamenĭ. Stábiea, maĭ de mult numitœ în multariŭ *Stábiĭ*, se aflá încœ ce-va maĭ departe de Vesuv de cît Pompeiĭ, acolo unde este pus astœ-dĭ Gragnano; acest orașiŭ fu dœrîmat încœ de Sila în rœsboĭul Marsic, și în dillele luĭ Plíniŭ eraŭ acolo numaĭ vile.

2. Nu este lava saŭ rîul focos de pietre topite, care a acoperit nemijlocit cetatea Erculannul, ci acoperirea cea de'ntîĭœ a orașiuluĭ a fost cenușia de foc a munteluĭ și vœrsœrĭ înfricoșiate de ploae, carĭ afarœ de cenușia, cu carea se acoperí nemijlocit cetatea aceasta, iœdirœ șí ceea, ce a fost cœdiut pe munte lîngœ ceea, ce a fost picat pe orașiŭ. Cenușia a fost așiá de fierbinte, cît a ars grindile de pre'n case, carĭ se

aflœ acum strœmutate în cœrbunĭ, precum şí sœcara şí frup-tele încœ s'aŭ fœcut cu totul negre. Vœrsœrile de ploae tré-buĭe sœ nu fiœ fost aşĭá de marĭ în Pompeiĭ şi Stébie; într'a-mîndoŭe lócurile se aflœ toate puțin acoperite cu ĉenuşĭœ, şi lava n'a putut ajunĝe pînœ acolo. De aĉeea s'aŭ pœstrat maĭ bine obĭeptele acoperite în aĉeste doŭe lócurĭ de pe urmœ. Însœ dupœ ĉe Erculannul fu acoperit cu ĉenuşĭœ şi înnecat de ape, erùpserœ rîurile fĭerbințĭ şi înudarœ de tot comod oraşĭul pre'n cúrĝerea ĉea greá şi léneşĭœ, acoperindu-o ca cu ŭœ scoarțĭœ.

3. Cum cœ locuitoriĭ aŭ avut tîmp, sœ-şĭ scape vieațĭa putem cuncĭœĭá de'n puținele córpurĭ moarte, ĉe s'aŭ aflat: cœ neĉĭ sub Pórtiĉi, neĉĭ sub Resina, neĉĭ în Pompeiĭ nu eraŭ urme de trúpurĭ, numaĭ în Gragnano saŭ Stábie se aflarœ treĭ trúpurĭ muiereşĉĭ, de'ntre carĭ una se pare sœ fiœ fost şĭarba ĉelloralalte şi a foşt ținut ŭœ lœdițĭœ de lemn; aĉeasta đĭœ-ĉea lîngœ ea şi erá prifœcutœ în ĉenuşĭœ. Ĉellelalte doŭe aveaŭ brœțĭare şi ĉerĉeĭ de áur, carĭ bucœțĭ le poțĭ vedeá în museŭ, Tocma de'n cáusa aĉeasta s'aŭ descoperit numaĭ pu-tine lúcrurĭ prețioase, şi numaĭ unele monete de áur şi pĭetre sœpate; cœ tot ĉe a avut prețĭŭ, s'a apucat înnœinte de a fuĝí locuitoriĭ, şi despœrțĭœmintele ĉellor maĭ multe case s'aŭ aflat maĭ cu totul deşĭœrtate. Într'ŭœ cœmarœ s'a aflat un sicriĭŭ de fĭer pe pœmînt đĭœcînd de-alungul, ca cînd ar fi fost pĭerdut; lucrœtoriĭ se bucurarœ foarte cînd đĭœrirœ aĉest sicriĭŭ, spe-rînd cœ vor aflá ĉe-va prețios în ell, la care tîmplare li se dœ şi lor ŭœ rœmunœrœĉĭune; darœ sperînțĭa aĉeasta ĭĭ înĝînase, sicriĭul erá deşĭœrt. În Pompeiĭ se aflœ urme de ŭœ fugœ groasnicœ a locuitorilor, ĉe se cunoaşĉe de pe multe móbile grelle, ĉe se sœparœ departe de locuințĭele lor, si cum se pare se aruncarœ de cœtrœ locuitoriĭ, ĉe fuĝĭaŭ.

4. S'aŭ aflat încœ şí urme cĭare, cœ Erculannul nœruit şi acoperit cu lavœ, a fost sœpat şi maĭ de demult. Desco-perirea ĉea maĭ noŭœ fu, cînd principele Elbocuf poruncĭ sœ se sape ŭœ fîntînœ în partea aĉeea nu departe de curtea sa.

5. Spre aĉest scop se sparse lava aproape de grœdina Augustinilor desculțĭ, pînœ ĉe dœdurœ de pœmînt curat, care este ĉenuşĭa Vesuvuluĭ, şi aiĉĭa se aflarœ treĭ státue femeeşĉĭ îmbrœcate.

Dupœ descoperirea aĉeasta fu oprit prinĉipele Elbocuf de a sœpá maĭ departe; deĉĭ se întrerupse lucrul şi abĭá pro-urmœ dupœ treĭ-đĭeĉĭ de annĭ, pînœ ĉe se descoperirœ urme de case; aĉestea eraŭ teatrul, care este ĉea de'ntĭĭœ descope-rințĭœ; puțĭul se poate vedeá şí acum, pe cît este sœpat pre'n lavœ, şi se aflœ în mĭjlocul teatruluĭ, care se lumineađĭœ pre'n gáura aĉeasta. Înscrisul cu numele ĉetœțiĭ Erculannul, ĉe se aflœ acolo, aratœ locul, unde se sœparœ, şi aĉeastœ împreĝĭu-rare dede aripĭ lucrœtorilor a sœpá maĭ departe sub pœmînt.

6. Dupœ ĉe se aflœ Erculannul, dupœ cum aŭ dorit des-coperitoriĭ, aŭ înĉeput a cœutá şí ĉellelalte lócurĭ, şi se aflœ stratul (pusœĉĭunea) adevœrat all veĉĭuluĭ oraşĭŭ Stábie; dela Pompeiĭ aŭ fost ruinele amfiteatruluĭ viderate de-asupra pœ-mîntuluĭ pe un deal. Într'amîndoŭe lócurile a fost sœpatul maĭ lesne, şi în urmœ şí maĭ puțin cu cĭeltuele, de cît în Er-culann, fiind cœ în ĉelle doŭe de pe urmœ nu aŭ avut de dat întĭĭŭ lava în láturĭ, ca în Erculann. Nicœĭure nu se sapœ maĭ cu sperînțĭœ, de cît în Pompeiĭ, pe'ntru cœ se şĉie cu segurœtate, cœ de'n paşĭŭ în paşĭŭ daŭ de un oraşĭŭ mare; s'a descoperit drumul cœpital, ĉe se întinde într'ŭœ línie dreaptœ.

7. Modul sœpatuluĭ este aşĭá, cît nu se poate lœsá neĉĭ ŭœ palmœ de loc, fœrœ de a o rœscolí. Ĉeĭ ĉe sapœ, urmœ-resc drumul drept, şi deacœ aŭ sœpat un spațĭŭ pœtrat de şĭese palme, şi l'aŭ cœutat cu de-amœruntul, înĉep a sœpá de'n láturea opusœ un spațĭŭ asémenne de mare, parte ca sœ se crutĭe spesele, parte ca sœ se ajute pœmîntuluĭ pre'n împlerea gropilor cu țĭœrînœ; şi aşĭá strœpoartœ țĭœrîna sœpatœ pe scimbate. Eŭ şĉiŭ, cœ atît streiniĭ cît şí cœlœtoriĭ, cariĭ, trecînd pe acolo, vœd aĉestea toate, doresc, ca locul sœpat sœ nu se împlœ cu pœmînt, ca sœ se poatœ vedé toatœ ĉetatea subpœmîntalœ a Erculannuluĭ descoperit. Darœ eŭ đic, sœ

cúḡete, cœ, fiind ḋidirile aĉestea supœsate de lava monstroasœ, nu vor vedé nemic alta, de cît ĉeĭ patru pœreṫĭ. Ṡi, fiind cœ s'aŭ delœturat pœreṫiĭ, ĉe aŭ fost ḋiugrœviṫĭ pe'ntru ca diugrœveala frumoasœ sœ nu se striĉe de áer ṡi de ploĭ, s'aŭ dœrîmat casele ĉelle maĭ frumoase si aŭ rœmas numaĭ ḋídurile locuinṫielor ĉellor maĭ relle. Pe lîngœ aĉeasta trébuĭe de priĉeput, ĉe feliŭ de cieltuelĭ marĭ ar fi ṫinut, sœ se fiœ aruncat toatœ lava ṡi sœ se fiœ sœpat ṡi delœturat toatœ ṫiœrîna, ĉe este parte împietritœ, parte ordennarĭœ; ṡi spre ĉe folos? spre a vedé ḋidurĭ vecĭ dœrîmate! În urmœ sœ se fiœ dœrîmat ŭœ ĉetate foarte mare ṡi tare, spre scopul, de a îndestullá plœĉerea unor curioṡĭ, de a aduĉe la luminœ ŭœ ĉetate dœrîmatœ ṡi ŭœ movilœ de pietre.

§. 61.

Habsburg.

(Dupœ Lihnovsci.)

1. Acolo unde munṫiĭ Alpĭ, ĉeĭ maĭ înnalṫĭ în toatœ Europa, formeaḋĭœ márḡinea între Itáliea ṡi ṫiara ḡermînœ, acolo isvoreṡĉe Rinul, rîul ĉell reḡesc. Curînd de pe Alpĭ, tœiînd în doŭe lacul Limann, cade peste rîpe, ṡi, strîmtorit de stînĉĭ ḡigánteĉe, se întoarĉe spre apus cœtrœ Bœsíliea, aiĉia rœspins de Jura, coteṡĉe répede spre meaḋĭœ-noapte. Într'ŭœ lœtime mare se rœvarsœ apoĭ pre ŭœ valle largœ ṡi fruptuoasœ, formînd multe insule, ṡi, încis de doŭe ṡire de munṫĭ, ca de neṡĉe ḋidurĭ, de pœdurea neagrœ ṡi de munṫiĭ Voḡejĭ. De aiĉia curḡe rœpede spre cœntoanele binecuvîntate, unde staŭ oraṡiele vecie alle împeriuluĭ ḡermîn, unde maĭ multe cœstélurĭ ṫiœpiṡie încunḡiurate de codri, veḡieaḋiœ de pe stînĉĭ preste deálurile lœturale ṡi preste grœdinĭ, pînœ se primeṡĉe de ṡiœsurile ĉelle marĭ. Ṫiara, pe care o spalœ dela isvoarœle salle pînœ de'ncolo de Strasburg, se numeṡĉe Ṡvœbíea. Ŭœ parte de'ntr'însa se numiá Alḋiasul. Aĉeasta de pe láturea stîngœ de'n jos de Bœsíliea este nu numaĭ cultivatœ bine, ĉi ṡi plinœ

de viĭ, pe'ntru cœ se lœṫieṡĉe pe poalele munṫilor, alle cœrora vîrfurĭ sînt învœlite cu codri întunecoṡĭ; ĉeealaltœ, Ṡbœbíea adevœratœ, ĉe înĉepe la gîœṫiarĭ, se întinde preste deálurĭ frumoase, preste dîmburĭ ṡi lácurĭ ṡi preste ṡiésurĭ fruptoase pînœ la Lec, si preste Dúnœre pînœ cœtrœ Ĭast ṡi Necariŭ; amîndoŭe sînt ṫiœrĭ mœiestoase, leágœnnul semințiilor marĭ, locul unuĭ ḡen de popor vioiŭ ṡi vîrtos.

2. Maĭ este încœ ŭœ ṫiarœ de însœmnœtate. Acolo unde în munṫĭ înnalṫĭ, rîul Reusa ĉea spumoasœ ese de'n lacul dela Luĉern, se aprópiœ de Limata, curḡe pînœ la aĉeasta pe lîngœ dînsa ṡi dupœ aĉeea, urmînd Areĭ, în care se rœvarsœ amîndoŭe, a fost ŭœ datœ márḡinea între Ṡvœbíea ṡi Burgund, de'ncolo de rîul Ĭura; ḋiĉem dincolo de Ĭura, fiind cœ este vorba de Burgundul ĉell mare.

3. Sînt distripte pe pœmîntul ĉell frumos, unde vieṫiueṡĉe omul fœrœ vr'ŭœ grijœ sub ŭœ ḋionœ lucsuoasœ pe un pœmînt îmbielṡiugat, într'ŭœ împreḡiurare aṡiá de fœvoritoarĭœ de a vedé marea în scimbœmîntul neîntrerupt all primœveriĭ ṡi all veriĭ; dar' aĉestor cîmpurĭ nu este datœ aĉeasta. Însœ a trœí subt un ĉeriŭ lin, în mijlocul frumseṫielor pline de grátiĭ alle deálurilor ṡi lácurilor, alle liveḋilor ṡi pœraelor, alle pœdurilor ṡi alle cîmpíilor, privind necontennit la Alpiĭ ṡi gîœṫiariĭ mœestoṡĭ, pe un pœmînt plin de bielṡiug, aĉeasta este datœ ḡenuluĭ puteros de oamenĭ, care lœcuí în ṫiœrile aĉeste mœiestoase:

4. Aĉĭ este leágœnnul strœluĉiteĭ fœmíliĭ de Habsburg. În veacul all treĭ-sprœ-ḋieĉele eraŭ afarœ de Habsburg maĭ multe fœmíliĭ putérniĉe în ṫinúturile aĉestea.

În privinṫia pœstoríeĭ spiretuale eraŭ aĉeste ṫinúturĭ sub ṡiese episcopíĭ: Strasburg, Bœsíliea, Constanṫia, Hur, Ḡenf, Lœusannœ; ṡi sub marea arĉimœndriṫie de'n Sîn Gal.

Pe lîngœ aĉeṡtĭ domnitorĭ bisericannĭ ṡi lumennĭ înfloriaŭ ṡí maĭ multe ĉetœṫĭ în ṫiœrile aĉestea, ĉe cuprind într'adevœr un loc însœmnat în istórie; Strasburg, Bœsíliea, Constanṫia, Soloturnul, Ĉiric, Ṡiafháŭsen, Vintertur, Ḡenf, Bern ṡi amîndoŭe Friburḡele.

5. Intre acesti domnitorĭ ereditarĭ, episcopíĭ si orasie îsĭ aveá fœmíliea de Habsburg Locuintĭa. Întru început putin putérnicœ, dar' tótusĭ încœ de'n vecime foarte însœmnatœ.

Dinœstíea aceasta se trage dela princípiĭ de Lotœríngiea orĭ dela ceĭ de'ntîĭ ducĭ aĭ Frîncilor în Alemániea, uneĭ tĭœri ce se trage dela muntiĭ Vegeji pînœ la rîul Leca, dela Necarĭŭ pînœ la márginea Itálieĭ; fœmíliea aceasta erá una de'n celle maĭ nobile si totĭ membriĭ eĭ purtaŭ titlul de cómite. Comitatul tĭœriĭ în Elsasul de sus se ocupœ de dînsa de pre'n mĭedĭul veaculuĭ all doĭ-sprœ-dĭecele.

6. Episcopul Vérner dela Strasburg, un frate all cómiteluĭ Rœdebote de Habsburg, prifœcú Muri în mînœstire, si o sîntĭ întru onoarea sînteĭ treimĭ. Ell mijlocĭ la egúmînul Emeric dela mînœstirea Einsideln, de trimese cîtĭ-va fratĭ la mînœstirea aceasta, cœcĭ s'a fost întrudus într'însa regula s. Benedipt; asémenne hotœrî ell, ca domnul cœsteluluĭ Habsburg sœ fiœ tot ŭœ datœ sí apœrœtorĭul seaŭ proteptorĭul asteĭ mînœstirĭ noŭe. Cœcĭ episcopul Vérner a fost didit aproape de aceasta cu cĭeltueala sa un cœstel cu scop ca sœ o poatœ scutí maĭ bine. Ell alese spre acest scop dealul cell înnalt Vitĭel, ce se aflœ pe malul rîuluĭ Ara, se coboare pe încet spre ameadĭœ di, se delasœ áprig spre cellelalte treĭ pœrtĭ de cerĭŭ, este acoperit cu pœdure, îndœmînátec spre apœrare, si tótusĭ este sí usĭor a se suí pe dînsul. La cœstelul acesta, ce prevegĭœ preste toatœ avutíea episcopuluĭ, se aflé numele de sîne *„cœstelul de-asupra averilor melle.“*

7. Privirea frumoaseĭ tĭœrisĭoare este încîntœtoarĭœ, învíosĭatœ fiind pre'n multe lócurĭ, rœcoritœ pre'n riurile Ara, Reusa si Limata, carĭ se împréunœ într'ŭœ depœrtare micœ. Cœtrœ rœsœrit este priveala descisœ, ear' despre apus se mœrginesce pre'n dealul *Blœstœmul Giselei,* despre meadĭœ noapte pre'n dealul *Brúcer,* despre meadĭœ di pre'n dealul *Bádner.*

8. Aicĭa a tost cœstelul, ce l'a didit cómitele Rœdeboto dupœ svatul si spesele frateluĭ sœŭ, all episcopuluĭ Vérner.

Cînd a fost cœstelul gata si cómitele a însciintĭat pre fratele sœŭ despre aceasta, se duse episcopul sœ-l vadĭœ, si, vœdindu-l, se arœtœ foarte neîndestulat cu didirea cea nemœreatĭœ si cu întœrirea cea slabœ, mœcar cœ a fost dat pe'ntru aceasta multime de bannĭ. A doŭa di voí sœ cœlœtoreascœ înœpoĭ, de ŭœ datœ vœdĭú însœ, uĭmit si maĭ turburat, cœstelul încungĭurat de ostasĭ cu dĭale. Cómitele Rœdebote îĭ dise: ***„Acesta este didul, un did viŭ, format de supusiĭ mieĭ, cariĭ i-am ciscigat pre'n banniĭ tœĭ; credintĭa vitejilor este maĭ vîrtoasœ de cit peatra!“***

§. 62.

Îmbrœcœmîntul Romannilor.

(Dupœ „Gallul.“)

1. Îmbrœcœmîntul ordennarĭŭ all bœrbatuluĭ Romann custá de'n doŭe bucœtĭ: de'n túnicœ (tunica) si de'n togœ (toga). Une-orĭ se întrebuintĭaŭ cîte doŭœ túnicĭ, una pe de desupt si alta pe deasupra: în cadĭul acesta custá îmbrœcœmîntul de'n treĭ bucœtĭ. Spre scópurĭ deosebite, d. e. la cœlœtoríĭ, orĭ spre scuteale în cuntra furtunelor eraŭ sí îmbrœcœminte deosebite.

2. *Toga* erá cell maĭ vecĭŭ vesmînt romann; numaĭ cetœtĭenniĭ Romannĭ (cives Romanni) aveaŭ voe s'o poarte. Toga se purtá atuncĭa, cînd se arœtá cine-va în públic, fœrœ túnicœ; ceasta de pe urmœ o purtaŭ pe lîngœ casœ, ear' la lucru numaĭ túnica cea de desupt. Însœ Romannuluĭ nu numaĭ îĭ erá *iertat,* a purtá toga cĭ erá sí *îndœtorit* spre aceasta; de cîte orĭ se arœtá în públic: se tineá de nelegĭuire mare, ca un Romann líber sœ poarte îmbrœcœminte strœine. Dar' începînd în timpurile maĭ tîrdie a se purtá sí îmbrœcœminte grecescĭ, a trebuit sœ se dea legĭ anume spre desfiintĭœcĭunea acesteĭ abáterĭ. Dar' cu toate legile acestea, Romanniĭ primirœ tótusĭ sí îmbrœcœminte strœine, maĭ cu samœ ceĭ maĭ nóbilĭ purtaŭ toga

numaĭ la trœtœrĭ judecœtoreščĭ, la vœdĭute, în teatre şi la jócurĭ públiče, unde erá şí împœratul de faťœ.

3. Pe cînd vesmîntul de-asupra all Grečilor *) custá de'ntr'ŭœ bucatœ de matérie cu patru córnurĭ, pe atunčĭ toga Romannœ erá croitœ în foarma unuĭ semičerc. Un cápœt se trœgeá peste úmœrul stîng înnœinte, cît partea čea rotundœ veniá sœ stea de'n afarœ, dupœ ačeea se aruncá partea vesmîntuluĭ de'napoĭ peste úmœrul drept aşiá, cît braťul şiœdea în ea ca într'ŭœ faşiœ, trœgîndu-se toatœ čeealaltœ parte a togeĭ pe de'n nœintea corpuluĭ încœ ŭœ datœ peste úmœrul stîng, spîndĭurá aşiá vesmîntul pe úmœr în gios atît de'n nœinte cît şí de'nœpoĭ. Amîndoŭe braťiele eraŭ acoperite şi numaĭ mînile eraŭ líbere. Peste pĭept luá toga foarma unuĭ sîn plin de creťie. Maĭ tîrdĭŭ se întrebuinťiá ca togœ ŭœ bucatœ maĭ mare de matérie, la care se fœčeá un sîn maĭ larg, la care se luá foarte tare aminte. Încreťiturile de sus formaŭ sînul preste pĭept, čellelalte cœdeaŭ în jos peste corp şi şióldurĭ.

4. Toga erá albœ (purœ), adecœ curatœ: numaĭ bœeťiĭ purtaŭ ŭœ togœ tivitœ cu ŭœ dungœ de porfirœ (praetexta). Maĭ tîrdĭŭ purtaŭ împœraťiĭ ŭœ togœ de porfirœ ca sœmn deosebiťiv.

Senatoriĭ purtaŭ ŭœ dungœ de porfirœ (clavus), care erá înťiœsutœ în túnicœ, şi în míjloc se trœgeá dela grumadĭŭ în jos. Túnica se înčingeá de desubtul pĭeptuluĭ.

5. Toga erá vesmîntul Romann de stat, túnica erá vesmîntul de casœ. Afarœ de Roma, maĭ ales la cœlœtoríĭ, unde nu se purtá toga, se întrebuinťiá mîntaŭa fœr' de mînečĭ (paleus), care aveá ŭœ croiturœ rotunjoarœ la grumadĭŭ şi se îmbrœcá trœgîndu-se preste cap.

6. Capul se purtá de cumun neacoperit, numaĭ la cœlœtoríĭ şi în teatru purtaŭ Romanniĭ ŭœ pœlœríe de filtru (pileus).

Ca încœlťiœmînt eraŭ pe lînga casœ opinčĭ (soleae), care se legaŭ cu curelle, afarœ de casœ purtaŭ Romanniĭ cĭobote (čisme, cœlťiunĭ).

*) Vestmîntul de-asupra all Grečilor se numĭá pe'ntru bœrbaťĭ şi muĭerĭ páliŭ.

§. 63.

Coronœčiunea luĭ Rudolf de Habsburg. (1273.)

(Dupœ Lehnovsci.)

1. De doĭ annĭ acuma strîmtorise cómitele de Habsburg aspru četatea Bœsiliea, şi de patru orĭ merse la bœtae în cuntra eĭ; mare dáunœ se cœşiunase četœťiĭ şi episcopuluĭ eĭ; în urmœ čerú episcopul înčetare de arme, şi ačeasta se încĭeĭé pe rœstîmpul dela 22. Şieptembre pînœ la 16. Optombre, însœ ačeasta aveá sœ ducœ la ŭœ pače stœtórnicœ. Dečĭ s'aŭ ales cumpromisarĭ (bœrbaťĭ mijločitorĭ), de'n partea episcopuluĭ, cómitele de márginĭ dela Hohberg seaŭ bœtrînul dela Geroldsec: de'n partea cómiteluĭ, cœstelannul Frideric de Nirnberg seaŭ cómitele Enric de Firstenberg.

2. Domnul Frideric de Hohenťiolern, cœstelannul de Nirnberg vení sœ cáute pe comitele Rudolf, însœ nu ca sœ dee de ščire episcopuluĭ şi četœťiĭ despre pače, čí ca sœ aducœ la tot împerĭul germîn veste de bucuríe; nu ca sœ scimbe domniĭ şi domnitorĭ pe'ntru cîte-va cœstele orĭ pe'ntru cîte-va marče de argint, čí ca sœ aducœ ŭœ veste, če da líniščе dupœ ŭœ furtunœ înfricoşiatœ, če da rœpáos biséričeĭ şi împœrœťiĭ precum şí fiœ-cœruĭa sînguratec. Pre'n vestea ačeasta perí de ŭœ datœ neségurœtatea şi îndoeala tîmpuluĭ čelluĭ fœrœ de împœrat; Germînĭea se rœnœscú, cœ şi-a fost ales în cúget curat şi sînčer un cap germîn, fœrœ de bannĭ; fœrœ de a împrœščiá drépturile coroaneĭ, şi ačest domn germîn all împœrœťieĭ germîne erá domnul Rudolf cómite de Habsburg şi Ciburg; cómite de Elsas. În dĭŭa de 29. a luĭ Şieptembre 1273 se alese ell în Frœncfurt unœnim de toťĭ prinčipiĭ alegœťivĭ de împœrat romann-germîn.

3. Urmînd čéreriĭ, če trimíserœ la ell prinčipiĭ, ca sœ se grœbeascœ la încoronœčiune, desridicé Rudolf pe loc ŭœ împresurœturœ, če o înčepú ca cómite, însœ ca împœrat nu o putú prourmá. Împœcarea cu četatea se încĭeĭé îndatœ; porťile se descíserœ; toťĭ alergarœ înnœintea nouluĭ suverann

strigînd: „*Veselíe, veselíe!*“ și încinîndu-i-se cu reverin sfiičĭoasœ; toțĭ locuitoriĭ amînduror pœrtidelor înundarœ castrele, și Rupolf întrœ́ sœrbœtoresče în orașĭŭ, poruncind uĭtare de dușmœníile trecute, și unire strînsœ între toțĭ.

4. Dupœ če petrecú scurt tîmp în četate, alese acolo pe cœllarĭul Mœteĭŭ de Eptingen de pîrcœlab și dupœ če primí noŭe sute de marče de argint, ca ŭœ cuntribuire de'n partea četœțiĭ Bœsíliea la cĭeltuelele încoronœčĭuniĭ, purčese Rudolf, petrecut de fiiĭ și de cumnatnl sœŭ, cómitele Albreht de Hohenburg și Haĭgerloh, pe 'lîngœ Rin spre orașĭul încoronœčĭuniĭ. Pe fiĭul sœŭ čell maĭ mare, cómitele Albreht, îl puse administrœtorĭŭ peste toate comitatele salle de țĭarœ.

5. Soțĭea luĭ merse dupœ ell. Ea îșĭ scimbœ́ numele dupœ dátina reginelor Romanne, de'n Gertruda în regina Anna. — Pe calle primí Rudolf Neuburgul de pe Rin sub scutul nemijločit all împerĭuluĭ. Pre'n ačeasta arœtœ́ ell la čea de'ntĭĭœ ocœjune, cœ în împerĭŭ vor sœ fiœ toate earœ-șĭ, cum aŭ fost de'n vecime, și cœ se sîmțĭá destull de putérnic, ca pre'n puterea numeluĭ împœrœtesc sœ asiguredĭe pačea si línișčea orasĭelor, carile în cáosul tîmpuluĭ čelluĭ fœrœ domnitorĭŭ, îmblaŭ dupœ scutele strœine.

6. Împœratul purčese spre Frœncfurt, și de aičĭa îl petrecurœ prinčipii alegœtivĭ și mulțĭ de'n cœllariĭ șvœbeščĭ și rinennĭ pînœ la Aahen. Pročesiunea erá peste treĭ mile de lungœ, custînd de'n maĭ mult de doŭe-dĭečĭ de miĭ de armațĭ. Toțĭ cœllarĭ, toțĭ îmbrœcațĭ în pórturile pestrițĭe alle tîmpuluĭ ačelluĭa, care nu li desœmná modœ, čí umoarea fiœ-cœruĭa, avuțĭea si onestatea; toțĭ voĭoșĭ în frumosul tîmp de toamnœ, toțĭ îndestulațĭ, cœ dorințĭele fiœ-cœruĭa eraŭ împlinite. Pátriea čea despoĭatœ se sîmțĭá earœ-șĭ împreunatœ subt un cap cumun; înnœintea împœrœtescului împœcœtorĭŭ periá toatœ diferințĭa pœrtidĭannœ; čeĭ maĭ demult de pœrtida gélficœ se îmbuldĭaŭ la dînsul, darœ șĭ numele če se audĭaŭ așĭá adese între pártida Hohenstaŭfilor, le puteaĭ audĭ rostindu-se în alaĭul luĭ Rudolf.

7. În Mogúnțĭea îĭ dœdú Metropolitul la mînœ șí čellelalte odoarœ și însemne alle împerĭuluĭ, če se pœstraŭ acolo dela moartea luĭ Ricard. Pe Marțĭ la 24. Optombre se deșipse încoronœčĭunea, și înbuldĭeala poporuluĭ se spune sœ fiœ fost așĭá de mare, cît dupœ cúmpœtul čell maĭ micșĭorat sœ fiœ fost la doŭe sute de miĭ de oamenĭ.

8. Pompoasœ fu încoronœčĭunea atît a Împœratuluĭ cît si a Împœrœteseĭ, carile le sœvîrșí Metropolitul de'n Colóniea cu încuviințĭarea čelluĭ de'n Mogúnțĭea. Însœ cînd dupœ încoronœčĭune erá sœ jure prinčipiĭ credințĭœ și sœ se împartœ feudœtura cu sčeptrul împœrœtesc, eatœ cœ ačesta nu erá nicœĭure; erá pĭerdut în încurcœtura tîmpurilor. Prinčipiĭ se uĭmesc; ear' mulțĭ dorĭaŭ, vedĭ bine, amînarea feudœtureĭ. Acum întrebaŭ în gura mare, de se poate da féudul fœrœ de sčeptru; uniĭ dičeaŭ: sœ se facœ un sčeptru noŭ, pînœ atunčĭa sœ se îndelunge feudœtura. Atuncĭ pœșí Împœratul spre altarĭŭ, apucœ́ ŭœ cruče, o sœrutœ și strigœ: „*Ačest sœmn, cu care s'aŭ mîntuit toatœ lumea, poate doarœ șĭerbí derept sčeptru împœrœtesc!*“ Prinčipiĭ tœcurœ și sœrutarœ cručea, cu carea împœrțĭešče Împœratul feudœtura.

9. Ĭubirea de oardenne, stimarea autoritœțiĭ împerĭuluĭ și a însemnelor, če se pœstraŭ ŭœ dinioarœ ca nešče sîntuarie alle puteriĭ și maĭestœțiĭ împœrœteščĭ, aŭ fost perit așĭá de tare în prinčipĭ, cît nečĭ un prinčipe lumesc n'a întrebat: unde sînt odoarele și oare de sînt toate; nečĭ un prinčipe spiretual nu s'a fost înteresat de starea lor. Pe toțĭ îĭ prinse mirarea pe'ntru pĭérderea sčeptruluĭ, dar' se puteá dĭče, cœ a fost noroc mare, cœ nu s'aŭ fost pĭerdut maĭ multe. De altmintre erá un noroc cœ lipsiá tocma sčeptrul, cœčĭ așĭá i-se dœdú Împœratuluĭ ocœjunea de a apucá sœmnul a tot sînt, care trebuiá sœ-ĭ aducœ aminte, cœ ell însu-șĭ nu e nimicœ alta, de cît Locuțiitorĭul čelluĭ prea înnalt.

10. Dela Aahen purčese Împœratul la Colóniea petrecut de Împœrœteasa, de fiiĭ si nepoțiĭ sœĭ, de episcopul Frideric dela Spáĭer, de cœstelannul de Nirnberg și de alțĭ domnĭ întœrind pre tot locul libertœțĭ și privilegĭe.

Sosind la Mogúntiea, fu primit cu multœ pompœ; dela Mogúntiea purčese cu totĭ prinčipiĭ, cœllariĭ și supušiĭ pre'n Frœncfurt, Vormátiea, Spáïer, spre Hağena, la cœstelul če-l čerčetaŭ Hohenstaŭfiĭ așià de adese orĭ, unde rœmase peste sœrbœtorile Crœčiunuluĭ.

11. Pretutíndine veniaŭ čete de četœtiennĭ și negustorĭ la ell, plîngîndu-se de vœmile čelle multe, cu carĭ ĭĭ însœrčinaŭ și acum domniĭ tiœrilor. Împœratul șčiá șĭ ell despre ačeasta; însœ șčiá șĭ ačeasta prea bine, cœ dojennirile síngure nu vor aduče nečĭ un folos, tótušĭ trebuiá sœ facœ una ca ačeasta cu privire la noutatea demnitœtiĭ salle. De ačeea publicœ ell în Spáïer, poruncind ca sœ se însčiintiedie toatœ tiara despre ačeasta:

„Fiœ pače în tiarœ: cu ajutoriul luĭ Dumnedĭœŭ va ell sœ o pœstredie, putérničiĭ imperiuluĭ sœ-ĭ stea la ačeasta întru ajutoriŭ, ca sœ scuteascœ pre asupritĭ în cuntra despotieĭ asupritorilor lor.“ — Dupœ ačeea: *„Čine și-a însušit în tĭmpul de pe urmœ búnurĭ și féudurĭ fœrœ dreptate, sœ le dea îndatœ de bunœ voe înœpoĭ spre despusœčiunea sa și a imperiuluĭ.*

12. În Bœsíliea, unde pœrtidele nu voiaŭ încœ nečĭ acum a trœí în unire una cu alta, čercœ Împœratul sœ aducœ ŭœ împœcare maĭ bunœ, de cît putú isbutí la întrarea sa čea de'ntĭĭŭ. Se dĭče, cœ în ĭubirea sa de oamenĭ a čerčetat pe un dubœlariŭ avut. Dubœllariul i se înfœtišĭœ în vesmînt de galœ, femeea luĭ în vesminte de mœtase, bucatele și bœutura se dœdurœ în vase de áur și de arğint. Atunčĭ dise Împœratul: *„Cum putetĭ rœmîné voĭ la profesiunea ačeasta, fiind așiá de avutĭ?“ „Fiind cœ profesiunea fače averea,“* a fost rœspunsul.

13. De acolo se duse ell la búnurile strœbune, și pretutíndene erá Împœratul așiá de plœcut, precum a fost maĭ înœinte ca cómite.

§. 64.

Casa Romannœ.

(Den „Gallul.“)

1. Casele Romannilor eraŭ dĭdite feliurit, dupœ cum le erá șĭ întrebuintiarea, spre care eraŭ mennite. Elle eraŭ orĭ *case private,* carĭ le întrebuintiá numaĭ ŭœ fœmílie, orĭ eraŭ așiá numite *insule,* ádecœ case, če se da cu ciríe și se arîndá la feliurite pœrtite.

2. Romannul nóbil și avut locuiá însu-șĭ cu fœmíliea în casa sa čea mare. Čeĭ maĭ sœračĭ dupœ trebuintia și averea lor, luaŭ în ciríe cîte ŭœ casœ întreagœ, orĭ numaĭ un despœrtiœmînt all uneĭ *insule* maĭ marĭ; earœ čeĭ če nu eraŭ în stare sœ facœ ačeasta, luaŭ cu ciríe cîte ŭœ cœmarœ orĭ unele odœĭ mičĭ în rîndul de sus. Și pe'ntru ačeste locuintie maĭ mičĭ se plœtiá ŭœ ciríe însœmnœtoariœ (pensio). Locuintiele maĭ marĭ se arîndaŭ cu pretiul de dieče pînœ la treĭ-dĭečĭ de miĭ de sestertie, — doŭœ pînœ la șiese miĭ de frînčĭ (čínčĭ sestertie erá aproape un frînc, orĭ treĭ-dĭečĭ și șiese de cručiarĭ v. a.) Maĭ tîrdiŭ se întielegeá sub *insulœ* șĭ fiœ-care despœrtiœmînt all uneĭ case de arîndat, în carea locuiá ŭœ pœrtitœ pe'ntru sine.

3. Pœrtile de cœpeténnie alle uneĭ case romanne sînt ačestea:

Locul stœriĭ afarœ de casœ saŭ čerdacul (vestibulum). Ačesta erá un spatiŭ líber, de cumun neacoperit înnœintea ușieĭ de cœpeténnie, carele se formá, trœgîndu-se pœretiĭ de'n afarœ aĭ caseĭ maĭ departe če-va de amîndoŭe pœrtile, de cît nemijločit înnœintea portiĭ cœpitale. Așiœdĭîndu-se în timpurile maĭ de pe urmœ pórtiče înnœintea nóbililor, se acoperí pre'n ačestea în parte vestíbulul. Ordennariŭ însœ erá vestíbulul un loc líber, precum aratœ aplecarea cuvîntuluĭ: *ve = afarœ,* și *stare,* a *sta,* ádecœ: *starea afarœ de casœ.*

Locul de întrare saŭ *tinda* (ostium). Ačesta se aflá tocma în míjlocul caseĭ, și aveá uneorĭ maĭ multe trepte.

Tinda erá de peatrœ, la c̄eĭ maĭ sœrac̄ĭ de lemn. Ca ŭœ datinœ frumoasœ méritœ, sœ se spuĭœ, cœ în multe case fu salutatœ persoana întrœtoarĭœ pre'ntr'un; *ave* saŭ *salve*, ádecœ: *fiĭ sœlutat* saŭ *bine aĭ venit*, c̄e erá as̄ĭœd̄ĭat pe prag s̄i sœpat în mosœic. Ba încœ sí de-asupra us̄ĭeĭ se puneá ŭœ pásere, carea a fost învœt̄ĭat a rostí cuvîntul de sœlutare. Usc̄ĭorii eraŭ de amîndoŭe pœrt̄ile în tímpurile maĭ de pe urmœ de mármurœ pret̄ioasœ saŭ de lemn scobit cu mœestríe. Aripa us̄ĭeĭ, care se înfrumset̄ĭá s̄i cu os de elefant s̄i cu áur, se des̄cideá înlontru, ear' aripile port̄ilor de'n d̄idirĭ públic̄e se des̄cideaŭ în afarœ. De'nœpoĭa us̄ĭeĭ erá odœit̄ĭa portarĭuluĭ; aic̄ĭa erá sí cînele cu ŭœ înscripc̄ĭune, c̄e aduc̄eá aminte, ca sœ se pœd̄ĭascœ c̄ell c̄e întrá.

4. Rar unde se aflá în Roma port̄ĭ spre a puté întrá cu cœrîta, pe'ntru cœ înlontru! oras̄ĭuluĭ nu îmblá cu cœrut̄ĭe, fiind cœ în loc de cœrîte se întrebuint̄ĭá leptic̄e.

Sala de'nnœinte (atrium) erá sala c̄ea maĭ mare acoperitœ în casœ. În podul ac̄esteĭa se aflá ŭœ destupœturœ largœ, pe care aflá lumina loc de întrat de sus, precum sí în c̄ellealte pœrt̄ĭ alle caseĭ. În sala ac̄easta erá *vatra* (focus), care nu s̄ierbĭá numaĭ la fĭert, c̄í sí spre pœstrare a d̄ĭœilor pœtronĭ aĭ caseĭ, a *Larilor* s̄i Pennat̄ilor (Lares et Penates), cariĭ eraŭ pus̄ĭ pe armarĭe mic̄ĭ. Aic̄ĭa mîncá fœmíliea caseĭ, aic̄ĭa despuneá pe plac doamna caseĭ în mijlocul s̄ierbelor salle, aic̄ĭa se aflá casa domnuluĭ caseĭ (patris familias) într'un secriŭ deosebit. Aic̄ĭa se primĭaŭ oaspet̄iĭ s̄i se ascultaŭ client̄iĭ, cariĭ c̄ereaŭ svat s̄i ajutoriŭ; aic̄ĭa d̄ĭœc̄eá mortul caseĭ pe un pat foarte iscusit, pînœ c̄e-l duc̄eaŭ la mormînt (la ars); aic̄ĭa atîrnaŭ pe pœret̄ĭ portretele de c̄earœ alle strœbunilor.

5. Dupœ c̄e se lœsarœ Romanniĭ (nóbilĭ) de dátinile salle c̄elle vec̄ĭe, se aflá sí vatra în altœ despœrt̄iturœ; s̄ierbele lucrœtoarĭe cœpœtarœ locuint̄ĭe deosebite, d̄ĭœiĭ pœtronĭ un sîntuariŭ, prind̄ĭurile s̄i c̄inele se t̄ineaŭ în sale de ospœtat, fereastra de sus se lœrgí maĭ mult s̄i se proptí cu stîlpĭ de mármurœ pret̄ioasœ, pe'ntre cariĭ se aflaŭ încœ sí státue. Acum numaĭ átriul maĭ erá încœ locul de primit oaspet̄ĭ, de aud̄int̄ĭe,

loc de adúc̄erea jertfelor, de pus mort̄iĭ, de pœstrarea icoanelor strœbunilor.

Odaea spre pœstrarea scriptelor însœmnate (tablinum), erá ŭœ cœmarœ în patru córnurĭ cu ŭœ us̄ĭœ foarte latœ (spre luminare) pe láturea de'nœpoĭ de átriŭ. Ac̄easta erá spre pœstrarea scriptelor, carĭ se atíng̅eaŭ de trebele maĭ de însœmnœtate alle caseĭ, alle oras̄ĭuluĭ s̄i alle statuluĭ.

6. *Coridorul saŭ ímbletul* (fauces) spre împreunare cu curtea (ograda) erá orĭ un ímblet símplu, orĭ duplu de amîndoŭe pœrt̄ile de tœblin.

Curtea (cavaedium), erá ínima caseĭ; pe lîngœ ea erá toate c̄ellelalte pœrt̄ĭ. În míjloc se aflá un spat̄ĭŭ neacoperit, pre'mpreg̅ĭurul pœret̄ilor se as̄ĭœd̄ĭaŭ ímblete cu coloane pe de láturĭ, carĭ se aflaŭ une orĭ pe la doŭe saŭ treĭ, une orĭ pe la c̄itoate patru láturile. În míjloc erá maĭ tot-de-a-una ŭœ c̄isternœ împreunatœ cu un lœtoc, c̄e se trœg̅eá pe lîngœ pec̄ĭorul coloanelor, c̄e erá spre a prinde apa. S̄i în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ se aflœ ásfeliŭ de pút̄ĭurĭ sub ruinœtura caselor dœrîmate; ac̄estea sînt de mármurœ saŭ de brond̄ĭŭ, s̄i foarma lor este foarte felĭuritœ. Pe unul de'ntr'însele sînt pe vîrfu uneĭ coloane as̄ĭœd̄ĭate animale mic̄ĭ, precum ret̄ĭe, carĭ sug̅eaŭ apa înlontru; pe altœ coloanœ se aflœ un cap de tigru, pe alta ŭœ mascœ de brond̄ĭŭ s. m. d., cari lœsaŭ sœ cure apa afarœ. Pe un put̄ĭŭ frumos cu deosebire stœ un silvann (d̄ĭœul codrilor) într'ŭœ afundœturœ de mosœic înfrumset̄ĭatœ frumos, care se sprijines̄c̄e de lœtoc, de'n care curg̅eá apa peste patru trepte în bœsin. Ac̄esta a fost de mármurœ, darœ eraŭ sí bœsínurĭ maĭ mic̄e, c̄e eraŭ fœcute de'n peatrœ saŭ de'n metal.

7. Locul între coloane se înfrumset̄ĭá în tímpurile maĭ de pe urmœ cu státue, s̄i în curte se plîntaŭ árborĭ frumos̄ĭ s̄i plînte spre ornœmînt. Adese se aflœ încœ sí vœsoane de florĭ de metal pe'ntre coloane.

Gáura c̄ea largœ dela sala de'nnœinte s̄i dela curte se coperĭá spre asigurarea cuntra soareluĭ, vînturilor, s̄i ploiĭ

cu covoarœ (vela), une orĭ de púrpurœ, carĭ fœc̄eaŭ de ŭœ datœ sí umbrœ s̄í coloare.

Curtea a doŭa (peristilium). Ac̄easta nu erá încungĭuratœ cu odœĭ, cí líberœ; de ac̄eea erá tot-de-a-una încungĭuratœ de coloane, c̄e nu se aflaŭ tot-de-a-una la curtea întĭia. În míjloc erá un putĭŭ sœltœtoriŭ, împregĭurul cœruĭa eraŭ plîntate félĭurĭ de félĭurĭ de florĭ, tufe s̄i cu árborĭ.

8. C̄ellelalte despœrtĭœminte în casœ (cœmœrĭ de locuit, sale de ospœtat, bœĭ de scalde, gœlerĭí de icoane, sale de cœrtĭ, bucœtœrĭí, odœĭ pe'ntru s̄ĭerbĭ), c̄e eraŭ spre întrebuintĭarea de toate d̄illele, orĭ spre mœrime lustroasœ, puteaŭ sœ se rîndueascœ dupre vointĭa proprietarĭuluĭ lor.

Plannul de jos erá locuintĭa c̄ea maĭ de cœpeténnie. În despœrtĭœmîntul întĭiŭ se aflá odœĭ maĭ mic̄e. De-asupra ac̄estora se as̄ĭœd̄ĭaŭ terase, pe carĭ se plîntaŭ árburĭ, tufis̄ĭe, vitĭe de vie s̄i florĭ.

§. 65.

Casa túsc̄icœ dela tĭarœ.

(Dupœ Plíniŭ.)

1. Plíniŭ într'ŭœ epístolœ îndreptatœ cœtrœ un amic all sœŭ ne dœ urmœtoarĭa descripc̄ĭune viœ despre bunul sœŭ dela tĭarœ, c̄e se aflá pe poalele muntĭlor Apenninĭ.

Earna este áerul aspru s̄i rec̄e, de ell amortĭesc s̄i pĭer mirtĭĭ, olivĭĭ, s̄i toate plîntele, c̄e nu súfœr rœc̄eala d̄ĭoaneĭ stîmpœrate, tótus̄ĭ láuruluruĭ ĭĭ merḡe aic̄ĭa bine s̄i numaĭ une orĭ déḡerœ sí ell, ca s̄í aproape de oras̄ĭŭ *) darœ foarte rar. Áerul este tot-de-a-una în mis̄care, tótus̄ĭ maĭ adese suflœ vînturĭ line de cît aspre, drept ac̄eea sînt aic̄ĭa multĭ oamenĭ bœtrînĭ, aĭ cœrora pœrintĭ s̄i strœbunĭ încœ trœĭesc, aic̄ĭ aud̄ĭ istóriĭ vecĭe, s̄i vorbele strœbunilor; dacœ viĭ aic̄ĭ, socotĭ cœ es̄c̄ĭ nœscut în alt veac. Formœc̄ĭunea regĭuniĭ este foarte frumoasœ. Cúḡeta-tĭ un amfiteatru ḡigántic, care-l poate creá numaĭ nœtura. Ŭœ regĭune mare s̄i latœ se încúngĭurœ cu deálurĭ. Deálurile sînt acoperite pe coaste cu pœdurĭ vecĭe, s̄i înnalte, unde se aflœ multe s̄i felĭurite sœlbœtœc̄ĭuni. Pe poalele muntĭlor se întind pœdurĭ (în carĭ se tœĭaŭ copac̄i în multĭme), pe'ntre dînsele se ridicœ dîmburĭ cu pœmînt lucrat s̄i gras, curat de orĭ c̄e stîncœ, carele produc̄e frupte foarte multe, numaĭ se coc c̄e-va maĭ tîrd̄iŭ. Pe'ntre hoaldele mœnnoase se întind pe toatœ partea ac̄easta viĭ, carĭ sînt înc̄inse pe poalele lor cu tufarĭ. De-acolo urmead̄ĭœ fînatĭe s̄i cîmpĭĭ. Aic̄ĭa se poate ará numaĭ cu boĭ marĭ s̄i cu c̄elle maĭ tarĭ plúgurĭ, pœmîntul este as̄ĭá de vîrtos, cît se rumpe de'ntĭia oarœ în búlgœrĭ marĭ, cariĭ se sfarmœ abĭá cînd se arœ de a noŭa oarœ. Fînatĭele sînt acoperite cu florĭ, ca s̄í cînd ar fi presœrate cu pĭetre scumpe s̄i pe elle cresc trifoaĭe s̄i alte érburĭ, tot fráḡede s̄i mustoase, cœ toate se fac fruptoase de apœ viœ; de s̄í isvores̄c̄e pe unele lócurĭ apœ cît de multœ, nu se fac nicœĭure bœltĭ, de oare c̄e curḡe pe pœmîntul coborîs̄iŭ în Tibru, cîtœ nu întrœ în pœmînt. Ac̄esta curḡe pre'n míjlocul cîmpurilor, este plutívœr s̄i pe ell duc earna s̄i primœvara toate fruptele în oras̄ĭŭ. Vara scade apa într'însul s̄i abĭá toamna i-se maĭ împle stratul.

2. C̄e privealœ încîntœtoarĭœ aĭ, dacœ prives̄c̄ĭ tĭnutul ac̄esta de pe muntĭ! Aĭ socotí, cœ nu ved̄ĭ nes̄c̄e vœĭ s̄i cîmpurĭ în fiintĭœ, c̄ĭ ŭœ regĭune idealœ, minunat de frumoasœ, as̄ĭá de tare tĭ-se învios̄ĭad̄ĭœ ocĭul pre'n vœrietœtĭ s̄i grupe, orĭ încœtró s'ar întoarc̄e. Vila mea se aflœ pe poalele unuĭ deal, s̄i tótus̄ĭ se pare, cœ este pe vîrf, as̄ĭá de lin s̄i de înc̄et se ridicœ dealul, pe care stœ ac̄eea; gîndes̄c̄ĭ, cœ nu te suĭ, s̄i tótus̄ĭ te ved̄ĭ sus. De'nœpoĭa dealuluĭ ac̄estuĭa se rœmuresc Apenniniĭ într'ŭœ depœrtare micœ. De'n partea lor sutlœ vînt rœcoritoriŭ, s̄i cîndu-ĭ tîmpul senin s̄i lin, tótus̄ĭ nu suflœ aspru s̄i áḡer, cœ este alinat pre'n depœrtare. Vila mea este spre mead̄ĭœ d̄i s̄i soarele strœluc̄es̄c̄e pe'ntre portícurile celle larḡĭ s̄i înnalte vara dela doŭe-sprœ-d̄iec̄e oare, earna c̄e-va

*) ádecœ aproape de Roma, care se numiá la Romannĭ de cumun oras̄ĭŭ (Urbs).

maĭ tîrdĭor. Širul ačesta de coloane are multe despœrtiturĭ si de'nœinte ŭœ curte dupœ stilul véčiŭ de đidire. Înnœintea širuluĭ de coloane este ŭœ terasœ deščisœ împreğĭuratœ cu fağĭ, árburiĭ sînt plîntaţĭ în felĭurite figure; sub terasœ este ŭœ parte de loc prœvœlátic cu verdeaţĭœ, pe poalele ačestuĭa staŭ figure de fere felĭurite de amîndoŭe pœrţile de drum, cari-s formate de merišĭorĭ. Pe šĭes creščе acantul moalle, pot sœ đic, cœ creščе vœđĭînd cu očiĭ. Impreğĭur se trağe un îmblet de spinišĭŭ cu tufišĭŭ des ši felĭurit. Pe lîngœ dînsul este un îmblet de pomĭ în foarma unuĭ čerc, cu felĭurite foarme de merišĭorĭ ši de cœtîrĭ mičĭ. Toate ačestea sînt încunğĭurate cu un đid, care este ascuns în čiretišĭ.

Dupœ ačeea este ŭœ livadœ, care este dela nœture ašĭá de frumoasœ ca šĭ čelle, če s'aŭ descris maĭ sus formate de mînĭ de om; în urmœ se întind maĭ departe cîmpurĭ si alte livеđĭ ši húčĭurĭ.

3. Un loc de alergat se trağe departe dela casele čelle frumoase si đidite bine; ačesta este în míjloc deščis ši se poate vedé de čell če întrœ în toatœ estínderea luĭ. Împreğĭurul luĭ sînt plîntaţĭ plœtannĭ. Ačeştĭa sînt acoperiţĭ cu éderœ ši cu frunđĭœrišĭŭ, care este de-asupra de éderœ, de desupt cu totul de altfelĭŭ. Édera se înfœšĭurœ pe lîngœ trunčiŭ ši pe lîngœ rámurĭ în sus, ši pre'n sučiturĭ împréunœ platanniĭ, če staŭ lîngœ ŭœlaltœ. De desupt se aflœ čimširišĭŭ între dînsele. De'n afarœ este încunğĭurat čimširišĭul cu láurĭ, cari-šĭ améstecœ umbrele pre'n umbrele plœtannilor. Locul ačesta de alergat este drept, cam spre cápœt îšĭ strœformeađĭœ figura ši merğе într'ŭœ láture, formînd un semičerc, carele este înčins cu čipœroşĭ, fiind ašĭá învœlit în umbrœ întunecoasœ; în čércurile de'n míjloc este foarte luminos. Aičĭa cresc šĭ trœndœfirĭ, ši rœčeala umbreĭ se scimbœ cu soare dulčе. De pe îmbletele ačeste felĭurite ši strîmbe viĭ earœ-šĭ la un îmblet drept încunğĭurat cu pomĭ; de ačestea sînt însœ maĭ multe; cœ multe se trag pe lîngœ ŭœlaltœ, fiind despœrţite de ŭœlaltœ numaĭ cu merišĭorĭ. Aičĭa este un loc mititell cu earbœ verde; de'ncolo sînt merišĭoriĭ formaţĭ felĭurit, se

aflœ pînœ šĭ lítere formate de merišĭorĭ, carĭ înseamnœ orĭ numele domnuluĭ orĭ all grœdinarĭuluĭ; pe'ntre ačestea se aflœ pirœmide mičĭ acoperite cu merĭ, ši de ŭœ datœ te tređĭeščĭ, ca pe cîmp, în míjlocul ačestuĭ loc ašĭá de frumos, care este înfrumseţĭat de amîndoŭe pœrţile cu plœtannĭ mičĭ. Dupœ ačesta este plîntat acant néted, ši apoĭ urmeađĭœ earœ-šĭ maĭ multe figure ši nume.

4. Sus pe locul čell de pe urmœ este un scáun de mármurœ albœ, care este umbrit de frunđĭœ de vie. Viţĭele ačestea de vie sînt rœsœrite în vîrful a patru stîlpĭ de mármurœ cœrísticœ. De'n scáun curğе apœ pe ţĭevĭ, ca šĭ cînd s'ar stoarčе de greutatea čelluĭ če šĭede pe dînsul; ea cade într'ŭœ peatrœ bortitœ ši se toarnœ ašĭá de mœestros într'un bœsin de mármurœ, cît rœmîne ačesta tot de-a una plin, fœrœ de a curğе pe de-asupra. Tálğerele ši bucatele čelle maĭ grelle se puneaŭ pe márğinile bœsinuluĭ; čelle maĭ ušĭoare însœ plutesc pe apœ pe de'nœintea oaspeţilor, ašĭœđĭate fiind pe figure, carĭ încipuesc corœbioare ši páserĭ. De čeea parte împroaščœ ŭœ fîntînœ sœritoarĭœ apœ ši o prinde earœ-šĭ, ešind apa pre'n doŭe gurĭ, če se aflœ lîngœ ŭœlaltœ ši curgînd earœ-šĭ pre'n ačellea în jos. De'ncolo de scáun este ŭœ cœsuţĭœ, ši toate se înfrumseţĭeađĭœ pre'n ŭœlaltœ. Ačeasta strœlučeščе de mármurœ, ušile se deščid în afarœ; ferestrele sînt sus ši de desupt acoperite cu frunđĭe. În cœsuţĭa ačeasta este un cœbinet mic; aičĭa este un pat, împreğĭur sînt ferestre; ši tótušĭ este cam întunecos în cœbinet, fiind cœ lumina se rœţine de frunđĭele, če se acáţĭœrœ pe ferestre. Ačestea sînt frunđĭe de vie, alle cœriĭa viţĭe se încolœčеsc în sus pe pœreţĭ pînœ pe acoperemînt. Acolo šĭеđĭ ca în pœdure, fœrœ ca sœ te ude ploaea, ca în pœdure. Šĭ aičĭa se aflœ ŭœ fîntînœ sœritoarĭœ, a cœriĭa apœ curğе afarœ pe sub pœrete. În maĭ multe lócurĭ se aflœ jîlţĭurĭ de mármurœ, carĭ învitœ pe čeĭ obosiţĭ spre pœusare. Lîngœ jîlţĭurile ačestea sînt fîntînĭ mičĭ, ši pe tot îmbletul ačesta múrmurœ pretutíndine pœrae, carĭ se pot cundučе pre'n ţĭevĭ, încœtró vreĭ. Pre'n ačestea se udœ plîntele ši stráturile čelle cu florĭ.

5. Tu šcii acuma (ásfeliŭ îšĭ încieĭœ Plíniŭ epístola), de ce prefer eŭ bunul meŭ túscic, celluĭ tiburtin ši celluĭ prennestin. Cœcĭ afarœ de prerogœtivele, ce ţile-am descris, maĭ am acolo ši ŭœ comoditate maĭ mare, maĭ plœcutœ ši maĭ segurœ; aicia nu este toga de trebuinţiœ; toate sînt linišcite ši tœcute, pe lîngœ aceasta este regiunea sînœtoasœ, cerĭul senin, áerul minunat. Aicia îmĭ merge foarte bine. Spíretul mi-l ocup cu stúdie, corpul cu vînatul. Ši oamenii meĭ nu se aflœ nicœĭure maĭ bine decît aicia, cell putin n'am pĭerdut (láudœ dĭœilor) încœ necĭ pe unnul, de'n ceĭ ce ĭ-am adus aicia. De mĭ-ar da dĭœii šĭ în viitoriŭ bucuríea aceasta, locului aceastœ onoare. (Rœmîĭ sînœtos.)

§. 66.

Albreht cell înţĭelept (ologul).

(Dupœ Cúrtiŭ.)

Dupœ moartea luĭ Frideric celluĭ frumos se suí fratele luĭ, ducele Albreht all doile, pe tronul Austríeĭ, ši pacea ši oardennea rœînvié într'însa pe lîngœ ŭœ stare bunœ, care nu se maĭ pomenní înnœinte de aceea.

Ell cœpœtœ numele *„cell înţĭelept“* ši pre acesta l'a ši meritat pe deplin. Dupœ moartea frateluĭ sœŭ Leopold în annul 1326 întrœ ell în administrœcĭunea ţĭœrilor de'nœinte austriace, ši în Elsas, Bráisgaŭ ši Aárgaŭ îĭ jurarœ principiĭ ţĭœriĭ credinţiœ,

Frumos ši mare a fost Albreht de stœturœ. În partea vîrtuţilor trupešcĭ sœmœnná cu frate-sœŭ Frideric; însœ în privinţia puteriĭ minţiĭ ši în privinţia šciinţieĭ gubernœriĭ întrecú pe fratele sœŭ maĭ cu totul. Ši tótušĭ se aflœ un om de nemicœ, carele pîndíá dupœ vieaţia alesuluĭ principe. La 25 Mœrţišĭor 1330 ospœtœ Albreht cu duceasa Elisœbeta, soţíea frateluĭ sœŭ Otune. Curînd se arœtarœ urme de înveninœrĭ, cœcĭ încœ în aceea-šĭ ţi îšĭ espirœ Elisœbeta súfletul. De ši se scœpœ Albreht de moarte, tótušĭ rœmase olog de mînĭ ši de

picĭoare pînœ la cápœtul vieţieĭ salle, de unde cœpœtœ all doile pronume, ši se numíá cînd cell înţĭelept, cînd cell olog. Fœptuitoriul acesteĭ crime rœmase necunoscut. Neputînd Albreht îmblá, se purtá într'un jilţiŭ la lócurile, unde erá de trebuinţiœ sœ fiœ în persoanœ. Necĭ cînd nu negrijíá ell, de'n cáusa trupuluĭ sœŭ celluĭ bolnœvos, împlinirea oare-cœriĭ oblegœcĭunĭ de domnitoriŭ. Dupœ ce eraŭ fœcute trebele guberniale ši judecœtorešcĭ, se ducéá într'ŭœ salœ a cœsteluluĭ, ši da audinţiœ públicœ în maĭ multe ţille peste sœptœmînœ.

3. Marĭ nœcáţiurĭ ši nevoĭ aŭ fost adus ţĭœrilor austriace rœsboaĭele celle neîntrerupte ši rœscoalele ši sveţile de sub împœrœţíea domnitorilor Albreht ši Frideric; ducele Albreht ajunse pre'n înţĭelepcĭune ši dreptate de a vedé isvoarœle rœuluĭ acestuĭa astupate; ell îšĭ cîšcigœ amiceaţia principilor megiešĭ, se fœcú svœtuitoriul lor ši mijlocitoriul de pace, ši ašiá fœcú de cœpœtarœ ţĭœrile luĭ ŭœ lînišce îndelungœ, ce erá pe atuncia neobicĭnuitœ. Pacea aceasta, legile folositoarie, spre a cœrora împlinire se prevegíá cu ŭœ asprime potrivitœ, ši încœ maĭ mult decît toate acestea, esímplul foarte frumos all principeluĭ ţĭœriĭ cuntribuirœ foarte mult spre îmblînţirea nœrávurilor cellor crude, carĭ ni le descriŭ istóricii de'n veacul all treĭ-sprœ-ţiecele ši all patru-sprœ-ţiecele. Trufiea cea desfrînatœ a nobilimiĭ se înfrînœ ši se înblînţí, sveţile devenirœ tot maĭ rare, cetœţieannul ši plugariul puteá acum rœsuflá maĭ líber decît maĭ înnœinte, cœ Albreht cell áger prevegíá preste scuteala ši segurœtatea lor, ell ascultá ši plînsoarea lor ši le fœceá dreptate.

4. De aceea erá Albreht fœvoritul popo ruluĭ sœŭ: de pe'n toate pœrţile se îmbulţiaŭ supusiĭ luĭ, ca sœ-l vaţiœ. Ŭœdineoarœ, dînd principele ascultare supušilor sœĭ într'ŭœ salœ, vení un bĭet ţĭœrann ši întrœ šĭ ell în sala, unde erá Albreht. Vœţiîndu-l cœutœ la principele cu ŭœ cœutœturœ neclœtitœ. Albreht îl ţĭœrí în datœ ši socotind cœ ţĭœrannul voešce a-ĭ da oarešĭ-care rugœmînt, îl cĭœmœ ţicînd:

Vinœ încoace ši spune, ce cerĭ? Ţĭœrannul se uĭmí foarte, însœ tótušĭ se îmbœrbœtœ în urmœ ši ţice: *„Doamne! eŭ nu*

čer nemica, decît să te vædīŭ pe Mæriea Ta şi sæ cunosc orī de esčī sænætos.“ Însæ şī dupæ ŭæ sutæ de annī dupæ moartea luī Albreht, se lœudœ numele luī, precum d̄ic̄e istóricul Ebendórfer, ***bunīī povestīaŭ istóriile unuī tîmp maī norocos nepotilor lor, all cæruī întemeīætorīŭ fusese Albreht.***

5. Foarte rar saŭ nec̄ī cînd nu se supuneá spíretul ac̄estuī Împærat marilor pátimī alle trupuluī. Doŭe-d̄īec̄ī şi opt de annī a fost ell olog de mînī şi de pic̄īoare, a fost în gura mortīī; însæ nec̄ī cînd n'a eşit de'n gura luī vr'un cuvînt, care ar fi mærturit nesuferintīæ saŭ cîrtire în cuntra sortīī salle c̄elleī triste: aşīá de supus a fost ell luī Dumned̄īœŭ şi de blînd şi asémenne şie-şī. Dupre cît îl īertaŭ durerile trupesc̄ī, erá ell vioīŭ şī vésel, şi vorbe de şīagæ îl înveselīaŭ. De se arætá în sala de aud̄intīe, c̄e se întîmplá maī de multe orī pe sæptæmînæ, îşī cîşc̄igá ínimile tuturor oamenilor de fatīæ pre'n fiintīa sa c̄ea plœcutæ şi véselœ; numaī atunc̄ī cœutá ell serios şi posomorît, cînd se plîng̃eá c̄ine-va înnœintna luī de nedreptatea saŭ negrijintīa jud̄ilor sæī; ásfelīŭ de neleg̃īuirī se înfruntaŭ şi se pedepsīaŭ aspru, şi vætœmatuluī i se fœc̄eá dreptate.

Ell înmultī şī posīedintīele caseī Habsburg, daræ nu cum-va pre'n ræsboaīe nedrepte seaŭ netrebuinc̄īoase, c̄i pre'n învoelī şi cumpærœturī.

Domnirea duc̄eluī Albreht fu maī færæ vúet, decît multe domnirī alle stræbunilor şi alle urmaşilor luī, însæ aceasta a adus cu mult maī mult noroc şi bine-cuvîntare preste supuşīī luī.

Víforul c̄ell cumplit all furtuneī, fúlg̃ere şi túnete curætīesc áerul puturos, daræ elle dœrîmæ şī case şī holde, grædinī şi pæd̄urī. Destull de mult tîmp fusese furtunæ, şi prea multe pustiirī; atunc̄ī venī Albreht, asémenne cu soarele primævereī, şi însuflœ ŭæ vieatīæ noŭæ şi maī feric̄itæ.

ЏІNОАРЕА

томȣлȣї II. алл лептȣраріȣлȣї рȣмжнеск пе'нтрȣ Џіmnacie.

ПАРТЕА I.

А. *Поесії.*

фаціа.

§. 1. Мовіла лȣї Бȣрчелл (de Васілїȣ Алесandрі) 1
„ 2. Албіna ші тржнторȣл (de Џеорџїȣ Асакі) 4
„ 3. Ръ'нтȣрпареа ржndȣнеллеї (de Міхаїȣ Порфірїȣ) 5
„ 4. Ȣртъріле літвȣціеї (de Антон Паннȣл). 6
„ 5. Роса ші спінȣл еї (de Антон Паннȣл) 8
„ 6. Дптжїътатеа вжртȣції (de Антон Паннȣл) 8
„ 7. Пъстръвȣл (de Ніколаїȣ Істраті) 11
„ 8. Кътръ ȣъ пъсърȣікъ (de Ніколаїȣ Бȣркі) 12
„ 9. Floarea şi florœreasa (de'n Foaea pe'ntru minte) 13
„ 10. Rugœc̄īunea prunculuī (de Ioann Eliade) 13
„ 11. Norul şi floarea. — Avutul ne'ndurat (de A. D̄īanne) . . . 15
„ 12. Focul şi státua de c̄earæ (de Const. Negrutī) 17
„ 13. Cerşitorīul (de un sæteann) 17
„ 14. Codreanul (sîmtīul de neatîrnare all Rumînuluī) (bœladæ) (de V. Alesandri) 22
„ 15. Mihul copillul (icoana tærīeī şi vitejīeī Rumînuluī) (bœladæ) (de V. Alesandri) 29
„ 16. Gud̄īannul c̄etætīann şi c̄ell cîmpeann (fábulæ) (de G̃. Asaci) 33
„ 17. Împærtīala (fábulæ) (de A. Dónic̄īŭ) 33
„ 18. Muntele, c̄e fatæ (fábulæ) (de Alesandru Dónic̄īŭ) 34
„ 19. Maīca şi fiīca eī (de Ioan Ratīŭ) 35
„ 20. Odæ cætræ Bahluīŭ, rîul Īaşilor (de V. Alesandri) 37

fatia.

§. 21. Negru Vodœ s̄i Mœnnole més̄ĉerul, saŭ mînœstirea Arḡes̄iuluĭ (bœladœ) (de V. Alesandri) . . . 37
„ 22. Tatœl nostru (de'n Foaea pe'ntru minte) . . . 42
„ 23. Colinda I. (de Ḡiorḡiŭ Sœulescul) . . . 42
„ 24. Colinda II. (de Ḡiorḡiŭ Sœulescul) . . . 44
„ 25. Somnul (de N. D̄iœboreannul) . . . 49
„ 26. Trindavul (de un sœteann) . . . 50
„ 27. Vîrtutea (de un sœteann) . . . 51
„ 28. Flúturul (de un sœteann) . . . 51
„ 29. Frœt̄ietatea (de S. Neagoe) . . . 52
„ 30. Rugœĉiune (de S. Neagoe) . . . 52
„ 31. Cœtrœ ŭœ rosœ (de ŭœ Rumînœ) . . . 53
„ 32. Rugœĉiune (de Ḡiorḡiŭ Mœrcis̄iŭ) . . . 55
„ 33. Stefann cell Mare s̄i mama luĭ (de Justin Popescul) . . . 56
„ 34. Cîntec de leáḡœnn (de H. Grandea) . . . 58
„ 35. Dorul de pœrint̄ĭ all Cœnnaruluĭ (de Ḡ. Sion) . . . 59
„ 36. Rœsœrirea soareluĭ (de Ḡ. Sion) . . . 60

B. Prosœ.

„ 37. Bœile Mehœdíeĭ (de Dr. Paul Vasiĉiŭ) . . . 60
„ 38. Aflœĉiunea s̄i folosul tipogrœfieĭ (de'n Foaea pe'ntru minte) 70
„ 39. Descripĉiunea Vienneĭ (de'n Foaea pe'ntru minte) . . . 81
„ 40. Dáĉiea s̄i Trœiann (de Ḡ. Asaci) . . . 88
„ 41. D̄iœiĭ Romannilor (de'n Foaea pe'ntru minte) . . . 101
„ 42. Glœdiœtoriĭ Romannĭ (de'n Foaea pe'ntru minte) . . . 103
„ 43. Fœgœras̄iul (oras̄iŭ în Ardeal lîngœ Olt) (de'n Foaea pe'ntru minte) . . . 107
„ 44. Veĉietœt̄ĭ romanne de'n Ardeal (de'n Foaea pe'ntru minte) . 116
„ 45. Obiĉéĭurile furniĉilor (de Dr. Júliŭ Bœras̄iŭ) . . . 121
„ 46. Limbele animalelor (de Dr. J. Bœras̄iŭ) . . . 126
„ 47. Marea moartœ (de Dr. J. Bœras̄iŭ) . . . 128
„ 48. Neaŭa s̄i miraĉiele eĭ (de Dr. J. Bœras̄iŭ) . . . 133
„ 49. Jócurile sœritoriale alle Sáliilor Romannĭ (dupœ Mórit̄iŭ) . 138
„ 50. Ieroglifele eḡiptenne (dupœ Arago) . . . 139
„ 51. Ĉercul Romann (dupœ Mórit̄iŭ) . . . 141
„ 52. Dátinele s̄i as̄iœd̄iœminteie Eḡiptennilor (dupœ Becker) . . 144
„ 53. Oraĉiul Delfi (dupœ Orient s̄i Occident) . . . 149
„ 54. Sœrœríea dela Uioara de'n Ardeal (dupœ Ḡerando) . . . 152
„ 55. Cáusa rœsboĭuluĭ Troĭann (dupœ Becker) . . . 154
„ 56. Jócurile sœrbœtores̄ĉĭ alle Greĉilor (dupœ Homberg) . . . 155
„ 57. Alergœtura s̄i lupta în ĉercul romann (dupœ Foaea Orient.) . 159

fatia.

§. 58. Sœturnáliile (dupœ Mórit̄iŭ) . . . 166
„ 59. Erúmperea Vesuvuluĭ în veacul I. dupœ Crest. (dupœ Plíniŭ) 169
„ 60. Periĉiunea ĉetœt̄iĭ Erculannul, Pompeiĭ s̄i Stœbiea (dupœ Winkelmann) . . . 175
„ 61. Habsburg (dupœ Lihnovsci) . . . 178
„ 62. Îmbrœcœmîntul Romannilor (dupœ Gallul) . . . 181
„ 63. Coronœĉiunea luĭ Rudolf de Habsburg (dupœ Lihnovsci) . . 183
„ 64. Casa romannœ (dupœ Gallul) . . . 187
„ 65. Casa túsĉicœ dela t̄iarœ (dupœ Plíniŭ) . . . 190
„ 66. Albreht ĉell înt̄ielept (dupœ Cúrt̄iŭ) . . . 194

Sminte de tipariŭ.

Fat̄ĭa	S̄irul	În loc de:	C̄etes̄c̄e:
9	25	ti	mĭ
17	28	Muntĭ	Munt̄ĭ
19	3	Cœmes̄ĭutĭœ	Cœmes̄ĭut̄ĭœ
20	18	C̄'aud̄ĭŭ	C'aud̄ĭŭ
„	33	ce	c̄e
22	7	multĭœmire	mult̄ĭœmire
23	21	asĭŭ	as̄ĭŭ
„	27	D̄œ-mĭ	Dœ-mĭ
26	30	voĭnicit	voĭnic̄it
32	22	frœit̄e	frœt̄ĭe
33	35	gĭatĭœ	gĭat̄ĭœ
38	22	didarĭ (col. II.)	d̄idarĭ
39	1	Cea (col. I.)	C̄ea
„	30	dĭœrĭá (col. I.)	d̄ĭœrĭá
40	13	bratĭe-o (col. I.)	brat̄ĭe-o
„	27	tĭt̄tisĭoare (col. II.)	tĭt̄tis̄ĭoare
„	37	Didul (col. II.)	D̄idul
44	5	trœitĭ	trœit̄ĭ
„	35	Consîndĭenneĭ	Consîn d̄ĭenneĭ
45	9	dĭœinœ	d̄ĭœinœ
51	8	sîntim	sîmt̄im
59	33	frumus̄ĭe	frumus̄ĭeĭ
61	7	tĭat	t̄ĭat
„	16	Dominitiann	Domit̄iann
63	25	vec̄ĭetœt̄ilor	vecĭetœt̄ilor
70	19	ridicîndu-	ridicîndu-l
71	8	annĭ	oamenĭ
79	21	flintĭœ	fiint̄ĭœ
82	27	ce	o
86	22	stát̄ive	státive

Faťia	S̄irul	În loc de:	C̄etes̄c̄e:
88	8	ceĭ	c̄eĭ
„	24	nœturœlismuluĭ	nœturœlistuluĭ
93	1	Ia	la
„	12	Sobies̄c̄i	Sobĭesci
94	27	persoanele	persoanelor
101	18	eiustic̄e	euístic̄e
„	33	vec̄ĭ	vecĭ
111	36	bœrbaťilor	bœrbarilor
129	32	încercat	înc̄ercat
135	29	mirac̄ĭe	miracĭe
136	19	domintul	dominĭul
142	3	tînta	ťînta
145	13	altœ	alte
„	27	ií	s̄í
155	18	înœra	tinœra
160	22	sceascœ	creascœ
161	31	micœ c̄elleĭ	micœ mulťimiĭ c̄elleĭ.

Tipœrit în c̄. r. tipografíe a curťiĭ s̄i a statuluĭ.